

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolakia, esitutkintalakia ja eräitä niihin liittyviä lakeja. Pakkokeinolainsäädäntöä koskevien muutosten tarkoituksena on ensinnäkin selventää pakkokeinolain ja muun pakkokeinoasioita sääntelevän lainsäädännön sellaisia säännöksiä, jotka ovat käytännössä osoittautuneet epäselviksi tai tulkinnanvaraisiksi. Tarkoituksena on myös tehostaa pakkokeinoasioiden käsittelyä siltä osin kuin tämä voidaan tehdä vaarantamatta käsittelyn kannalta olennaisia perusoikeusintressejä. Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi useita pakkokeinon kohteena olevan henkilön perusoikeussuojaa vahvistavia muutoksia, jotka perustuvat voimassa olevasta sääntelystä erityisesti laillisuusvalvonta- ja oikeuskäytännössä esiin nousseisiin seikkoihin.

Kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamista koskevaa sääntelyä ehdotetaan uudistettavaksi selventämällä yhteydenpitorajoitusten alaa ja niiden valvontaa koskevia vastuita. Lisäksi ehdotetaan, että edellytettäisiin erityisen painavia syitä sellaisille yhteydenpitorajoituksille, jotka koskevat yhteydenpitoa nimeämättömään joukkoon henkilöitä. Matkustuskieltoa koskevan sääntelyn osalta ehdotetaan tarkennuksia erityisesti matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttamista, kiellon voimassaoloa ja kiellon rikkomista koskeviin säännöksiin.

Salaisten pakkokeinojen osalta ehdotetaan muun ohessa, että telekuuntelua saisi käyttää nykyistä useamman rikoksen selvittämisessä ja että lupaa telekuuntelulle tai -valvonnalle ei enää jatkossa lähtökohtaisesti rajoitettaisi vain tiettyihin luvan hakemisen hetkellä tiedossa oleviin teleosoitteisiin tai telepäätelaitteisiin. Muutamien muidenkin salaisten pakkokeinojen osalta ehdotetaan muutoksia pakkokeinojen käytön edellytyksiin. Lisäksi ehdotetaan ylimääräisen tiedon käytön mahdollistamista nykyistä useammin sekä turhan ylimääräisen tiedon hävittämisen mahdollistamista nykyistä aikaisemmin.

Esitutkintalain osalta ehdotetaan ensinnäkin laajennettavaksi esitutkintalain mukaisen edunvalvojan määräämisen mahdollisuutta muihinkin alle 18-vuotiaisiin kuin asianosaisiin. Myös mahdollisuutta käyttää esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua todisteena oikeudenkäynnissä laajennettaisiin. Lisäksi esitutkintalakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että niin sanottujen putkakuolemien esitutkinnassa syyttäjät toimisi aina tutkinnanjohtajana, kun epäillään poliisin palveluksessa olevan henkilön syyllistyneen rikokseen.

Syyttäjän vaitiolo-oikeutta laajennettaisiin siten, että jatkossa kaikilla syyttäjillä olisi vastaava vaitiolo-oikeus kuin tutkinnanjohtajana toimivilla syyttäjillä sekä syyttäjillä heidän vahvistaessaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen. Vaitiolo-oikeuden piiriin kuuluvat tiedot koskisivat luottamuksellisesti tietojen antaneen henkilön henkilöllisyyttä sekä taktisia ja teknisiä menetelmiä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	5
1 Asian tausta ja valmistelu	5
1.1 Tausta	5
1.2 Valmistelu	7
2 Nykytila ja sen arviointi.....	9
2.1 Lähtökohdat	9
2.1.1 Pakkokeinolainsäädännön arvioinnin lähtökohdat.....	9
2.1.2 Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet	10
2.2 Pakkokeinolaki.....	11
2.3 Tutkintavankeuslaki	64
2.4 Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettu laki.....	65
2.5 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa	66
2.6 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä	67
2.7 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä.....	68
2.8 Laki tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta.....	69
2.9 Muut esitutkinta- ja rikosprosessilainsäädännön muutostarpeet.....	70
3 Tavoitteet.....	81
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	82
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	82
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	85
4.2.1 Viranomaisten toimintaan kohdistuvat vaikutukset	85
4.2.2 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset.....	87
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	88
5.1 Vaihtoehtojen arviointi.....	88
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	88
6 Lausuntopalaute.....	88
6.1 Pakkokeinolakiin pakkokeinolakimietinnössä ehdotetut muutokset.....	89
6.2 Muihin lakeihin pakkokeinolakimietinnössä ehdotetut muutokset.....	102
6.3 Pakkokeinolainsäädännön mahdolliset muut muutostarpeet.....	103
6.3.1 Lausunnot pakkokeinolakimietinnössä harkituista muutoksista, joita ei kuitenkaan ehdotettu.....	103
6.3.2 Lausunnot muista mahdollisista pakkokeinolainsäädännön muutostarpeista	104
6.4 Lausunnot rikosprosessin tehostamista koskevasta mietinnöstä	105
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	106
7.1 Pakkokeinolaki.....	106
7.2 Esitutkintalaki	132
7.3 Oikeudenkäymiskaari.....	136
7.4 Tutkintavankeuslaki	137
7.5 Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettu laki	137

7.6 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa	137
7.7 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä	139
7.8 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä.....	139
7.9 Laki rikostorjunnasta Tullissa.....	140
7.10 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa.....	140
7.11 Laki tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta.....	140
7.12 Laki Syyttäjälaitoksesta	141
7.13 Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta.....	142
8 Lakia alemman asteinen sääntely	143
9 Voimaantulo	143
10 Toimeenpano ja seuranta	144
11 Suhde muihin esityksiin.....	144
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	145
12.1 Yleiset pakkokeinolainsäädäntöä koskevat lähtökohdat	145
12.2 Yhteydenpidon rajoittaminen.....	145
12.3 Matkustuskielto	147
12.4 Vakuustakavarikko.....	147
12.5 Salaiset pakkokeinot	148
12.5.1 Yleistä	148
12.5.2 Telepakkokeinot.....	148
12.5.3 Peitelty tiedonhankinta ja peitetoiminta.....	149
12.5.4 Ylimääräinen tieto.....	151
12.6 Esitutkintatallenteen käyttäminen todisteena.....	152
12.7 Pakkokeinoasioiden julkisuus	154
12.8 Syyttäjän vaitiolo-oikeus.....	155
LAKIEHDÖTUKSET	158
1. Laki pakkokeinolain muuttamisesta.....	158
2. Laki esitutkintalain muuttamisesta.....	179
3. Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 ja 24 §:n muuttamisesta.....	182
4. Laki tutkintavankeuslain 9 luvun 2 ja 5 §:n muuttamisesta	183
5. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 2 §:n muuttamisesta.....	184
6. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta.....	185
7. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 16 §:n muuttamisesta.....	188
8. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain 13 §:n muuttamisesta	189
9. Laki rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 19 §:n muuttamisesta	190
10. Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 31 ja 58 §:n muuttamisesta	191

11. Laki tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain muuttamisesta	192
12. Laki Syyttäjälaitoksesta annetun lain 23 §:n muuttamisesta.....	194
13. Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain 25 §:n 4 momentin kumoamisesta	195
LIITTEET	196
RINNAKKAISTEKSTIT	196
1. Laki pakkokeinolain muuttamisesta.....	196
2. Laki esitutkintalain muuttamisesta.....	232
3. Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 ja 24 §:n muuttamisesta.....	237
4. Laki tutkintavankeuslain 9 luvun 2 ja 5 §:n muuttamisesta	239
5. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 2 §:n muuttamisesta.....	241
6. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta.....	242
7. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 16 §:n muuttamisesta.....	246
8. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain 13 §:n muuttamisesta	247
9. Laki rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 19 §:n muuttamisesta	248
10. Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 31 ja 58 §:n muuttamisesta	249
11. Laki tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain muuttamisesta	251
12. Laki Syyttäjälaitoksesta annetun lain 23 §:n muuttamisesta.....	255
13. Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain 25 §:n 4 momentin kumoamisesta	256
ASETUSLUONNOS	257
Valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 luvun 1 §:n muuttamisesta.....	257

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pakkokeinolaki (806/2011) ja esitutkintalaki (805/2011) tulivat voimaan vuoden 2014 alussa. Lait on pääosin valmisteltu vuosina 2007–2010 (oikeusministeriön komiteanmietintö 2009:2 ja HE 222/2010 vp). Eduskunta on pakkokeinolakia hyväksyttyä edellyttänyt, että hallitus selvittää ja harkitsee, tulisiko salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva ratkaisutoimivalta osoittaa tuomioistuinten toimivaltaan (EV 374/2010 vp). Pakkokeinolainsäädännön muuttamisen yhteydessä eduskunta on edellyttänyt, että hallitus antaa selvityksen salaisten pakkokeinojen käytöstä ilmoittamista koskevan sääntelyn soveltamisesta vuoden 2014 loppuun mennessä (EV 203/2013 vp). Oikeusministeriö on todennut vastauksena eduskunnalle annetussa 17.12.2014 päivätyssä selvityksessä (OM 3/41/2012), että uudet säännökset ovat olleet voimassa suhteellisen lyhyen ajan eikä vielä tuolloin ole ollut mahdollista arvioida sääntelyn toimivuutta. Oikeusministeriö on lisäksi selvityksessä yhtynyt sisäministeriön näkemykseen siitä, että on edelleen tarkasteltava poliisilain (872/2011) ja pakkokeinolain sääntelyä asiasta. Lisäksi eduskunta on identiteettivarkauksien osalta edellyttänyt, että hallitus seuraa itsenäisenä esiintyvän identiteettivarkauden tutkintakeinojen ja -valtuuksien toimivuutta ja riittävyttä, ja jos aihetta ilmenee, ryhtyy toimenpiteisiin kyseisten rikosten torjunnan ja selvittämisen tehostamiseksi (EV 335/2014 vp).

Lainsäädännön tarkastelua ovat lisäksi edellyttäneet esimerkiksi laillisuusvalvonta- ja tuomioistuinkäytäntö sekä useissa pakkokeinoja koskevissa selvityksissä olevat toimenpidekirjaukset. Pakkokeinolain 2 ja 3 luvun osalta voidaan huomiota kiinnittää ensinnäkin siihen, että asiassa EOAK/23/2017 eduskunnan apulaisoikeusasiamies on esittänyt oikeusministeriön ja sisäministeriön harkittavaksi, olisiko säädösperustan selventämiseksi syytä ryhtyä lainsäädäntötoimiin joko poliisia koskevaan lainsäädäntöön tai ratkaisussa viitattuihin prosessilakeihin tehtävillä täsmennyksillä koskien poliisin roolia oikeuteen tuotavaksi määrättyjä henkilöitä koskevassa menettelyssä. Rikosketjun LEAN-hanke – selvityshenkilön raportissa (Professori Matti Tolvanen 30.12.2019, Oikeusministeriö, selvityksiä ja ohjeita 2020:6, Lean-raportti) on katsottu, että pakkokeinojen käytön mahdollisuus tulisi ottaa nykyistä tarkemmin huomioon niin, että useammissa tapauksissa koko rikosprosessi saataisiin vietyä läpi syytetyn ollessa kiinni otettuna tai pidätettynä. Korkein oikeus taas on käsitellyt kantelumahdollisuutta vangitsemisvaatimuksen perusteiden hyökkäämistä koskevassa asiassa ratkaisussaan KKO 2021:75.

Pakkokeinolain 4 luvun osalta tarkastelutarvetta on aiheutunut muun muassa siitä, kun eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan EOAK/2406/2020 katsonut tällä hetkellä olevan epäselvää, miten pakkokeinolaissa olevaa kieltoa rajoittaa tutkintavangin ja hänen asiamiehensä yhteydenpitoa on tulkittava. Ratkaisussa EOAK/7510/2020 eduskunnan oikeusasiamies on puolestaan pitänyt hyvin ongelmallisena, että tutkintavangin perusoikeussuojan kannalta niin keskeinen ja jokapäiväinen asia kuin tuomioistuimen määräämien yhteydenpitorajoitusten sisältö ja niiden valvonta on osoittautunut olevan lainsäädännössä puutteellisesti järjestetty ja pitänyt hyvin tärkeänä, että lainsäädäntöä tältä osin täydennetään ja täsmennetään. Korkein oikeus taas on käsitellyt yhteydenpidon rajoituksia koskevia säännöksiä muun muassa ratkaisussaan KKO 2021:58.

Pakkokeinolain 7 lukua koskien eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan EOAK/7777/2020 muun ohessa pitänyt mahdollisuutta pankkitilin takavarikoimiseen epäselvänä ja siten hyvin ongelmallisena pakkokeinolainsäädännöltä edellytettävän tarkkarajaisuuden ja tulkinnan asianmukaisen tiukkuuden kannalta. Korkein oikeus taas on ratkaisussaan KKO

2022:23 tulkinnut takavarikoimiskieltoa koskevan luvun 4 §:n säännöksen koskevan sen sanamuodosta huolimatta teleyhtiöiden ja yhteisötilaajien lisäksi muitakin sähköistä viestintää välittäviä tahoja. Lisäksi eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan EOAK/784/2019 esittänyt oikeusministeriölle harkittavaksi, olisiko muun muassa takavarikon kumoamista koskevaa pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n 2 momentin sääntelyä syytä selkeyttää rikosprosessissa tapahtuneet muutokset huomioon ottaen.

Pakkokeinolain 8 luvun osalta erityisesti korkeimman oikeuden ratkaisut KKO 2017:40, 2018:77, 2019:23 ja 2019:92 ja niissä viitatu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut ovat antaneet aiheen tarkastella etsinnän tuomioistuimeen saattamista koskevia säännöksiä.

Pakkokeinolain 10 lukua koskien oikeusasiamies on ratkaisussaan EOAK/3227/2019 edellyttänyt perusteellisesti arvioitavan ja punnittavan, tulisiko pakkokeinolakiin lisätä toimivaltuus ns. suostumusperusteiseen televalvontaan sellaisissa tilanteissa, joissa telesoitteen tai telepäätelaitteen haltija on joutunut vakavan väkivaltarikoksen uhriksi ja on epäillyn rikoksen johdosta kykenemätön antamaan laissa tarkoitettua suostumusta, vaikka henkilö ei ole saanut rikoksen johdosta surmaansa. Valtioneuvoston selvityksessä 2020:3 koskien järjestelmällistä häirintää ja maalittamista (Käräjätuomari Mika Illman 3.12.2020) taas katsotaan, että esitutkintaviranomaisen tulisi voida kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta, vaikkei siitä ole säädetty sakkoa ankarampaa rangaistusta.

Esitetyn lisäksi aihetta pakkokeinolainsäädännön muutostarpeiden tarkastelulle ovat aiheuttaneet erityisesti useat käytännön toimijoiden esittämät pakkokeinolakia koskevat havainnot.

Erityisesti esitutkintalakia koskevan valmistelun taustalla taas ovat eräät pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan sisältyvät kirjaukset, joiden mukaan muun muassa rikosvastuun toteuttamiseksi ja rikosten käsittelyaikojen nopeuttamiseksi lisätään poliisin, syyttäjien ja tuomioistuinten voimavaroja siten, että koko oikeudellisen prosessin käsittelyajat lyhenevät (s. 76). Rikosasioiden käsittelyä nopeutetaan varmistamalla parempi yhteistyö syyttäjän ja poliisien kesken (s. 85–86). Lisäksi hallitus kiinnittää erityistä huomiota henkilökohtaiseen koskemattomuuteen sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten, erityisesti lapsiin kohdistuvien rikosten sekä lähisuhdeväkivallan vähentämiseen. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevien uhrien auttamiseksi matalan kynnyksen ilmoitusmahdollisuuksia parannetaan ja vahvistetaan viranomaiskäytäntöjä (s. 78).

Myös esitutkintalakiin tehtiin vuonna 2013 jo ennen sen voimaantuloa eräitä muutoksia (laki esitutkintalain muuttamisesta 1145/2013; HE 14/2013 vp). Lakia on senkin jälkeen muutettu erityisesti eräiden esitutkintaa koskevien direktiivien kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä. Eduskunnan lausumista, erilaisista toimenpidekirjauksista, oikeuskäytännöstä, laillisuusvalvontaratkaisuksista sekä käytännön toimijoiden esittämistä kannanotoista johtuen on ollut tarpeellista arvioida esitutkintalainsäädännön muutostarpeita. Edellä viitatus Lean-raportin johtopäätöksissä on esitetty selvitysten ja tehtyjen kyselyiden ja haastatteluiden perusteella kehittämisehdotuksia useista toimista rikosprosessin nopeuttamiseksi ja tehostamiseksi.

Eduskunnan oikeusasiamies on antanut 31.7.2019 päätöksen (EOAK/4103/2016) ns. putka-kuolemia koskevassa asiassa. Päätöksessään eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain (459/1973) 7 §:n 3 momentin ja esitutkintalain 2 luvun 4 §:n 1 momentin yhteensovittaminen on jäänyt keskeneräiseksi ja syyttäjän roolia tulisi täsmentää. Eduskunnan oikeusasiamies esittää harkittavaksi, että sääntelyä muutettaisiin joustavammaksi niin, että putka-kuolemien esitutkinnassa syyttäjä toimisi tutkinnanjohtajana riippumatta siitä,

onko epäilty poliisimies. Lisäksi olisi perusteltua, että syyttäjä toimisi tutkinnanjohtajana asioissa, joissa alun perin on ollut epäilty poliisimies ja myös muu epäilty, vaikka poliisimiehen osalta esitutkintaa ei aloitettaisi tai se päättyisi. Edelleen päätöksessä tuodaan esiin, että vasta sairaalassa tapahtuneet vapautensa menettäneiden kuolemantapaukset eivät kuulu ilmoitusvelvollisuuden piiriin. Tältä osin esitetään arvioitavaksi, tulisiko kuolemansyyntä selvittämisestä annetun lain 7 §:n 3 momentin soveltamisalaa laajentaa.

1.2 Valmistelu

Oikeusministeriö asetti 10.7.2020 työryhmän, jonka tehtävänä oli tarkastella pakkokeinolain muutostarpeita ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Asettamis päätöksen mukaan pakkokeinolain lisäksi muutokset voivat koskea erityisesti johdonmukaisuussyistä myös muuhun lainsäädäntöön tarvittavia muutoksia. Työryhmässä olivat oikeusministeriön lisäksi edustettuina sisäministeriön poliisiosasto ja rajavartio-osasto, valtakunnansyyttäjän toimisto, Syyttäjälaitos, Poliisihallitus, Helsingin kärjäoikeus, Suomen Asianajajaliitto, Tuomioistuinvirasto ja Tulli. Työryhmä kuuli työnsä aikana työryhmän ulkopuolisina asiantuntijoina edustajia oikeusministeriöstä, Ulosottolaitoksesta, Keskusrikospoliisista ja valtakunnansyyttäjän toimistosta. Työryhmän toimikausi oli 1.9.2020–31.12.2021. Työryhmä luovutti yksimielisen mietintönsä 20.12.2021 (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:1, jäljempänä pakkokeinolakimietintö, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163783>).

Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausuntoa 46 taholta. Pyydettyjä lausuntoja saapui 32. Lausuntoa pyydettiin seuraavilta tahoilta, joista tähdellä (*) merkityt antoivat lausunnon: Eduskunnan oikeusasiamies*, Elinkeinoelämän keskusliitto*, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Helsingin hovioikeus*, Helsingin kärjäoikeus*, Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopiston professorit Dan Helenius ja Sakari Melander*, Ihmisoikeusliitto, Itä-Suomen syyttäjäalue, Itä-Suomen yliopiston professori Matti Tolvanen*, Julkiset Oikeusavustajat ry, Kaakkois-Suomen poliisilaitos*, Keskusrikospoliisi*, Korkein oikeus (varattiin tilaisuus antaa lausunto)*, liikenne- ja viestintäministeriö*, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus*, Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry*, Pirkanmaan kärjäoikeus*, Pohjanmaan poliisilaitos, Pohjois-Savon kärjäoikeus*, Pohjois-Suomen syyttäjäalue, Poliisihallitus*, Puolustusministeriö*, Puolustusvoimien pääesikunta, Rajavartiolaitos, Rikosseuraamuslaitos*, Rovaniemen hovioikeus*, sisäministeriö*, Suojelupoliisi*, Suomen Asianajajaliitto*, Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry*, Suomen Poliisijärjestöjen liitto*, Suomen Syyttäjäyhdistys ry*, Suomen tuomariliitto ry*, Suomen Yrittäjät, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto, FiCom ry*, Tietosuojavaltuutetun toimisto*, Tulli*, Tuomioistuinvirasto*, Turun hovioikeus*, Turun yliopiston professori Veli-Pekka Viljanen, ulkoministeriö*, Valtakunnansyyttäjän toimisto, valtioneuvoston oikeuskansleri* ja valtiovarainministeriö. Lisäksi lausunnon antoivat seuraavat kymmenen taho: Electronic Frontier Finland - Effi ry, väitöskirjatutkija, rikoskomisario Marko Forss, prosessioikeuden dosentti, asianajaja Markku Fredman, liikenne- ja viestintävirasto, Sanoma Media Finland Oy, Suomen Journalistiliitto ry, Syyttäjälaitos, Uutismedian liitto, vanhempi konstaapeli Lassi Veteläinen ja Yleisradio Oy. Siten lausuntoja mietinnöstä saatiin yhteensä 42.

Lausunnoista on 20.5.2022 julkaistu lausuntotiivistelmä (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:25, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-418-3>). Lausuntojen sisältöä käsitellään esityksessä jäljempänä.

Oikeusministeriö asetti 27.5.2020 työryhmän arvioimaan keinoja tehostaa rikosprosessia ja esitutkintalain muutostarpeita (jäljempänä rikosprosessityöryhmä). Rikosprosessityöryhmän tavoitteena oli tehostaa ja nopeuttaa rikosasioiden käsittelyä siihen liittyvien hallitusohjelman

kirjattujen tavoitteiden saavuttamiseksi, erityisesti ottaen huomioon Lean-raportissa esitetyt kehittämisehdotukset. Tavoitteena oli myös arvioida muut esitutkintalain muutostarpeet. Työryhmän jäseniksi nimettiin edustajat oikeusministeriöstä, sisäministeriöstä, Poliisihallituksesta, Valtakunnansyyttäjän toimistosta, Syyttäjälaitoksesta, Tuomioistuinvirastosta, Helsingin käräjäoikeudesta, Tullista ja Suomen Asianajajaliitosta. Työryhmä lähti työssään liikkeelle Lean-raportissa esitettyjen ehdotuksien pohjalta. Työryhmän toimikauden aikana toteutettiin lisäksi kaksi selvitystä. Esitutkintayhteistyön toimivuutta käsitelleessä tutkimushankkeessa (oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021:21) esitettiin yhteistyön kehittämiseksi useita toimenpide-ehdotuksia. Toinen selvityksistä koski syyttäjän vaitiolo-oikeutta ja sen toteutti OTT, kärjätuomari Antti Tapanila. Työryhmän toimikausi oli 27.5.2020–31.12.2021. Työryhmä luovutti yksimielisen mietintönsä 18.3.2022.

Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausuntoa 71 taholta. Lausuntoa pyydettiin seuraavilta tahoilta joista tähdellä (*) merkityt antoivat lausunnon: Ahvenanmaan syyttäjäalue, Digi- ja väestötietovirasto, Eduskunnan oikeusasiamies*, Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus, Etelä-Savon käräjäoikeus*, Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri*, Etelä-Suomen syyttäjäalue, Helsingin hovioikeus*, Helsingin käräjäoikeus*, Helsingin poliisilaitos, Helsingin yliopisto, professori Dan Helenius, Helsingin yliopisto, professori Sakari Melander, Hämeen poliisilaitos*, Itä-Suomen hovioikeus*, Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Itä-Suomen poliisilaitos*, Itä-Suomen syyttäjäalue, Itä-Suomen yliopisto, professori Matti Tolvanen*, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus, Itä-Uudenmaan poliisilaitos, Julkiset Oikeusavustajat ry, Kaakkois-Suomen poliisilaitos*, Kainuun käräjäoikeus*, Keskusrikospoliisi*, korkein oikeus*, Lapin poliisilaitos*, Lapin yliopisto, professori Mikko Vuorenpää, Lapsiasiavaltuutetun toimisto*, Lastensuojelun Keskusliitto ry*, Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri, Lounais-Suomen poliisilaitos*, Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ry, Länsi-Suomen syyttäjäalue, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus, Länsi-Uudenmaan poliisilaitos*, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry*, Oikeusrekisterikeskus*, Oulun käräjäoikeus*, Oulun poliisilaitos, Pirkanmaan käräjäoikeus*, Pohjanmaan poliisilaitos*, Pohjois-Suomen syyttäjäalue, Poliisiammattikorkeakoulu*, Poliisihallitus*, puolustusministeriö*, Puolustusvoimien pääesikunta, Rajavartiolaitos*, Rikosseuraamuslaitos, Rikosuhripäivystys*, Rovaniemen hovioikeus*, sisäministeriö*, Sisä-Suomen poliisilaitos*, sosiaali- ja terveysministeriö*, Suomen Asianajajaliitto*, Suomen Lakimiesliitto ry*, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry*, Suomen Syyttäjähdistys ry*, Suomen tuomariliitto ry*, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Tulli, Tuomioistuinvirasto*, Turun hovioikeus*, ulkoministeriö*, Vaasan hovioikeus*, Syyttäjälaitos*, Valtioneuvoston oikeuskansleri*, valtiovarainministeriö*, Varsinais-Suomen käräjäoikeus, Yhdenvertaisuusvaltuutettu* ja Ålands polismyndighet. Lisäksi lausunnon oikeusministeriölle toimittivat kaksi yksityishenkilöä ja seuraavat neljä tahoja: Asianajaja, prosessioikeuden dosentti Markku Fredman, HEUNI – YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti, Invalidiliitto ry ja Suojellaan Lapsia ry.

Siten lausuntoja mietinnöstä saatiin yhteensä 53. Lausuntojen sisältöä käsitellään esityksessä jäljempänä. Vain osa rikosprosessityöryhmän tekemistä ehdotuksista sisältyy nyt käsillä olevaan esitykseen.

Lausunnoista on 5.10.2022 julkaistu lausuntotiivistelmä (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:37, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-483-1>). Lausuntojen sisältöä käsitellään esityksessä jäljempänä.

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat saatavilla oikeusministeriön internetsivuilla osoitteissa <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM058:00/2020> ja <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM046:00/2020>.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Lähtökohdat

2.1.1 Pakkokeinolainsäädännön arvioinnin lähtökohdat

Kun pakkokeinoa käytetään rikoksen selvittämisessä, keinon käytön perustana on jo tehdyksi epäilty konkreettinen rikos. Rikoksen selvittämisessä käytettävien pakkokeinoin mukaisten pakkokeinojen käytön yhtenä edellytyksenä on yleensä se, että selvittävänä on tietty rikos (niin sanottu peruserikos). Tuolloin mahdollisuus käyttää pakkokeinoa rikoksen selvittämisessä määräytyy kyseisestä rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella tai sillä perusteella, että rikos erikseen mainitaan rikosnimikkeeltään keinokohtaisessa säännöksessä. Joidenkin pakkokeinojen (esimerkiksi takavarikko) käytön edellytyksenä ei ole kuitenkaan se, että selvittävänä on tietyn vakavuustason tai tietyn nimikkeinen rikos, vaan keino voi lähtökohtaisesti tulla käytettäväksi kaikkien rikosten selvittämisessä.

Pakkokeinon käytön sitominen tietyn vakavuustason rikokseen liittyy pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä ilmaistuun suhteellisuusperiaatteen, jonka keskeisenä sisältönä on oikeasuhtaisuus käytettävän pakkokeinon ja selvittävänä olevan rikoksen vakavuuden välillä. Suhteellisuusperiaate on otettava huomioon paitsi pakkokeinoa konkreettisesti tilanteessa käytettäessä, myös jo arvioitaessa tarvetta lainsäädännöllä mahdollistaa pakkokeinon käyttö tietyn rikoksen selvittämisessä. Vaikka rikoksen rangaistusasteikko sellaisenaan mahdollistaisi pakkokeinon käytön tietyssä tapauksessa, erityisesti rikoksen lievempien ilmenemismuotojen osalta tilanne on konkreettisesti soveltamistilanteessa vielä lisäksi arvioitava suhteellisuusperiaatteen valossa.

Suhteellisuusperiaatteessa mainitaan eräänä arviointiperusteena pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen. Pakkokeinoilla voidaan puuttua perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin, kuten esimerkiksi perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, 9 §:n 1 momentissa turvattuun liikkumisvapauteen, 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan ja 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan. Pakkokeinojen käyttöedellytyksistä säädettyä on otettava huomioon eräiden perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvät lakivaraukset. Esimerkiksi perustuslain 7 §:n 3 momentissa ilmaistun sääntelyvarauksen mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Perustuslain 10 §:n 3 momentin yksilöidyn lakivarauksen mukaan lailla voidaan säätää rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Pykälän 4 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa. Esimerkiksi perustuslain 9 §:n 1 momentissa tarkoitettun liikkumisvapauden tai perustuslain 15 §:ssä tarkoitettun omaisuuden suojan osalta taas ei ole tässä huomioitavaa lakivarausta, joten mainittujen perusoikeuksien rajoittamiseen sovelletaan perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä.

Pakkokeinotoimivaltuuksista säädettyä huomioon otettavat perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset ovat seuraavat (PeVM 25/1994 vp s. 5):

- Perusoikeuksien rajoitusten tulee perustua eduskunnan säätämään lakiin.
- Rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä.
- Rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttävissä. Rajoittamisen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima.

- Tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta.
- Rajoitusten on oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Jokin perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoitusten taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään.
- Perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelystä.
- Rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä rajoituksen välttämättömyysvaatimukseen liittyy se, että pakkokeinon käyttökelpoisuus, hyödyllisyys tai tarpeellisuus jonkin rikoksen selvittämisessä ei ole yksin ratkaisevassa asemassa arvioitaessa sitä, pitäisikö keinon käyttö lainsäädännöllisesti sallia tuon rikoksen selvittämisessä. Toimivaltuutta ei tee välttämättömäksi pelkästään havainto valtuuden tehokkuudesta (PeVL 36/2002 vp s. 6). Perusoikeusrajoitusta voidaan pitää välttämättömänä, jos rikosta ei pystytä useinkaan selvittämään ilman pakkokeinon käyttämistä (PeVL 32/2013 vp s. 4).

Yksittäisten pakkokeinotoimivaltuuksien suhdetta edellä sanottuun käsitellään tarvittavassa määrin tarkemmin näitä toimivaltuuksia koskevissa kohdissa jäljempänä tässä jaksossa. Esityksessä ehdotettavien lainmuutosten suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä taas käsitellään tätä koskevassa 12 jaksossa.

2.1.2 Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet

Edellisessä jaksossa viitattujen perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten mukaan pakkokeinon kohteena olevan henkilön perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. On lisäksi syytä kiinnittää huomiota perustuslain 22 §:ään, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tässä suhteessa merkityksellinen tässä esityksessä tehtävän tarkastelun kannalta on ennen kaikkea yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus, EIS; SopS 18 ja 19/1990; sellaisena kuin se on myöhemmin muutettuna SopS 71 ja 72/1994, SopS 85 ja 86/1998, SopS 8 ja 9/2005, SopS 6 ja 7/2005 sekä SopS 50 ja 51/2010). Lisäksi merkitystä on erityisesti kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevalla kansainvälisellä yleissopimuksella (SopS 7 ja 8/1976; KP-sopimus).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen osalta erityisen merkityksellisinä artikloina tässä esityksessä tehtävän tarkastelun kannalta voidaan mainita sopimuksen 5 artikla oikeudesta vapauteen ja turvallisuuteen ja 6 artikla oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lisäksi huomiota on syytä kiinnittää ennen kaikkea sopimuksen 8 artiklaan oikeudesta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta, 10 artiklaan sananvapaudesta ja 13 artiklaan oikeudesta tehokkaaseen oikeussuojakeinoon. Huomionarvoisena voidaan pitää myös yleissopimuksen ensimmäisen pöytäkirjan 1 artiklassa turvattua omaisuuden suojaa.

KP-sopimuksen osalta tässä tehtävän tarkastelun kannalta merkityksellistä sääntelyä sisältyy esimerkiksi tehokkaiden oikeussuojakeinojen osalta sopimuksen 2 artiklaan, oikeutta vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen koskevaan 9 artiklaan, vapaudenmenetyksiä koskevaan 10

artiklaan, liikkumisvapautta koskevaan 12 artiklaan, oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan 14 artiklaan ja yksityiselämän, perheen, kodin tai kirjeenvaihdon suojaa koskevaan 17 artiklaan.

Tarkemmin edellä viitattuja artikloita ja esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen sisältöä tarkentavaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytäntöä selostetaan tarpeellisilta osin ja kunkin kysymyksen edellyttämällä tavalla jäljempänä nykytilan arviointia koskevassa jaksossa ja säännöskohtaisissa perusteluissa.

2.2 Pakkokeinolaki

2 luku Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

10 § Pidättämisestä ilmoittaminen

Pakkokeinolain 2 luku sisältää kiinniottamista, pidättämistä, vangitsemista ja tutkinta-arestia koskevia säännöksiä. Pidättämispäätöksen sisällöstä ei ole laissa sääntelyä. Lain 2 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan pidätetylle on ilmoitettava pidättämisen syy viipymättä, kun päätös pidättämisestä on tehty tai hänet on otettu pidättämismääräyksen perusteella kiinni. Luvun 16 § sisältää säännökset pidättämistä koskevan päätöksen kääntämisestä. Lisäksi valtioneuvoston asetuksen esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (122/2014) 2 luvun 1 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla pidättämisestä on kirjattava asetuksessa tarkoitettuun henkilörekisteriin muun ohessa pidättämispäätöksen tekoaika. Vangitsemispäätöstä koskien on puolestaan lain 3 luvun 10 §, jonka 1 momentin mukaan vangitsemispäätöksessä on lyhyesti mainittava tiedot rikoksesta, josta vangittua epäillään, ja vangitsemisen peruste. Päätös on julistettava heti tai viimeistään samaan rikoskokonaisuuteen liittyvien vangitsemisasioiden käsittelyn päätyttyä.

Pidättäminen on varsin voimakas pakkokeino, joka kohdistuu pidättämisen kohteena olevan henkilön vapauteen. Edellä todetun mukaisesti pidättämistä koskevaan päätökseen viitataan jo nykyisissä pakkokeinolain säännöksissä. Pakkokeinolakiin jo nykyisellään sisältyy erillinen säännös myös vangitsemispäätöksestä. Siksi perusteltua on, että myös pidättämistä koskevasta päätöksestä otetaan lakiin säännös, josta kävisi ilmi, mitä tietoja päätöksen tulee sisältää ja se, että jäljennös päätöksestä tulee toimittaa pidätetylle ilman aiheetonta viivytyksiä. Koska pidättämisestä ilmoittamista koskeva sääntely on 2 luvun 10 §:ssä, perustellulta vaikuttaa täydentää kyseistä pykälää varsinaista pidättämispäätöstä koskevalla sääntelyllä.

3 luku Tuomioistuinmenettely vangitsemisasiassa

8 § Vangitsemisasiassa esitettävä selvitys

Pykälän mukaan vangitsemisasiassa esitettävä vangitsemisen edellytyksistä selvitys, joka voi perustua pelkästään kirjalliseen aineistoon. Tutkittavana olevasta rikoksesta ei saa esittää tämän sekä vangittavaksi vaaditun vangitsemisvaatimuksen johdosta esittämän lisäksi muuta selvitystä, ellei tuomioistuin katso siihen olevan erityistä syytä.

Ratkaisussaan R2020/889 (29.12.2020) Helsingin hovioikeus on asiaa tarkemmin selostettuaan katsonut, että tiedonsaantioikeus, jossa vangittavaksi vaadittu saa tietoonsa esitutkinta-aineistoa siltä osin kuin siitä ilmenevät ne seikat, joihin vangitsemisen perusteena on vedottu, täyttää direktiivin 2012/13/EU vaatimuksen vapaudenmenetyksen laillisuuden riittäytymisestä tehokkaalla tavalla kansallisen oikeuden mukaisesti sekä myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen

vangitsemismenettelylle asettamat vaatimukset. Korkein oikeus ei asiaa koskevassa ratkaisussaan KKO 2022:4 ole lausunut asiasta.

Hovioikeuden ratkaisussa viitatussa direktiivissä 2012/13/EU (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä, tiedonsaantidirektiivi) on huomioitu tutkinnallisten syiden ja rikosasian asianosaisten tiedonsaantioikeuden välinen mahdollinen ristiriita. Direktiivin 7 artiklan 1 kohdan mukaan, jos henkilö pidätetään ja hän menettää vapautensa jossain rikosoikeudellisten menettelyjen vaiheessa, jäsenvaltioiden on varmistettava, että pidätetyn henkilön tai hänen avustajansa käyttöön annetaan toimivaltaisten viranomaisten hallussa olevat kyseiseen tapaukseen liittyvät asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä pidätyksen tai vapaudenmenetyksen laillisuuden riittauttamiseksi tehokkaasti kansallisen oikeuden mukaisesti. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillyn ja syytetyn tai hänen avustajansa annetaan tutustua ainakin kaikkeen toimivaltaisten viranomaisten hallussa olevaan todistusaineistoon epäillyn tai syytetyn puolesta tai häntä vastaan, jotta turvataan menettelyn oikeudenmukaisuus ja asianosainen voi valmistella puolustustaan. Artiklan 4 kohdan mukaan poiketen siitä, mitä 2 kohdassa säädetään, ja edellyttäen, ettei se vaaranna oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, oikeus tutustua tiettyyn aineistoon voidaan kuitenkin evätä muun muassa silloin, jos se on ehdottoman tarpeellista tärkeän yleisen edun turvaamiseksi, kuten silloin, kun tämä tutustumisoikeus uhkaa haitata meneillään olevaa tutkintaa. Kohtaa koskevan direktiivin johdanto-osan 32 kappaleen mukaan tutustumista koskevan oikeuden epäämistä on punnittava suhteessa epäillyn tai syytetyn puolustautumisoikeuteen ottaen huomioon rikosoikeudellisen menettelyn eri vaiheet.

Tiedonsaantidirektiivi on pantu Suomessa täytäntöön 1.12.2014 voimaan tulleilla laeilla 818-825/2014 (HE 71/2014 vp). Hovioikeuden ratkaisussa todetun mukaisesti Suomen lainsäädäntö täyttää direktiivin veloitteet. Kysymys on siten siitä, pidetäänkö lainsäädäntömuutoksia tästä huolimatta perusteltuina.

Voimassa olevan pakkokeinolain 3 luvun 8 §:ää koskevissa esitöissä on todettu, että tarkoituksena ei ole, että vangitsemisasian käsittelystä muodostuu syyteasian ennakkokäsittely. Vangitsemisvaatimuksen tueksi on kuitenkin esitettävä riittävä selvitys myös vangitsemisen yleisistä edellytyksistä. Tämä tarkoittaa sen selvittämistä, että vangittavaksi vaadittu on todennäköisin syin syyllistynyt vangitsemisvaatimuksen perusteena olevaan rikokseen. Riittävää ei siis ole, että vangitsemisvaatimuksen esittäjä virkavastuulla käsityksensä esittää myös näiden yleisten edellytysten olevan olemassa (HE 222/2010 vp s. 255).

Valmistelussa onkin katsottu, että asiassa ole kysymys pakkokeinolain 3 luvun 8 §:n sääntelyn muutostarpeesta. Edelleen on arvioitu, että asia ei välttämättä edellytä muutoksia muuhunkaan voimassa olevaan lainsäädäntöön. Mahdollisena ongelmana nykytilassa on pikemminkin pidetty sitä käytännön näkökohtaa, että vangitsemisvaatimuksissa tulisi nykyistä systemaattisemmin kiinnittää huomiota tiedonsaantidirektiivin sääntelyyn ja siihen, että arvioitaisiin nimenomaan vangittavaksi vaaditun henkilön roolia asiassa. Puutteellisena on pidettävä senkaltaisia vangitsemisvaatimuksia, joissa huomio on lähinnä selvitetävänä olevan rikoksen arvioinnissa vangittavaksi vaaditun henkilön osuuden arvioinnin sijaan. Lisäksi huomiota on kiinnitetty siihen, että vangitsemisvaatimuksissa ja vangitsemispäätöksissä tulisi nykyistä systemaattisemmin arvioida, mitkä seikat ovat puhuneet vangitsemisen puolesta ja mitkä vangitsemistä vastaan.

14 § Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Pykälän 2 momentin mukaan, jos syytteen nostamiselle määrätty aika osoittautuu liian lyhyeksi, tuomioistuimien, joka käsittelee syytteen, voi syyttäjän viimeistään neljä päivää ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää määräaika. Tuomioistuimen on otettava asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluiksi pyynnöstä. Vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos hän niin haluaa.

Perusteltua on, että tietyissä pakkokeinojen määräajan pidentämistä koskevissa tuomioistuinkäsittelyissä asia voitaisiin ratkaista myös kansliassa ilman tuomioistuimen istutokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja jos henkilö, jota asia koskee, suostuu pyyntöön. Käytännössä määräajan pidennyksiä joudutaan usein ja toisinaan toistuvasti hakemaan erityisesti laajoja ja vaativia rikosasioita koskevissa tuomioistuinprosesseissa, ja suullista istutokäsittelyä on saatettu pitää resurssien järkevän suuntaamisen kannalta tarpeettomana myös asianosaisten taholta. Nykyään pakkokeinoasian ratkaiseminen kansliassa ilman istutokäsittelyä on nimenomaisesti mahdollistettu vain pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n 2 momentissa koskien kotietsintää koskevan vaatimuksen käsittelyä.

Koska ratkaisumahdollisuutta kansliassa pidetään perusteltuna, asiasta on syytä säätää nimenomaisesti asiaa koskevissa säännöksissä. Syytteen nostamista koskevan määräajan pidentämistä koskeva tuomioistuinkäsittely tuntuisi tietyissä tilanteissa soveltuvan hyvin myös kansliassa ilman istutokäsittelyä ratkaistavaksi eikä asian mahdollistamisessa vaikuttaisi olevan riskiä oikeusturva- tai muista ongelmista, jos edellytyksenä tälle olisi, että tuomioistuin harkitsee asian soveliaaksi ja vangittu suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

15 § Vangitsemiasian uudelleen käsittely

16 § Vangittuna pitämisestä määrääminen eräissä tapauksissa

Luvun 15 §:n 1 momentin mukaan, jos rikoksesta epäilty on vangittu, sen tuomioistuimen, joka käsittelee syytteen, on vangitun pyynnöstä otettava vangitsemiasia tuomion antamiseen asti uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kulluttua pyynnön esittämisestä. Vangitsemiasiaa ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsittelystä. Luvun 16 §:n 1 momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan vangitsemiasian uudelleen käsittely ei ole tarpeen myöskään sinä aikana, kun pääkäsittelyä on lykätty jonkun samassa asiassa vastaajana olevan mielentilan tutkimisen johdosta.

Voimassa olevan sääntelyn johdosta mahdollisena voidaan pykälän sanamuodon mukaan pitää, että asiassa vangittu vastaaja ei saisi vangitsemiasiaa uudelleen käsiteltäväksi lainkaan sinä aikana, kun pääkäsittelyä lykätään jonkun samassa asiassa vastaajana olevan mielentilan tutkimisen johdosta. Kun vangitsemiasia on normaalisti saatava uudelleen käsiteltäväksi kahden viikon välein, erosta voi käytännössä muodostua merkittävä. Yhden tai useamman samassa asiassa vastaajana olevan henkilön mielentilatutkimuksen tekemiseen voi kulu huomattavakin aika, jona aikana vastaajan vangittuna pitämisen edellytyksissä voi tapahtua merkittäviäkin muutoksia. Asianmukaisena ei voida pitää, että vastaajan vangitsemiasian saaminen uudelleen käsiteltäväksi voi merkittäväällä tavalla lykkääntyä toisen samassa asiassa vastaajana olevan mielentilan tutkimisen johdosta. Vangittuna olevan vastaajan kannalta merkitystä tulisi olla vain sillä, jos hän on itse mielentilan tutkimisen kohteena.

Koska vangitsemisasian uudelleen käsittelyä koskeva sääntely on siihen liittyvine poikkeuksiineen luvun 15 §:ssä, perustellulta lisäksi vaikuttaa, että myös vastaajan mielentilan tutkimisen vaikutusta tämän vangitsemisasian uudelleen käsittelyyn koskeva säännös sijoitetaan luvun 16 §:n sijasta luvun 15 §:ään.

4 luku Yhteydenpidon rajoittaminen

Arvioinnin lähtökohdat

Yhteydenpidon rajoittamista koskevan sääntelyn osalta on huomattava, että perustuslain 10 §:n 1 momentissa suojatun yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin (PeVL 20/2005 vp s. 5 sekä siinä viitatus HE 309/1993 vp s. 53 ja PeVL 34/2001 vp s. 4–5). Näin ollen perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset ovat merkityksellisiä arvioitaessa myös yhteydenpidon rajoittamisen käytön edellytyksiä. Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 1 momentissa yhteydenpidon rajoittamisen käyttöä ei sidota selvitetävänä olevan rikoksen vakavuustasoon, joten rajoittamisen käyttöedellytyksiä koskeva säännös ei sellaisenaan ilmennä suhteellisuusperiaatetta. Yhteydenpidon rajoittamisen käyttö on mahdollista tiettyjen muiden pakkokeinojen käytön yhteydessä ja tietyssä yleensä rikoksen selvittämiseen liittyvässä tarkoituksessa. Yhteydenpidon rajoittamisen käyttämisen edellytykset on kuitenkin arvioitava itsenäisesti, ottaen huomioon myös pakkokeinojen käyttöä ohjaavat periaatesäännökset ja erityisesti suhteellisuusperiaate.

Eduskunnan oikeusasiamies on 6.9.2021 antamassaan ratkaisussa EOAK/7510/2020 esittänyt, että pakkokeinolain muutostarpeita tarkastelevan työryhmän nimenomaisesti tehtäväksi annettaisiin arvioida pakkokeinolain uudistamistarpeita tuomioistuinten määräämien yhteydenpitorajoitusten sisällön ja niiden valvonnan osalta. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on 2.3.2021 antanut oikeusministeriön tietoon saattamansa ratkaisun EOAK/2406/2020, jossa hän on käsitellyt pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 2 momentin asiamiehen tapaamista koskevan säännöksen tulkinnassa ilmenneitä epäselvyyksiä. Korkein oikeus on 17.8.2021 antanut ratkaisun KKO 2021:58, jonka mukaan pakkokeinolain 4 luvun mukaisella yhteydenpitorajoituksella voidaan rajoittaa tutkintavangin yhdessäoloa kaikkien muiden tutkintavankien kanssa. Ottaen lisäksi huomioon yhteydenpitorajoitusten laajamittainen käyttö ja siten suuri käytännön merkitys erityisesti tutkintavankien perusoikeussuojan kannalta, perusteltua on pyrkiä selventämään asiaa koskevia pakkokeinolain säännöksiä.

1 § Yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset

Pykälän 2 momentin mukaan yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (768/2005) 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on edellä viitatussa ratkaisussaan EOAK/2406/2020 käsityksenään katsonut, että tällä hetkellä on epäselvää, miten pakkokeinolaissa olevaa kieltoa rajoittaa tutkintavangin ja hänen tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehensä yhteydenpitoa on tulkittava. Apulaisoikeusasiamies on pitänyt tärkeänä, että oikeusministeriössä otettaisiin kantaa siihen, miten säännöstä tulisi tulkita ja selvitettäisiin tarve sääntelyn selventämiseen tai muuttamiseen.

Apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan todennut, että lain esitöissä ei ilmene sellaista, jonka perusteella yhteydenpidon rajoittamisen kieltö kohdistuisi pelkästään sellaiseen tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:n mukaiseen asiamieheen, jonka tuomioistuin on määrännyt tutkintavangin puolustajaksi tai avustajaksi. Apulaisoikeusasiamies on korostanut, että tutkintavankeuslain mainitussa säännöksessä viitataan yleisesti oikeudenkäymiskaaren säännökseen oikeudenkäyn-

tiavustajista ja -asiamiehistä, jossa säädetään vain yleisellä tasolla avustajan kelpoisuudesta. Oikeudenkäymiskaaren säännöksessä ei tehdä erottelua siinä, onko kyse juuri tutkintavangin asiaa hoitavasta vai jotain muuta asiaa hoitavasta oikeudenkäyntiasiamiehestä tai -avustajasta.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa todetun mukaisesti pykälän 2 momentissa viitatus tutkintavankeuslain säännöksen tai sen esitöiden perusteella ei löydy tukea sellaiselle tulkinnalle, että yhteydenpidon rajoittamisen kielto kohdistuisi pelkästään sellaiseen asiamieheen, jonka tuomioistuin on määrännyt tutkintavangin puolustajaksi tai avustajaksi. Tällaista tulkintaa ei puolla myöskään tutkintavankeuslain sanotussa säännöksessä viitatus oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentin sääntely koskien sitä, kuka saa toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että pakkokeinolain säännöksessä voitaisiin viitata suoraan kyseiseen oikeudenkäymiskaaren sääntelyyn tutkintavankeuslain kautta tehtävän viittauksen sijaan. Samalla voidaan selkeyttää myös sitä, että yhteydenpidon rajoittamisen kielto koskee kaikkia oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa määriteltyjä asianajajia, julkisia oikeusavustajia ja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia.

2 § Yhteydenpidon rajoittamisen sisältö

Pykälän 1 momentin mukaan yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin säilyttämistilan tai vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn kiinni otetun, pidätetyn tai tutkintavangin kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä. Momentin sääntelyä on syytä tarkastella erityisesti edellä viitattujen korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2021:58 ja eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisun EOAK/7510/2020 johdosta.

Korkein oikeus on mainitussa ratkaisussaan katsonut selvää olevan, että yhteydenpitorajoitus voidaan säännöksen perusteella luvun 1 §:n edellytysten täytyessä ulottaa koskemaan jokaista muuta vankiyhteisöön kuuluvaa tutkintavankia, toisin sanoen kaikkia muita tutkintavankeja. Korkein oikeus on arvioinut, ettei lainkohdassa lähemmin säädetä siitä, millä tavalla yhteydenpitorajoituksen piiriin kuuluvat henkilöt on määriteltävä, kun edellä mainitut edellytykset yhteydenpidon rajoittamiselle koko vankiyhteisöön ovat olemassa. Korkein oikeus on korostanut, että koko vankiyhteisöön kohdistuva yhteydenpidon rajoitus sisältää varsin voimakkaan puuttumisen rajoituksen kohteena olevan henkilön perus- ja ihmisoikeuksiin, ja tämänkaltaisen rajoitustoimen käytössä sääntelyn selkeyteen ja yksityiskohtaisuuteen liittyvät vaatimukset korostuvat. Korkein oikeus on päätenyt ratkaisussaan siihen, että pakkokeinolain 4 luvun 1 ja 2 §:n mukaan määrätystä yhteydenpitorajoituksessa voidaan rajoittaa tutkintavangin yhdessäoloa kaikkien muiden samassa yksikössä säilytettävien tutkintavankien kanssa.

Korkeimman oikeuden ratkaisuun sisältyvässä eri mieltä olevien jäsenten lausunnossa todetaan, että laissa käytetyille ilmaisuille tulee yleensä antaa niiden yleiskielinen merkitys, jollei ilmaisulle ole laissa säädetty erityistä merkitystä tai muutoin ole perusteltua katsoa, että ilmaisua on käytetty erityisessä merkityksessä. Lausunnon mukaan pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n 1 momentin säännöstä yhteydenpidon rajoittamisesta, joka kohdistuu yhdessäoloon tietyn kiinniotetun, pidätetyn tai tutkintavangin kanssa, ei ole sanamuotonsa mukaan mahdollista tulkita siten, että rajoitus koskisi määrittelemättömästi kaikkia tutkintavankeja. Tällainen tulkinta olisi lausunnon mukaan säännöksen sanamuodon vastakohta, eikä tällaista tulkintaa voida pitää hyväksyttävänä etenkin perus- ja ihmisoikeuksien rajoituksia koskevassa sääntelyssä.

Myös korkeimman oikeuden ratkaisussa peräänkuulutetun sääntelyn selkeyden ja yksityiskohtaisuuden tarpeen johdosta vaikuttaa perustellulta tarkastella sitä, onko nykyistä sääntelyä mah-

dollista selventää siltä osin kuin on kysymys yhteydenpitorajoituksista, jotka kohdistuvat nimeämättömään joukkoon henkilöitä. Vaikka korkeimman oikeuden ratkaisu onkin koskenut nimenomaan yhteydenpitorajoitusta muuhun vankiyhteisöön, perusteltuna voidaan pitää, että tarkastelussa otetaan huomioon myös muut kuin vankiyhteisöön kuuluvat henkilöt. Tavoitteena tulee nimittäin ensinnäkin olla, että yhteydenpitorajoitusten kohteena olevien henkilöiden yhteydenpitoa myöskään siviiliin ei tarpeettomasti rajoiteta. Perusteita ei myöskään ole sille, että yhteydenpitorajoituksia voisi vähentää esimerkiksi se, että yhteydenpidon toisestakin osapuolesta tulee tutkintavanki. Lisäksi yhteydenpidon valvonnan kannalta voisi osoittautua hankalaksi, jos yhteydenpidon toisen osapuolen asema tässä suhteessa tulisi aina olla tiedossa.

Sääntelyä pohdittaessa huomioon tulee ottaa seuraavat lähtökohdat. Yhteydenpidon rajoitus laajaan, nimeämättömään joukkoon henkilöitä sisältää varsin voimakkaan puuttumisen rajoituksen kohteena olevan henkilön perus- ja ihmisoikeuksiin. Käytännössä rajoitus voi tarkoittaa ympärivuorokautista yksin olemista. Tämän johdosta on perusteltua, että rajoitus on mahdollista asettaa vain erityisen painavien syiden tätä edellyttäessä.

Tarpeen varsinkin nimeämättömään joukkoon kohdistuville yhteydenpidon rajoituksille voidaan arvioida olevan suurin tutkinnan alkuvaiheessa, kun tiedossa eivät vielä välttämättä ole esimerkiksi mahdolliset tekijäkumppanit. Perus- ja ihmisoikeuksien rajoituksia koskevan sääntelyn on toisaalta oltava täsmällistä ja tarkkarajaista. Tämän johdosta vaikuttaisi perustellulta säätää nimeämättömään joukkoon kohdistuville yhteydenpitorajoituksille lain tasolla tarkka määräaika, jonka jälkeen rajoitusta voitaisiin jatkaa vain asian uudelleen tarkasteluun perustuen. Lisäksi tulisi nykyistä kattavammin säätää niistä henkilöistä, joiden kanssa yhteydenpitoa ei tule voida rajoittaa.

Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan EOAK/7510/2020 pitänyt hyvin ongelmallisena, että tutkintavangin perusoikeussuojan kannalta niin keskeinen ja jokapäiväinen asia kuin tuomioistuimen määräämien yhteydenpitorajoitusten sisältö ja niiden valvonta on osoittautunut olevan lainsäädännössä puutteellisesti järjestetty. Oikeusasiamies on pitänyt hyvin tärkeänä, että lainsäädäntöä tältä osin täydennetään ja täsmennetään.

Huomiossa on syytä erottaa kaksi toisiinsa liittyvää näkökohtaa. Kysymys on ensinnäkin siitä, mikä voi olla tuomioistuimen määräämän yhteydenpitorajoituksen sisältö. Toiseksi kysymys on siitä, mille taholle kuuluu tuomioistuimen määräämän yhteydenpitorajoituksen valvontavastuu. Jälkimmäisen kysymyksen osalta merkitystä on myös pykälän 2 momentilla, jonka mukaan kirjeiden tarkastamisesta ja lukemisesta säädetään tutkintavankeuslain 8 luvussa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvussa sekä kirjeiden takavarikoimisesta pakkokeinolain 7 luvussa.

Oleennaista molempien näkökohtien osalta on, että voimassa oleva pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n 1 momentin sääntely jättää avoimeksi sen, minkälaisia rajoituksia momentissa viitattuihin yhteydenpitorajoituksiin voidaan määrätä. Merkityksellistä tämän tarkastelun kannalta on, että yhteydenpitorajoitusten tulisi olla sisällöllisesti niin selkeitä, että ne ovat yksiselitteisesti täytäntöön-pantavissa. Tietyn yhteydenpitorajoituksen täysin kieltämisen ja täysin sallimisen välimuotona voidaan pitää lähinnä sitä, että yhteydenpitorajoitus sallitaan valvotusti. Siten yhteydenpitorajoituksen sisältö ja valvonta liittyvät kiinteästi toisiinsa. Sanotun johdosta seuraavaksi tarkastellaan ensin kysymystä yhteydenpidon valvonnasta ja vasta tämän jälkeen kysymystä siitä, mitä yhteydenpitorajoitusten sisällöstä on pykälän 1 momentissa perusteltua säätää.

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. On siksi selvää, että yhteydenpitorajoitusten

kohteena olevien henkilöiden yhteydenpidon valvonnan tapaa ei voida jättää yksittäistapauksellisesti ratkaistavaksi tuomioistuimen ratkaisuihin ilman asiaa koskevaa selvää säädöspohjaa. Tuomioistuin tosin sanoen päättää yhteydenpitorajoituksen määrittämisestä, mutta rajoituksen valvonnan ja toimeenpanon tulee perustua valvovalle viranomaiselle laissa säädettyyn toimivaltaan.

Nykyisellään vastuu yhteydenpitorajoitusten kohteena olevien valvonnasta on säilytyspaikan viranomaisella. Rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain (953/2009) 1 §:n mukaisesti tutkintavankeuden toimeenpano on Rikosseuraamuslaitoksen tehtävä. Myös tutkintavangin yhteydenpidon valvonnan voidaan katsoa olevan tutkintavankeuden toimeenpanoa. Poikkeuksena tästä ovat tilanteet, joissa tutkintavanki on poliisiin säilytettävänä. Tältä osin merkityksellinen on erityisesti poliisiin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettu laki (841/2006, putkalaki), jota sovelletaan myös pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun.

Pohdittaessa sitä, mikä on oikea taho valvomaan vapautensa menettäneen yhteydenpitoa, merkitystä tulee antaa säilytys- ja tutkintavastuun erottelulle. Perusteltuna voidaan pitää, että vastuu vapautensa menettäneiden säilyttämisestä ja epäillyn rikoksen tutkinnasta on lähtökohtaisesti eri tahoilla, jotta vältetään riski siitä, että säilyttämisolosuhteet ja vapautensa menettäneen kohtelu ovat riippuvaisia tutkinnan etenemisestä ja vapautensa menettäneen suhtautumisesta tutkintaan. Perusteltuna onkin pidetty entisestään vahvistaa säilytys- ja tutkintavastuun erottelua (esim. EOAK/2523/2021 s. 3; EOAK/3622/2019 s. 6; luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi poliisiin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 29.3.2021, SM014:00/2015).

Lisäksi huomioon tulee ottaa resurssikysymykset. Voimassa olevat tutkintavankeuslain säännökset yhteydenpidon valvonnasta käyvät ilmi lain 8 ja 9 luvusta. Jos luvuissa tarkoitettua valvontaa haluttaisiin siirtää laajemmin esimerkiksi poliisille, tulisi tähän varata riittävät resurssit. On syytä korostaa, että valvonnan voidaan arvioida tapahtuvan tehokkaimmin siellä, missä valvottava henkilöä muutenkin säilytetään. Tutkintavastuussa olevat voivat antaa valvontavastuussa oleville riittävät tiedot yhteydenpitoa koskevien rajoitusten valvonnan kannalta tarpeellisista seikoista. Vastaavanlaista tiedonkulkua edellytetään nykyisellään myös esimerkiksi vankeusaikaisen rikollisuuden ehkäisemisessä.

Tutkintavankeuslaissa ja putkalaissa säännellään yhteydenpidon valvonnasta tilanteissa, joissa yhteydenpitorajoituksia ei ole asetettu. Edellä todetun johdosta vaikuttaa perustellulta, että vapautensa menettäneen yhteydenpitoa valvottaisiin tutkintavankeuslain ja putkalain säännösten mukaisesti. Sääntelyä voitaisiin tarkentaa selventämällä ja laajentamalla viittausta kyseisiin lakeihin koskevaa säännöstä. Lisäksi tehtäisiin tarvittavat, jäljempänä tarkemmin selostettavat muutokset kyseisten lakien asiaa koskeviin säännöksiin.

Lisäksi sääntelyä on edellä todetun mukaisesti syytä tarkentaa sen osalta, mikä voi olla tuomioistuimen määrittämän yhteydenpitorajoituksen sisältö. Edellä valvonnasta sanotun johdosta perustellulta vaikuttaisi, että valvonnan ei tulisi perustua tuomioistuimen asiaa koskevaan harkintaan yksittäistapauksessa. Selkeänä ja johdonmukaisena voidaan tämän sijaan pitää, että kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin kirjeenvaihto, puhelimen käyttö, tapaamiset ja muu yhteydenpito tai yhdessäolo olisi lähtökohtaisesti estetty sellaisten henkilöiden kanssa, joihin yhteydenpitoa on rajoitettu. Poikkeuksena tästä voisi kuitenkin edelleen olla mahdollista, että yhteydenpito rajoituksesta huolimatta sallittaisiin yhdellä tai useammalla yhteydenpitotavoista. Mahdollisena voidaan nimittäin pitää, että tietyt yhteydenpitotavat voivat joko merkityksensä tai valvontamahdollisuuksiensa johdosta olla eri asemassa kuin toiset yhteydenpitotavat.

Esitetyn voidaan katsoa pitkälti vastaavan jo voimassa olevan sääntelyn tarkoitusta. Säännökset on nykyäänkin pyritty laatimaan siten, että pakkokeinolain mukaisella yhteydenpitorajoituksella tarkoitetaan nimenomaisesti tietynlaisen yhteydenpidon estämistä. Lain esitöissä (HE 222/2010 vp s. 261) on todettu, ettei yhteydenpitorajoitus tarkoita oikeutta kirjeiden tarkastamiseen tai lukemiseen, vaan kysymys on siitä, ettei kirjeitä toimiteta perille. Pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n 2 momentissa onkin nimenomainen viittaus siihen, että kirjeiden tarkastamisesta ja lukemisesta säädetään tutkintavankeuslaissa ja putkalaisissa. Vastaavasti tutkintavankeuslain 8 luvun 1 §:n mukaan tutkintavangilla on oikeus kirjeenvaihtoon postin välityksellä, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Säännöksellä viitataan tilanteeseen, jossa kirjeenvaihto-oikeus tulee tuomioistuimen määräämän yhteydenpitorajoituksen vuoksi estää. Tutkintavankeuslaissa puolestaan säädetään Rikosseuraamuslaitoksen toimivallasta esimerkiksi lukea tutkintavangin kirjeenvaihtoa tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi. Lain esitöiden (HE 263/2004 vp s. 224) mukaan tällä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa samassa rikosasiassa syytetyt pyrkivät kirjeitse sopimaan todistelusta.

Edelleen tutkintavankeuslain 9 luvun 5 §:n mukaan tutkintavangille voidaan myöntää lupa valvottuun tapaamiseen toisen samaan vankilaan sijoitetun tutkintavangin tai vangin kanssa, jos on kyse tutkintavangin lähiomaisesta, muusta läheisestä tai muusta tutkintavangille tärkeästä henkilöstä ja tapaaminen on perusteltua tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta tärkeästä syystä eikä tutkintavangin oikeutta yhteydenpitoon ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Viittauksella pakkokeinolain 4 luvun mukaisiin yhteydenpidon rajoituksiin tarkoitetaan siis tässäkin tilannetta, jossa yhteydenpito on kokonaan estetty kyseisellä yhteydenpitotavalla. Niissä tapauksissa, joissa yhteydenpito voidaan sallia valvotusti, viitataan sääntelyssä valvonnan perusteena tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseen.

Sääntelystä erottelu yhteydenpitorajoituksen merkitykseen ja muihin valvontatoimivaltuuksiin ei kuitenkaan kaikilta osin käy täysin selvästi ilmi. Olisikin perusteltua säätää kattavasti siitä, millaisia rajoituksia yhteydenpitorajoituksesta seuraa ja mitä toimivaltuuksia tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi voidaan vankilassa tai poliisin säilytystilassa muuten käyttää. Perusteltuna voidaan jatkossakin pitää mallia, jossa tuomioistuin päättäisi yhteydenpitorajoituksen kohteena olevan henkilön kannalta ankarimmista rajoituksista, joilla yhteydenpito estetään kokonaan. Valvonnasta vastaavat viranomaiset taas vastaavat tällaisten rajoitusten valvonnasta sekä siitä, mitä vapauden menetyksen tarkoituksen turvaaminen muuten yhteydenpidon valvonnan kannalta edellyttää.

Lopuksi tulee vielä kiinnittää huomiota siihen, että tutkintavankeuslaki tai putkalaki ei sisällä sääntelyä siitä, mitä tehdään yhteydenpitorajoituksen kohteena olevan henkilön lähettämälle tai tälle osoitetulle kirjeelle, muulle postilähetykselle tai viestille, jos näitä ei toimiteta yhteydenpitorajoituksen vuoksi perille. Tutkintavankeuslain 8 luvun 5 §:ssä ja putkalain 6 luvun 5 §:ssä säädetään tämän sijaan tilanteista, joissa vapautensa menettäneen lähettämä tai hänelle saapunut kirje, muu postilähetys tai viesti saadaan pidättää muuten kuin yhteydenpitorajoitukseen perustuen. Sanotun johdosta vaikuttaisi perustellulta sisällyttää pykälään myös säännös siitä, miten näistä tilanteista tiedotetaan ja miten yhteydenpitorajoituksen päätyttyä toimitaan.

4 § Yhteydenpidon rajoittamisesta päättäminen

Pykälän 3 momentin mukaan pykälän 1 momentissa tarkoitettun yhteydenpidon rajoittamisesta päättävän tai sen esittämiseen oikeutetun virkamiehen on päätettävä yhteydenpitorajoituksen poistamisesta, jos rajoituksen edellytyksiä ei enää ole. Huomioon ottaen yhteydenpitorajoituksen perusoikeuksiin puuttuva luonne ja yhteydenpitorajoituksen voimassaolon sitominen luvun

2 §:n 1 momentissa välttämättömyyteen, perusteltua on selventää, että kysymys on yhteydenpitorajoituksen poistamisesta siitä päättämisen sijaan. Samasta syystä perustellulta vaikuttaisi korostaa, että yhteydenpitorajoitus tulee poistaa myös osittain, jos edellytyksiä sen voimassa pitämiselle ei joiltakin osin ole. Samalla on syytä varmistaa, että tieto yhteydenpitorajoituksesta tai sen muuttamisesta toimitetaan rajoituksen täytäntöönpanosta vastaavalle Rikosseuraamuslaitokselle.

5 luku Matkustuskielto

Arvioinnin lähtökohdat matkustuskiellon ja tehostetun matkustuskiellon osalta

Matkustuskieltoa käytetään pidättämisen ja vangitsemisen vaihtoehtona tilanteissa, joissa kieltoon määräämistä voidaan pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 1 momentissa ilmaistun vähimmän haitan periaatteen mukaisesti pitää riittävänä pakkokeinona. Pidättämisen lyhytkestoisuuden vuoksi matkustuskielto on käytännössä vangitsemisen vaihtoehto. Matkustuskiellon käytöllä puututaan perustuslain 9 §:ssä turvattuun liikkumisvapauteen. Tämä on ollut osaltaan johtamassa siihen, että matkustuskieltoa ei voida käyttää lievien rikosten selvittämisessä.

Tuomioistuimien voi vangitsemisen sijasta määrätä tutkintavangin tai vangittavaksi vaaditun teknisin välinein valvottuun tehostettuun matkustuskieltoon, jos tuomioistuimien vangitsemisvaatimusta tai vangittuna pitämistä koskevaa asiaa käsitellessään katsoo, että matkustuskielto on riittämätön pakkokeino pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun matkustuskiellon edellytyksiä koskevan vaaran torjumiseksi. Tehostetusta matkustuskiellosta säädettäessä on syytä ottaa huomioon erityisesti perustuslain 7, 9, 10 ja 21 §:ssä suojatut perusoikeudet.

Matkustuskieltoa ja tehostettua matkustuskieltoa koskevassa 5 luvussa on ilmennyt tiettyjä epäselviä tulkintakysymyksiä, joita on perustelua selventää. Lisäksi käytäntö on osoittanut, että joiltakin osin tarvitaan nykyistä tarkempaa sääntelyä.

Jäljempänä käsitellään pykäläkohtaisesti tiettyjä kyseisten pykälien soveltamisessa ilmaantuneita tulkintakysymyksiä. Lisäksi tehostetun matkustuskiellon osalta huomiota voidaan kiinnittää seuraaviin seikkoihin. Voimassa olevan sääntelyn perusteella tuomioistuimien voi vangitsemisen sijasta määrätä tutkintavangin tai vangittavaksi vaaditun tehostettuun matkustuskieltoon, jota valvotaan teknisillä välineillä. Käytännössä teknisiä välineitä ei kuitenkaan useinkaan ole mahdollista kiinnittää henkilön ylle tehostettua matkustuskieltoa koskevan määräyksen antohetkellä. Näissä tapauksissa tulisi varmistaa, että henkilö saadaan paikalle välineiden kiinnitykseen heti, kun kiinnittäminen on mahdollista, jotta tehostettu matkustuskielto saadaan valvottua sen tarkoituksen mukaisesti. Lisäksi on pidetty tärkeänä vahvistaa, että tehostetun matkustuskiellon rikkomisena voidaan pitää myös sitä, jos tehostettuun matkustuskieltoon määrätty henkilö, jonka yllä tai hallussa valvonnassa käytettävät laitteet ovat, irrottaa laitteet tai muulla tavoin tarkoituksellisesti aiheuttaa sen, että niitä ei voida enää käyttää hänen tehostetun matkustuskiellonsa valvontaan.

Tässä yhteydessä on syytä huomioida, että edellä tehostetun matkustuskiellon osalta esitetyt huomiot soveltuvat osin myös pakkokeinolain 2 luvun 12 a §:ssä tarkoitettuun tutkinta-arestiin, jota valvotaan tutkinta-arestiin määrätyn haltuun annettavilla tai hänen ylleen ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole päädytty esittämään muutoksia tutkinta-arestia koskeviin säännöksiin. Asiaa on tarkemmin käsitelty jäljempänä lausuntopalautetta koskevassa 6 jaksossa sekä esitystä edeltäneessä pakkokeinolakimietinnössä.

4 § Matkustuskiellosta päättävä viranomainen

Pykälän 3 momentin mukaan vangitsemisvaatimusta sekä vangittuna pitämistä koskevaa asiaa käsitellessään tuomioistuimen on harkittava, ovatko luvun 1 tai 1 a §:ssä säädetyt matkustuskiellon tai tehostetun matkustuskiellon edellytykset olemassa ja tulisiko vangittavaksi vaadittu tai vangittu määrätä vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Sanotun säännöksen ei voida katsoa täysin vastaavan pykälän otsikkoa. Koska säännös kuitenkin liittyy momentin muuhun sääntelyyn, perustellulta ei vaikuta siirtää sääntelyä pois momentista. Tämän sijaan perusteltuna voidaan pitää, että pykälän otsikkoa muutetaan vastaamaan pykälän sisältöä kokonaisuudessaan.

7 § Matkustuskieltopäätöksen muuttaminen

Pykälän mukaan matkustuskieltopäätöstä saadaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi tai tärkeästä syystä muuttaa. Pykälän sanamuotoa on pidetty epäselvänä esimerkiksi sen osalta, mikä on pykälän suhde matkustuskiellon rikkomista koskevaan luvun 10 §:ään ja mikä viranomainen on toimivaltainen päättämään muutoksesta. Viimeksi mainitun seikan kannalta perustellulta on lisäksi vaikuttanut pohtia, vaikuttaako asiaan se, muutetaanko matkustuskieltopäätöstä matkustuskieltoon määrätyn kannalta edulliseen, neutraaliin vai kyseistä pakkokeinoa ankaroittavaan suuntaan. Perusteltuna voidaan pitää, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi aina päättää matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttamisesta, jos kysymys on muuttamisesta matkustuskieltoon määrätyn kannalta matkustuskieltoa lieventävään suuntaan.

8 § Matkustuskiellon kumoaminen

Pykälän 1 momentin mukaan matkustuskielto on kumottava kokonaan tai osittain heti, kun edellytyksiä sen voimassa pitämiseen sellaisenaan ei enää ole. Pykälän 2 momentin mukaan matkustuskielto on kumottava, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää määräaika. Pykälän 3 momentin mukaan matkustuskieltoon määrättyllä on jo ennen syytteen nostamista oikeus saattaa kysymys pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräämän matkustuskiellon voimassa pitämisestä tuomioistuimen tutkittavaksi. Vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Jäljempänä tarkemmin käsiteltävän luvun 9 §:n 1 momentin mukaan ennen syytteen nostamista määrätty matkustuskielto on voimassa pääkäsittelyyn asti, jollei sitä ole määrätty päätymään aikaisemmin tai sitä aikaisemmin erikseen kumota.

Jossain määrin erilaisia tulkintoja on esitetty siitä, mitä määräaika tuomioistuin voi 2 momentin tarkoittamissa tilanteissa pidentää. Epäselvänä on lisäksi pidetty, mikä on kyseisen momentin tarkoittaman 60 päivän määräajan ja 9 §:n 1 momentin mukaisen matkustuskiellon voimassaoloa koskevan pääsäännön suhde. Esille on myös noussut, onko 2 momentin mukaiselle 60 päivän määräajalle välttämätöntä tarvetta, ottaen huomioon sääntely muissa matkustuskiellolle rinnasteisissa pakkokeinoissa ja se, että matkustuskielto on kumottava ennenkin määräaika heti sen edellytysten lakattua. Kumoamisesta voi päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, vaikka matkustuskielto olisi tuomioistuimen määräämä. Lisäksi kysymys matkustuskiellon voimassa pitämisestä on mahdollista saattaa tuomioistuimeen. Asiassa on tässä suhteessa syytä huomioida myös, että matkustuskieltoa käytetään henkilön perusoikeuksiin selvästi enemmän puuttuvien pidättämisen tai vangitsemisen sijasta, mikä osaltaan puoltaa sen varmistamista, että matkustuskiellon käyttöä koskevat edellytykset eivät perusteettomasti hankaloita matkustuskiellon käyttöä suhteessa kyseisiin pakkokeinoihin.

Matkustuskiellon kumoamista ja voimassaoloa koskevan sääntelyn tulee olla selkeää ja sel-laista, että sen perusteella matkustuskiellon voimassaolo määräytyy yhdenmukaisten kriteerien perusteella. Sanotun johdosta perustellulta vaikuttaa, että näitä kysymyksiä koskevat 8 ja 9 § yhdistetään yhdeksi johdonmukaiseksi pykäläksi. Samalla voidaan luopua epäselväksi osoittautuneesta 60 päivän määräajasta ja siten yhdenmukaistaa menettelyä esimerkiksi vangitsemisasi-assa noudatettavan menettelyn kanssa.

9 § Matkustuskiellon voimassaolo

Edellä 8 §:n kuvauksessa todetulla tavalla vaikuttaa perustellulta yhtenäistää 8 ja 9 §:n sääntely yhdeksi, johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi.

10 § Matkustuskiellon rikkomisen seuraamukset

Pykälän mukaan, jos matkustuskieltoon määrätty rikkoo kieltoa taikka pakenee, ryhtyy valmis-telemaan pakoa, vaikeuttaa asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa, hänet saadaan pi-dättää ja vangita. Jos hänelle tuomittu ehdoton vankeusrangaistus on jo tullut täytäntöönpano-kelpoiseksi, se saadaan panna heti täytäntöön. Jossain määrin epäselväksi on osoittautunut, minkä velvollisuuksien rikkomista pykälässä tarkoitetaan ja mitä rikkomisesta voi seurata. Pe-rusteltuna on pidetty tarkentaa sääntelyä myös sen osalta, minkä teon johdosta pykälässä tarkoi-tetussa tilanteessa saadaan pidättää tai vangita. Lisäksi on pidetty edellä todetun mukaisesti tär-keänä vahvistaa, että tehostetun matkustuskiellon rikkomisena voidaan pitää myös sitä, jos hen-kilö, jonka yllä tai hallussa tehostetun matkustuskiellon valvonnassa käytettävät laitteet ovat, tarkoituksellisesti aiheuttaa sen, että niitä ei voida enää käyttää hänen tehostetun matkustuskiel-tonsa valvontaan.

6 luku Vakuustakavarikko

2 § Vakuustakavarikosta päättäminen

Pykälän 2 momentin mukaan ennen syytteen vireille tuloa vaatimuksen omaisuuden panemi-sesta vakuustakavarikkoon voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies. Syytteen vireille tul-tua vaatimuksen voi tehdä syyttäjä ja itselleen tulevan vahingonkorvauksen tai hyvityksen mak-samisen turvaamiseksi myös asianomistaja.

Perusteltuna voidaan myös hyvän esitutkintayhteistyön varmistamiseksi pitää, että syyttäjä voisi normaalisti olla jo ennen syytteen vireille tuloa mukana harkitsemassa, olisiko vakuustakavari-ikon hakeminen perusteltu toimi. Menettely voisi olla samanlainen kuin vangitsemisessä (PKL 3:2) ja matkustuskiellossa (PKL 5:4), joissa esitutkinnan aikana vaatimuksen tai päätöksen te-kee pidättämiseen oikeutettu virkamies, jonka on kuitenkin ennen vaatimuksen tai päätöksen tekemistä ilmoitettava asiasta syyttäjälle, joka voi ottaa asian päätettäväkseen.

Tilanteet, joissa vakuustakavarikkoa haetaan, voivat kuitenkin olla varsin moninaisia. Rikosko-misario Eveliina Karjalaisen ja erikoissyyttäjä Hannu Koistisen raportissa esitutkintayhteistyön toimivuudesta (Käytäntöön pohjautuvia näkemyksiä esitutkintayhteistyön tilasta, kipukohdista ja alueellisista innovaatioista – tilannekatsaus 2021; Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:21) on nostettu muun ohessa esiin, että yksinkertaiset ja selvät vakuustakavari-kot ovat tyypillisesti tutkinnan perustyökaluja, joiden käyttöä koskevaan harkintaan ei syyttäjän yleensä ole tarkoituksenmukaista osallistua. Tilanne on kuitenkin toinen, kun siirrytään konk-

reettiseen rikoshyödyn jäljittämiseen tai kun pakkokeinoperusteisiin liittyy merkittäviä harkinnanvaraisuuksia. Raportin mukaan laajoihin vakuustakavarikoihin ryhtyminen ilman syyttäjän kanssa käytävää neuvonpitoa on tietoinen riski, jota ei aina tutkinnassa tiedosteta (s. 41).

Sanotun johdosta perustellulta vaikuttaa, että vakuustakavarikoista syyttäjälle ilmoittamiseen asetetaan kynnys, jolla ilmeisen tarpeettomat ilmoitukset ja näistä aiheutuva lisätyö voidaan välttää. Tällöin voimavarat voidaan käyttää niihin tilanteisiin, joissa syyttäjän vakuustakavarikkoa koskevaa harkintaa voidaan pitää perusteltuna.

4 § Toimenpiteen kumoaminen

Pykälän 1 momentin mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on kumottava väliaikainen vakuustakavarikko ennen tuomioistuinkäsittelyä ja tuomioistuimen on kumottava vakuustakavarikko muun ohessa silloin, kun sakon, vahingonkorvauksen, hyvityksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen vakuudeksi asetetaan riittävä vakuus. Ulosottokaaren (705/2007) sääntelyn johdosta on pidetty epäselvänä, onko asiassa enää tämän jälkeen ulosotoperustetta ja voidaanko vakuutta siksi enää tämän jälkeen säilyttää. Sääntelyn tarkoituksena mukaisena on pidetty oikeustilaa, jossa vakuuden asettaminen estää turvaamistoimen täytäntöönpanon, mutta ei kokonaan kumoa sitä. Tämän johdosta vaikuttaisi perustellulta muuttaa 1 momenttia siten, että väliaikainen vakuustakavarikko ja vakuustakavarikko säilyvät voimassa, vaikka sakon, vahingonkorvauksen, hyvityksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen vakuudeksi asetetaan riittävä vakuus. Ulosottokaaren 8 luvun 3 §:n johdosta turvaamistoimen täytäntöönpano kuitenkin jatkossakin näissä tilanteissa estyy. Asian selkeyttämiseksi voitaisiin momentissa viitata kyseiseen ulosottokaaren säännökseen.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen on kumottava vakuustakavarikko, jollei syytettä nosteta tai menettämisseuraamusta koskevaa vaatimusta panna vireille neljän kuukauden kuluessa vakuustakavarikkoa koskevan määräyksen antamisesta. Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa enintään neljällä kuukaudella kerrallaan. Käytäntö on osoittanut, vastaavasti kuin takavarikon määräajan pidentämistä koskevan pyynnön osalta jäljempänä käsiteltävässä lain 7 luvun 14 §:n 3 momentissa, että erityisesti laajoissa rikosasioissa kyseiset pyynnöt tyyppillisesti tehdään juuri noin viikkoa ennen määräajan päättymistä ja asia joudutaan käsittelemään tuomioistuimessa kiireellisesti varsin lähellä määräajan päättymistä. Vaikuttaisi tämän johdosta perustellulta muuttaa sääntelyä siten, että määräajan pidentämistä koskevaa pyyntöä edellytettäisiin jo viimeistään kahta viikkoa ennen määräajan päättymistä, jotta asian riittävästä käsittelystä määräajan puitteissa voidaan varmistua.

Lisäksi pykälän 2 momentissa on suhteessa voimassa olevaan takavarikon kumoamista koskevaan pakkokeinolain 7 luvun 14 §:n sääntelyyn tiettyjä sellaisia eroavaisuuksia, joiden yhdenmukaistamiselle vaikuttaisi olevan perusteita. Ensinnäkin 7 luvun 14 §:n 2 momentin perusteella tuomioistuin voi pidentää määräaikaa enintään neljä kuukautta kerrallaan vain silloin, jos takavarikoimisen edellytykset ovat edelleen olemassa eikä takavarikon voimassapitäminen takavarikoimisen peruste ja takavarikosta aiheutuva haitta huomioon ottaen ole kohtuutonta. Selvä on, että vakuustakavarikon edellytysten tulee edelleen olla olemassa, jotta määräaikaa voidaan pidentää. Vastaavasti myös vakuustakavarikko voi johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin, joita tulee pyrkiä välttämään. Vaikuttaisi siksi perustellulta edellyttää vastaavaa säännöstä myös vakuustakavarikkoa koskevassa sääntelyssä. Toiseksi 7 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan takavarikon kumoamista koskevaa neljän kuukauden määräaikaa voidaan rikosasian laatuun ja selvittämiseen liittyvien erityisten syiden vuoksi pidentää enintään vuosi kerrallaan tai päättää, että

takavarikko on voimassa toistaiseksi. Vastaava mahdollisuus vaikuttaisi perustellulta myös vakuustakavarikkoa koskevissa tilanteissa. Näin on erityisesti erityisen laajojen rikosasioiden osalta, koska niissä nykyinen vakuustakavarikkoja koskeva määräaika on voinut johtaa tarpeeseen tehdä toistuvia määräajan pidennyspyyntöjä.

Edelleen jossain määrin tulkinnanvaraisena on pidetty, mitä voivat olla ne pykälän 2 momentissa mainitut henkilötahot, joita asia koskee ja joille on siksi lähtökohtaisesti varattava tilaisuus tulla kuulluksi määräajan pidentämistä koskevan asian käsittelyn yhteydessä. Perusteltuna voidaan pitää, että sääntelyn johdosta kaikilla sellaisilla henkilöillä, joilla voi olla asiassa etuja valvottavanaan, on tilaisuus tulla kuulluksi. Koska nykysääntelyä on pidetty tässä suhteessa jossain määrin tulkinnanvaraisena, on perusteltua tarkentaa asiaa tätä koskevissa säännöksissä. Kysymys ei ole laajennuksesta nykytilaan vaan jo voimassa olevan lainsäädännön sisällön selvittämisestä. Vastaavan epäselvyyden on katsottu liittyvän saman luvun 5 §:ään sekä lain 7 luvun 14 ja 15 §:ään.

Lopuksi, vastaavasti kuin edellä on syytteen määräajan pidentämistä koskevan 3 luvun 14 §:n osalta todettu, vakuustakavarikon kumoamista koskevan määräajan pidentämistä koskeva asia vaikuttaisi tietyissä tilanteissa soveltuvan hyvin myös kansliassa ilman istuntokäsittelyä ratkaistavaksi eikä tämän mahdollistamisessa vaikuttaisi olevan riskiä oikeusturva- tai muista ongelmista, jos edellytyksenä tälle olisi, että tuomioistuimien harkitsee asian soveliaaksi ja henkilö, jolla voi olla asiassa etuja valvottavanaan, suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

5 § Vakuustakavarikon uudelleen käsittely

Pykälän 1 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan sen vaatimuksesta, jota asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko vakuustakavarikko pidettävä voimassa. Vastaavasti kuin luvun edellä käsitellyn 4 §:n 2 momentin osalta, jossain määrin epäselvänä on pidetty, mitä henkilöryhmiä asian voidaan katsoa koskevan. Perusteltuna voidaan pitää, että sääntelyn johdosta kaikilla sellaisilla henkilöillä, joilla voi olla asiassa etuja valvottavanaan, on tilaisuus tulla kuulluksi.

8 § Vakuustakavarikosta päättäminen vieraan valtiosuojelupyyntöjen johdosta

Pykälän 2 momentin mukaan, kun tuomioistuin päättää panna omaisuutta vakuustakavarikkoon, sen on samalla asetettava määräaika, jonka vakuustakavarikko on voimassa. Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä tekevästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Vastaavasti kuin edellä on syytteen määräajan pidentämistä koskevan 3 luvun 14 §:n 2 momentin ja vakuustakavarikon määräajan pidentämistä koskevan 6 luvun 4 §:n 2 momentin osalta todettu, vakuustakavarikon voimassaoloa koskevan määräajan pidentämistä koskeva tuomioistuinkäsittely tuntuisi tietyissä tilanteissa soveltuvan hyvin myös kansliassa ilman istuntokäsittelyä ratkaistavaksi eikä asian mahdollistamisessa vaikuttaisi olevan riskiä oikeusturva- tai muista ongelmista, jos edellytyksenä tälle olisi, että tuomioistuin harkitsee asian soveliaaksi ja henkilö, jota asia koskee, suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

7 luku Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen

1 § Takavarikoimisen edellytykset

Eduskunnan oikeusasiamies on poliisin menettelyä pankkitilin takavarikoimisessa koskevassa ratkaisussaan EOAK/7777/2020 katsonut lainsäädännön sallivan sen, että pankkitilillä jo olevat rikoksella asianomistajalta viedyksi yksilöitävissä olevat varat voidaan tiettyjen edellytysten täytyttyä takavarikoida. Sen sijaan epäillyn tilille takavarikkopäätöksen jälkeen mahdollisesti myöhemmin tulevien varojen ennakkollinen takavarikointi ei ole sallittua. Oikeusasiamies on pitänyt mahdollisuutta tilin takavarikoimiseen epäselvänä ja siten pakkokeinolainsäädännöltä edellytettävän tarkkarajaisuuden ja tulkinnan asiamukaisen tiukkuuden kannalta ongelmallisenä. Oikeusasiamies on pitänyt välttämättömänä, että ratkaisussa käsitellyt takavarikkosäännöksiin liittyvät kysymykset otetaan huomioon pakkokeinolakia kehitettäessä. Nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä on katsottu perustelluksi arvioida ratkaisussa esitetyjä näkökohtia. Tätä on pidetty perusteltuna erityisesti sen kysymyksen osalta, voidaanko takavarikko kohdistaa pankkitiliin.

Pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että 1) sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa; 2) se on rikoksella joltakulta viety; tai 3) se tuomitaan menetetyksi. Pykälän 2 momentin mukaan, mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (data). Luvussa asiakirjasta säädettyä sovelletaan myös datan muodossa olevaan asiakirjaan.

Pakkokeinolain esitöiden mukaan esineellä voidaan tulkita tarkoitettavan vain irtainta omaisuutta. Lisäksi ”esine” kuvaa huonosti esimerkiksi pankkitilillä olevia varoja, joita voi luonnehtia saamisoikeuksiksi. Sanotun johdosta säännökseen on lisätty sana ”omaisuus” (HE 222/2010 vp s. 91). Pankkitiliä – toisin kuin sillä olevia rahavaroja – ei kuitenkaan voida luontevasti pitää myöskään omaisuutena, koska tilillä ei ole itsenäistä arvoa vaan kysymys on ennen kaikkea pankin tietoverkossa olevista tiedoista. Pankkitiliä ei voida myöskään pitää esineenä eikä asiakirjana. Siten kysymys on ennen kaikkea siitä, voidaanko pankkitilin katsoa sisältyvän pykälän 2 momentissa tarkoitettuun dataan. Momenttia koskevien esitöiden mukaan data on tietynlaisessa teknisessä tietojärjestelmässä olevaa tietoa. Olennaista on se, että tietoja käsitellään sähköisesti, magneettisesti, optisesti tai jollain muulla vastaavalla teknisellä keinolla, ja lisäksi se, että käsittely tapahtuu pääosin itsenäisesti ilman ihmisen välitöntä myötävaikutusta (HE 153/2006 vp s. 68). Sanotun johdosta voidaan arvioida, että 7 luvun 1 §:ssä tarkoitettu data voi sisältää myös pankkitilin.

Tämän jälkeen tulee vielä arvioida, voiko pankkitiliin soveltua mikään 7 luvun 1 §:n 1 momentissa mainituista 1-3 kohdista. Kohtien sanamuodon johdosta selvältä vaikuttaa, että tyypillisesti kohtien soveltamisessa voisi olla kyse pikemminkin tilillä säilytettävistä varoista tai niiden siirtämisiin liittyvistä merkinnöistä kuin itse tilistä.

Jatkovalmistelussa on sanotun johdosta harkittu, tuleeko pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n sääntelyä tarkentaa siltä osin, kun kysymys on pankkitilin takavarikoinnista. Harkinnassa on kiinnitetty huomiota erityisesti voimassa olevan säännöksen tulkinnasta lain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa sanottuun sekä pankkitilin takavarikoinnin käytännön seurauksiin.

Pakkokeinolain esitöiden mukaan takavarikoimisen edellytyksiin ja takavarikon kohteeseen liittyvät voimakkaasti pakkokeinolain 1 luvun mukaiset suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate. Esimerkiksi tietokonetta ei tulisi takavarikoida, jos todistelutarkoituksessa tarvittavien

tietojen saaminen poliisin haltuun voidaan turvata koneen haltijaa vähemmän haittaavalla tavalla kuten jäljentämisellä tietokoneen kiintolevyiltä. Pankkitalletuksen tai käteisen rahan ollessa takavarikon kohteena takavarikoiminen edellyttää sitä, että takavarikon perusteeseen liittyvä osuus on erotettavissa rikoksesta epäillyn muista käteisvaroista tai tilillä olevista rahoista. (HE 222/2010 vp s. 273)

Oikeuskirjallisuudessa on arvioitu, että pankkitilillä olevien varojen takavarikoimista harkittaessa tulisi pankkitiedusteluihin selvittää, onko tilillä takavarikoitavia varoja. Jos tiliotteesta pystyy havaitsemaan, että tilillä on riittävä määrä varoja rikosvahinkoon nähden, mutta tilitapahtumista ilmenee, ettei tilillä ole enää kyseisellä rikoksella vietyjä varoja, on käytettävä vakuustakavarikkoa takavarikon sijaan. Varat ovat takavarikoitavissa, vaikka niitä olisi siirretty useampaan kertaan eri tilien tai henkilöiden välillä. Tämä edellyttää vain riittävää selvitystä siitä, että kyse on juuri rikoksella viedyistä varoista tai varoista, jotka voidaan tuomita menetetyksi. (Pakkokeinolaki – Kommentaari, Satu Rantaeskola (toim.). Poliisiammattikorkeakoulu, oppikirjat 22, 2014, sivu 157).

Kun otetaan lisäksi huomioon oikeusasiamiehen ratkaisussakin esitetyt näkökohdat tilin ja verkkopankkitunnusten takavarikoimisen vaikutuksista toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeuksien käyttöön, voidaan arvioida, että tällaisen menettelyn käytännön soveltamisala on erityisesti suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteiden johdosta varsin pieni. Jatkovalmistelussa on arvioitu, että perusteita ei yleisemmin ole esitetty sille, että takavarikon soveltamisalaa koskevaa 7 luvun 1 §:ää tulisi tarkentaa tai kaventaa. Säännöksen sanamuodon asettamien reunaehtojen sekä pakkokeinolain soveltamista ohjaavien, lain 1 luvun mukaisten suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteiden on katsottu riittävällä tavalla rajaavan sitä, minkälaisiin tilanteisiin takavarikkoa voidaan voimassa olevien säännösten perusteella soveltaa.

4 § Telekuunteluun, televalvontaan ja tukiasematietoihin liittyvät takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot

Pykälän 1 momentin mukaan viestintämarkkinalain (393/2003) 2 §:n 21 kohdassa tarkoitetun teleyrityksen (teleyritys) tai sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) 2 §:n 11 kohdassa tarkoitetun yhteisötalajan (yhteisötalaja) hallusta ei saa takavarikoida tai jäljentää asiakirjaa tai dataa, joka sisältää lain 10 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuun viestiin liittyviä tietoja taikka mainitun luvun 6 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tunnistamistietoja tai 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tukiasematietoja. Viestintämarkkinalaki ja sähköisen viestinnän tietosuojalaki on kumottu lailla sähköisen viestinnän palveluista (917/2014). Viimeksi mainitun lain 3 §:n 36 kohdan mukaan viestinnän välittäjällä tarkoitetaan teleyritystä, yhteisötalajaa ja sellaista muuta tahoa, joka välittää sähköistä viestintää muutoin kuin henkilökohtaisiin tai niihin verrattaviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiin.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2022:23 katsonut, että pakkokeinolain 7 luvun 4 §:n mukainen takavarikoimiskiello koskee teleyritysten ja yhteisötalajien lisäksi myös sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdan tarkoittamia viestinnän välittäjiä. Ratkaisussa on viitattu sähköisen viestinnän palveluista annetun lain perusteluihin, joiden mukaan tarkoituksena on ollut ulottaa viestinnän tietosuojalain sääntely teleyritysten, yhteisötalajien ja lisäarvopalveluiden tarjoajien lisäksi kaikkiin muihinkin tahoihin, jotka välittävät viestintää (HE 221/2013 vp s. 62). Lain 3 §:n 36 kohdan määritelmällä kuvataan ne tahot, jotka ovat luottamuksellisen viestinnän suojan kannalta kriittisessä asemassa (HE 221/2013 vp s. 92). Korkein oikeus on ratkaisussaan viitannut EIT:n ja EUT:n asiaa koskevaan ratkaisukäytäntöön ja toden-

nut myös 7 luvun 4 §:n säännöksen tavoitteen kannalta perusteltua olevan tulkita säännöstä siten, että se koskee teleyhtiöiden ja yhteisötilaajien lisäksi muitakin sähköistä viestintää välittäviä tahoja.

Sanotun johdosta on perusteltua päivittää pykälän 1 momentin viittaus sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohtaan. Lisäksi pykälässä viitataan lain 10 luvun tiettyihin säännöksiin, joissa jäljempänä ehdotettavat muutokset tulee huomioida myös tässä pykälässä.

Lopuksi tässä yhteydessä voidaan huomioida, että korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2022:23 katsonut lisäksi, että takavarikoidut ns. lokitiedot ovat pakkokeinolain tarkoittamia tunnistamistietoja. Ratkaisussa korkein oikeus on todennut, että pakkokeinolain esitöissä IP-osoitteita on pidetty esimerkkinä tiedosta, joka voidaan yhdistää tiettyyn käyttäjään tai tilaajaan (HE 222/2010 vp s. 317) ja että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä IP-osoite on katsottu sekä henkilö- että liikennetiedoksi (La Quadrature du Net, 152 kohta ja tuomio 17.6.2021, M.I.C.M., C-597/19, EU:C:2021:492, 113 kohta). Korkein oikeus on erityisesti ottanut huomioon, että tällaisen tiedon yhdistäminen muihin saatavilla oleviin tietoihin voi mahdollistaa yksityiskohtaisten päätelmien tekemisen viestintäpalvelun käyttäjän yksityiselämästä. Korkein oikeus on korostanut asiassa myös sitä, että kysymyksessä olleen VPN-palvelun anonymisoiva luonne on omiaan synnyttämään käyttäjälle perusteltuja odotuksia yksityisyytensä kunnioittamisesta ja suojaamisesta viestintätapahtumassa (kohta 25). Näillä perusteilla korkein oikeus on päättänyt ratkaisussa siihen, että IP-osoitetta koskevien lokitietojen takavarikoiminen tai jäljentäminen käytettäväksi rikosasian todisteena on ollut pakkokeinolain 7 luvun 4 §:n 1 momentin nojalla kiellettyä.

Esityksessä ei ole katsottu tarpeelliseksi valmistella kysymyksen johdosta säädösmuutoksia. Asiassa on muun ohessa huomioitava, että EUT:n jo olemassa olevan, ratkaisussakin kuvatun oikeuskäytännön lisäksi kysymykseen liittyvä oikeuskäytäntö on edelleen muovautumassa esimerkiksi EUT:ssa parhaillaan käsiteltävänä olevissa asioissa.

12 § Pöytäkirja

Pykälän 2 momentin mukaan jäljennös esineen, omaisuuden ja asiakirjan takavarikoimisesta sekä asiakirjan jäljentämisestä tehdystä pöytäkirjasta on viivytyksettä toimitettava sille, jonka esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu tai jäljennetty. Pöytäkirjan jäljennöstä ei kuitenkaan toimiteta sinä aikana, jona ilmoitus haltuunottamisesta on siirretty 9 §:n 2 momentin nojalla.

Perusteltuna voidaan pitää, että jäljennös toimitettaisiin myös sille, jonka hallusta esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu, jos kyseessä on muu kuin momentissa jo nykyään mainittu henkilö. Käytännössä ei aina ole selvää, kenen esineestä, omaisuudesta tai asiakirjasta asiassa on kysymys. Siksi on perusteltua varmistaa, että myös henkilö, jonka hallusta esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu, saisi jäljennöksen kautta tiedon tilanteesta. Tilanne olisi muutoksen myötä pitkälti vastaava kuin saman luvun 9 §:ssä koskien ilmoitusta haltuunottamisesta. Erona olisi kuitenkin se, että jäljennös pöytäkirjasta tulisi toimittaa poikkeuksetta sille, jonka esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu tai jäljennetty. Tätä voidaan pitää perusteltuna ottaen huomioon kyseisen tahon ensisijainen intressi asiassa.

14 § Takavarikon kumoaminen

Pykälän 1 momentin mukaan takavarikko on kumottava niin pian kuin se ei ole enää tarpeen. Rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevasta vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäättökseen 2001/220/YOS korvaamisesta annetun direktiivin 2012/29/EU (ns. uhridirektiivi) 15 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että rikosoikeudellisen menettelyn kuluessa takavarikoitu uhrin omaisuus, joka on palautettavissa, palautetaan hänelle viipymättä toimivaltaisen viranomaisen päätöksellä, jollei sitä tarvita rikosoikeudellista menettelyä varten. Edellytykset tai menettelymääräykset, joiden nojalla tällainen omaisuus palautetaan uhrille, määritetään kansallisessa oikeudessa.

Suomi on saattanut uhridirektiivin kansallisesti voimaan ja ilmoittanut tästä komissiolle 18.12.2015 ja 29.1.2016. Suomen hallitus on 8.3.2019 vastaanottanut komission Sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta (SEUT) 258 artiklan nojalla Suomelle osoittaman perustellun lausunnon, joka koskee direktiivin täytäntöönpanoa. Perustellussa lausunnossaan komissio katsoo, että Suomi ei ole saattanut kansallista lainsäädäntöään kaikkien direktiivien säännösten mukaisiksi. Suomi on vastannut perusteltuun lausuntoon, minkä jälkeen komissio on ilmoittanut päätöksestään lopettaa rikkomusasiaa koskeva menettely.

Yhtenä komission perustellussa lausunnossa käsiteltynä seikkana on ollut, vastaako Suomen lainsäädäntö direktiivin 15 artiklan velvoitetta palauttaa rikosoikeudellisen menettelyn kuluessa takavarikoitu uhrin omaisuus tälle viipymättä. Suomi on vastauksessaan perusteltuun lausuntoon todennut, että komission kiinnitettyä erityistä huomiota joihinkin direktiivin säännöksiin, aikoo Suomen hallitus arvioida tarvetta lainsäädännön täsmentämiseen. Vastauksen mukaan tämä koskee esimerkiksi direktiivin 15 artiklan säännöstä. Perustellulta vaikuttaa, että asiaa arvioidaan nyt käsillä olevassa tarkastelussa.

Sanotun uhridirektiivin 15 artiklan velvoitteen kannalta voidaan pitää merkityksellisinä sekä takavarikon kumoamista koskevia toimia että tämän jälkeisiä, omaisuuden palauttamista koskevia toimia. Jos rikosoikeudellisen menettelyn kuluessa takavarikoitu rikoksen uhrin omaisuus on direktiivissä tarkoitettulla tavalla palautettavissa, se tulee direktiivin johdosta palauttaa tälle viipymättä, jollei sitä tarvita rikosoikeudellista menettelyä varten.

Takavarikko on sanotun mukaisesti jo nykyisellään kumottava niin pian kuin se ei ole enää tarpeen. Toiminnasta omaisuuden palauttamisessa takavarikon kumoamisen jälkeen ei ole vastaavaa säännöstä. Voimassa olevan pakkokeinolain esitöissä kuitenkin todetaan, että takavarikoidut esineet on palautettava viivytyksettä, kun takavarikko on kumottu ja palauttamisen edellytykset ovat olemassa. Esitöiden mukaan tätä on korostettu ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisukäytännössä. Poliisin on pidettävä huolta asiasta oma-aloitteisesti, eikä ryhdyttävä palauttamistoimiin vasta, kun omaisuuden tai esineen perään kysytään (HE 222/2010 vp s. 287, HE 66/2015 vp s. 26).

Perustellulta vaikuttaa, että esitöistä ilmi käyvä ja direktiiviin 15 artiklaa vastaava oikeustila vahvistetaan myös nimenomaisesti lain tasolla. Teknisesti asia voidaan toteuttaa täydentämällä takavarikon kumoamista koskevaa pakkokeinolain 7 luvun 14 §:ää. Omaisuuden palauttamisen osalta huomioon tulee ottaa saman luvun 18 ja 23 §:stä ilmenevä sääntely, jonka voidaan katsoa olevan direktiivissä mahdollistetun mukainen. Lisäksi asiaan voivat vaikuttaa muut lainsäädännön velvoitteet, kuten esimerkiksi Tullin rikostorjunnasta annetun lain (623/2015) 2 luvun 11 §:n 2 momentti, jonka mukaan takavarikoitu tavara, joka on määrätty palautettavaksi omistajalle tai sille, jolla on muutoin oikeus tavaraan, on tulliselvitettävä ja tavaran muut Suomeen tuonnin edellytykset on osoitettava asianmukaisesti.

Pykälän 3 momentin mukaan pykälän 2 momentissa tarkoitettu takavarikon voimassaolon jatkamista koskeva pyyntö on esitettävä viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Sellaiselle henkilölle, jota asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista sanottua henkilöä kuulematta, jollei häntä tavoiteta.

Vastaavasti kuin edellä on todettu 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun vakuustakavarikon osalta, erityisesti laajoissa rikosasioissa käytäntö on osoittanut, että momentissa tarkoitetut pyynnöt usein tehdään noin viikkoa ennen määräajan päättymistä. Tällöin asia joudutaan käsittelemään tuomioistuimessa kiireellisesti varsin lähellä määräajan päättymistä. Ottaen huomioon määräaikojen kokonaispituus kohtuuttomana ei voida pitää määräajan pidentämistä koskevan pyynnön edellyttämistä jo viimeistään kahta viikkoa ennen määräajan päättymistä.

Perusteltua on lisäksi vastaavasti kuin edellä on todettu 6 luvun 4 ja 5 §:n osalta, myös 7 luvun 14 §:n 3 momentin osalta selvittää, mitä henkilöryhmiä asian voidaan katsoa koskevan.

Edelleen, vastaavasti kuin edellä on syytteen määräajan pidentämistä koskevan 3 luvun 14 §:n ja tiettyjen muiden säännösten osalta todettu, takavarikon kumoamista koskevan määräajan pidentämistä koskeva tuomioistuinkäsittely tuntuisi tietyissä tilanteissa soveltuvan hyvin myös kansliassa ilman istuntokäsittelyä ratkaistavaksi eikä asian mahdollistamisessa vaikuttaisi olevan riskiä oikeusturva- tai muista ongelmista, jos edellytyksenä tälle olisi, että tuomioistuin harkitsee asian soveliaaksi ja henkilö, jota asia koskee, suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

Lopuksi pykälän sääntelyä voidaan pitää puutteellisena sen johdosta, että sanamuodon perusteella tilaisuus tulla kuulluksi tulisi varata myös, vaikka kysymys olisi luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuista tilanteista, joissa ilmoituksen tekemistä henkilölle esineen, omaisuuden tai asiakirjan haltuunottamisesta takavarikoimista tai jäljentämistä varten voidaan siirtää, jos tärkeä tutkinnallinen syy sitä vaatii. Jos 14 §:n 3 momentin johdosta henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi määräajan pidentämistä koskevasta pyynnöstä, 9 §:n 2 momentin mahdollisuus haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämisestä menettää käytännössä merkityksensä. Perustelulta siksi vaikuttaa, että 14 §:n 3 momentissa huomioidaan luvun 9 §:n 2 momentin sääntely.

15 § Takavarikon tai jäljentämisen saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Pykälän 1 momentin mukaan sen vaatimuksesta, jota asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa tai onko asiakirjan jäljennös säilytettävä käytettäväksi todisteena. Pykälän 2 momentin mukaan ennen syytteen tai menettämisseuraamusta koskevan vaatimuksen käsittelemisen alkamista tehty 1 momentissa tarkoitettu vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Takavarikkoa tai asiakirjan jäljennöksen säilyttämistä ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden kuukauden kuluttua asian edellisestä käsittelystä. Käsitelyssä sellaiselle henkilölle, jota asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos hänet tavoitetaan. Vastaavasti kuin edellä on todettu 6 luvun 4 ja 5 §:n sekä 7 luvun 14 §:n osalta, perusteltua on pykälän 1 ja 2 momentin osalta selvittää, mitä henkilöryhmiä asian voidaan katsoa koskevan.

Lisäksi eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan EOAK/784/2019 esittänyt oikeusministeriölle harkittavaksi, olisiko mainittua 2 momentin sääntelyä syytä selkeyttää rikosprosessissa tapahtuneet muutokset huomioon ottaen siltä osin kuin kysymys on siitä, milloin syytteen tai

menettämiskaavan käsittelyn voidaan katsoa alkaneen. Oikeusasiamies on viitaten pakkokeinolaisten tarkoitukseen ja velvollisuuteen turvata perusoikeudet katsonut, että takavarikon kumoamista koskeva vaatimus tulisi ottaa käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle, jos sitä ennen ei ole tapahtunut sellaista syytteen käsittelyä, jonka yhteydessä takavarikkoa koskeva vaatimus olisi voitu esittää ja käsitellä. Oikeusasiamies on kuitenkin arvioinut, että voimassa olevassa sääntelyssä on asiaa koskien rikosprosessin muutoksista seurannutta tiettyä tulkinnanvaraisuutta.

Pakkokeinolaisten esitöissä todetaan, että 7 luvun 15 §:n 2 momentin kaksi ensimmäistä virkettä vastaavat pykäläviittauksia lukuun ottamatta aikaisemman pakkokeinolaisten (450/1987) 4 luvun 13 §:n kahta viimeistä virkettä (HE 222/2010 vp s. 284). Sanotun aikaisemman pakkokeinolaisten 4 luvun 13 §:n mukaan sen vaatimuksesta, jota asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa. Vaatimus, joka on tehty tuomioistuimelle ennen kuin se on ryhtynyt käsittelemään syytettä, on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Sen käsittelystä on soveltuvin kohdin voimassa, mitä vangitsemiskaavan käsittelystä on 1 luvun 9 ja 12 §:ssä säädetty. Tuomioistuimen on varattava niille, joita asia koskee, tilaisuus tulla kuulluksi, mutta kenenkään poissaolo ei estä asian ratkaisemista. Siten myös aikaisemmissa pakkokeinolaisten vaatimus käsittelyyn ottamisesta viikon kuluessa koskee aikaa ennen syytteen käsittelemisen alkamista, eikä tähän perusratkaisuun ole tehty muutoksia säädettyä voimassa olevaa pakkokeinolaista.

Aikaisemmissa pakkokeinolaisten syytteen käsittelemisen alkamisella voidaan katsoa tarkoitettuna syytteen suullista käsittelyä istunnossa. Tähän viittaavat useat lain esitöiden lausumat, kuten se, että esitöiden mukaan syytetty voitiin pidättää ja vangita hänen saatuaan haaste tiedoksi mutta ennen syytteen käsittelyn alkua, jolloin käsittelyn aloittamista voitiin tarvittaessa jouduttaa määräämällä asialle uusi käsittelypäivä (HE 14/1985 vp s. 54). Näin ollen lain 4 luvun 13 §:n säännöksellä vaikutettaisiin pyrityn turvaamaan muun ohessa se, että henkilö, jota takavarikko koski, sai jo ennen syytteen suullista käsittelyä mahdollisuuden saattaa takavarikon edellytykset tuomioistuimen tarkasteltaviksi.

Voimassa olevassa pakkokeinolaisten 7 luvun 15 §:n säännöstä on viimeksi muutettu lailla 357/2016, jonka johdosta myös ennen menettämiskaavasta koskevan vaatimuksen käsittelemisen alkamista tehty vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Kyseisen säännösmuutoksen esitöissä on todettu olevan mahdollista, ettei syytettä tulla nostamaan vaan tullaan esittämään ainoastaan menettämiskaavasta koskeva vaatimus. Esitöissä on tämän johdosta pidetty perusteltuna, että jos takavarikon voimassa pitämistä koskeva asia tulee tuomioistuimeen ennen menettämiskaavan vireille tuloa tuomioistuimessa, asia on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta (HE 4/2016 vp s. 49-50). Sanotun perusteella vaikuttaa, että esityksessä jo asian vireille tuloa tuomioistuimessa on pidetty merkityksellisenä asian käsittelemisen aloittamista arvioitaessa.

Toisaalta huomiota voidaan kiinnittää esimerkiksi pakkokeinolaisten 3 luvun 3 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan syytteen käsittelyn yhteydessä vangitsemiskaava saadaan tehdä suullisesti. Vastaavasti saman luvun 13 §:n perusteella vangitsemiskaavan tekijän on ilmoitettava vangitsemiskaavan käsittelevälle tuomioistuimelle, missä tuomioistuimessa syyte tullaan käsittelemään. Sanotuissa lainkohdissa syytteen käsittely viittaa vireille tuloa myöhempään ajankohtaan.

Asian vireille tulo tuomioistuimessa voikin ajallisesti poiketa varsin merkittävästi siitä ajankohdasta, jolloin asiaa aletaan tuomioistuimessa käsitellä sellaisella tavalla, että henkilö voi käsittelyssä esittää takavarikon kumoamista koskevan vaatimuksen. Oikeusasiamies on ratkaisussaan katsonut, että nykyisessä rikosprosessissa syytteen käsittelyn voidaan perustellusti katsoa

alkavan jo haasteen antamisella ja joka tapauksessa viimeistään kirjallisen tai suullisen valmistelun yhteydessä, mutta että pelkkää haastehakemuksen sähköistä vastaanottamista rikosasioissa käytettävässä Sakari-järjestelmässä, ja siitä aiheutuvaan asian vireille tuloa käräjäoikeudessa, ei luontevasti voida pitää tässä suhteessa merkityksellisenä.

Perustellulta vaikuttaa, että pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n 1 momentissa tarkoitettu vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle, jos vaatimus on tehty ennen kuin vaatimusta on muuten voitu esittää tuomioistuimen suullisessa tai kirjallisessa käsittelyssä. Tämän selventämiseksi esityksessä ehdotetaan muutosta asiaa koskevaan pykälän 2 momenttiin.

21 § Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Epäselvänä voidaan ensinnäkin pitää, soveltuuko pykälässä säädetty takavarikon lisäksi myös takavarikon sijasta tehtävään jäljentämiseen. Asialla on merkitystä esimerkiksi pohdittaessa tarvetta tuomioistuimen vahvistamiselle tilanteissa, joissa asiakirja takavarikon sijaan jäljennetään.

Toimenpiteenä jäljentäminen pitkälti rinnastuu takavarikkoon, eikä luvussa ole lähtökohtaisesti tehty erottelua näitä koskevien menettelyjen tai oikeusturvatakeiden välille. Esimerkiksi luvun 15 §:ssä oikeus saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi koskee sekä takavarikko- että jäljentämistilanteita. Jäljentämistä saatetaan käytännössä pyytää myös rajat ylittävissä rikosoikeusyhteistyössä, joten se on syytä huomioida myös asiaa koskevassa pakkokeinolain sääntelyssä. Vaikuttaisi siksi perustellulta edellyttää 21 §:ssä säädettyä myös jäljentämistilanteissa. Luvussa yleisesti valitun sääntelytekniikan johdosta perustellulta lisäksi vaikuttaisi, että jäljentäminen nimenomaisesti mainitaan sellaisissa säännöksissä, joiden katsotaan soveltuvan myös jäljentämistilanteisiin.

Pykälän 2 momentin osalta esiin on valmistelussa noussut kysymys siitä, mikä on siinä viitatus rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 66 §:n 2 momentissa tai rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain (1383/2007) 63 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tuomioistuimen rooli asiassa. Perusteltuna voidaan pitää, että sanotuissa säädöksissä tarkoitetuissa asioissa takavarikkoa tai jäljentämistä koskeva päätös voidaan saattaa myös sen käräjäoikeuden vahvistettavaksi, jossa mainituissa lainkohdissa tarkoitettuja asioita käsitellään. Sääntelyä ei ole katsottu tarpeelliseksi muuttaa muilta osin ja esimerkiksi päätöksen saattamista käräjäoikeuteen koskeva määräaika säilyisi entisellään. Ajatuksena on varmistaa mahdollisuus asiakokonaisuuden keskitettyyn käsittelyyn yhdessä käräjäoikeudessa.

Edelleen pykälän 2 momentin mukaan takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen on viikon kuluessa päätöksestä saatettava takavarikoimista koskeva päätös sen paikkakunnan käräjäoikeuden vahvistettavaksi, missä takavarikoiminen on suoritettu. Vahvistamisesta päättävän tuomioistuimen on samalla määrättävä takavarikon voimassaoloaika. Tuomioistuin saa takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen ennen takavarikon voimassaoloajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää kyseistä aikaa.

Vastaavasti kuin edellä on syytteen määräajan pidentämistä koskevan 3 luvun 14 §:n ja tiettyjen muiden säännösten osalta todettu, takavarikon voimassaolon pidentämistä koskeva tuomioistuinkäsittely tuntuisi tietyissä tilanteissa soveltuvan hyvin myös kansliassa ilman istuntokäsittelyä ratkaistavaksi eikä asian mahdollistamisessa vaikuttaisi olevan riskiä oikeusturva- tai

muista ongelmista, jos edellytyksenä tälle olisi, että tuomioistuimien harkitsee asian soveliaaksi ja henkilö, jota asia koskee, suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

8 luku Etsintä

Arvioinnin lähtökohdat paikkaan kohdistuvan etsinnän ja laite-etsinnän kannalta

Paikkaan kohdistuva etsintä

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen kotirauha on turvattu. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin kuuluvista toimenpiteistä.

Perustuslain 10 §:n tulkintakäytännössään eduskunnan perustuslakivaliokunta on useissa yhteyksissä korostanut sitä, että kotietsintävaltuuksia ei voida kytkeä kuinka vähäisiin rikoksiin tahansa ja että kotietsintävaltuuksia ei tule laajentaa tarpeettomasti eikä ilman perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä erityisiä syitä. Sääntelyn oikeasuhtaisuuden näkökulmasta perustuslakivaliokunnan lähtökohdaksi on ollut, ettei kotirauhan suojaan tule puuttua enimmäkseen sakolla rangaistavien moitittavuudeltaan vähäisten rikkomusten selvittämiseksi. Vähäisten rikkomusten selvittämisessä tulee käyttää perusoikeuksien suojaan vähemmän puuttuvia muita keinoja. Mainittuja kannanottoja löytyy esimerkiksi perustuslakivaliokunnan lausunnoista PeVL 23/1997 vp (s. 4), PeVL 6/1998 vp (s. 2-3), PeVL 26/2001 vp (s. 5), PeVL 40/2002 vp (s. 3) ja PeVL 37/2010 vp (s. 5).

Toisaalta perustuslakivaliokunta on pitänyt kotirauhan piiriin ulottuvaa tarkastusta julkisista varoista myönnettyjen tukien ja avustusten asianmukaisen käytön valvomiseksi hyväksyttävänä sellaisiakin rangaistavaksi säädettyjä rikkomuksia koskevien perusteltujen epäilyjen johdosta, joista voi enimmäkseen seurata sakkorangaistus (PeVL 69/2002 vp s. 2-3). Tarkastusoikeus on tavallisella lailla voitu kytkeä myös rangaistusluonteisella maksulla sanktioituun käyttäytymiseen (PeVL 7/2004 vp s. 2).

Kotirauhan asema korkeasti arvostettavana oikeushyvä ja perusoikeutena, selvitettävältä rikokselta edellytettävä tietyn tasoinen vakavuus ja kotietsinnän merkitys rikoksen selvittämisen kannalta ovat seikkoja, jotka nousevat esille kotietsintää koskevassa tuomioistuinkäytännössä. Keskeisiä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja ovat tässä suhteessa esimerkiksi *Funke v. Ranska* (25.2.1993) ja *Buck v. Saksa* (28.4.2005). Kotietsinnän sallittavuutta arvioidessaan korkein oikeus kiinnitti puolestaan huomiota ratkaisussaan KKO 2014:58 siihen, että tapauksessa oli ollut kysymys rikoksesta, jonka enimmäisrangaistus on kuusi kuukautta vankeutta ja josta käytännössä lähes poikkeuksetta määrätään rangaistukseksi lievä sakkorangaistus.

Kun arvioidaan kotirauhan suojaa rikoksen selvittämiseksi tapahtuvassa yleisessä kotietsinnässä, on huomattava, että nykyisen pakkokeinolain säätämisen yhteydessä kotietsintä rajattiin koskemaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettua kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavaa etsintää. Aikaisemman pakkokeinolain mukaan kotietsinnän kohteita olivat myös esimerkiksi sellaiset muissa paikoissa sijaitsevat rakennukset ja huoneet, jotka nykyisin kuuluvat paikanetsinnän piiriin ja joiden osalta ei laissa säädetä enää rikoksen vakavuustasoa koskevasta vaatimuksesta. Kotirauhan suojan merkitys on siis entisestään korostunut nykyisissä pakkokeinolain kotietsintäsäännöksissä, mikä nostaa aikaisempaan verrattuna kynnystä sille, että lain-

säädäntömuutoksin laajennetaan esitutkintaviranomaisten oikeuksia toimittaa kotietsintä rikosten esitutkinnassa. Toisaalta paikanetsinnän piiriin on tullut paikanetsintäsäännöksissä huomioitavalla tavalla myös sellaisia tiloja, joita aikaisemmin koskivat kotietsintäsäännökset.

Paikanetsintöjä koskevan sääntelyn osalta huomioon tulee ottaa myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla ja sitä koskeva, jäljempänä tarkemmin käsiteltävä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytäntö, jonka perusteella kodin käsite on laajentunut tiettyihin kodin ulkopuolisiin tiloihin (esim. Niemietz v. Saksa, 13710/88, 16.12.1992; Buck v. Saksa, 41604/98, 28.4.2005; Sallinen ym. v. Suomi, 50882/99, 27.9.2005; Heino v. Suomi, 56720/09, 15.2.2011). Korkein oikeus on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytäntöön viitaten ottanut asiaan kantaa esimerkiksi ratkaisuisaan KKO 2017:40 ja 2019:23.

Huomioon on lisäksi otettava se peruslähdekohta, että pakkokeinon käytön mahdollinen satunnainen hyödyllisyys joissakin yksittäistapauksissa ei täytä perusoikeuksien yleiseen rajoitusedellytykseen kuuluvaa välttämättömyyden vaatimusta. Pakkokeinon käyttämisen välttämättömyyden vaatimus korostuu kotietsinnän kohdalla, koska perustuslain 10 §:n 3 momentti erikseen edellyttää, että rikoksen selvittämiseksi kotirauhan piiriin ulottuva toimenpide on välttämätön, ja pakkokeinolain 8 luvun 2 § asettaa etsinnän edellytykseksi tuloksellisuusvaatimuksen.

Laite-etsintä

Laite-etsinnän edellytykset vastaavat pitkälle kotietsinnän edellytyksiä. Tämä johtuu lain esitöiden (HE 222/2010 vp s. 109) mukaan siitä, että aikaisemman pakkokeinolain aikana laitteen kohdistuva etsintä usein tehtiin kotietsinnän yhteydessä ja katsottiin osaksi kotietsintää. Tämän lisäksi on syytä huomioida, että laite-etsintä voi kohdistua esimerkiksi laitteessa jo talentuneena olevaan, telekuuntelun piiriin kuulumattomaan luottamukselliseen viestiin.

Laite-etsintä ei automaattisesti kohdistu perustuslailla turvattuihin perusoikeuksiin, mutta etsinnän kohteeksi voi joutua henkilön yksityiselämään liittyvää tietoa luottamuksellinen viestintä mukaan lukien. Laite-etsintä ei olekaan perusoikeuksien suojan kannalta merkityksetön pakkokeino. Edellä todetun mukaisesti laite-etsintä voi kohdistua laitteessa olevaan luottamukselliseen viestiin, jolloin etsintä koskee perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattua luottamuksellisen viestin salaisuutta. Laite-etsinnän yhteydessä voi muutenkin tulla esiin tietoja henkilön yksityiselämästä, joka on turvattu saman momentin nojalla. Joidenkin teknisten laitteiden osalta tällaisten viestien tai tietojen löytäminen saattaa nimenomaisesti olla laite-etsinnän tavoitteena tai ainakin etsinnän oletettavana seurauksena (esimerkiksi matkapuhelimiin kohdistuvat etsinnät).

Paikkaan kohdistuvan etsinnän ja laite-etsinnän saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Luvun 18 §:n 1 momentin mukaan sen vaatimuksesta, jonka luona kotietsintä on toimitettu, tuomioistuimen on todettava, ovatko kotietsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa taikka onko kotietsinnässä menetelty luvun 5 tai 6 §:n edellyttämällä tavalla. Kyseisen pykälän 2 momentissa säädetään vaatimuksen käsittelystä ja 3 momentissa siitä, että pykälässä tarkoitettua asiaa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä saa valittaa.

Korkein oikeus on tilitoimistoyhtiön toimitiloissa toimitettua paikanetsintää koskevassa ratkaisussaan KKO 2017:40 katsonut erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan ja perustuslain 22 §:n nojalla, että yhtiöllä oli oikeus saattaa etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi. Korkein oikeus on ratkaisussaan todennut, että pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n 1 momenttia ei ole perusteltua tulkita ahtaasti sen suhteen, mitä tuomioistuimen tutkittavaksi voidaan saattaa.

Tuomioistuimella on säännöksen nojalla toimivalta tutkia myös kysymys siitä, olisiko paikanetsintänä toimitetussa etsinnässä tullut noudattaa erityistä kotietsintää koskevia menettelysäännöksiä. Korkein oikeus on lisäksi poliisilain ja ampuma-aselain (1/1998) nojalla suoritettua etsintää henkilön asuntoon koskevassa ratkaisussaan KKO 2019:92 katsonut erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan sekä perustuslain 22 ja 10 §:n nojalla, että myös kyseisen etsinnän laillisuus oli voitava saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Toisaalta korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2019:23 katsonut, että henkilöllä ei ollut oikeutta saattaa hänen kuljetta- maansa henkilöautoon kohdistunutta paikanetsintää tuomioistuimen tutkittavaksi, koska paikanetsintä ei ollut vaikutuksiltaan tai menettelyltään vastannut kotietsintää.

Edelleen korkein oikeus on laite-etsinnän osalta ratkaisussaan KKO 2018:77 todennut perusteluksi tulkinnan, jonka mukaan kotietsinnän yhteydessä toimitettuun laite-etsintään tulee sovellettavaksi kotietsintää koskeva pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n säännös oikeudesta saattaa etsinnän toimittamisen lainmukaisuus tuomioistuimen tutkittavaksi. Korkein oikeus on muun ohessa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 ja 10 artiklaan viitaten katsonut, että ratkaisun tarkoittamassa tapauksessa (poliisimiehen käyttämiin sähköisiin tietojärjestelmiin ja tietovarastoihin kohdistuva laite-etsintä) kotietsinnästä erillisen itsenäisen laite-etsinnän edellytykset tulee voida saattaa jälkikäteen tuomioistuimen tutkittavaksi.

Sanotun johdosta vaikuttaa ensinnäkin perustellulta täsmentää kotietsinnän saattamista tuomioistuimen tutkittavaksi koskevaa 18 §:ää sen osalta, milloin pykälässä säädettyä sovelletaan myös paikanetsintään. Lisäksi tilannetta on syytä selventää myös laite-etsinnän osalta, mutta 8 luvun systematiikan kannalta sääntely tuntuisi sopivan 18 §:ää paremmin erityisesti laite-etsintää koskevien säännösten joukkoon uudeksi asiaa koskeväksi pykäläksi. Perustellulta ei tässä yhteydessä vaikuta arvioida ratkaisun KKO 2019:92 johdosta kaikkia muussa lainsäädännössä mahdollistettuja etsintätilanteita sen kannalta, tulisiko etsinnän saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi säätää näiden osalta nimenomaisesti. Merkitystä tässä suhteessa on erityisesti poliisilain sääntelyllä, jota koskien on samanaikaisesti tämän esityksen kanssa meneillään poliisilain muutostarpeiden tarkastelu. Poliisilain tätä koskevien muutostarpeiden tultua arvioiduksi on paremmat edellytykset arvioida myös muun lainsäädännön mahdollisia muutostarpeita.

14 § Paikanetsinnässä sovellettavat säännökset

Pykälän otsikon mukaan se koskee paikanetsinnässä sovellettavia säännöksiä. Pykälä kuitenkin koskee vain tilanteita, joissa paikanetsintä kohdistuu paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä tai johon yleinen pääsy on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana. Luvun 1 §:n 4 momentin mukaan paikanetsinnällä tarkoitetaan etsintää, joka toimitetaan muussa kuin pykälän 2 tai 3 momentissa tarkoitettussa paikassa, vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana, taikka jonka kohteena on kulku- neuvo. Pakkokeinolain esitöissä vahvistetulla tavalla paikanetsintä kattaakin myös sellaisten esimerkiksi rakennusten, huoneiden ja säilytyspaikkojen etsinnän, joihin on yleinen pääsy (HE 222/2010 vp s. 292). Sanotun johdosta vaikuttaa perustellulta selventää 14 §:n otsikossa, että se koskee vain tietyissä paikanetsinnöissä sovellettavia säännöksiä.

23 § Tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuus

Pykälän 1 momentin mukaan tietojärjestelmän haltija, ylläpitäjä ja muu henkilö ovat velvollisia antamaan esitutkintaviranomaiselle tämän pyynnöstä laite-etsinnän toimittamiseksi tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot. Laite-etsintää toteutettaessa kirjautumisen edellytyksenä saattaa kuitenkin olla kaksivaiheinen tunnistautuminen. Näissä tilanteissa saatetaan esimerkiksi käyttäjätunnuksen ja salasanan lisäksi vaatia sähköpostiin kirjautumisen edellytyksenä koodi,

joka lähetetään tekstiviestillä sähköpostitilin omistajan määrittelemään puhelinnumeroon. Jos rikoksesta epäilty on sulkenut puhelinliittymänsä laitteen haltuunoton jälkeen, laite-etsintä edellyttää tällöin kyseisen liittymän avaamista. Käytännössä on esiintynyt epäselvyyttä siitä, kuuluuko tällainen puhelinliittymän avaaminen momentin mukaiseen tietojenantovelvollisuuteen.

Säädettäessä esitutkintaviranomaiselle oikeus saada laite-etsinnän toimittamiseksi tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot, on syytä pyrkiä varmistumaan myös siitä, että näitä tietoja voidaan etsinnässä tosiasiaa käyttää. Koska voimassa oleva säännös on osoittautunut tässä suhteessa epäselväksi, perusteltuna voidaan pitää asian selventämistä.

9 luku Erityisiin tutkintakeinoihin liittyvät pakkokeinot

3 § Henkilötuntemerkkien ottaminen

Pykälän 1 momentin mukaan poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillystä muun ohessa rikoksen selvittämistä varten sormenjäljet. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kahdessa ratkaisussa (Dnro 2296/2/15, 12.12.2016 ja EOAK/6374/2017, 23.3.2018) tarkastellut matkapuhelimen sormenjälkilukituksen avaamista. Ratkaisuissa katsottiin, että kantelijalta oli otettu sormenjäljet niiden sisältämien tietojen laissa säädetyn käyttötarkoituksen mukaisesti rikoksen selvittämiseksi. Asioissa esitettyjen selvitysten mukaan rikoksen selvittäminen edellytti laite-etsinnän toimittamista epäillyn matkapuhelimeen. Ratkaisuista ensimmäisessä on arvioitu, ettei lakia säädettäessä ole kuitenkaan ajateltu sormenjälkien ottamista nyt puheena olevan kaltaiseen tarkoitukseen.

Vaikka ratkaisuja ei ole saatettu oikeusministeriön tietoon lainsäädännön muutostarpeiden arviointia varten, voidaan ratkaisujenkin perusteella kyseenalaistaa voimassa olevan lainsäädännön selkeys kysymyksessä olevassa asiassa. Perustellulta siksi vaikuttaa, että henkilötuntemerkkien ottaminen toisen pakkokeinon käyttämistä varten nimenomaisesti mahdollistettaisiin asiaa koskevassa säännöksessä.

Lisäksi huomiota voidaan tässä suhteessa kiinnittää pykälään sisältyvään henkilötuntemerkkien listaan. Kasvokuvaa voidaan käyttää vastaavasti kuin sormenjälkeä esimerkiksi matkapuhelimen lukituksen avaamiseen. Kasvokuva voidaan myös ottaa henkilöltä tässä tarkoituksessa pitkälti vastaavin toimin kuin henkilön sormenjälki. Henkilötuntemerkkilistaan jo nykyään sisältyvän valokuvan ei voida katsoa selvästi sisältävän matkapuhelimen lukituksen avaamiseen tarvittavaa kasvokuvaa. Sanotun johdosta perustellulta vaikuttaa lisätä henkilötuntemerkkien listaan myös kasvokuva.

10 luku Salaiset pakkokeinot

Arvioinnin lähtökohdat

Pakkokeinolain 10 luvussa säädetään tiedonhankinnan kohteena olevalta henkilöltä salassa käytettävien salaisten pakkokeinojen käytöstä rikoksen selvittämisessä. Näihin keinoihin kuuluvat telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen kuuntelu (mukaan lukien asuntokuuntelu), tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu, peitetoiminta, valeosto, tietolähteen ohjattu käyttö ja valvottu läpilasku.

Salaisten pakkokeinojen käytölle asetetaan 10 luvussa korkeat selvitettävän rikoksen vakavuus- tasoa koskevat vaatimukset ja muutenkin tiukat pakkokeinojen käyttöä koskevat edellytykset. Tämä liittyy paitsi pakkokeinojen käyttämiseen salassa, erityisesti puuttumiseen perustuslailla turvattuihin perusoikeuksiin jälkimmäisen vaihdella pakkokeinosta ja käyttämistilanteesta riippuen. Salaisen pakkokeinon käyttö varsin tyypillisesti edellyttää vakavaa rikosta, josta sää- detty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Eräitä salaisia pakkokeinoja voi- daan käyttää lähtökohtaisesti mainittua lievempien rikosten selvittämisessä.

Pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan salaisen pakkokeinon käytön yleisenä edel- lytyksenä on, että käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Pykälän 2 momentissa asetetaan lisäksi tiettyjen salaisten pakkokeinojen käytölle erityisiä edel- lytyksiä. Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seuranta, teknistä laitetarkkailua, pei- tetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Peitetoiminnan, valeoston ja asuntokuuntelun käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. Erittäin tärkeän merkityksen vaatimus tarkoittaa sitä, että ilman kysei- sen pakkokeinon käyttöä rikoksen selvittäminen aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai muu- ten olisi hyvin työlästä. Huomioon voidaan myös esimerkiksi ottaa se, että tutkinnan pitkitty- misestä aiheutuu erityistä vaaraa (HE 222/2010 vp s. 121). Välttämättömyyden vaatimus taas tarkoittaa lähtökohtaisesti sitä, että viranomaisen on voitava osoittaa, että rikoksen selvittämi- nen muilla pakkokeinoilla ja esitutkintamenetelmillä ei ole mahdollista tai ainakin vaatii oleel- lisesti enemmän voimavaroja tai viivyyttä rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti. Välttämättö- myys voi perustua kokonaisarvioon siitä, että muut keinot tulisivat olemaan esimerkiksi tulok- settomia tai tiedonhankintaan soveltumattomia ilman, että niiden käyttöä tulisi konkreettisesti edellyttää. (HE 222/2010 vp s. 316).

Suojelupoliisia koskevien viittausten poistaminen pakkokeinolain 10 luvusta

Osana uutta siviilitiedustelulainsäädäntöä suojelupoliisin esitutkinta- ja pakkokeinotoimival- tuudet on poistettu. Pakkokeinolain 10 luvussa viitataan kuitenkin edelleen suojelupoliisin pääl- likön valtaan päättää tiettyjen luvun sisältämien pakkokeinojen käytöstä sekä sisäministeriön rooliin valvoa suojelupoliisin salaisten pakkokeinojen käyttöä. Perustellulta vaikuttaa, että pak- kokeinolain 10 luvusta poistetaan kyseiset viittaukset suojelupoliisiin.

Päätöksenteko salaisista tiedonhankintakeinoista (EV 374/2010 vp)

Eduskunta on vastauksessaan EV 374/2010 vp hallituksen esitykseen esitutkinta- ja pakkokei- nolainsäädännön uudistamiseksi (HE 222/2010 vp) muun ohessa hyväksynyt lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää ja harkitsee, tulisiko salaisia tiedonhankin- takeinoja koskeva ratkaisutoimivalta osoittaa tuomioistuinten toimivaltaan. Lausumaan on oi- keusministeriöstä vastattu seuraavasti:

”Vuoden 2014 alussa voimaan tulleen uuden pakkokeinolain (806/2011) käsittelyä koskevista eduskunnan valiokunta-asiakirjoista ilmenee, että kirjaus koskee peitetoiminnasta, valeostosta ja salaisen tiedonhankinnan suojaamisesta päättämistä. Kun uuden lain soveltamiskäytännöstä on saatu riittävästi kokemuksia, lainsäädännön muuttamistarpeet tulevat pohdittaviksi lähivuo- sina. Tämä koskee myös salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä päättämistä.”

Mainittua hallituksen esitystä koskevasta lakivaliokunnan mietinnöstä LaVM 44/2010 vp ja siinä viitatussa perustuslakivaliokunnan lausunnosta PeVL 66/2010 vp käy oikeusministeriön

vastauksessa viitatuin tavoin ilmi, että asiassa on pohdittu nimenomaan päätöksentekoa peite-toiminnasta, valeostosta ja salaisen pakkokeinon käytön suojaamisesta. Seuraavassa käsitellään näitä toimia sen kannalta, vaikuttaako asiassa olevan muutostarpeita toimien luonteen ja pakkokeinolain soveltamiskäytännöstä saadun kokemuksen johdosta.

Pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 1 momentin mukaan peitetoiminnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä solutautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja. Peitetoiminnan edellytyksistä säädetään yleisesti pykälän 2 momentissa ja erityisesti tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan osalta pykälän 3 momentissa. Luvun 30 §:n 2 momentin mukaan peitetoiminnan toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulee sisältää peitetoimintaa koskevan päätöksen-teon ja peitetoiminnan toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Luvun 31 §:n 1 momentin mukaan peitetoiminnasta päättää keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö. Yksinomaan tietoverkossa toteutettavasta peitetoiminnasta päättää keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti kou-lutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Harkittaessa ratkaisutoimivallan osoittamista tuomioistuinten toimivaltaan on peitetoiminnan osalta syytä kiinnittää huomiota pakkokeinolain 10 luvun 32 §:ään, jonka mukaan peitetoimin-nasta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, ovatko 27 §:n 2 momentissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset olemassa. Sanotun johdosta voidaan todeta, että peitetoiminnassa tuomioistuimilla siten jo on jälkikäteinen kontrolli siihen, että 27 §:n 2 momentissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset ovat olleet olemassa.

Pakkokeinolain 10 luvun 65 §:n 2 momentin mukaan sisäministeriön ja valtiovarainministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten pakkokeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta. Sisäministeriön osalta velvoitteen johdosta on vuotta 2020 koskien toimitettu eduskunnan oikeusasiamiehelle 2.3.2021 päivätty Poliisihallit-tuksen kertomus sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta vuonna 2020 (POL-2020-81238). Kertomuksessa on ensinnäkin todettu yleisesti, että salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta ovat toiminnallisina prosesseina olleet edel-leen hyvällä tasolla ja puutteiden ja epäkohtien määrät ovat vakiintuneet matalalle tasolle (s. 38). Lisäksi on erityisesti peitetoimintaan ja valeostoon liittyen todettu, että tietoverkoissa ta-pahtuvaa peitetoimintaa ja yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtä-vää valeostoa koskevien tiedonhankintakeinojen päätöksissä, sekä niihin liittyvissä esityksissä, toimintasuunnitelmissa ja pöytäkirjaamisissa ei ollut huomautettavaa (s. 40). Valtiovarainmi-nisteriön 26.2.2021 päivätyssä kertomuksessa eduskunnan oikeusasiamiehelle (VN/5131/2021) on tuotu yleisesti esiin tuomioistuinkontrollin jo sisältävien pakkokeinojen osalta, että tuomio-istuimet ovat tarkastelujakson aikana poikkeuksetta katsoneet vaatimusten perustelut riittäviksi ja myöntäneet haetut luvat (s. 3). Lisäksi Tullin valtiovarainministeriölle toimittamassa, 17.2.2021 päivätyssä raportissa salaisesta tiedonhankinnasta Tullissa 2020 (Dnro 3/04.04.03/2021), jonka pohjalta valtiovarainministeriö on laatinut oman kertomuksensa, tode-taan Tullin laillisuusvalvonnassa kiinnitetyn tarkastelujakson aikana erityistä huomiota pidättä-miseen oikeutettujen virkamiesten omalla päätöksellä toteuttamiin tiedonhankintakeinoihin. Näiden osalta raportissa todetaan, että tiedonhankintakeinoja koskevat perustelut ovat olleet varsin kattavia ja hyviä (s. 15–16).

Sanotun perusteella peitetoiminnan osalta ei vaikuta olevan tarvetta osoittaa peitetoiminnasta päättämistä tuomioistuinten toimivaltaan. Muusta kuin yksinomaan tietoverkossa toteutettava peitetoiminnasta saa nykyiselläänkin päättää vain keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö. Tuomioistuimilla on jo nykyään jälkikäteinen kontrolli tällaisen peitetoiminnan edellytysten täyttymiseen. Lisäksi lupa-asiassa annetusta päätöksestä saa pakkokeinolain 10 luvun 43 §:n 5 momentin johdosta kannella ilman määräaika. Oikeuskäytännössä ei kuitenkaan ole ilmennyt sellaista, mikä puoltaisi laajempaa tai aikaisemmassa vaiheessa tapahtuvaa tuomioistuinkontrollia. Eduskunnan oikeusasiamiehelle toimitetuissa kertomuksissa salaisten pakkokeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta on kiinnitetty nimenomaisesti huomiota myös tietoverkoissa tapahtuvaan peitetoimintaan, eikä myöskään niissä ole ilmennyt sellaista, mikä osoittaisi tarvetta peitetoiminnasta päättämisen osoittamiselle tuomioistuinten toimivaltaan.

Pakkokeinolain 10 luvun 34 §:n 1 momentin mukaan valeostolla tarkoitetaan poliisin tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on saada poliisin haltuun tai löytää todiste rikosasiassa, rikoksella saatu hyöty taikka esine, aine tai omaisuus, joka on rikoksella joltakulta viety tai jonka tuomioistuin voi julistaa menetetyksi taikka jonka avulla voidaan muuten saada selvitystä rikosasiassa. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan valeosto saadaan tehdä, jos on syytä epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkautta tai kätkemisrikosta ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan jokin 1 momentissa mainittu tavoite.

Luvun 35 §:n 1 momentin mukaan keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö päättää valeostosta. Yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävästä valeostosta saa päättää myös tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Luvun 36 §:n mukaan valeoston toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jos se on tarpeen toiminnan laajuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi ja suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

Harkittaessa ratkaisutoimivallan osoittamista tuomioistuinten toimivaltaan on valeoston osalta syytä kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että selvitetävänä olevan rikoksen enimmäisrangaistusta koskevat edellytykset valeoston käyttämiselle ovat selvästi alhaisemmat kuin esimerkiksi edellä käsitellyn peitetoiminnan käyttämiselle. Verrattaessa valeostoa muihin salaisiin pakkokeinoihin voidaan vastaavasti huomioida, että myös tuomioistuimen ratkaisutoimivaltaan nykyisellään osoitetuissa pakkokeinoissa selvitetävänä olevan rikoksen enimmäisrangaistusta koskevat edellytykset pakkokeinon käytölle ovat valeostoa tiukemmat. Tyypillistä valeostoa voidaankin pitää vähemmän perusoikeuksien suojaan puuttuvana pakkokeinona kuin peitetoimintaa tai sellaisia salaisia pakkokeinoja, jotka on nykyisellään osoitettu tuomioistuimen ratkaisutoimivaltaan.

Sanotun perusteella valeostonkaan osalta ei vaikuta olevan tarvetta osoittaa valeostosta päättämistä tuomioistuinten toimivaltaan. Edellä todetun mukaisesti muusta kuin yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävästä valeostosta saa nykyiselläänkin päättää vain keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö. Lupa-asiassa annetusta päätöksestä saa pakkokeinolain 10 luvun 43 §:n 5 momentin johdosta kannella ilman määräaika, mutta oikeuskäytännössä ei kuitenkaan ole ilmennyt sellaista, mikä edellyttäisi nykyistä laajempaa tuomioistuinkontrollia. Lisäksi huomiota voidaan myös valeoston osalta kiinnittää edellä viitattuihin pakkokeinolain 10 luvun 65 §:n 2 momentin mukaisesti sisäministeriön ja valtiovarainministeriön vuosittaisiin kertomuksiin eduskunnan oikeusasiamiehelle salaisten pakkokeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta, joissa on kiinnitetty nimenomaisesti huomiota myös

valeostoihin ja joissa ei ole ilmennyt sellaista, mikä osoittaisi tarvetta valeostosta päättämisen osoittamiselle tuomioistuinten toimivaltaan.

Pakkokeinolain 10 luvun 47 §:n mukaisessa salaisen pakkokeinon käytön suojaamisessa on kysymys erilaisesta toiminnasta kuin varsinaisissa pakkokeinoissa. Pykälän 1 momentin mukaan esitutkintaviranomainen saa salaista pakkokeinoa käyttäessään siirtää puuttumisen muuhun kuin pakkokeinon perusteena olevaan rikokseen, jos puuttumisen siirtämisestä ei aiheudu merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Edellytyksenä on lisäksi, että puuttumisen siirtäminen on välttämätöntä pakkokeinon käytön paljastumisen estämiseksi tai toiminnan tavoitteen turvaamiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos saavat käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se on välttämätöntä jo toteutetun, käynnissä olevan tai tulevaisuudessa toteutettavan salaisen pakkokeinon käytön suojaamiseksi.

Pakkokeinolain 10 luvun 48 §:n mukaan keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö – Tullin osalta Tullin rikostorjunnan päällikkö ja Rajavartiolaitoksen osalta Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö – päättää 47 §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä ja asiakirjan valmistamisesta. Muusta tiedonhankinnan suojaamisesta päättää salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies ja Rajavartiolaitoksessa tehtävään erikseen määrätty, salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies.

Salaisen pakkokeinon käytön suojaamisessa tarkoituksena on tehostaa varsinaisten pakkokeinon käytön käyttöä estämällä niiden paljastumista. Tarkoituksena on siten turvata laissa erikseen määriteltyjen salaisten pakkokeinon käyttö, niitä koskevien erityisten edellytysten ollessa olemassa. Suojaamisessa voidaan 47 §:n mukaisesti erottaa kaksi eri toimintamallia: pykälän 1 momentin mukainen puuttumisen rikokseen siirtäminen ja 2 momentin mukainen väärin tietojen, asiakirjojen ja rekisterimerkintöjen tekeminen ja käyttäminen. Näistä 1 momentin mukaisen toiminnan sekä 2 momentin mukaisen väärin tietojen antamisen voidaan arvioida olevan luonteeltaan tyypillisesti nopeaa ja reaktiivista, minkä vuoksi tuomioistuimen ratkaisutoimivalta tuntuisi istuvan siihen huonosti. Huomiota on nyt käsiteltävän kysymyksen kannalta siksi kiinnitettävä erityisesti 2 momentissa tarkoitettuun väärin, harhauttavien tai peiteltyjen rekisterimerkintöjen tekoon ja käyttöön sekä väärin asiakirjojen valmistukseen ja käyttöön.

Huolimatta tällaisen toiminnan edellä todetuista eroavaisuuksista suhteessa varsinaisiin pakkokeinoihin, salaisen pakkokeinon käytön suojaamista voidaan joiltakin osin verrata sellaisiin pakkokeinoihin, joissa mahdollistetaan rikoksen tapahtuminen tai osallistutaan rikokseen. Ilmeisimpinä vertailukohtina voidaan tästä syystä pitää pakkokeinolain 10 luvun 29 §:n mukaista järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistumista, luvun 34 §:n mukaista valeostoa ja luvun 41 §:n mukaista valvottua läpilaskua. Lisäksi sääntelyssä voidaan nähdä tiettyjä yhtymäkohtia luvun 38 §:n mukaiseen poliisimiehen turvaamiseen peiteltyssä tiedonhankinnassa, peitetöinnässä ja valeostossa. Huomiota voidaan tältä osin kiinnittää siihen, että yhdessäkään edellä mainituista säännöksistä toiminnasta päättämistä ei ole osoitettu tuomioistuinten toimivaltaan.

Sanotun perusteella salaisen pakkokeinon käytön suojaamisenkaan osalta ei vaikuta olevan tarvetta osoittaa asiasta päättämistä tuomioistuinten toimivaltaan. Edellä todetun mukaisesti pakkokeinolain 10 luvun 47 §:n 1 momentin ja osin 2 momentin mukaiseen toimintaan tuomioistuinten toimivalta asiasta päättämässä tuntuisi myös käytännössä sopivan huonosti. Pykälän 2

momentissa tarkoitetun muun toiminnan osalta voidaan todeta, että päätösvalta siitä jo nykyisellään on vain keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai Tullin rikostorjunnan päälliköllä taikka Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osasto- tai apulaisosastopäälliköllä. Lupa-asiaa annetusta päätöksestä saa pakkokeinolain 10 luvun 43 §:n 5 momentin johdosta kannella ilman määräaikaa, mutta oikeuskäytännössä ei kuitenkaan ole ilmennyt sellaista, mikä edellyttäisi nykyistä laajempaa tuomioistuinkontrollia myöskään salaisen pakkokeinon käytön suojaamisen osalta. Lisäksi huomiota voidaan myös salaisen pakkokeinon käytön suojaamisen osalta kiinnittää edellä viitattuihin pakkokeinolain 10 luvun 65 §:n 2 momentin mukaisiin sisäministeriön ja valtiovarainministeriön vuosittaisiin kertomuksiin eduskunnan oikeusasiamiehelle salaisten pakkokeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta. Yleisten edellä selostettujen huomioiden ohella voidaan mainita valtiovarainministeriön kertomuksen perustana olevan Tullin raportin huomio, jonka mukaan Tullissa tarkastettujen salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintamenetelmien suojaamista koskeneiden päätösten todettiin olleen lainmukaisia ja toteutettujen käytännön toimien vastanneen niitä koskeneita päätöksiä.

3 § Telekuuntelu ja sen edellytykset

Pykälän 1 momentin mukaan *telekuuntelulla* tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 3 §:n 43 kohdassa tarkoitetun yleisen viestintäverkon tai siihen liitetyn viestintäverkon kautta teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien tämän luvun 6 §:ssä tarkoitettujen tunnistamistietojen selvittämiseksi. Telekuuntelua saadaan kohdistaa vain rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin. Momentissa viitatussa lainkohdassa yleisellä viestintäverkolla tarkoitetaan viestintäverkkoa, jota käytetään viestintäpalvelujen tarjontaan ennalta rajaamattomalle käyttäjäpiirille.

Telekuuntelu kohdistuu välitettävänä olevaan viestiin. Perusteltuna on pidetty selvittää tämä pykälätasolla, jotta tehdään selvä ero esimerkiksi laitteessa jo olevaan viestiin tai muuhun tietoon kohdistuviin pakkokeinoihin. Kysymys on telekuuntelun käyttöalan tarkentamisesta.

Pykälän 2 momentissa säädetään telekuuntelun perusterikoksista. Valmistelussa on esitetty tiettyjen rikosnimikkeiden lisäämistä perusterikoslistaan. Samalla on korostettu, että salaisen pakkokeinon käytön yleisenä edellytyksenä aina on, että käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Lisäksi nimenomaan telekuuntelua saadaan käyttää vain, jos sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Pakkokeinoja käytettäessä on myös aina huomioitava erityisesti suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteet.

Rikoslain 41 luvun 1 §:n mukaan ampuma-aserikoksesta on kysymys muun muassa silloin, jos henkilö ampuma-asein vastaisesti siirtää tai tuo Suomeen, hankkii, pitää hallussaan tai luovuttaa ampuma-aseen. Luvun 2 §:n mukaan, jos ampuma-aserikoksessa rikoksen kohteena on erityisen vaarallinen ampuma-ase taikka suuri määrä ampuma-aseita, tehokkaita ilma-aseita tai aseiden osia, rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä taikka rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä ampuma-aserikoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Poliisin ja Tullin esitutkintojen perusteella luvattomia ampuma-aseita on takavarikoitu viime vuosina entistä enemmän. Keskusrikospoliisin havaintojen mukaan ammatti- ja taparikollisten aseistautuminen on lisääntynyt voimakkaasti viimeiset viisi vuotta. Haasteelliseksi on näissä tapauksissa osoittautunut selvittää, mistä aseita tulee ja ketkä aseita valmistavat. Kyse on usein

järjestelmällisestä aseiden salakuljetuksesta tai ns. aseseppätoiminnasta, jossa esimerkiksi aseiden osista, deaktivoituista aseista tai ns. 3D-tulostustoimintaa hyväksi käyttäen valmistetaan toimintakuntoisia ampuma-aseita. Nämä tilanteet liittyvät usein järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja esimerkiksi järjestäytyneiden rikollisryhmien välisissä konfliktitilanteissa voi olla aseellisen väkivallan riski. Törkeät ampuma-aserikokset voivatkin edeltää muita, aseiden käyttöön liittyviä vakavia rikoksia ja niiden selvittämiseksi voidaankin arvioida olevan voimakas tarve yhteiskunnan turvallisuuden kannalta. Kyseisillä rikoksilla saattaa edellä todetuina tavoin olla kytköksiä myös ammattimaiseen ja järjestäytyneeseen tai muuten ryhmässä tapahtuvaan rikollisuuteen. Näissä tapauksissa tyypillisenä voidaan pitää, että rikokseen liittyy myös siihen osallistuvien henkilöiden keskinäistä viestintää, mikä on olennaista arvioitaessa nimenomaan telekuuntelun hyödynnettävyyttä. Sanotun johdosta perusteltuna voidaan pitää, että telekuuntelu mahdollistettaisiin törkeän ampuma-aserikoksen selvittämisessä.

Rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaan pahoinpitelystä on tuomittava se, joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Luvun 6 §:n mukaan rikoksentehtyjä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi, jos pahoinpitelyssä aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Törkeät pahoinpitelyt pitävät sisällään monenlaisia tekoja, joista osassa henkilöiden väliseen viestintään kohdistuvat telepakkokeinot eivät ole välttämättä lainkaan tarpeellisia. Kyse on toisaalta erittäin vakavasta henkeen ja terveyteen kohdistuvasta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on kymmenen vuotta vankeutta. Lisäksi kysymys voi olla tilanteista, joissa rikostutkinnassa käydään rajanvetoa suhteessa rikoslain 21 luvun 1 §:n mukaisen tapon yritykseen, jonka tutkinnassa telekuuntelua voidaan käyttää. Edelleen huomiota voidaan kiinnittää siihen, että törkeä pahoinpitely on asianomistajaan kohdistuvan väkivallan osalta tekotavaltaan verrattavissa rikoslain 31 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun törkeään ryöstöön, joka on jo nykyisellään säädetty telekuuntelun peruserikokseksi. Selvä on, että myös törkeän pahoinpitelyn selvittämisen intressi on varsin suuri. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan törkeät väkivaltarikokset kuuluvatkin yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin (HE 309/1993 vp s. 54 ja tähän viitannut PeVL 36/2002 vp s. 4).

Törkeitä pahoinpitelyitä tapahtuu myös esimerkiksi ammattimaisessa ja järjestäytyneessä tai muuten ryhmässä tapahtuvassa rikollisuudessa. Tällöin rikokseen tyypillisesti liittyy myös siihen osallistuvien henkilöiden keskinäistä viestintää. Merkityksellisenä voidaan pitää, että myös kukaan rikoksista tietävät muut kuin rikosten tekijätahot eivät näissä tilanteissa välttämättä uskalla kertoa tietojaan viranomaisille. Mahdollista on myös, että esimerkiksi rikoksen asianomistaja on sellaisessa tilassa, ettei kykene kertomaan teon yksityiskohtia ja tekoon osallisia. Tekijäksi voi myös ilmoittautua varsinaisen tekijän tai tekijöiden sijaan henkilö, jolla ei ole osuutta rikokseen tai osallisuus on muita vähäisempi. Tällöin rikoksen selvittäminen edellyttäisi tietoa rikokseen osallisten viestinnästä. Kokonaisharkinnan johdosta perusteltuna voidaankin pitää, että telekuuntelu mahdollistettaisiin myös törkeän pahoinpitelyn selvittämisessä.

Tietoverkkorikosten osalta telekuuntelu on mahdollista tällä hetkellä ainoastaan rikoslain 35 luvun 3 b §:n mukaisten törkeiden datavahingontekojen osalta. Valmistelussa on arvioitu, että myös muiden törkeiden tietoverkkorikosten tutkinnassa tulisi olla mahdollisuus telekuuntelua käyttämällä saada tietoa tekijän käyttämien liittymien dataliikenteestä. Näissä rikoksissa keskeisiä yhteyksiä ovat rikoksessa käytettyjen palvelimien ja tietokoneiden välinen viestintä. Tyy-

pillistä on, että rikoksen tekijä tai tekijät yrittävät häivyttää oman roolinsa hyödyntämällä tällaisia tietokoneita ja palvelimia. Tekoihin voi liittyä myös useampia tekijöitä ja laajoja verkostoja.

Tietoverkoissa tapahtuvalla rikollisuudella voi olla kytkös järjestäytyneeseen ja kansainväliseen rikollisuuteen. Kyse voi olla ryhmästä tai verkostosta, joka on erikoistunut tietoverkkorikollisuuteen, tai niin sanotusta perinteisestä rikollisryhmästä, joka on laajentanut toimintaansa tietoverkoissa tapahtuvaan rikollisuuteen. Edistyneimmät tietoverkkorikollisuutta harjoittavat ryhmät ovat niin kutsuttuja APT-ryhmiä (advanced persistent threat), joilla on usein kytkös valtiolliseen toimijaan. Eri ryhmittymien käyttämät hyökkäystavat voivat hyödyntää samoja menetelmiä, mutta perinteisen rikollisen toiminnan keskeisenä tavoitteena on rikollisuudella saavutettavan rahallisen hyödyn tavoittelemisen, kun taas valtiollisten toimijoiden tarkoituksena voi olla esimerkiksi tiedustelu tai yhteiskunnallisesti tärkeän infrastruktuurin lamauttaminen.

Tietoverkkoihin kohdistuvissa rikoksissa lähes kaikki todistusaineisto on sähköistä. Telekuuntelu on yksi keskeinen tiedonhankintakeino kyseisten rikosten selvittämisessä. Telekuuntelua kohdistettaisiin rikoksesta epäillyn hallinnoimiin laitteisiin, IP-osoitteisiin ja niiden tietoliikenteeseen. Valmistelussa on esitetty, että tekijää voi olla käytännössä mahdoton tunnistaa mitenkään muuten.

Rikoslain 38 luvun 5 §:n mukaan tietoliikenteen häirinnästä on tuomittava se, joka puuttamalla postiliikenteessä taikka tele- tai radioviestinnässä käytettävän laitteen toimintaan, lähettämällä ilkkivaltaisessa tarkoituksessa radiolaitteella tai televerkossa häiritseviä viestejä tai muulla vastaavalla tavalla oikeudettomasti estää tai häiritsee postiliikennettä taikka tele- tai radioviestintää. Luvun 6 §:n mukaan rikosentekijä on tuomittava törkeästä tietoliikenteen häirinnästä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi esimerkiksi silloin, jos rikos tehdään osana toimintaa, jossa on vaikutettu merkittävään määrään tietojärjestelmiä käyttäen toisaalla rikoslaissa tarkoitettua laitetta, tietokoneohjelmaa tai ohjelmakäskeyjen sarjaa tai rikos tehdään osana toisaalla rikoslaissa tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa taikka rikos kohdistuu laitteeseen, tietojärjestelmään tai viestintään, jonka vahingoittaminen vaarantaisi energiahuollon, yleisen terveydenhuollon, maanpuolustuksen, oikeudenhoidon taikka muun näihin rinnastettavan yhteiskunnan tärkeän toiminnon. Lisäedellytyksenä on, että tietoliikenteen häirintä on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Vastaavasti rikoslain 38 luvun 7 a §:n mukaan tietojärjestelmän häirinnästä on tuomittava se, joka aiheuttaakseen toiselle haittaa tai taloudellista vahinkoa dataa syöttämällä, siirtämällä, vahingoittamalla, muuttamalla tai poistamalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti estää tietojärjestelmän toiminnan tai aiheuttaa sille vakavaa häiriötä. Luvun 7 b §:n mukaan rikosentekijä on tuomittava törkeästä tietojärjestelmän häirinnästä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi esimerkiksi silloin, jos rikos tehdään osana toimintaa, jossa on vaikutettu merkittävään määrään tietojärjestelmiä käyttäen toisaalla rikoslaissa tarkoitettua laitetta, tietokoneohjelmaa tai ohjelmakäskeyjen sarjaa tai rikos tehdään osana toisaalla rikoslaissa tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa taikka rikos kohdistuu laitteeseen, tietojärjestelmään tai viestintään, jonka vahingoittaminen vaarantaisi energiahuollon, yleisen terveydenhuollon, maanpuolustuksen, oikeudenhoidon taikka muun näihin rinnastettavan yhteiskunnan tärkeän toiminnon. Lisäedellytyksenä törkeän tietojärjestelmän häirinnänkin osalta luonnollisesti on, että häirintä on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Edellä mainitut tietoverkkorikokset voivat niiden törkeitä tekemuotoja koskevien kvalifiointiperusteiden osoittamalla tavalla kohdistua esimerkiksi merkittävään määrään tietojärjestelmiä tai yhteiskunnan toiminnan kannalta keskeiseen laitteeseen, tietojärjestelmään tai viestintään.

Kyseisten tekemuotojen vakavuus onkin tunnustettu niiden rangaistusasteikossa, jossa enimmäisrangaistuksena on viisi vuotta vankeutta. Kvalifiointiperusteissa on lisäksi tunnustettu, että kyseisiä rikoksia voidaan tyypillisesti tehdä myös osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Edellä esitetyin tavoin telekuuntelua on pidettävä keskeisenä keinona kyseisten rikosten selvittämisessä. Seikka korostuu, jos kysymys on ryhmässä tehtävän rikollisen toiminnan selvittämisestä. Sanotun johdosta perusteltuna voidaankin pitää, että telekuuntelu mahdollistettaisiin myös törkeän tietoliikenteen häirinnän ja törkeän tietojärjestelmän häirinnän selvittämisessä.

4 § Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta

Pykälän 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan momentissa tarkemmin määriteltyissä tilanteissa antaa 7 luvun 4 §:ssä säädetystä kiellosta huolimatta lupa takavarikoida tai jäljentää tietoja teleyrityksen tai yhteisötilaajan hallusta. Edellä 7 luvun 4 §:ään on ehdotettu muutosta, jonka mukaan siinä jatkossa viitattaisiin teleyrityksen ja yhteisötilaajan sijaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdassa tarkoitettuun viestinnän välittäjään. Kyseinen muutos tulee huomioida myös 10 luvun 4 §:ssä. Vastaavasti huomioitaisiin jäljempänä 10 luvun 6 §:ssä ehdotettu terminologinen muutos, jonka myötä tunnistamistietojen sijaan jatkossa puhuttaisiin välitystiedoista.

5 § Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen

Pykälän 2 momentin mukaan lupa telekuunteluun ja luvun 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tietojen hankkimiseen voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan. Erilaisia tulkintoja on esiintynyt siitä, voidaanko telekuuntelulle hakea jatkoa aikaisemman luvan ollessa vielä voimassa ja, jos uusi lupa myönnetään vanhan ollessa vielä voimassa, alkaako jatkoluvan voimassaolo aina päätöshetkestä vai esimerkiksi tätä myöhemmästä vanhan luvan päättymispäivästä. Perustellulta vaikuttaa selvittää momenttia siten, että siitä selvästi käy ilmi luvan voimassaolon alkavan aina luvan antopäivästä, koska arvioinnin kannalta on olennaista, että luvan myöntämisen edellytykset on arvioitu ja ne ovat olleet olemassa nimenomaan luvan myöntämishetkellä.

Pykälän 3 momentissa säädetään siitä, mitä tietoja telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava. Yhtenäistä tietoa on toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte.

Erilaisten telepäätelaitteiden määrä kasvaa jatkuvasti. Telepakkokeinojen kohteena olevien liittymien määrät ovatkin kasvaneet vuositasolla selvästi enemmän kuin telepakkokeinojen kohteena olevien henkilöiden lukumäärät. Tämän johdosta kasvaa nykysääntelyn johdosta myös tarve tehdä samassa asiassa samaa epäiltyä koskien useita peräkkäisiä telekuunteluvaatimuksia ja -päätöksiä. Jo nykyään laajoissa esitutkinnoissa telekuunteluhakemuksia voidaan joutua tekemään jopa viikoittain. Siten nykysääntelyn laite- ja liittymäkohtaisuus aiheuttaa samoissa asioissa useita peräkkäisiä telekuuntelulupien valmistelu- ja käsittelyprosesseja sekä esitutkintaviranomaisessa että tuomioistuimissa.

Telekuuntelua koskevan harkinnan osalta olennainen on telekuuntelun aiheuttama perusoikeusloukkaus, joka kohdistuu luottamuksellisen viestinnän suojaan. Merkitystä tämän kannalta ei niinkään ole rikoksesta epäillyn käyttämien telepäätelaitteiden tai -liittymien taikka näihin kohdistuvien telekuuntelulupien lukumäärällä. Olennaisempaa tämän sijaan on, voidaanko tietystä rikoksesta epäillyn luottamuksellisen viestinnän suoja ylipäätään loukata hänen viestintänsä kohdistettavalla telekuuntelulla.

Perustellulta siksi vaikuttaisi, että telekuuntelulupaa koskeva sääntely muutettaisiin teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisuuden sijaan henkilösidonnaiseksi. Tällöin luvassa ei lueteltaisi erikseen kaikkia niitä telepäätelaitteita tai -osoitteita, joita lupa koskee, vaan tuomioistuin myöntäisi luvan suorittaa telekuuntelua viesteihin, jotka ovat lähtöisin epäillyn hallussa olevasta tai hänen oletettavasti muuten käyttämästä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettavina tällaiseen laitteeseen. Muutoksen johdosta esitutkintaviranomaisen ei tarvitsisi hakea erikseen yksittäisiä lupia kullekin epäillyn teleosoitteelle tai -laitteelle, jotka selviävät telekuunteluluvan myöntämisen jälkeen.

Jo nykyisellään on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vastuulla selvittää henkilön käyttämät teleliittymät ja telepäätelaitteet. Liittymien ja laitteiden tiedot ilmoitetaan tuomioistuimelle telepakkokeinoa koskevassa hakemuksessa ja tuomioistuin myöntää tai hylkää luvan kyseisiin tietoihin perustuen. Lisäksi uusien osoitteiden tai laitteiden lisäämisessä käytössä on pakkokeinolain 10 luvun 43 §:n 3 momentin mukainen menettely, jossa tuomioistuin saa tutkia ja ratkaista asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi saman epäillyn samaa epäiltyä rikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä.

Epäillyn käyttämien teleosoitteiden ja -päätelaitteiden yksilöintitietojen selvittäminen jäisi edelleen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen virkavastuulla selvitettäväksi asiaksi. Samalla voitaisiin vahventaa perusteluvollisuutta koskien sitä, että telekuuntelu kohdistuisi vain toimenpiteen kannalta välttämättömiin telepäätelaitteisiin tai -osoitteisiin. Tämä voitaisiin varmistaa edellyttämällä, että pidättämiseen oikeutettu virkamies tekisi asiasta erillisen päätöksen, jossa tulisi perustella, miksi toimenpiteen kohteeksi on valittu juuri toimenpiteen kohteena olevat teleosoitteet tai telepäätelaitteet. Päätös olisi pakkokeinolain 10 luvun 65 §:ssä tarkoitetun laillisuusvalvonnan piirissä.

Edelleen perusteluvollisuutta ja jälkivalvontaa voitaisiin korostaa edellyttämällä salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittamista koskevassa pakkokeinolain 10 luvun 60 §:ssä, että telekuuntelua koskevassa ilmoituksessa epäillylle olisi yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet. Sanotulla olisi saman pykälän 5 momentin johdosta merkitystä myös tuomioistuimen tiedonsaannille, koska epäillylle ilmoittamisesta olisi jatkossakin samalla kirjallisesti ilmoitettava luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Lisäksi olennainen olisi jatkossakin pakkokeinolain 10 luvun 58 §, joka sääntelee telekuuntelun keskeyttämistä tilanteissa, joissa telekuuntelu kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin.

Telekuuntelulupaa haettaessa ja myönnettäessä epäilty voi kuitenkin olla myös tuntematon. Perusteltua on, että tämä käy nimenomaisesti ilmi lain säännöksestä. Tällaisissa tapauksissa olisi lisäksi edelleen tarvetta sille, että telekuuntelulupa myönnettäisiin teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisesti.

6 § Televalvonta ja sen edellytykset

Pykälän 1 momentin mukaan *televalvonnalla* tarkoitetaan tunnistamistietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun viestintäverkkoon kytkeystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. *Tunnistamistiedolla* taas tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa

tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain terminologiassa tunnistamistietojen käsite on korvautunut välitystiedoilla. Hallituksen esityksessä tietoyhteiskuntakaareksi sekä laeiksi maankäyttö- ja rakennuslain ja rikoslain tiettyjen kohtien muuttamisesta todetaan, että välitystieto vastaa sisällöllisesti tunnistamistiedon määritelmää, mutta vastaa paremmin haettua sisältöä, koska termi tunnistamistieto sekoitetaan yleiskielessä usein erilaisiin tunnistautumiseen liittyviin palveluihin eikä ilmennä riittävän selvästi sitä, että tilaajaan tai käyttäjään yhdistettävissä oleva tieto on tullut kerätä viestinnän välittämisen yhteydessä, jotta sitä voidaan pitää tunnistamistietona (HE 221/2013 vp s. 95). Sanotun johdosta on perusteltua korvata termi tunnistamistieto termillä välitystieto myös nyt käsiteltävänä olevassa pykälässä sekä muissa pakkokeinolain pykälissä, joissa nykyisellään viitataan tunnistamistietoihin. Muutoksessa voidaan huomioida termin osittain erilainen sisältö sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa tarkentamalla, että kysymys on välitystiedoista nimenomaan pakkokeinolaissa tarkoitettussa merkityksessä.

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdassa määritellään, että viestinnän välittäjällä tarkoitetaan teleyritystä, yhteisötilaajaa ja sellaista muuta tahoa, joka välittää sähköistä viestintää muutoin kuin henkilökohtaisiin tai niihin verrattaviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiin. Televalvonnan voidaan katsoa kohdistuvan nimenomaan viestinnän välittäjän hallussa olevien välitystietojen hankintaan. Jos välitystiedot hankitaan muualta kuin viestinnän välittäjän hallusta, kyse ei ole televalvonnalla hankittavasta tiedosta. Sanotun johdosta on perusteltua täsmentää televalvonnan määritelmää viittaamalla siinä sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdan määritelmään. Kysymys on televalvonnan määritelmän tarkentamisesta myös suhteessa pakkokeinolain 7 luvun 4 §:n mukaisiin takavarikoimis- ja jäljentämiskieltoihin.

7 § Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella

Pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomainen saa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn, asianomistajan, todistajan tai muun henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun on syytä epäillä jotakin momentissa tarkoitetuista rikoksista. Pykälän 2 momentin mukaan, jos esitutkinta koskee rikosta, jonka johdosta joku on saanut surmansa, hänen hallinnassaan olleeseen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen kohdistuva televalvonta ei edellytä surmansa saaneen oikeudenomistajien suostumusta. Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisussaan EOAK/3227/2019 nostanut esiin kysymyksen siitä, tulisiko pakkokeinolaikiin lisätä toimivaltuus ns. suostumusperusteiseen televalvontaan sellaisissa tilanteissa, joissa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltija on joutunut vakavan väkivaltarikoksen uhriksi ja on epäillyn rikoksen johdosta kykenemätön antamaan laissa tarkoitettua suostumusta, vaikka henkilö ei ole saanut rikoksen johdosta surmaansa.

Erillisen toimivaltuuden kirjoittamisessa ratkaisussa tarkoitettuihin tilanteisiin voidaan nähdä tiettyjä hankalasti säänneltäviä kysymyksiä. Tällaisina voidaan pitää muun muassa sitä, kuinka tulisi määritellä kykenemättömyys antaa laissa tarkoitettu suostumus ja kuinka laaja käyttöala mahdolliselle poikkeussäännökselle olisi tarkoituksenmukaista säätää, ottaen myös huomioon mahdollisuuden ilman suostumusta tapahtuvaan televalvontaan pakkokeinolain 10 luvun 6 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Pakkokeinolain 10 luvun 7 §:ssä on kysymys poikkeussäännöksestä, joka mahdollistaa televalvonnan käytön henkilön suostumuksella normaalia televalvontaa alemmin kynnyksin. Televalvonnassa kysymys on puuttumisesta perusoikeutena turvattuun luottamuksellisen viestin salaisuuteen ja yksityiselämän suojaan, ja lähtökohtaisesti on siksi syytä

suhtautua pidättyväisesti poikkeuksiin, joilla televalvontaa voitaisiin käyttää normaalia alemmin kynnyksin ilman, että tähän olisi esimerkiksi henkilön suostumuksesta johtuvaa erityistä ja selkeästi osoitettavaa perustetta. Myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on suostumusperusteista televalvontaa arvioidessaan erityisesti korostanut muun muassa sen merkitystä, että tunnistamistietojen saaminen vaatii asianomistajan suostumusta (PeVL 7/1997 vp, s. 2).

Asiaa vaikuttaisi lisäksi olevan syytä pohtia laajemmin kuin vain pakkokeinolain 10:7 §:ssä tarkoitettujen tilanteiden kannalta. Rikosprosessissa voi tulla useita erilaisia tilanteita, joissa asianosaisen voidaan tilansa johdosta katsoa olevan kykenemätön tekemään itseään koskevia päätöksiä tai muuten osallistumaan rikosprosessiin esitutkintavaiheessa. Jossain määrin epätarcoituksenmukaisena on pidettävä tilannetta, jossa asiasta osassa näistä tilanteista säännellään erityissäännöksiin ja toisissa asia jätetään yleisen sääntelyn varaan. Asiaa koskevan sääntelytarpeen laajempaa pohtimista ei kuitenkaan ole tässä yhteydessä pidetty mahdollisena, ottaen huomioon kysymyksen laajuus ja asian voimakas liittyminen myös muihin kuin pakkokeinolain mukaisiin tilanteisiin. Sanotun johdosta tässä tarkastelussa on pitäydytty pakkokeinolain 10 luvun 7 §:ää koskevassa kysymyksessä.

Yhtenä mahdollisuutena on pohdittu mahdollisuutta määrätä henkilölle edunvalvoja pakkokeinolain 10 luvun 7 §:ssä tarkoitettujen suostumuksen antamisen arviointia varten. Tämän johdosta on arvioitu asiaa koskevaa voimassa olevaa sääntelyä. Esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 8 §:ssä säädetään ensinnäkin edunvalvojan määräämisestä lapselle. Sen mukaan tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle esitutkintaa varten edunvalvoja, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa asianosaisen etua asiassa ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Edunvalvojan määräys on voimassa sen rikosasian käsittelyn loppuun asti, jonka esitutkintaa varten määräys on annettu. Oikeudenkäyntivaihetta koskien olennainen säännös taas on oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 12 luvun 4 a §:n 1 momentti, jonka mukaan, jos asianosainen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan oikeudenkäynnissä taikka jos asianosaisen edunvalvoja, huoltaja tai muu laillinen edustaja on esteellisyyden vuoksi tai muusta syystä estynyt käyttämästä siinä puhevaltaa, tuomioistuim, jossa oikeudenkäynti on vireillä, voi viran puolesta määrätä asianosaiselle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten. Edunvalvojan sovelletaan holhous-toimesta annetun lain (442/1999, holhustoimilaki) säännöksiä.

Edunvalvojan määräämisestä muissa kuin edellä tarkoitetuissa tapauksissa ei ole rikosprosessia koskevaa erityissääntelyä. Tämän johdosta asiassa on tarkasteltu holhustoimilain yleisiä säännöksiä. Holhustoimilain 1 §:n 2 momentin mukaan, jos jonkun etua on valvottava muussa kuin taloudellisessa asiassa, holhustoimi huolehtii siitä siltä osin kuin jäljempänä säädetään. Lain 8 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuim voi määrätä edunvalvojan täysi-ikäiselle, joka esimerkiksi heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan taikka huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa eivätkä tule asianmukaisesti hoidetuiksi muulla tavoin. Pykälän 3 momentin mukaan edunvalvojan tehtävä voidaan rajoittaa koskemaan määrättyä oikeustointia, asiaa tai omaisuutta. Pykälän soveltamisalaa harkittaessa huomioon tulee lisäksi ottaa lain 29 §, jonka 3 momentin mukaan edunvalvojalla ei ole kelpoisuutta päämiehensä puolesta antaa suostumusta avioliittoon tai lapsiksiottamiseen, tunnustaa isyyttä, hyväksyä isyyden tunnustamista, tehdä tai peruuttaa testamenttia eikä edustaa päämiestään muussa sellaisessa asiassa, joka on näihin rinnastuvien tavoin henkilökohtainen.

Holhustoimilain 8 §:ää koskevien esitöiden mukaan säännöksen perusteella edunvalvoja voitaisiin määrätä myös silloin, kun asia, jonka hoitamiseen asianomainen tarvitsee apua, koskee

häntä itseään eli hänen henkilöönsä. Kysymys on tällöin lakimääräisen edustuksen järjestämisestä päämiehelle. Esitöiden mukaan pykälässä ei ole annettu suoranaista oikeusohjetta niiden tilanteiden varalle, joissa asianomaisen mielipidettä ei ole voitu selvittää. Toimenpiteen tarpeellisuudesta on tällöin hankittava perusteellisempi selvitys kuin tapauksissa, joissa asianomainen on nimenomaisesti suostunut toimenpiteeseen (HE 146/1998 vp s. 31). Edunvalvojan kelpoisuuden rajoituksia koskevaa lain 29 §:n 3 momenttia koskevissa perusteluissa todetaan säännöksen perustuvan periaatteeseen, jonka mukaan kukaan ei voi edustaa toista asiassa, joka on luonteeltaan korostetun henkilökohtainen. Edellä viitattua momentin mukaista luetteloa ei ole esitöiden mukaan tarkoitettu tyhjentäväksi, vaan edunvalvojalta puuttuisi kelpoisuus edustaa päämiestään myös muissa sellaisissa asioissa, jotka henkilökohtaisuutensa puolesta rinnastuvat momentissa lueteltuihin korostetusti henkilökohtaisiin oikeustoimiin. Esimerkkinä tällaisesta esitöissä mainitaan suostumuksen antaminen psykiatriseen sairaalahoitoon ja lähtökohtaisesti myös avioeron hakeminen (HE 146/1998 vp s. 42).

Esitetyn perusteella vaikuttaa siten sinällään mahdolliselta, että edunvalvoja voitaisiin määrätä myös pakkokeinolain 10 luvun 7 §:ssä tarkoitettua suostumuksen antamisen arviointia varten. Holhustoimilain 8 §:n mukaista sääntelyä rajoittavan lain 29 §:n 3 momentin säännöksen korostetun henkilökohtaisista tilanteista ei voida siitä esitöissä annettujen tulkintaohjeiden ja tapausesimerkkien perusteella katsoa soveltuvan tilanteeseen, jossa kysymys on luvan antamisesta televalvonnalle henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Samalla on kuitenkin selvää, että holhustoimilain sääntelyä ei ole ajateltu ensisijaisesti tämänkaltaisia tilanteita varten, eikä sääntelyn siksi voida katsoa täysin luontevasti soveltuvan tässä tarkasteltaviin tilanteisiin.

Yhtenä keskeisenä ongelmana edunvalvojan määräämisessä nyt käsiteltävänä oleviin tilanteisiin voidaan pitää menettelyn kestoa. Pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n mukaisissa tilanteissa voidaan tyyppillisesti katsoa olevan intressi suostumuksen saamiselle mahdollisimman nopeasti, koska alkuvaiheen tutkintatoimenpiteillä voidaan arvioida olevan keskeinen merkitys rikoksen selvittämiseksi. Myös pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n 2 momentin mukaisen, surmattua henkilöä koskevan suostumusperusteisesta televalvonnasta tehdyn poikkeuksen esitöissä keskeisenä perusteluna poikkeukselle on todettu, että suostumuksen saaminen surmatun henkilön oikeudenomistajilta saattaisi monessa tapauksessa olla hankalaa ja viivyttää lupapäätöksen saamista (HE 20/1997 vp s. 14). Jos asiassa ei kuitenkaan ole erityinen kiire, ja henkilön tila antaa tähän aiheutta, mahdollista on myös odottaa henkilön tilan paranemista siinä määrin, että suostumus voidaan saada henkilöltä itseltään.

Kiireellisissä tilanteissa huomiota voidaan kiinnittää holhustoimilain 79 §:ään, jonka mukaan asiassa, joka koskee muun ohessa edunvalvojan määräämistä, tuomioistuin voi antaa väliaikaisen määräyksen. Jos asiaa ei voida viivyttää, määräys voidaan antaa kuulematta sitä, jonka edunvalvomisesta on kysymys, sekä muita lain 73 §:ssä mainittuja henkilöitä. Väliaikainen määräys on voimassa, kunnes tuomioistuin antaa asiassa päätöksen, jollei määräystä sitä ennen peruuteta tai muuteta. On kuitenkin syytä huomioida, että myös edunvalvojan määrääminen väliaikaisella määräyksellä saattaisi yksittäistapauksessa kestää pidempään kuin mitä käytännön tarpeen voidaan kysymyksessä olevassa tilanteessa katsoa edellyttävän.

Toisena ongelmana edunvalvojan määräämisessä harkitsemaan pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n mukaisen suostumuksen antamista voidaan pitää sitä, missä määrin vain tätä tehtävää varten määrätty edunvalvoja on erityisesti kiireellisessä aikataulussa kykenevä arvioimaan asian merkitystä sen henkilön kannalta, jonka etua hän valvoo. Edellä on kiinnitetty huomiota siihen holhustoimilain esitöiden lausumaan, jonka mukaan tapauksessa, jossa asianomaisen mielipidettä ei ole voitu selvittää toimenpiteen tarpeellisuudesta on hankittava perusteellisempi selvitys kuin

tapauksissa, joissa asianomainen on nimenomaisesti suostunut toimenpiteeseen. Siten holhous-toimilaista näyttäisi seuraavan erityinen selvitysvelvollisuus myös nyt käsiteltävänä oleviin tilanteisiin. Onkin syytä olettaa, että arvio asian merkityksestä sen henkilön kannalta, jonka suostumusta ei voida saada, olisi luontevampaa tehdä asiaa käsittelevässä, pakkokeinolain 10 luvun 9 §:ssä tarkoitettussa tuomioistuimessa kuin vain tätä kysymystä varten määrätyn edunvalvojan toimesta.

Sanotun johdosta perusteltuna voidaan tietyistä tähän liittyvistä ja edellä kuvatuista ongelmista huolimatta pitää, että nyt käsiteltävänä olevia tilanteita varten säädetään rajoitettu poikkeus, jonka perusteella pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n 1 momentissa tarkoitettua henkilön terveydentilan huononnutta niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan 1 momentissa tarkoitettua suostumusta, esitutkintaviranomainen saa kohdistaa televalvontaa henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman tällaista suostumusta. Koska kysymyksessä olisi merkittävä poikkeus henkilön suostumuksella suoritettavaa televalvontaa koskevaan pykälään, säännöksen soveltamisala olisi kuitenkin perusteltua rajata 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin televalvonnan perusterikoksiin. Lisäedellytyksenä, jota lupaa myöntävän pakkokeinolain 10 luvun 9 §:ssä tarkoitettua tuomioistuimen tulisi asiassa harkita, olisi, että televalvontaa ilman henkilön suostumusta olisi pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen.

9 § Televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta päättäminen

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättää 6 §:ssä, 7 §:n 1 momentin 1, 4 ja 5 kohdassa ja 2 momentissa tarkoitettua televalvonnasta sekä 8 §:ssä tarkoitettua sijaintitietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta. Pykälän 2 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää 7 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettua televalvonnasta.

Luvun 7 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan esitutkintaviranomainen saa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn, asianomistajan, todistajan tai muun henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun on syytä epäillä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä. Kohtaan ei lainkaan viitata televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta päättämistä koskevassa 9 §:ssä, jonka 1 ja 2 momentin perusteella määräytyy muiden momentin kohtien osalta päättävä viranomainen. Pääsääntönä on 1 momentin mukainen sääntely, jossa tuomioistuin päättää televalvonnasta sekä 8 §:ssä tarkoitettua sijaintitietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Perustellulta vaikuttaa, että myös epäiltäessä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä päätösvalta televalvonnasta säädetään tuomioistuimelle.

Lisäksi huomioon tulee ottaa edellä 7 §:ään ehdotettu uusi 3 momentti, jonka perusteella 7 §:n 1 momentissa tarkoitettua henkilön terveydentilan huononnutta niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan momentissa tarkoitettua suostumusta, esitutkintaviranomainen saa kohdistaa televalvontaa henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman tällaista suostumusta. Perusteltuna voidaan pitää, että myös näissä tilanteissa päätösvalta televalvonnasta säädetään tuomioistuimelle.

Pykälän 3 momentin mukaan lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Vastaavasti kuin edellä telekuuntelua koskevan 5 §:n osalta, erilaisia tulkintoja on esiintynyt siitä, voidaanko televalvonnalle hakea jatkoa aikaisemman luvan ollessa vielä voimassa ja, jos uusi lupa myönnetään vanhan ollessa vielä voimassa, alkaako jatkoluvan voimassaolo aina päätöshetkestä vai esimerkiksi tätä myöhemmästä vanhan luvan päättymispäivästä. Perustellulta vaikuttaa selvittää momenttia siten, että siitä selvästi käy ilmi luvan voimassaolon alkavan aina luvan antopäivästä, koska arvioinnin kannalta on olennaista, että luvan myöntämisen edellytykset on arvioitu ja ne ovat olleet olemassa nimenomaan luvan myöntämishetkellä.

Pykälän 4 momentissa säädetään siitä, mitä tietoja televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava. Vastaavasti kuin edellä on luvun 5 §:ssä tarkoitettua telekuuntelun osalta todettu, myös televalvonnan osalta perustellulta vaikuttaa, että sääntely muutettaisiin teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisuuden sijaan henkilösidonnaiseksi. Epäillyn käyttämien teleosoitteiden ja -päätelaitteiden yksilöintitietojen selvittäminen jäisi edelleen poliisin virkavastuulla selvittäväksi asiaksi. Edellytyksenä olisi, että pidättämiseen oikeutettu virkamies tekisi asiasta erillisen päätöksen, jossa tulisi perustella, miksi toimenpiteen kohteeksi on valittu juuri toimenpiteen kohteena olevat teleosoitteet tai telepäätelaitteet. Päätös olisi pakkokeinolain 10 luvun 65 §:ssä tarkoitettua laillisuusvalvonnan piirissä. Edelleen perusteluvelvollisuutta ja jälkivalvontaa korostettaisiin edellyttämällä salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittamista koskevassa pakkokeinolain 10 luvun 60 §:ssä, että myös televalvontaa koskevassa ilmoituksessa epäillylle olisi yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet. Sanottuna olisi saman pykälän 5 momentin johdosta merkitystä myös tuomioistuimen tiedonsaannille, koska epäillylle ilmoittamisesta olisi jatkossakin samalla kirjallisesti ilmoitettava luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Lisäksi muutoksen johdosta vaikuttaisi perustellulta lisätä televalvontaa pakkokeinolain 10 luvun 58 §:ään, joka sääntelee telekuuntelun, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttämistä. Perusteltua olisi, että myös televalvontaa tulisi keskeyttää tilanteissa, jossa se kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta rikoksesta epäiltyä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin. Lisäksi televalvonnalla saadut tiedot ja niitä koskevat muistiinpanot olisi hävitettävä.

Lopuksi, myös vastaavasti kuin edellä on luvun 5 §:n tarkastelussa todettu telekuuntelun osalta, televalvontalupaa haettaessa ja myönnettäessä epäily voi olla myös tuntematon. Perusteltua on, että tämä käy nimenomaisesti ilmi lain säännöksestä. Tällaisissa tapauksissa olisi lisäksi edelleen tarvetta sille, että televalvontalupa myönnettäisiin teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisesti.

14 § Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Pykälän 2 ja 3 momentin perusteella poliisi ja Tulli saavat käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä rikoksista, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai tietyistä muista momenteissa mainituista rikoksista. Pykälässä ei ole erityissääntelyä tilanteista, joissa peitelty tiedonhankinta tapahtuisi tietoverkossa.

Tältä osin huomiota on valmistelussa kiinnitetty tietoverkossa tapahtuvan peitetöiminnan edellytyksiin. Luvun 27 §:n mukaan poliisi saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn peitetöimintaa, jos tätä on syytä epäillä luvun 3 §:ssä tarkoitettua muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua rikoksesta. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden

tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Vaikka peitetoiminnan käyttämisen kynnyksen siten on muuten korkeammalla kuin peiteltyyn tiedonhankinnan, poliisi saa kuitenkin 27 §:n 3 momentin mukaan kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito.

Peitellyssä tiedonhankinnassa kysymys on tiettyyn henkilöön kohdistuvasta lyhytkestoisesta vuorovaikutuksessa tapahtuvasta tiedonhankinnasta, jossa poliisimiehen tai Tullin rikostorjunnan tullimiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja. Peitetoiminnalla taas tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja. Kyseisissä pakkokeinoissa on siten kysymys tietyiltä osin samankaltaisesta toiminnasta, mutta peitetoimintaa voidaan tyypillisesti pitää kestoaltaan pidempiaikaisena, pidemmälle menevänä ja kohdehenkilön tuntemaa luottamuksen tunnetta enemmän horjuttavana toimintana kuin peiteltyä tiedonhankintaa. Tämä eroavaisuus onkin tunnistettu kyseisten pakkokeinojen käytön edellä viitatuissa edellytyksissä. Tietoverkossa tapahtuvan toiminnan osalta peitetoimintaa voidaan kuitenkin käyttää matalammalla kynnyksellä kuin peiteltyä tiedonhankintaa.

Mahdollisuus peitetoimintaan tietoverkossa tietyissä tilanteissa ei itsessään perustele mahdollisuutta peiteltyyn tiedonhankintaan vastaavissa tilanteissa. Kunkin pakkokeinon kohdalla tulee itsenäisesti perusoikeuspuuttumisen merkittävyys huomioida esimerkiksi se, minkälaista vakavuustasoa pakkokeinon käytön mahdollistavilta perusterikoksilta vaaditaan. Suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteiden mukaisena voidaan kuitenkin pitää sitä, että pakkokeinonlain sääntelyllä pyritään ohjaamaan perusoikeuksia mahdollisimman vähän loukkaavien pakkokeinojen käyttöön tilanteissa, joissa on syytä tietyjen pakkokeinojen käytön mahdollistamiselle on olemassa, mutta pakkokeinolla tavoiteltu tulos voisi tietyissä tilanteissa olla saavutettavissa myös perusoikeuksiin vähemmän puuttuvilla pakkokeinoilla.

Tietoverkkojen käytön lisääntyessä myös rikollisessa toiminnassa voidaan sinällään arvioida olevan selvä tarve peiteltylle tiedonhankinnalle myös tietoverkossa. Jo nyky sääntely kuitenkin mahdollistaa pykälässä säädettyjen edellytysten täyttyessä peiteltyyn tiedonhankinnan myös tietoverkossa, ja kysymys tässä esityksessä tehtävässä arvioinnissa onkin siten ennen kaikkea siitä, tulisiko peiteltyyn tiedonhankinnan tietoverkossa olla mahdollista nykyistä alemmin kynnyksin. Peitetoiminnan mahdollistamista alemmalla kynnyksellä tietoverkoissa on perusteltu lain esitöissä ennen kaikkea sillä, että tietoverkossa tapahtuvalle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on jo sinänsä tyypillistä, ettei toisen osapuolen henkilöllisyyttä aina tiedetä, vaan tämä voi esiintyä esimerkiksi nimimerkillä. Lisäksi tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan dokumentointi voidaan toteuttaa helpommin ja tarkemmin kuin muussa peitetoiminnassa, joten jälkikäteen on luotettavasti selvitettävissä, kuinka peitetoimintaa suoritettaessa on toimittu. Tietoverkkoympäristössä ei ole myöskään tavanomaisen peitetoiminnan turvallisuusriskejä (HE 222/2010 vp s. 339). Perusteluita voidaan pitää relevantteina myös muuttuneessa tietoverkkoympäristössä ja niiden voidaan katsoa pitkälti soveltuvan myös tietoverkoissa tapahtuvaan peiteltyyn tiedonhankintaan. Lisäksi lapsipornografiarikokset ovat viime vuosina siirtyneet merkittävässä määrin internetissä tehtäviksi. Niiden selvittämisessä tarvitaan tietoverkoissa käytössä olevia pakkokeinoja, joista peiteltyyn tiedonhankinnan voidaan arvioida olevan monissa tilanteissa tarpeellista ja välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. Tämän johdosta perustellulta vaikuttaa, että myös sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon selvittämiseksi voitaisiin käyttää tietoverkossa suoritettavaa peiteltyä tiedonhankintaa.

Sanotun johdosta esityksessä ehdotetaan, että epäiltyyn saataisiin kohdistaa peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos.

Harkittaessa sitä, mille esitutkintaviranomaisille peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa koskeva toimivaltuus tulisi mahdollistaa huomiota voidaan kiinnittää seuraaviin näkökohtiin. Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan, mitä luvussa säädetään esitutkintaviranomaisen tai esitutkintavirkamiehen oikeudesta käyttää pakkokeinoja, koskee peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä lukuun ottamatta poliisin lisäksi rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisia sen mukaan kuin siitä laissa erikseen säädetään. Peitelty tiedonhankinta on edellä todetun mukaisesti nykyisellään mahdollista poliisille pykälän 2 momentissa tarkoitettujen rikosten selvittämisessä ja Tullille pykälän 3 momentissa tarkoitettujen rikosten selvittämisessä. On siten selvää, että jos halutaan peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa koskevan erityisen toimivaltuuden olevan poliisin lisäksi esimerkiksi Tullin tai rajavartiolaitoksen käytössä, asiasta tulee nimenomaisesti säätää.

Pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin toisen virkkeen mukaan Tullin oikeudesta käyttää peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä tullirikoksen esitutkinnassa säädetään kuitenkin rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa. Viimeksi mainitun lain 3 luvun 23 §:n 3 momentin mukaan Tullilla on oikeus kohdistaa tullirikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän sellaiseen tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Nykysääntelyn perusteella tilanne on Tullin osalta siten samankaltainen kuin edellä on kuvattu nykytilaa poliisin osalta. Tulli voi kohdistaa henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa osin matalammin kynnyksin kuin peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 58 §:n 1 ja 2 momentin mukaan salaisten pakkokeinojen käyttöön Rajavartiolaitoksen suorittamassa esitutkinnassa sovelletaan pakkokeinolain 10 lukua jäljempänä säädettyin poikkeuksin. Rajavartiolaitoksen käytössä eivät ole peitetoiminta, valeosto ja tietolähteen ohjattu käyttö. Pykälän 3 momentin 1 kohdan mukaan Rajavartiolaitoksella on oikeus peiteltyyn tiedonhankintaan vain selvitettäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä taikka törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa. Rajavartiolaitos ei siten nykyisellään voi käyttää rikosten selvittämisessä lainkaan peitetoimintaa ja peiteltyä tiedonhankintaakin vain varsin rajatuissa tapauksissa.

Peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa koskeva toimivaltuus olisi Tullille tarpeellinen esimerkiksi merkitykseltään ja määriltään jatkuvasti kasvavan tietoverkossa tapahtuvan laittoman tavaran tilaamiseen liittyvän toiminnan selvittämiseksi. Lisäksi toimivaltuus voisi vähentää tarvetta käyttää epäillyn perusoikeuksiin tyypillisesti enemmän puuttuvaa peitetoimintaa tietoverkossa. Rajavartiolaitoksen osalta voidaan todeta, että myös Rajavartiolaitoksen tutkimia rikoksia toteutetaan enenevässä määrin tietoverkkojen avustuksella. Useat Rajavartiolaitoksen tutkittavat rikokset linkittyvät eri maihin tai maanosiin ja rikolliset pitävät toisiinsa yhteyttä tietoverkkoja hyödyntäen. Nimimerkkien takana toimivien tahojen identiteetin selvittämisessä peitelty tiedonhankinta tietoverkossa voisi olla hyödyllinen ja tehokas toimivaltuus. Lisäksi merkitystä voidaan antaa sille, että poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminta rikosten selvittämisessä tehostuu, jos kyseisten esitutkintaviranomaisten rikosten selvittämistä koskevissa toimivaltuuksissa ei ole perusteettomia eroavaisuuksia.

Perustellulta siksi kokonaisuutena vaikuttaa, että poliisin lisäksi myös Tulli ja Rajavartiolaitos voisivat kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa samoin edellytyksin. Samalla on syytä korostaa, että esitutkintaviranomaiset voivat toteuttaa peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa vain siltä osin kuin kysymys on niiden toimivaltaan kuuluvien rikosten selvittämisestä.

Rajavartiolaitoksen osalta peiteltyä tiedonhankintaa koskeva sääntely sisältyy edellä todetun mukaisesti rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin. Koska kyseisen lain peittelystä tiedonhankinnasta päättämistä ja rajavartiomiehen turvaamista peiteltyssä tiedonhankinnassa koskeva sääntely koskee myös muuta peiteltyä tiedonhankintaa kuin tietoverkossa tapahtuvaa peiteltyä tiedonhankintaa eikä sen toiminnassa ole havaittu käytännön ongelmia, perustellulta vaikuttaa säilyttää sääntely tässä ehdotetun muutoksen johdosta entisellään. Perusteita ei ole esitetty sille, että peitelty tiedonhankinnan tietoverkossa osalta sääntelyä eriyttäisiin muuta peiteltyä tiedonhankintaa koskevasta sääntelystä. Huomiota voidaan kiinnittää myös siihen, että sisäministeriön rajavartio-osastolla on käynnissä arviointi rajavartiolainsäädännön muutostarpeista liittyen muun muassa Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaan (arviomuistio rajavartiolainsäädännön muutostarpeista, VN/7427/2022) ja laajemmat muutokset voidaan arvioida ja toteuttaa kyseisessä hankkeessa. Edellä ehdotetun muutoksen johdosta on siksi tässä esityksessä perusteltua sisällyttää pakkokeinolain asiaa koskeviin pykäliin viittaussäännökset rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain asiaa koskeviin pykäliin.

23 § Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Pykälän 2 momentin mukaan teknisellä laitetarkkailulla ei saa hankkia tietoa viestin sisällöstä eikä 6 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tunnistamistiedoista. Lain esitöiden mukaan säännöksellä on ollut tarkoitus selventää teknisen laitetarkkailun suhdetta muihin pakkokeinolain 10 luvun pakkokeinoihin (HE 222/2010 vp s. 335). Tarkoituksena ei ole momentin perusteluissa todettu huomioon ottaen ollut, että tekninen laitetarkkailu ei voisi kohdistua esimerkiksi laitteessa jo olevaan viestiin. Voimassa olevan momentin muotoilua voidaankin pitää tarkoitustaan rajoittavana siltä osin kuin sen on tulkittu estävän myös tiedon hankkimisen tekniselle laitteelle tallennetuista ja sillä kirjoitettavana olevista viesteistä.

Laite-etsinnän suhteesta pakkokeinolain 10 luvun mukaisiin pakkokeinoihin on säädetty lain 8 luvun 20 §:n 2 momentissa. Momentin mukaan laite-etsintää ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta säädetään 10 luvussa. Säännös ei kuitenkaan estä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää. Tarkoituksena on tämän sijaan ollut varmistaa, että soveltamisala ei ole päällekkäinen säännöksessä mainittujen 10 luvun pakkokeinojen kanssa. Käyttämällä vastaavaa muotoilua teknistä laitetarkkailua koskevassa säännöksessä voitaisiin nykyistä tarkemmin selventää teknisen laitetarkkailun suhdetta muihin pakkokeinolain 10 luvun pakkokeinoihin, ilman että riskinä olisi tekniselle laitetarkkailulle tarkoitettun sisällön kaventuminen tavoiteltua pienemmäksi. Huomiota voidaan tältä osin kiinnittää myös siihen, että toisin kuin laite-etsintä, tekninen laitetarkkailu tulee pääsääntöisesti kysymykseen vain varsinkin vakavien rikosten kohdalla ja edellyttää tuomioistuimen lupaa. Vaikuttaa siksikin perustellulta, että teknisen laitetarkkailun soveltamisalaa ei tässä suhteessa rajata laiteetsinnän soveltamisalaa kapeammaksi.

Yhtenä voimassa olevan säännöksen kattamana teknisen laitetarkkailun muotona on pidetty niin sanottua näppäimistökuuntelua (HE 222/2010 vp s. 335). Tällöin yhdeksi näppäimistökuuntelun tavoitteeksi on mainittu selvittää verkkopalvelimen salasanan sisältö. Toisaalta esitöissä on to-

dettu, että kun on kysymys esimerkiksi sähköpostin lähettämisen yhteydessä tapahtuvan tietokonepäättien näppäimistön käytön teknisestä tarkkailusta, tällainen näppäimistökuuntelu kuuluisi teknisen kuuntelun määritelmän piiriin. Tätä on perusteltu sillä, että teknisellä laitetarkkailulla ei saa hankkia tietoa viestin sisällöstä (HE 222/2010 vp s. 329). Näppäimistökuuntelun arvioimisessa teknisenä kuunteluna on kuitenkin yhtenä ongelmana, että teknistä kuuntelua saadaan kohdistaa vain vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevaan rikoksesta epäiltyyn. Koska näppäimistökuuntelun kohteena olevat laitteet ovat enenevässä määrin helposti liikuteltavia, on vaikea varmistua siitä, että laitetta käytetään nimenomaan muualla kuin vakituiseen asumiseen käytettävissä tiloissa. Nykysääntely on kuitenkin voinut ainakin periaatteessa johtaa siihen, että näppäimistökuuntelua on voitu arvioida joko teknisenä kuunteluna, asuntokuunteluna tai teknisenä laitetarkkailuna siitä riippuen, minkälaista tietoa sillä on hankittu ja missä kuunneltava näppäimistö on kulloinkin sijainnut.

Eduskunnan hallintovaliokunta on, tarkastellessaan vastaavaa kysymystä ns. siviilitiedustelulainsäädännön osalta, todennut, että tietoverkon ylitse tapahtuvassa teknisessä tarkkailussa ei puututa kotirauhan suojaan, koska toiminnalla ei hankita tietoa siitä tilasta, jossa tiedonhankinnan kohteena oleva laite sijaitsee, vaan yksinomaan laitteen käytöstä ja sisällöstä. Tästä johtuen on valiokunnan mukaan selvää, ettei toimivaltuuden käytön sallittavuuden tule perustua siihen, ovatko laite ja sitä käyttävä henkilö pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa vai eivätkö ole. Hallintovaliokunta on lisäksi kiinnittänyt tuossa yhteydessä huomiota siihen, että teknisestä laitetarkkailusta päättää pääsääntöisesti tuomioistuin, teknisestä kuuntelusta toimivaltuutta käyttävä viranomais (HaVM 36/2018 vp s. 45–46).

Suojan tarpeen kannalta ei vaikuttaisikaan olevan merkitystä sillä, tapahtuuko näppäimistökuuntelulla seurattava toiminta asumiseen käytettävässä vai muussa tilassa. Seuranta ei kohdistu sijaintipaikkaan, vaan näppäimistön käyttöön sijaintipaikasta riippumatta. Perustellulta ei siten vaikuta, että näppäimistökuuntelun asemaa pakkokeinona arvioidaan eri tavoin riippuen siitä, missä seurattava toiminta tapahtuu. On samoin jossain määrin tulkinnanvaraista, missä menee raja viestin sisällön ja esimerkiksi salasanoiden selvittämisen välillä. Verrattaessa edellytyksiä tekniselle laitetarkkailulle ja tekniselle kuuntelulle voidaan todeta, että molemmat tulevat kysymykseen vain samojen, vakavina pidettävien rikosten kohdalla. Keskeisenä erona näitä koskevassa päätöksentekomenettelyssä on, että teknisestä kuuntelusta päättää pääsääntöisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies, kun taas teknisestä laitetarkkailusta päättää erityisiä kiiretilanteita lukuun ottamatta tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta.

Jos teknisen laitetarkkailun alaa tarkennetaan edellä ehdotetusti, perustellulta vaikuttaisi edellä sanotun johdosta tulkita näppäimistökuuntelun jatkossa sisältyvän teknisen laitetarkkailun määritelmän piiriin, paitsi jos kysymys on sellaisesta luottamuksellisesta viestistä koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta tai muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta, josta säädetään muualla pakkokeinolain 10 luvussa. Siltä osin kuin näppäimistökuuntelulla seurataan reaaliajassa esimerkiksi viestin kirjoittamista, kysymys ei sanotun johdosta olisi teknisestä laitetarkkailusta vaan teknisestä kuuntelusta. Koska teknistä kuuntelua saadaan nykyisellään kohdistaa vain vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevaan rikoksesta epäiltyyn, ja koska edellä todetuista tavoin suojan tarpeen johdosta ei ole normaalisti perusteltua rinnastaa näppäimistökuuntelua asuntokuunteluun, tulee teknistä kuuntelua koskevaan pakkokeinolain 10 luvun 16 §:ään ottaa asiaa koskeva poikkeussäännös, jonka mukaan teknisenä kuunteluna arvioidaisiin myös pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua sen sijaintipaikasta riippumatta. Ehdotusta on tarkemmin perusteltu jäljempänä 10 luvun 16 §:ää koskevissa perusteluissa.

25 § Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Pykälän 1 momentin mukaan esitutkintaviranomainen saa hankkia teknisellä laitteella telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitiedot, jos on syytä epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Pykälän 2 momentin mukaan esitutkintaviranomainen saa kuitenkin käyttää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen.

Teknisten ratkaisujen monipuolistuessa ja kehittyessä perusteltuna ei voida pitää, että pykälässä tarkoitettuun toimintaan tulisi jatkossakin hankkia vain laitteita, joiden tulisi soveltua pelkästään telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Mahdollisena voidaan pitää, että saatavilla ei jossain vaiheessa ole pelkästään tähän tarkoitukseen soveltuvia laitteita tai että tällaisten hankkiminen ei ainakaan ole kokonaistaloudellisesti perusteltua. Luotettavina ei toisaalta kaikissa tilanteissa voida pitää ratkaisuja, joilla laajempaan käyttöön soveltuviin laitteiden ominaisuuksia pyrittäisiin teknisesti rajoittamaan 2 momentissa edellytetyiksi. Ajattelutapaa voidaan lisäksi yleisemminkin pitää vieraana pakkokeinolain sääntelylle, jossa yleisesti painotetaan käytettävien laitteiden ominaisuuksien sijaan sitä, mitä näillä laitteilla saadaan tehdä. Sanotun johdosta perustellulta vaikuttaa poistaa 2 momentista laitteen ominaisuuksia rajoittava säännös, säilyttäen kuitenkin kyseisen pakkokeinon tarkoituksena nimenomaan telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.

27 § Peitetoiminta ja sen edellytykset

Pykälän 2 momentin mukaan poliisi saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn peitetoimintaa, jos tätä on syytä epäillä luvun 3 §:ssä tarkoitettusta muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahan-tulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitel-mallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatku-vuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Lähtökohtaisesti peitetoimintaa voidaan siten muun ohessa kohdistaa epäiltyyn silloin, jos tätä on syytä epäillä taposta, murhasta tai surmasta. Esiityksen valmistelun aikana on kuitenkin esi-tetty, että mainitut peitetoiminnalle laissa asetetut ns. lisäedellytykset (toiminnan suunnitelmal-lisuus, järjestäytyneisyys tai ammattimaisuus taikka ennakoitavissa oleva jatkuvuus tai toistu-vuus) asettavat henkirikokset erilaiseen asemaan muiden peitetoiminnan perusterikosten kanssa. Esimerkkinä on mainittu törkeä vahingonteko, joka on myös peitetoiminnan perusteri-kos ja jonka osalta jonkun laissa mainitun lisäedellytyksen täyttymistä on pidetty tyypillisenä. Edelleen on tuotu esiin, että peitetoiminnan lisäedellytykset täyttyvät tyypillisesti helposti myös muun muassa törkeiden huumausainerikosten sekä törkeiden talousrikosten osalta. Monissa näissä rikoksissa lisäedellytysten käsillä olo kytkeytyy oleellisesti jo kyseisiin rikosnimikkeisiin sisältävään suunnitelmallisuuteen, järjestäytyneisyyteen tai ammattimaisuuteen. Sen sijaan yk-sittäisen henkirikoksen esitutkinnassa peitetoiminta ei välttämättä ole useinkaan käytettävissä pykälässä käytetyistä lisäedellytysten sanamuodoista johtuen.

Asiassa voidaan sanotun johdosta ensinnäkin kiinnittää huomiota peitetoiminnan luonteeseen pakkokeinona. Rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus, järjestäytyneisyys tai ammattimaisuus taikka ennakoitavissa oleva jatkuvuus tai toistuvuus ovat seikkoja, joiden täytyessä peitetoiminnan kaltainen pakkokeino voi tyypillisesti olla perusteltu. Peitetoiminnan tarkoitama suunnitelmallinen, tyypillisesti suhteellisen pitkäkestoinen tiedonhankinta on omiaan soveltumaan

juuri tällaisen suunnitelmallisen toiminnan selvittämiseen yksittäisten suunnittemattomien rikosten selvittämisen sijaan. Sanotun voidaan katsoa puoltavan lisäedellytysten säilyttämistä.

Jossain määrin epäselväksi on myös jäänyt, kuinka isona ongelmaa voidaan käytännössä pitää. Selvää näyttöä ei ole siitä, että kysymys olisi isosta käytännön ongelmasta, vaikka tältä osin voidaankin yleisesti huomioida myös, että peitetoiminta ylipäätään on vain harvoin käytetty pakkokeino. Lisäksi peitetoiminnan käyttöalaa rajoittavana on syytä kiinnittää huomiota pakkokeinolain 1 luvun 2 ja 3 §:n mukaisiin suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteisiin, sekä 10 luvun 2 §:n mukaisiin salaisten pakkokeinojen käytön yleisiin ja erityisesti peitetoimintaa koskeviin edellytyksiin. Tässä suhteessa erityisen merkityksellinen on 10 luvun 2 §:n 2 momentin viimeinen virke, jonka mukaan muun muassa peitetoiminnan käyttäminen edellyttää, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

Peitetoiminnan käyttöä koskevan pakkokeinolain välttämättömyyedellytyksen voidaan toisaalta katsoa toimivan myös argumenttina sen puolesta, että vaikka henkirikosten osalta ei edellytetäisi peitetoiminnan lisäedellytyksiä, peitetoimintaa ei näissäkään tilanteissa voitaisi käyttää kuin tilanteissa, joissa nimenomaan peitetoimintaa olisi pidettävä välttämättömänä. Lisäksi on selvää, että henkirikosten kohdalla rikosten selvittämisen intressi on poikkeuksellisen suuri. Huomioon voidaan ottaa myös se seikka, että tilanteessa, jossa uhri on kateissa esimerkiksi henkensä menettäneenä ja tekijä tuntematon, ei välttämättä voida tutkinnan alussa vielä ottaa kantaa lisäedellytyksien täyttymiseen sen enempää teko-tavan kuin suunnitelmallisuuden osaltakaan. Myös järjestäytyneisyys saattaa selvitä vasta tutkinnan edetessä.

Lain esitöissä peitetoiminnan käytölle asetettuja lisäedellytyksiä ei ole erikseen perusteltu (HE 222/2010 vp s. 339). Yksittäisen henkirikoksen osalta tämä voikin olla vaikeaa esimerkiksi tilanteessa, jossa oletetulta rikoksen tapahtumapaikalta löytyneiden jälkien perusteella on syytä epäillä henkirikosta, mutta uhri on kateissa eikä tili- tai teletapahtumia ole. Jos tällaisessa tilanteessa poliisi saisi tietoa epäillyistä tekijöistä, peitetoiminnan kautta voisi olla syytä olettaa saatavan tietoa rikoksen selvittämiseksi, mutta peitetoiminnan käytöltä edellytettävät lisäedellytykset voisivat jäädä täyttymättä. Huomiota voidaan lisäksi kiinnittää esitystä edeltäneessä pakkokeinolakimietinnässä tehtyyn vertailuun muiden valtioiden sääntelyratkaisuksista. Niiden perusteella vaikuttaa siltä, että vastaavia lisäedellytyksiä ei ole käytössä verrokkimaissa.

Sanotun johdosta kokonaisharkinnan perusteella perustellulta vaikuttaa, että peitetoiminnan käytön edellytyksenä tulisi vain muun kuin tapon, murhan tai surman osalta olla, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisenä.

28 § Rikoksentekokierto

Pykälän 2 momentin mukaan, jos peitetoimintaa suorittava poliisimies tekee liikenne-rikkomuksen, järjestysrikkomuksen tai muun niihin rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, hän on rangaistusvastausta vapaa, jos teko on ollut välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi. Tieliikennelaki (729/2018) on tullut voimaan 1.6.2020. Lain 160 §:n 1 momentin mukaan liikennevirhemaksu saadaan määrätä kyseisessä laissa säädettyjen liikenne-rikkomusten seuraamuksena. Koska liikenne-rikkomuksista ei siten enää säädetä rangaistukseksi rikesakkoa vaan liikenne-rikkomuksista voidaan määrätä ainoastaan liikennevirhemaksu, tulee pakkokeinolain 10 luvun 28 §:n 2 momentti muuttaa vastaamaan nykytilaa.

Lisäksi momentin, vastaavasti kuin luvun 29 §:n 1 momentin, osalta voidaan kiinnittää huomiota siihen, että ilmaisu 'rangaistusvastuusta vapaa' viittaa toimivaltuuden sijaan oikeudenvastaiseen tekoon liittyvään anteeksiantoperusteeseen. Lain esitöiden mukaan 28 §:n 2 momentissa säädetäänkin eräistä rikkomuksia koskevista vastuuvapaustilanteista. Esitöiden mukaan momentti ei tarkoittaisi sitä, että kysymyksessä olevia tekoja ei tutkittaisi siten kuin siitä on erikseen säädetty. Epäselvänä on kuitenkin pidetty, miten ja minkälaisessa menettelyssä vapaus rangaistusvastuusta todettaisiin. Vastuuvapaus voisi joka tapauksessa tulla kysymykseen vain silloin, kun todetaan, että teko on ollut tarpeen peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi. Rangaistusvastuusta vapautuminen olisi siten varsin rajoitettua. Esitöiden mukaan ratkaisu korostaa sitä, että poliisille ei tällaisessa tilanteessa, jossa poliisi ei toimi avoimesti toimivaltuuksiaan käyttäen, haluta antaa edes muodollisesti rikoksenteke-oikeutta (HE 222/2010 vp s. 339–340).

Samankaltaisesta sääntelyratkaisusta johtuen 28 §:n 2 momentti on perusteltua käsitellä yhdessä luvun 29 §:n kanssa. Näiden osalta voidaan ensinnäkin todeta, että pakkokeinolaki soveltuu lain 1 luvun 1 §:n mukaisesti pakkokeinojen käyttöön ja käytön edellytyksiin. Lähtökohtana siten on, että laissa säännellään nimenomaan rikosten selvittämisessä käytössä olevia toimivaltuuksia. Pakkokeinolain 10 luvun 28 §:n 2 momentti ja erityisesti luvun 29 §:n 1 momentti onkin kirjoitettu siten, että ne tuntuisivat viittaavan etukäteiseen ja suunnitelmalliseen arvioon ja harkintaan. Myös lain esitöiden mukaan 29 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisessa tilanteessa edellytettäisiin, että toimenpiteen suorittamishetkellä erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehtäisiin ilman peitepoliisin myötävaikutustakin. Toimenpiteiden hyväksyttävyyttä tulisikin lähtökohtaisesti ja mahdollisuuksien mukaan arvioida jo ennen toiminnan aloittamista, kun päätöstä pakkokeinon käytöstä valmistellaan. (HE 222/2010 vp s. 340–341).

Huomiota voidaan vielä kiinnittää siihen, että luvun 29 §:n 2 momentin mukaan peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistua luvun 41 §:ssä tarkoitetun valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimitukseen, jos osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista. Lain esitöiden mukaan säännös sisältää tällaisen menettelyn oikeuttamisen (HE 222/2010 vp s. 342).

Erityisesti luvun 29 §:ssä on näin ollen omaksuttu piirteitä sekä vastuuvapaussääntelystä että toimivaltuussääntelystä. Perusteltuna voidaan pitää, että sääntelyä tältä osin selkeytettäisiin. Perustellulta pakkokeinolain luonne esitutkintaviranomaisten toimivaltuuksia koskevana säännöstenä huomioon ottaen vaikuttaa, että 28 §:n 2 momentti ja 29 §:n 1 momentti kirjoitettaisiin toimivaltuussäännöksen muotoon sääntelemään sitä, mitä peitetoimintaa suorittava poliisimies saa säännöksissä tarkemmin määritellyissä tilanteissa ja edellytyksillä tehdä.

29 § Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Pykälän 1 momentissa on kysymys tilanteista, joissa peitetoimintaa suorittava poliisimies on toiminnastaan huolimatta rangaistusvastuusta vapaa. Edellä 28 §:n 2 momentissa esitetyillä perusteilla perustellulta vaikuttaa, että 29 §:n 1 momentti kirjoitettaisiin toimivaltuussäännöksen muotoon sääntelemään sitä, mitä peitetoimintaa suorittava poliisimies saa säännöksissä tarkemmin määritellyissä tilanteissa ja edellytyksillä tehdä.

Huomiota voidaan tältä osin kiinnittää myös pykälän 2 momenttiin, jossa muotoilussa on jo nykyään omaksuttu toimivaltuussäännöksen piirteitä. Momentin mukaan peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistua luvun 41 §:ssä tarkoitetun valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimitukseen, jos osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista. Sanamuoto ei vaikuta ehdottomasti edellyttävän, että toimituksessa tulisi kaikissa vaiheissa olla

useita toimijoita. Momenttia koskevien esitöiden mukaan siinä tarkoitettu osallistuminen saattaa tarkoittaa osallisuutta rikokseen, esimerkiksi huumausainerikokseen ja olevan välttämättöntä, että peitepoliisin menettely ei itsessään vaikuta siihen, että epäilty rikos muuttuu vakavammaksi tai ulottaa vaikutuksensa laajemmaksi kuin muuten tapahtuisi (HE 222/2010 vp s. 342). Momentissa ei sanotun johdosta ole havaittu muutostarpeita.

39 § Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset

Pykälän 1 momentin mukaan tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista poliisin ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (tietolähde). Momentissa voidaan tulkita viitattavan pakkokeinolain 1 luvun 1 §:ään, jonka mukaan pakkokeinojen käyttöön ja käytön edellytyksiin sovelletaan pakkokeinolakia, jollei muualla laissa toisin säädetä. Viittausta voidaan sanotun johdosta pitää virheellisenä.

Pakkokeinoilaisa säädetään rikoksen selvittämisessä käytettävistä pakkokeinoista. Rikoksen selvittämisen lisäksi pakkokeinoja voidaan keinosta riippuen käyttää myös esimerkiksi rikosprosessin turvaamiseksi, rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi, rangaistuksen täytäntönpäntöön turvaamiseksi, rikokseen perustuvan vahingonkorvauksen maksamisen turvaamiseksi, rikoksella viedyn omaisuuden palauttamiseksi omistajalleen ja menettämisseuraamuksen toteuttamisen turvaamiseksi.

Tietolähdetoiminnan tarkoituksena on kuitenkin nimenomaan rikosten selvittäminen. Siksi vaikuttaisi perustellulta, että tiettyyn lainkohtaan viittaamisen sijasta tietolähdetoiminnan pakkokeinolain mukaisessa määritelmässä voidaan viitata sen funktioon rikosten selvittämisessä. Tietolähdetoiminta on määritelty myös poliisilain 5 luvun 40 §:n 1 momentissa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 36 §:n 1 momentissa ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 39 §:ssä. Pakkokeinolain määritelmässä tulee huomioida myös tietolähdetoiminnan määritelmät muissa laeissa.

43 § Menettely tuomioistuimessa

Pykälän 3 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan, jos tuomioistuin on myöntänyt luvan telekuunteluun tai televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi saman epäillyn samaa epäiltyä rikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä. Edellä telekuuntelun osalta 10 luvun 5 §:n tarkastelussa ja televalvonnan osalta luvun 9 §:n tarkastelussa on esitetty, että telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä ei enää jatkossa tarvitsisi mainita toimenpiteen kohteena olevaa telesoitetta tai telepäätelaitetta, vaan vaatimus ja päätös koskisivat osoitteen tai laitteen sijaan vain epäiltyä henkilöä. Poikkeuksena tästä olisivat tilanteet, joissa epäilty olisi tuntematon, jolloin toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte tulisi edelleen mainita telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä. Esitetyn johdosta olisi perusteltua muuttaa nyt käsiteltävää momenttia siten, että sen ensimmäinen virke rajoittuisi vain tilanteisiin, joissa epäilty on tuntematon.

52 § Kuuntelu- ja katselukiellot

Pykälässä säädetään siitä, mihin viesteihin telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua tai teknistä katselua ei saa kohdistaa. Koska teknistä laitetarkkailua

koskevaa luvun 23 §:ää ehdotetaan selvennettäväksi siten, että tekninen laitetarkkailu voisi kohdistua myös laitteeseen tallennettuun tai sillä kirjoitettavana olevaan muuhun kuin sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta tekni-
sestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa, olisi perusteltua lisätä myös tekninen laitetarkkailu pykälän 1–4 momentin säännöksiin.

56 § Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Pykälän 2 momentin mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin momentissa tarkoitettusta rikoksesta. Momentissa mainitut perusterikokset on sisällytetty säännökseen hallituksen esityksen HE 14/2013 vp eduskuntakäsittelyssä. Perustuslakivaliokunta on tuolloin pitänyt välttämättömänä, että edellytyksenä oleva enimmäisrangaistusraja on korkeampi kuin kaksi vuotta vankeutta. Estettä ei perustuslakivaliokunnan mukaan ole kuitenkaan ollut sille, että säännöksen piiriin otetaan joitakin sellaisiakin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin ja jotka täyttävät tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa asetetut vaatimukset. Perustuslakivaliokunta on pitänyt tuollaisina rikoksina erityisesti momentissa nykyään lueteltuja rikoksia sekä rikoslain 25 luvun 3 b §:n mukaista laitonta adoptio-suostumuksen hankkimista, jonka lakivaliokunta on kuitenkin jättänyt pois momentista (PeVL 32/2013 vp s. 7, LaVM 17/2013 vp s. 7).

Sääntelyn perusteella törkeän huumausainerikoksen johdosta tehdyssä telekuuntelussa kertyneen ylimääräisen tiedon käyttäminen huumausainerikoksen selvittämiseksi ei ole mahdollista. Käytännössä tilanne on voinut johtaa esimerkiksi siihen, että telekuuntelutallennetta voidaan käyttää todisteena telekuunteluluvan kohteena ollutta törkeästä huumausainerikoksesta syytettyä kohtaan, mutta ei samaan asiakokonaisuuteen liittyvän huumausainerikoksen osalta.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on katsonut, että ylimääräistä tietoa koskevan sääntelyn arvioinnissa on syytä ottaa huomioon yhtäältä perustuslaissa turvattu luottamuksellisen viestin salaisuuden suoja ja toisaalta tämän oikeuden tietynasteista rajoittamista puoltavat vakavien rikosten selvittämistä ja rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuteen liittyvät hyväksyttävät ja yhteiskunnallisesti painavat perusteet. Perustuslakivaliokunta on arvioinut, että kahden vuoden enimmäisrangaistusvaatimus toisi sääntelyn piiriin useita sellaisia rikoksia, joita ei voida pitää tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuina yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta tai kotirauhaa vaarantavina rikoksina (PeVL 32/2013 vp s. 6–7). Perustuslakivaliokunta on toisaalta toistuvasti katsonut huumausainerikosten kuuluvan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin (HE 309/1993 vp s. 54, PeVL 2/1996 vp s. 2, PeVL 32/2013 vp s. 3, PeVL 33/2013 vp s. 3).

Huumausainerikokset liittyvät monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen. Niiden voidaan katsoa kuuluvan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. Tämän ja edellä todetun johdosta perustellulta vaikuttaa, että ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös huumausainerikoksen selvittämisessä, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n perusteella on mahdollista käyttää telekuuntelua esimerkiksi ammatti- ja liiketoimintaan liittyvän törkeän lahjuksen antamisen, törkeän lahjuksen ottamisen,

törkeän virka-aseman väärinkäyttämisen, törkeän veropetoksen ja törkeän velallisen epärehellisuuden selvittämisessä. Näissä tilanteissa mahdollisuus on myös luvun 6 §:n mukaiseen televalvontaan ilman liityntää ammatti- ja liiketoimintaan. Kyseisistä pakkokeinoista kertyneen ylimääräisen tiedon käyttäminen ei kuitenkaan ole mahdollista lahjuksen antamisen, lahjuksen ottamisen, virka-aseman väärinkäyttämisen ja virkasalaisuuden rikkomisen yhteydessä. Sama koskee myös lahjomista elinkeinotoiminnassa ja lahjuksen ottamista elinkeinotoiminnassa. Tilannetta voidaan pitää ongelmallisena, jos esimerkiksi saman rikoskokonaisuuden osallisista telekuuntelutalennetta on mahdollista käyttää ammatti- ja liiketoimintaan liittyvässä kokonaisuudessa vain tiettyjen osallisten kohdalla tai muissakin tapauksissa televalvontatietoja vain osaan osallisista. Asetelma on myös omiaan asettamaan henkilöt eriarvoiseen asemaan.

Käytännössä korruptioepäilyjä on ollut esimerkiksi törkeiden huumausainerikosten esitutkintojen yhteydessä. Kyseisiin rikoksiin liittyy tavanomaisesti paljon rahaa, jolloin tekijöiden tarve vaikuttaa viranomaisten toimintaan on usein suuri. Talousrikosten yhteydessä kyse voi myös olla esimerkiksi tiedoista liittyen merkittäviin julkisiin hankintoihin, joihin liittyy merkittävässä määrin julkisen vallan käyttöä. Korruptiorikokset ja ammatti- ja liiketoiminnan yhteydessä tapahtuvat virkarikokset, kuten esimerkiksi virka-aseman väärinkäyttämisen, vaikuttavat haitallisesti yhteiskuntamoraaliin ja niiden selvittämisintressi on suuri. Virkarikossäännöksillä pyritään turvaamaan virkatoimien lainmukaisuus ja riippumattomuus epäasialliselta vaikuttamiselta. Koska virkamiehillä on laaja oikeus tehdä kansalaisia velvoittavia päätöksiä, epäasiallista virkatoimintaan vaikuttamista on pidettävä vahingollisena koko yhteiskunnalle.

Sanotun johdosta perustellulta vaikuttaa, että ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös lahjuksen antamisen, lahjuksen ottamisen, lahjomisen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottamisen elinkeinotoiminnassa, virka-aseman väärinkäyttämisen ja virkasalaisuuden rikkomisen selvittämisessä, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

57 § Tietojen hävittäminen

Pykälässä säädetään luvussa tarkoitettujen tietojen hävittämisestä. Yhtenä sääntelyn kannalta merkityksellisenä tietoluokkana on pakkokeinolain 55 §:n mukainen ylimääräinen tieto, jolla tarkoitetaan telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu. Pykälän 1 momentin pääsäännön mukaan ylimääräinen tieto on hävitettävä sen jälkeen, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Edellä mainitun määritelmän mukaisesti on olemassa useammanlaista ylimääräistä tietoa. Sellaisen ylimääräisen tiedon, joka ei koske mitään rikosta, säilyttämistä voidaan pitää rikostutkinnan kannalta tarpeettomana. Kysymys voi olla esimerkiksi telekuuntelun yhteydessä tallentuvista puheluista, jotka koskevat epäillyn arkisten asioiden hoitoa. Kysymys voi toisaalta olla myös tiedoista, jotka on salattu tavalla, joka estää niiden sisällön selvittämisen.

Lisäksi säilyttämistä voidaan pitää kyseenalaisena tietosuojalainsäädännön kannalta. Henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain (1054/2018) 6 §:n mukaan käsiteltävien henkilötietojen on oltava käsittelyn tarkoituksen kannalta asianmukaisia ja tarpeellisia, eivätkä ne saa olla liian laajoja niihin tarkoituksiin, joita varten niitä käsitellään. Tarpeettomat henkilötiedot on poistettava ilman aiheutonta viivytystä. Henkilötiedot saa säilyttää muodossa, josta rekisteröity on tunnistettavissa, vain niin kauan kuin on tarpeen henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 5 §:n 1 momentin mukaan poliisi saa käsitellä

henkilötietoja esitutkinnan, poliisitutkinnan tai muun rikoksen selvittämiseen tai syyteharkintaan saattamiseen liittyvän tehtävän, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvän tehtävän ja muun poliisille säädetyn valvontatehtävän suorittamiseksi. Pykälän 3 momentin mukaan poliisin tehtävien suorittamisen yhteydessä saadut tiedot on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita 1 momentissa tai 13 §:n 1 momentissa tarkoitettuun käsittelytarkoitukseen. Lain 13 §:n 1 momentissa säädetään tilanteista, joissa poliisi saa käsitellä henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen esimerkiksi sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta, tai syyttömyyttä tukevana selvityksenä.

Asia on tietosuoja- ja tarkoituksenmukaisuuskysymysten ohella merkityksellinen myös tietojen säilyttämiseen tarvittavan tallennustilan kannalta. Erityisesti laajoissa rikosasioissa suuria tietomääriä voidaan voimassa olevan sääntelyn perusteella joutua säilyttämään varsin pitkiä aikoja. Lisäksi teknisten välineiden kehittyessä ja niiden käytön lisääntyessä talletettavan tiedon määrä lisääntyy entisestään. Vastaavasti voidaan kehittyvien salaustekniikoiden myötä ennakoida salatuun tiedon määrän lisääntyvän. Sanotun johdosta esitutkintaviranomaisille aiheutuu yhä enemmän kustannuksia tiedon säilyttämisestä.

Asiassa on edellä sanotun lisäksi kuitenkin huomioitava erityisesti se, että ylimääräinen tieto saattaa sisältää myös epäillyn syyttömyyttä tukevaa aineistoa. Harkittaessa ylimääräisen tiedon hävittämisen mahdollistamista nykyistä aikaisemmassa vaiheessa, huomiota tulee siksi kiinnittää sen varmistamiseen, että tietoa ei hävitetä ilman tiedon kohteena olevan epäillyn hyväksyntää.

Sanotun perusteella perustellulta vaikuttaa, että jos kysymys on ylimääräisestä tiedosta, joka ei liity rikokseen tai jonka sisältöä ei saada selville, tieto saataisiin hävittää jo ennen kuin asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Edellytyksenä tulisi kuitenkin olla, että epäilty suostuisi hävittämiseen.

58 § Telekuuntelun, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen

Pykälän ensimmäisen virkkeen mukaan, jos käy ilmi, että telekuuntelu kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva rikoksesta epäilty ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, pakkokeinon käyttö on keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä kuuntelulla saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä. Edellä 10 luvun 9 §:ssä televalvonnan osalta ehdotetun teleosoite- tai telepätelaittekohtaisuudesta luopumisen johdosta ja siellä todetuilla perusteilla voidaan pitää perusteltuna lisätä myös televalvonta säännökseen siten, että televalvonnan kohdistuessa muuhun kuin luvan kohteena olevalta rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin, televalvonta olisi tältä osin keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä tällaiset televalvonnalla saadut tiedot sekä näitä koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä. Samalla vaikuttaisi perustellulta selkeyttää säännöstä sekä televalvonnan että siinä mainittujen telekuuntelun ja teknisen kuuntelun osalta siten, että pakkokeinon käytön keskeyttäminen ja tallenteiden ja tietojen sekä näitä koskevien muistiinpanojen hävittämisvelvollisuus koskisi nimenomaan pykälässä tarkoitettuja tilanteita.

Lisäksi pykälän viimeisen virkkeen mukaan velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu viestin sisältöön tai 6 §:ssä tarkoitettuihin tunnistamistietoihin taikka että rikoksesta epäilty ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta. Edellä 10 luvun 23 §:ssä ehdotettu, teknisen

laitetarkkailun käyttöalaa koskeva tarkennus on perusteltua huomioida myös nyt käsiteltävänä olevassa säännöksessä. Selkeys- ja luettavuussyistä perustellulta lisäksi vaikuttaa erottaa teknistä laitetarkkailua koskeva sääntely telekuuntelua, -valvontaa ja teknistä kuuntelua koskevasta pykälän alkuosasta uudeksi 2 momentiksi.

60 § Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Pykälän 1 momentin mukaan epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta.

Momentissa ei ole mainittu pakkokeinolain 10 luvun 8 §:n mukaista sijaintitietojen hankkimista epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi. Pakkokeinolain esitöiden mukaan kyseisessä säännöksessä on kysymys televalvonnan käyttämisestä esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa karttavan tavoittamiseksi. Mikäli televalvontaan kuuluvien sijaintitietojen saaminen olisi tarpeen rikoksen selvittämiseksi, tulisi käyttää 6 §:n mukaista toimivaltuutta (HE 222/2010 vp s. 322–323).

Poliisihallituksen kertomuksessa sisäministeriölle poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta vuonna 2019 (ID-2027839, 3.2.2020) todetaan Poliisihallituksen toimittaneen poliisiyksiköille keväällä 2016 ohjeen, jossa se on ”tuonut esiin eduskunnan oikeusasiamiehen toteamuksen muistiossaan (EOA:n muistio Poliisihallituksen tarkastuksesta 18.11.2015 dnro 5030/3/15), että ”lain sanamuoto ja systematiikka edellyttävät ilmoituksen tekemistä kohteella myös hankittaessa PKL 10:8 §:n mukaisia tietoja.””

Perustellulta vaikuttaa, että pakkokeinolain 10 luvun 6 §:ssä tarkoitetun televalvonnan lisäksi luvun 8 §:ssä tarkoitettu sijaintitietojen hankkimisesta epäillyn tavoittamiseksi ilmoitetaan epäillylle. Asian selkeyttämiseksi asiointilan on syytä käydä selkeästi ilmi pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n tätä koskevasta säännöksestä.

11 luku Erinäiset säännökset

Arvioinnin lähtökohdat ja uusien yleissäännösten tarve

Pakkokeinolain 11 luku sisältää säännökset, jotka eivät luontevasti sovellu lain muihin lukuihin ja jotka tyypillisesti koskevat useammassa lain muussa luvussa olevia säännöksiä. Perusteltuna voidaan jatkossakin pitää, että vain tiettyjä pakkokeinoja tai tiettyä pakkokeinolain lukua koskevat säännökset pyritään sijoittamaan niiden kannalta olennaisen sääntelyn yhteyteen lain muihin lukuihin.

Pakkokeinojen soveltamisessa on noussut yleisenä, kaikkien pakkokeinojen soveltamisedellytyksiin liittyvänä seikkana esiin kysymys siitä, mitä pakkokeinoja voidaan käyttää, jos kysymys on alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäilystä. Voimassa olevassa laissa on pidättämistä koskien lain 2 luvun 5 §:n 3 momentissa, vangitsemista koskien saman luvun 11 §:n 4 momentissa ja matkustuskieltoa koskien lain 5 luvun 1 §:n 2 momentissa säädetty, että alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon. Mainituissa säännöksissä viitataan esitutkintalain 3 luvun 5 §:n mukaisen käsitteistön mukaisesti rikolliseen tekoon erotuksena rikoksesta. Asiasta ei muilta osin ole säädetty.

Pakkokeinolain pakkokeinot soveltuvat sanamuodon mukaisesti nimenomaan rikosten selvittämiseen. Pakkokeinolain perusteluissa on kuitenkin arvioitu näiden soveltumista myös silloin, jos kysymys on alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäilystä. Esitöissä on todettu vapaudenriiston käyttämiseen lasten kohdalla suhtauduttavan kaikissa yhteyksissä erityisen pidättyväisesti ja katsottu olevan selvyuden vuoksi syytä säätää nimenomaisesti kiellosta käyttää pidättämistä, vangitsemista ja matkustuskieltoa alle 15-vuotiaisiin epäiltyihin. Muilta osin on todettu, että pakkokeinolain mukaisten muiden pakkokeinojen kohdistaminen lapseen voi olla välttämätöntä, jos pakkokeinon käyttämisellä on merkitystä häneen esitutkintalain 3 luvun 5 §:n nojalla kohdistettavan esitutkinnan kannalta. Esitöissä on katsottu, että esimerkiksi turvaamistoimen, takavarikon, etsinnän tai jopa salaisen pakkokeinon käyttäminen saattaa olla tarpeen myös näissä tilanteissa. On arvioitu, että lähtökohtaisesti myös rikosprosessuaaliset turvaamistoimet ja rikokseen perustuva takavarikko tulevat näissäkin tilanteissa kysymykseen, mutta toisaalta todettu, että aikaisemmin voimassa olleen pakkokeinolain 3 ja 4 luvussa tarkoitettuja hukkamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon ja takavarikkoon liittyviä pakkokeinoja on tarkoitettu käytettäväksi vain syytteen nostamiseen ja rikosasian ratkaisemiseen kytkettynä. (HE 222/2010 vp s. 73)

Koska pakkokeinoilla voidaan puuttua merkittäväällä tavalla henkilön perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin, vaikuttaa perustellulta säätää lain tasolla, mitä pakkokeinoja voidaan käyttää, jos kysymys on alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäilystä. Asian merkitystä korostaa, että pakkokeinojen kohteena tällöin ovat alle 15-vuotiaat lapset. Sääntelyteknisesti asia voitaisiin ratkaista joko niin, että asia huomioidaan yksittäisiä pakkokeinoja koskevissa säännöksissä tai että pakkokeinolakiin otetaan asiasta yleissäännös. Pakkokeinojen suuren määrän ja pakkokeinolain luettavuuden näkökulmasta perustellummalta vaikuttaa säätää asiasta yleissäännöksellä, jonka voidaan katsoa luontevasti sijoittuvan lain 11 lukuun.

Voimassa olevassa pakkokeinolaissa on edellä todetun mukaisesti nimenomaisesti säädetty kiellosta käyttää pidättämistä, vangitsemista ja matkustuskieltoa alle 15-vuotiaisiin epäiltyihin. Sääntelyteknisesti voidaan pitää jossain määrin perusteltuna, että yleissäännöksestä ilmenevää oikeustilaa ei lisäksi vahvisteta nimenomaisilla kieltosäännöksillä. Koska tarkoituksena kuitenkin jatkossakin on, ettei henkilön vapauteen kohdistuvia pidättämistä, vangitsemista ja matkustuskieltoa käytetä alle 15-vuotiaisiin rikollisesta teosta epäiltyihin, perusteltuna on kyseisten pakkokeinojen suuresta merkityksestä niiden kohteelle johtuen sekä selkeys- ja oikeusvarmuussyistä pidetty säilyttää tämän vahvistavat erilliset säännökset.

4 § Tarkemmat säännökset ja määräykset

Pykälän 1 momentin 8 kohdan mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkemmat säännökset 2 luvun 12 i §:n 2 momentissa tarkoitettun syyttäjälle tehtävän ilmoituksen sisällöstä. Kohdassa viitatussa momentissa käsitellään kahta syyttäjälle tehtävää ilmoitusta: Rikosseuraamuslaitoksen ilmoitusta poliisille ja syyttäjälle siitä, että tutkinta-arestiin määrätty on kirjallisesta varoituksesta huolimatta tai muuten törkeästi rikkonut hänelle asetettuja velvollisuuksia taikka jatkanut rikollista toimintaa, paennut tai ryhtynyt valmistelemaan pakoa, sekä Rikosseuraamuslaitoksen ilmoitusta syyttäjälle tuomioistuinkäsittelyssä tarvittavista tiedoista tutkinta-arestin suorittamisesta. Jossain määrin epäselvänä voidaan pitää, kumpaa ilmoitusta kohdassa tarkoitetaan.

Tarkoituksenmukaiselta vaikuttaa, että valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä nimenomaan Rikosseuraamuslaitoksen ilmoituksesta syyttäjälle tuomioistuinkäsittelyssä tarvittavista tiedoista tutkinta-arestin suorittamisesta. Kysymys voi tällöin olla esitutkin-

nasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 luvun 6 §:n mukaisesti esimerkiksi sen ilmoittamisesta, mitä tutkinta-arestiin määrätyle asetettua velvollisuutta tutkinta-arestiin määrätyle on rikkonut ja miten. Ensimmäinen momentissa tarkoitettu ilmoitus, joka tehdään sekä poliisille että syyttäjälle, voi taas koskea esimerkiksi henkilön pakenemista, jonka ilmoituksen sisältöä ei vaikuttaisi olevan tarvetta asetuksella tarkentaa.

Perusteltua on edellä sanotun johdosta selventää, että pykälän 1 momentin 8 kohdassa tarkoitetaan tuomioistuinkäsittelyssä tarvittavia tietoja tutkinta-arestin suorittamisesta koskevaa syyttäjälle tehtävää ilmoitusta.

Itsenäisenä esiintyvän identiteettivarkauden tutkintakeinot ja -valtuudet (EV 335/2014 vp)

Rikoslain 38 luvun 9 a §:n mukaan identiteettivarkaudesta on sakkoon tuomittava se, joka erehdyttääkseen kolmatta osapuolta oikeudettomasti käyttää toisen henkilötietoja, tunnistamistietoja tai muuta vastaavaa yksilöivää tietoa ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa tai vähäistä suurempaa haittaa sille, jota tieto koskee. Muun ohessa identiteettivarkautta koskenut laki rikoslain muuttamisesta (368/2015) on tullut voimaan 4.9.2015. Lain hyväksymisen yhteydessä (EV 335/2014 vp) eduskunta on edellä todetun mukaisesti edellyttänyt, että hallitus seuraa itsenäisenä esiintyvän identiteettivarkauden nykyisten tutkintakeinojen ja -valtuuksien toimivuutta ja riittävyyttä, ja jos aihetta ilmenee, ryhtyy toimenpiteisiin kyseisten rikosten torjunnan ja selvittämisen tehostamiseksi. Oikeusministeriön vastauksessa kyseiseen lausumaan on korostettu, että uuden rikoksen torjunnasta ja selvittämisestä ei ole vielä kertynyt mainittavasti kokemuksia. Tarvittavat soveltamiskäytäntöä koskevat tiedot voidaan hankkia sekä selvittämiskeinojen ja -valtuuksien toimivuus ja riittävyys arvioida, kun vuoden 2014 alussa voimaan tulleen pakkokeinolain muuttamis- ja täydentämistarpeet tulevat pohdittaviksi. Sanotun johdosta asiaa on selvitetty tätä esitystä valmisteltaessa.

Identiteettivarkautta koskeneessa hallituksen esityksessä (HE 232/2014 vp) on käyty läpi identiteettivarkauden tutkintaan jo nykyään soveltuvia tutkintakeinoja. Esityksen mukaan on lisäksi kuitenkin huomattava, että teko voi konkreettisesta tekotavasta riippuen täyttää jonkin muun rikoksen, kuten kunnianloukkauksen tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen, jolloin niihin sovellettavat pakkokeinot tulevat kyseeseen. Edelleen on syytä huomioida, että ehdotetussa pykälässä tarkoitettu identiteettivarkaus voi usein tapahtua jonkin muun vakavamman rikoksen kuten petoksen yhteydessä. Tällöin petoksen tutkinnassa ovat käytettävissä sen tutkinnassa mahdolliset pakkokeinot. Tältä osin merkityksellistä onkin se ehdotuksen tavoite, jonka mukaan identiteettivarkautta koskevalla kriminalisoinnilla on tarkoitus selkeyttää identiteettivarkauden uhrin asianomistaja-asemaa esimerkiksi petosrikoksissa.

Tätä esitystä valmisteltaessa saadun selvityksen perusteella itsenäisenä esiintyviä identiteettivarkauksia ei vuosina 2015-2020 ole juurikaan kirjattu poliisin tietojärjestelmiin. Identiteettivarkauteen liittyy pääsääntöisesti petosrikos, jolloin tutkinnassa ovat käytettävissä petosrikoksen tutkinnassa mahdolliset pakkokeinot. Esimerkkinä tällaisista voidaan mainita pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n mukainen televalvonta, johon esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaisesti lupa, jos epäiltyä on syytä epäillä teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä petoksesta. Identiteettivarkauksien osalta tyypillisenä petostyyppinä voidaankin pitää teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyä petosta. Identiteettivarkauksien selvitystaso on ollut parempi kuin omaisuusrikosten keskimäärin, mutta heikompi kuin petosrikoksissa yleensä. Alhaisempaan selvitystasoon on arvioitu voivan vaikuttaa se, että kyseessä on asianomistajarikos ja se, että vähäisiä rikoksia ja tekoja, joista ei ole aiheutunut suurempaa haittaa tai vahinkoa esitetään herkemmin syyttäjälle rajoitettavaksi.

Eduskunnan edellä viitattu lausuma koskee nimenomaan itsenäisenä esiintyvän identiteettivarkauden tutkintakeinojen ja -valtuuksien toimivuutta ja riittävyttä. Esiitetyn perusteella tällaisia ei kuitenkaan suuressa määrin näyttäisi esiintyvän. Siksi identiteettivarkauksien selvittämisessä käytössä olevien tutkintakeinojen ja -valtuuksien kannalta käytännössä olennaista on, että identiteettivarkauksien yhteydessä tapahtuvien rikosten osalta käytössä ovat riittävät tutkintakeinot ja -valtuudet. Itsenäisenä esiintyvän identiteettivarkauden osalta esityksessä ei ole pidetty tarpeellisena muutoksia kyseisten rikosten torjunnan ja selvittämisen tehostamiseksi.

Esitutkintayhteistyö pakkokeinoasioissa

Rikoskomisario Eveliina Karjalaisen ja erikoissyyttäjä Hannu Koistisen edellä viitatus raportin esitutkintayhteistyön toimivuudesta (Käytäntöön pohjautuvia näkemyksiä esitutkintayhteistyön tilasta, kipukohdista ja alueellisista innovaatioista – tilannekatsaus 2021; Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:21) mukaan työnjako ja yhteistyö tutkinnanjohtajan ja syyttäjän välillä näyttää pakkokeinojen kohdalla pääosin selkeänä. Tutkinnanjohtajat ja syyttäjät eivät näe tarkoituksenmukaisena muuttaa nykyistä pakkokeinoasioiden roolitusta ja tehtäväjakoja. Salaisten pakkokeinojen kohdalla syyttäjän roolia pidetään kuitenkin selkiytymättömänä ja tutkinnanjohtajat käyttävät päätösharkintaansa huomattavan itsenäisesti, merkittävässä osassa esitutkintoja peräti niin, että syyttäjä ei tuossa vaiheessa edes tiedä vireillä olevasta rikostutkinnasta (s. 39).

Edellä todetun mukaisesti raportissa korostuvat nimenomaan salaisten pakkokeinojen käyttöön liittyvät kysymykset. Raportin mukaan esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välinen yhteistyö salaisten pakkokeinojen käytössä näyttää jäsentymättömänä. Raportin mukaan sen pohjana olleiden kuulemisten perusteella on selvää, että syyttäjällä ei käytännössä ole sellaista roolia, jota oikeuskirjallisuudessa syyttäjälle on luotu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edun toteutumista seuraavana tahona. Syyttäjien kuulemisissa kerrotaan toistuneen näkemys siitä, että tutkinnan alusta alkaen syyttäjällä tulisi olla tieto salaisten pakkokeinojen yleislinjauksista siten, että hän pystyisi tarvittaessa keskusteluihin tuomaan tutkinnan tietoon näkemyksensä ja strategista näkökulmaa. Raportin mukaan syyttäjän ajan tasalla pitäminen salaisten pakkokeinojen käyttöä koskevista suunnitelmista ja niiden toteutuksesta ei tarkoittaisi sitä, että syyttäjä aktiivisesti osallistuisi itse pakkokeinojen hakemiseen ja toteuttamiseen, vaan luonteva syyttäjän rooli olisi nimenomaan osallistua tutkinta- ja pakkokeinoprosessin strategiseen suunnitteluun ja sen jälkeen osallistua tarvittaessa keskusteluun aiheesta.

Esitutkintalain 5 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen tulee asian laadun tai laajuuden edellyttämällä tavalla ilmoittaa syyttäjälle esitutkinnan toimittamiseen ja esitutkintatoimenpiteisiin liittyvistä seikoista sekä tutkinnan edistymisestä muuten. Jos esitutkintaviranomainen on ilmoittanut tutkittavaksi tulleesta rikoksesta syyttäjälle, tutkinnanjohtajan on ennen esitutkinnan päättämistä kuultava syyttäjää siitä, onko asia selvitetty riittävästi esitutkintalain 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla, jos asian laatu tai laajuus edellyttää kuulemista tai jos esitutkinta on tarkoitus päättää saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi. Momentin viimeisen virkkeen mukaan pakkokeinojen käyttöön liittyvästä ilmoittamisvelvollisuudesta säädetään pakkokeinolaissa.

Sanotun johdosta asiassa on pohdittu tarvetta säännökselle esitutkintaviranomaisen ilmoittamisvelvollisuudesta pakkokeinojen käytöstä syyttäjälle. Esimerkiksi pakkokeinolain 11 luvussa voitaisiin säätää, että sen lisäksi, mitä muualla pakkokeinolaissa asiasta säädetään, esitutkintaviranomaisen tulisi asian laadun ja kyseessä olevan pakkokeinon edellyttämällä tavalla tarvittaessa ilmoittaa syyttäjälle pakkokeinon käytöstä. Säännöksen perusteluissa voitaisiin tuoda esiin edellä esitettyjä pohdintoja syyttäjän roolista erityisesti salaisiin pakkokeinoihin liittyen ja avata tarkemmin, miten esimerkiksi salaisten pakkokeinojen osalta olisi siksi normaalisti perusteltua

menetellä. Samoin tulisi tarkemmin ottaa kantaa esimerkiksi siihen, missä tutkinnan vaiheessa ilmoitus tulisi tehdä tai pyrkiä tekemään.

Valmistelussa asiassa on kuitenkin nähty tiettyjä ongelmallisia kysymyksiä. On ensinnäkin pidetty tärkeänä, että säännöksen perusteella olisi selvää, miten säännöksen johdosta tulee menetellä. Perusteltua on, että nykytilaa selkeyttämään ja yhdenmukaistamaan pyrkivällä säännöksellä ei aiheuteta uusia tulkintaongelmia. On toisaalta nostettu esiin, että tilanteet ovat erilaisia ja ne tulisi voida ottaa huomioon säännöstä sovellettaessa. Lisäksi on salaisista pakkokeinoista ilmoittamiseen liittyen korostettu asian yhteyttä syyttäjän vaitiolo-oikeutta koskevaan kysymykseen, jota raportissa myös laajalti käsitellään. Viimeksi mainitun kysymyksen osalta on todettu, että asialla on pakkokeinosääntelyä laajempi merkitys ja asiassa tulee pohtia useita pakkokeinosääntelyn ulkopuolisia kysymyksiä.

Rikosprosessityöryhmän mietintöä koskeneessa lausuntopyyntöissä lausunnonantajia pyydettiin muun ohessa ottamaan kantaa edellytyksiin tehdä syyttäjän vaitiolo-oikeutta koskeva lainsäädäntöehdotus kysymystä tarkemmin käsitelleen, OTT Antti Tapanilan laatiman selvityksen pohjalta. Kaikki muut lausunnonantajat paitsi Suomen Asianajajaliitto ja asianajaja Markku Fredman suhtautuivat syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säättämiseen myönteisesti. Asianajajaliitto totesi suhtautuvansa ehdotukseen varauksella ja asianajaja Fredman totesi, ettei ehdotus ole hänestä kannatettava. Muut lausunnonantajat näkivät, että muutos olisi kannatettava ja tarpeellinen esitutkintayhteistyön tehostamisen kannalta. Selvityksen ja siitä saadun lausuntopalautteen johdosta ehdotus on sisällytetty esitykseen.

Esityksen jatkovalmistelussa on sanotun johdosta arvioitu, että syyttäjän vaitiolo-oikeuden säättämisen myötä poistuisi keskeinen este syyttäjän nykyistä aktiivisemmalle roolille salaisista pakkokeinoista päätettäessä. Perusteltuna voidaan pitää, että erityisesti raportissa keskeiseksi epäkohdaksi nostettua esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välistä jäsentymätöntä yhteistyötä salaisten pakkokeinojen käytössä pyritään selkeyttämään. Yleisempää, lähtökohtaisesti kaikkia pakkokeinoja koskevaa säännöstä voidaan toisaalta katsoa puoltavan edellä mainittu esitutkintalain säännös siitä, että pakkokeinojen käyttöön liittyvästä ilmoittamisvelvollisuudesta säädetään pakkokeinolaissa. Säännöksen tarkoituksen kannalta ongelmallisena voidaan pitää nykytilaa, jossa yhteistyössä vaikuttaisi olevan merkittäviä alueellisia sekä tapaus- ja pakkokeinokohtaisia eroja. Samalla on selvää, että sääntelyn tulisi mahdollistaa pakkokeinon tyypin ja asian laadun huomioiminen, eikä ehdotonta ilmoittamisvelvollisuutta ole siksi perusteltua säätää. Eri-laiset näkökohdat on katsottu voitavan parhaiten huomioida edellä todetun mukaisella, suhteellisen yleisellä pakkokeinolain 11 luvun säännöksellä, jota esitutkintaviranomaiset ja Syyttäjälaitos voisivat täsmentää laatimalla asiaa koskevaa tarkentavaa ohjeistusta menettelyn käytännön soveltamistilanteista.

2.3 Tutkintavankeuslaki

9 luku Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

2 § Valvottoman tapaaminen

Pykälän mukaan tutkintavangin lähiomaisen ja muun läheisen sekä jos siihen on syytä, myös muun vangille tärkeän henkilön tapaamiseen ilman valvontaa voidaan myöntää lupa, jos se on perusteltua tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta vastaavasta syystä, jollei tutkintavangin oikeutta yhteydenpitoon ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Tapaamisen

myöntäminen edellyttää, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuudelle eikä haittaa vankilan toiminnalle.

Pykälässä ei siten oteta kantaa tilanteeseen, jossa valvottoman tapaaminen voisi vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Tilanne on tässä suhteessa toisenlainen esimerkiksi lain 3 luvun 1 ja 2 §:ssä tarkoitettussa tutkintavangin sijoittamisessa, 8 luvun sääntelyssä koskien tutkintavangin kirjeenvaihdon, puheluiden tai sähköisen viestinnän seurantaan tai estämistä sekä 9 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa tapaamisten valvonnassa. Perusteltuna voidaan pitää, että myös valvottomasta tapaamisesta koskevassa harkinnassa voitaisiin huomioida tarve varmistaa tutkintavankeuden tarkoituksen toteutuminen. Samalla voidaan selvittää, että pykälän viittaus pakkokeinolain 4 lukuun koskee tilanteita, joissa nimenomaan tapaamisoikeutta on rajoitettu.

5 § Vankien välinen valvottu tapaaminen

Pykälän mukaan tutkintavangille voidaan myöntää lupa valvottuun tapaamiseen toisen samaan vankilaan sijoitetun tutkintavangin tai vangin kanssa, jos on kyse tutkintavangin lähiomaisesta, muusta läheisestä tai muusta tutkintavangille tärkeästä henkilöstä ja tapaaminen on perusteltua tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta tärkeästä syystä eikä tutkintavangin oikeutta yhteydenpitoon ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Tapaamisen myöntämisen edellytyksenä on, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Pykälässä ei siten oteta kantaa tilanteeseen, jossa tapaaminen voisi vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Vastaavasti kuin on todettu edellä luvun 2 §:ssä, tilanne on tässä suhteessa toisenlainen esimerkiksi lain 3 luvun 1 ja 2 §:ssä tarkoitettussa tutkintavangin sijoittamisessa, 8 luvun sääntelyssä koskien tutkintavangin kirjeenvaihdon, puheluiden tai sähköisen viestinnän seurantaan tai estämistä sekä 9 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa tapaamisten valvonnassa. Perusteltuna voidaan pitää, että myös vankien välistä valvottua tapaamista koskevassa harkinnassa voitaisiin huomioida tarve varmistaa tutkintavankeuden tarkoituksen toteutuminen. Samalla ehdotetaan selvennettäväksi, että pykälän viittaus pakkokeinolain 4 lukuun koskee tilanteita, joissa nimenomaan tapaamisoikeutta on rajoitettu.

2.4 Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettu laki

7 luku Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle

2 § Valvottoman tapaaminen

Pykälän 1 momentin mukaan vapautensa menettäneen lähiomaisen, muun läheisen ja 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettujen asiamiehen tapaaminen sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa (valvottoman tapaaminen), jos se on perusteltua vapautensa menettäneen yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa säilytystilan järjestykselle tai toiminnalle. Toisin kuin esimerkiksi luvun 1 §:n 1 momentissa tai tutkintavankeuslain 9 luvun 2 §:ssä, pykälässä ei viitata pakkokeinolain 4 luvun mukaisiin yhteydenpitörajoituksiin. Perustellulta vaikuttaa muuttaa pykälää tältä osin yhdenmukaiseksi mainitun sääntelyn kanssa.

Toisin kuin esimerkiksi luvun 1 §:n 3 momentissa, pykälässä ei myöskään mahdollisteta tapaamista koskevassa harkinnassa huomioon otettavaksi sitä, voisiko tapaamisesta aiheutua vaaraa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle. Vastaavasti kuin edellä tutkintavankeuslain

9 luvun 2 ja 5 §:ssä tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamisen osalta, perusteltuna voidaan pitää, että tapaamista harkittaessa voidaan arvioida myös siitä aiheutuvaa vaaraa vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle.

2.5 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

6 § Henkilöllisyyden määrääminen salassa pidettäväksi

Rikosasioissa voidaan määrätä lapselle edunvalvoja esitutkintalain 4 luvun 8 §:n nojalla. Edunvalvojan määräämistä koskevassa hakemusasiassa asiakirjoja voidaan määrätä salassa pidettäväksi vastaavilla edellytyksillä kuin muissakin asioissa, esimerkiksi jos asiakirjat sisältävät arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihoitoon liittyvistä seikoista tai tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007) 9 §, YT-julkisuuslaki). Asiakirjojen salassa pidettäväksi määrääminen on mahdollista myös YT-julkisuuslain 10 §:n perusteella.

Pääsääntöisesti asian perustiedot, kuten asiaan osallisten henkilöllisyys, ovat julkista tietoa. Pääsääntöön on säädetty kaksi poikkeusta, jotka koskevat rikosasioiden asianomistajien ja turvapaikanhakijoiden henkilöllisyyden salassa pitämistä tietyissä tilanteissa (YT-julkisuuslain 6 §). Poikkeuksen perusteella asianomistajan henkilöllisyys voidaan määrätä salassa pidettäväksi rikosasioissa, joissa on kyse arkaluonteisista asianomistajan yksityiselämään liittyvistä asioista.

Tilanteissa, joissa poliisi hakee lapselle edunvalvojaa esitutkintalain 4 luvun 8 §:n perusteella, on usein kysymys vanhemman lapsen kohdistamaa seksuaali- tai väkivaltarikosta koskevasta epäilystä. Tällöin asian oikeudenkäyntiasiakirjoihin voi sisältyä tietoa, joka voidaan määrätä salassa pidettäväksi YT-julkisuuslain perusteella. Vastaavasti tuomioistuimen ratkaisu voidaan määrätä tarpeellisin osin salassa pidettäväksi.

YT-julkisuuslain 6 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla myös lapsen henkilöllisyys voidaan määrätä salassa pidettäväksi, jos lapsi on asianomistajana rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa. Käytännössä tuomioistuin yleensä määrää lapsen henkilöllisyyden salassa pidettäväksi, kun tuomioistuimelle on tehty hakemus edunvalvojan määräämisestä lapsen kohdistuvaa seksuaalirikosta koskevassa asiassa. Kohtaa on kuitenkin joissakin tapauksissa tulkittu niin, että se ei sovellu edunvalvojan määräämistä koskevaan asiaan, kun kohta sanamuotonsa perusteella koskee rikosasioita, eikä hakemusasioita. Tämän vuoksi on perusteltua lisätä kohtaan maininta hakemusasiasta, joka liittyy kohdassa tarkoitettuun rikosasiaan.

16 § Pakkokeinoasioiden julkisuus

YT-julkisuuslain 16 §:ssä säädetään pakkokeinoasioiden julkisuudesta. Pykälän 4 momentti sisältää erityissäännöksiä tiedonhankintakeinoista, kuten pakkokeinolain 10 luvun mukaisista salaisista pakkokeinoista, joissa tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla. Momentissa ei viitata pakkokeinolain säännöksiin lukuun ottamatta edellä mainittua viittausta lain 10 lukuun.

Pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentin mukaisesta erityisestä kotietsinnästä päättää tuomioistuin. Luvun 17 §:n 2 momentin mukaan asia ratkaistaan kuulematta henkilöä, jonka luona

erityinen kotietsintä toimitettaisiin. Luvun 7 §:n mukaan erityistä kotietsintää varten on määrätävä etsintävaltuutettu huolehtimaan siitä, että takavarikko tai asiakirjan jäljentäminen ei kohdistu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon.

Erityinen kotietsintä tulee etsinnän tarkoituksen turvaamiseksi voida tehdä yllätyksellisesti. Vastaavasti kuin YT-julkisuuslain 16 §:n 4 momentissa mainituissa tilanteissa, erityistä kotietsintää koskeva asia ratkaistaan kuulematta henkilöä, jonka luona erityinen kotietsintä toimitettaisiin. Perusteltua siksi on, että myös erityistä kotietsintää koskeva tuomioistuinkäsittely voidaan käsitellä ja ratkaisu siinä julistaa yleisön läsnä olematta.

Pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan esineen, omaisuuden tai asiakirjan haltuunottamisesta takavarikoimista tai jäljentämistä varten on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona esine, omaisuus tai asiakirja on otettu haltuun, jos hän ei ole ollut paikalla haltuunoton tapahtuessa. Tarvittaessa haltuunottamisesta on ilmoitettava muullekin henkilölle. Pykälän 2 momentin mukaan ilmoituksen tekemistä voidaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä kuitenkin siirtää enintään viikko haltuunottamisesta, jos tärkeä tutkinnallinen syy sitä vaatii. Tämän jälkeen tuomioistuin saa mainitun virkamiehen pyynnöstä päättää ilmoituksen siirtämisestä enintään kaksi kuukautta kerrallaan.

Edellä on pakkokeinolain 7 luvun 14 §:n käsittelyn yhteydessä ehdotettu, että takavarikon määräjän pidentämistä koskeva asia voitaisiin ratkaista henkilöä kuulematta myös silloin, jos sanotulle henkilölle tehtävä ilmoitus haltuunottamisesta on siirretty 9 §:n 2 momentin nojalla. Perusteluna ehdotukselle on, että jos 14 §:n 3 momentin johdosta henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi määräjän pidentämistä koskevasta pyynnöstä, 9 §:n 2 momentin mahdollisuus haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämisestä menettäisi käytännössä merkityksensä.

Sanotun johdosta YT-julkisuuslain 16 §:n 4 momenttiin on perusteltua lisätä viittaus pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa ja 14 §:n 3 momentissa sekä 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen asioiden tuomioistuinkäsittelyihin. Viittauksessa on huomioitava tarve säätää erityisen kotietsinnän osalta erikseen siitä ajankohdasta, jolloin ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat julkisiksi. Vastaavin perusteluin muutos on tarpeellinen myös oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohtaa sääntelevässä lain 5 §:ssä ja asianosaisen oikeutta tiedonsaantiin koskevassa lain 12 §:ssä.

24 § Ratkaisun määrääminen salassa pidettäväksi

Edellä on katsottu tarpeelliseksi täydentää YT-julkisuuslain 6 §:ää siten, että edunvalvojan määräämistä koskevassa hakemusasiassa asianomistajan henkilöllisyys olisi mahdollista määrätä salassa pidettäväksi, jos hakemusasia liittyy rikosasiaan, joka koskee erityisen arkaluonteista asianomistajan yksityiselämään liittyvää seikkaa. Vastaavista syistä asianomistajan henkilöllisyyden salaaminen olisi oltava mahdollista myös hakemusasiaa koskevassa tuomioistuimen ratkaisussa. Näin ollen on perusteltua lisätä YT-julkisuuslain 24 §:n 2 momentin 1 kohtaan maininta hakemusasiasta, joka liittyy kohdassa tarkoitettuun rikosasiaan.

2.6 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä

16 § Kiinniottaminen

Eurooppalaisen tai pohjoismaisen pidätysmääräyksen antava valtio voi kansallisen lainsäädäntönsä perusteella pyytää, että luovutettavaksi pyydetylle henkilölle asetettaisiin yhteydenpitörajoituksia. Lakiin rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (EU-luovuttamislaki) tai lakiin rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä (pohjoismainen luovuttamislaki) ei kuitenkaan sisälly nimenomaisesti yhteydenpitörajoituksia koskevia säännöksiä eikä niihin myöskään sisälly viittauksia pakkokeinolain 4 luvun yhteydenpidon rajoituksia koskeviin säännöksiin.

Korkein oikeus on käsitellyt yhteydenpidon rajoituksia luovuttamisasioissa ratkaisuisaan 5.4.2011 nro 739 ja 5.4.2012 nro 714. Viimeksi mainitussa ratkaisussa korkein oikeus katsoi, että pohjoismaisen luovuttamislain 14 §:n 2 momentin viittauksen, jonka mukaan säilössä pitämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavankeudesta säädetään, nojalla sovellettaviksi tulevat muun ohessa pakkokeinolain yhteydenpitoa koskevat säännökset. EU-luovuttamislaissa vastaava säännös on 17 §:n 2 momentissa.

EU-luovuttamislain 17 §:n 2 momentti ja pohjoismaisen luovuttamislain 14 §:n 2 momentti koskevat vain tilannetta, jossa Suomi on täytäntöönpanovaltio. Lisäksi huomiota voidaan kiinnittää siihen, että pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n perusteella jo kiinni otetun henkilön yhteydenpitoa voidaan rajoittaa. Henkilön kiinniottamisesta säädetään EU-luovuttamislain 16 §:ssä ja pohjoismaisen luovuttamislain 13 §:ssä, mutta kyseiset pykälät eivät sisällä viittauksia yhteydenpitörajoituksiin.

Valmistelussa on arvioitu, että yhteydenpidon rajoitukset voivat olla tarpeellisia luovuttamistilanteissa sekä Suomen ollessa pidätysmääräyksen antava valtio että Suomen ollessa täytäntöönpanovaltio. Yhteydenpidon rajoittaminen on kuitenkin edellä pakkokeinolain 4 luvun käsittelyn yhteydessä todetulla tavalla vahvasti perusoikeuksiin puuttuva viranomaistoimi. Oikeustilaa, jossa pakkokeinolain säännöksiä sovellettaisiin luovuttamistilanteissa ilman asianmukaisia luovuttamislakeihin sisältyviä säännöksiä tai viittausta pakkokeinolakiin on siksi pidettävä ongelmallisena.

Perustellulta siksi vaikuttaa sisällyttää EU-luovuttamislain 16 §:ään nimenomainen viittaus-säännös, jonka perusteella myös kiinni otetun yhteydenpidon rajoittamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä siitä pakkokeinolaissa säädetään. Lisäksi perustellulta vaikuttaa huomioida kansallisessa lainsäädännössä se mahdollisuus, että yhteydenpidon rajoittamista pidetään tarpeellisena asioissa, joissa Suomi on pidätysmääräyksen antava valtio. Tätä voitaisiin selventää lisäämällä yhteydenpidon rajoittamista koskevaan pakkokeinolain 4 lukuun säännös, jonka mukaan yhteydenpidon rajoittamisesta 2 luvun 11 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa päättää syyttäjän esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin.

2.7 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä

13 § Kiinniottaminen

Edellä EU-luovuttamislain käsittelyssä mainituista syistä perustellulta vaikuttaa sisällyttää myös pohjoismaisen luovuttamislain 13 §:ään nimenomainen viittaus-säännös, jonka perusteella kiinni otetun yhteydenpidon rajoittamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä siitä pakkokeinolaissa säädetään.

2.8 Laki tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta

Tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettu laki (620/2012, jäljempänä täytäntöönpanolaki) on tullut voimaan 1.12.2012. Lailla on pantu täytäntöön EU:n neuvoston puitepäätös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta valvontatoimia koskeviin päätöksiin Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tutkintavankeuden vaihtoehtona (2009/829/YOS, jäljempänä puitepäätös). Puitepäätös hyväksyttiin lokakuussa 2009.

Suomen järjestelmässä puitepäätöksessä tarkoitettuna tutkintavankeuden vaihtoehtona voidaan pitää matkustuskieltoa ja tehostettua matkustuskieltoa. Perusteltua on varmistaa, että täytäntöönpanolain sääntely vastaa myös tehostetun matkustuskiellon osalta asiaa koskevaa kansallista sääntelyä. Vastaavasti on syytä varmistaa, että pakkokeinolain asiaa koskeva sääntely on linjassa täytäntöönpanolain ja puitepäätöksen kanssa.

4 § Tunnustamisesta ja mukauttamisesta päättävät viranomaiset

Pykälän 1 ja 2 momentin perusteella valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta päättää tietty momenteissa tarkemmin määritelty syyttäjä. Pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 4 momentin mukaan tehostetusta matkustuskiellosta päättää kuitenkin aina tuomioistuin. Perusteltua on varmistaa, että myös täytäntöönpanolain tarkoittamissa tilanteissa tehostetusta matkustuskiellosta päättää Suomessa aina tuomioistuin.

Pykälän 4 momentin mukaan tunnustamisesta päättävä viranomainen voi tehdä pykälässä tarkoitetun päätöksen neuvoteltuaan asiasta sen poliisilaitoksen kanssa, jonka toimialueella valvonta on tarkoitus järjestää. Perustellulta vaikuttaa, että tehostetun matkustuskiellon valvonnasta vastaavaa Rikosseuraamuslaitosta kuultaisiin asiassa.

5 § Valvontatoimia koskevan päätöksen täytäntöönpano

Pykälän 1 momentin mukaan, kun päätös valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta on tehty, valvonnan toteuttamisesta huolehtii poliisi. Suomessa tehostetun matkustuskiellon valvonnasta huolehtii kuitenkin Rikosseuraamuslaitos. Perusteltua on varmistaa, että myös täytäntöönpanolain tarkoittamissa tilanteissa tehostetun matkustuskiellon valvonnasta vastaa Rikosseuraamuslaitos.

10 § Toimivaltaiset viranomaiset

Pykälän mukaan pakkokeinolaissa tarkoitettua vangitsemisvaatimusta käsittelevä tuomioistuin on toimivaltainen tekemään valvontatoimia koskevan päätöksen ja lähettämään sen toiseen jäsenvaltioon. Jos henkilöä ei esitetä vangittavaksi, toimivalta on kuitenkin asianomaiseen rikosasiaan määrättyllä syyttäjällä. Perusteltua on varmistaa, että vangitsemistilanteiden ohella toimivalta päättää myös tehostetusta matkustuskiellosta on aina tuomioistuimella.

14 § Muutoksenhaku

Pykälän 1 momentin mukaan valvontaan määrätty voi saattaa valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta tehdyn päätöksen sen käräjäoikeuden käsiteltäväksi, jonka tuomiopiirissä

toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä on tehnyt päätöksen tunnustamisesta. Käräjäoikeuden on viipymättä otettava asia käsiteltäväksi. Käräjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Koska tehostettua matkustuskieltoa koskevan päätöksen tunnustamisesta jo päättäisi käräjäoikeus, ei olisi perusteltua mahdollistaa tunnustamisesta tehdyn päätöksen saattamista käräjäoikeuteen.

2.9 Muut esitutkinta- ja rikosprosessilainsäädännön muutostarpeet

Syyttäjän vaitiolo-oikeus

Syyttäjän vaitiolovelvollisuudesta ja vaitiolo-oikeudesta säädetään Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019, syyttäjälaitoslaki) 23 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan Syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvaan sovelletaan, mitä poliisilain 7 luvun 1 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja 5 §:ssä ilmaisovelvollisuudesta. Poliisilain 7 luvun 1 § koskee vaitiolovelvollisuutta luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajan tai peitehenkilön henkilöllisyydestä, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi sanotun henkilön tai hänen läheisensä turvallisuuden. Vaitiolovelvollisuus on voimassa myös, jos henkilöllisyyttä koskevan tiedon ilmaiseminen vaarantaisi jo käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan.

Syyttäjälaitoslain 23 §:n 2 momentin perusteella syyttäjällä on vaitiolo-oikeus poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tiedoista, jotka hän on saanut toimiessaan esitutkintalain 2 luvun 4 §:ssä tarkoitettuna tutkinnanjohtajana. Syyttäjällä on lisäksi poliisilain mukainen vaitiolo-oikeus hänen vahvistaessaan eurooppalaista tutkintamääräystä (eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain, 430/2017, 25 §).

Vaitiolo-oikeuden sisältö määräytyy poliisilain 7 luvun 3 §:n perusteella. Sen mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteensa aikana luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa eikä salassa pidettäviä taktisia tai teknisiä menetelmiä. Näin suojellaan poliisille tietoja antaneen henkilön henkilöllisyyttä ja turvataan poliisin taktisia ja teknisiä menetelmiä (LaVL 7/2000 vp s. 6).

Vaitiolo-oikeus ja vaitiolovelvollisuus eroavat siten, että vaitiolo-oikeuden kattamien tietojen piiri on laajempi. Lisäksi vaitiolo-oikeuteen vetoamiselle ei ole säädetty vaitiolovelvollisuuteen vetoamiselle vastaavia tiedon ilmaisemisen vahingollisuuteen liittyviä edellytyksiä.

Poliisilaissa on säädetty oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi (7 luvun 4 §) tai rikosten selvittämiseksi (7 luvun 5 §) tilanteista, joissa vaitiolovelvollisuus ja vaitiolo-oikeus voidaan murtaa. Tuomioistuimien voi määrätä ilmaistavaksi tiedon, jos ilmoittamatta jättäminen voisi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä. Edellytyksenä määräämiselle on lisäksi, että syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen. Lisäksi luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilön taikka valeostajana tai peitetöiminnassa toimineen henkilöllisyyttä ei tällöinkään saa määrätä ilmaistavaksi, jos siitä ilmeisesti aiheutuisi vakavaa vaaraa hänen tai hänen läheistensä turvallisuudelle.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 §:n 3 momentissa on säädetty mahdollisuudesta velvoittaa henkilö todistamaan vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta huolimatta vastaavien poliisilain 7 luvun 4 §:n mukaisten edellytysten täytyessä.

Syyttäjän vaitiolovelvollisuuden sisältöön vaikuttaa myös anonymiä todistelua koskeva lainsäädäntö. Anonymiä todistelua koskevassa menettelyssä syyttäjällä on yleensä tieto anonyymin todistajan henkilöllisyydestä. Syyttäjällä on tämän tiedon osalta vaitiolovelvollisuus (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 21 §:n 2 momentti).

Poliisin ja syyttäjän henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuutta ja vaitiolo-oikeutta koskevaa lainsäädäntöä on useita kertoja muutettu viime vuosina. Esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilainsäädännön uudistuksen yhteydessä ehdotettiin muiden vaitiolovelvollisuutta ja -oikeutta koskevien muutosten ohella, että syyttäjän henkilöstöön kuuluvalla olisi samanlainen vaitiolo-oikeus ja vaitiolovelvollisuus kuin poliisin henkilöstöön kuuluvalla (HE 224/2010 vp s. 167). Esitys kuitenkin hylättiin eduskuntakäsittelyssä. Eduskunnan perustuslakivaliokunta katsoi, että ehdotettu sääntely olisi vastoin oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaa perustuslain 21 §:ää, koska syytetyn vastapuolena rikosprosessissa oleva syyttäjä olisi syyteharkinnan jälkeen suorastaan lain nojalla oikeutettu salaamaan esimerkiksi sen, miten jokin todiste on hankittu. Perustuslakivaliokunta myös totesi, ettei ehdotukselle ollut esitetty varsinaisia perusteluita (PeVL 67/2010 vp s. 6).

Todistelulainsäädännön uudistamiseen liittyvässä hallituksen esityksessä ehdotettiin syyttäjälle vaitiolo-oikeutta niistä poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa saaduista tiedoista, jotka hän on saanut toimiessaan esitutkintalain 2 luvun 4 §:ssä tarkoitettuna tutkinnanjohtajana (HE 46/2014 vp s. 151). Esitys hyväksyttiin sellaisenaan.

Säädettäessä rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annettua lakia, hallituksen esitykseen ei sisällynyt ehdotusta, jonka nojalla syyttäjällä olisi poliisin henkilöstöön kuuluva vastaava vaitiolovelvollisuus tai vaitiolo-oikeus silloin, kun syyttäjä vahvistaa eurooppalaisen tutkintamääräyksen (HE 29/2017 vp). Säännös vaitiolovelvollisuudesta ja vaitiolo-oikeudesta säädettiin hallintovaliokunnan ja lakivaliokunnan lausuntojen perusteella (HaVL 12/2017 vp ja LaVM 7/2017 vp). Esitys oli myös perustuslakivaliokunnan käsiteltävänä, mutta se ei lausunnossaan tehnyt vaitiolovelvollisuutta tai vaitiolo-oikeutta koskevia huomioita (PeVL vp 18/2017). Voimassa olevan rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain 25 §:n 4 momentissa säädetään syyttäjän vaitiolovelvollisuudesta ja vaitiolo-oikeudesta. Sen mukaan kun syyttäjä saa vahvistettavaksi tutkintamääräyksen, hänen vaitiolovelvollisuuteensa ja vaitiolo-oikeuteensa sovelletaan, mitä säädetään esitutkintaviranomaisen vaitiolovelvollisuudesta ja vaitiolo-oikeudesta.

Syyttäjän ja poliisin vaitiolo-oikeutta koskevan lainsäädännön eroavaisuudet on nähty esteenä tehokkaan esitutkintayhteistyön toteutumiselle. Toimiva esitutkintayhteistyö tehostaa esitutkintaa ja parantaa sen laatua.

Esitutkintayhteistyön toimivuutta on selvitetty edelläkin viitatussa selvityksessä, jonka loppuraportti julkaistiin vuonna 2021 (Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:21). Tutkimushankkeessa tehtyjen havaintojen mukaan selkeä puute lainsäädännössä on syyttäjältä puuttuva vaitiolo-oikeus. Vaitiolo-oikeuden puuttuminen estää avoimen keskustelun tutkinnan ja syyttäjän välillä, vaikeuttaa luottamuksen syntymistä sekä viivästyttää syyttäjän tiedonsaantia tutkinnasta, kun esitutkintaviranomainen ei voi luottaa siihen, että esimerkiksi taktisia tai teknisiä menetelmiä koskeva tieto myöhemmin paljastuisi. Haasteet vaitiolo-oikeuden puuttumisesta nousevat tyypillisesti esiin paljastavassa tutkinnassa. Erityisesti vaitiolo-oikeuden puuttuminen aiheuttaa haasteita järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja huumausainerikollisuuteen liittyvissä asioissa, joissa usein käytetään salaisia pakkokeinoja ja mahdollisesti epäkonventionaalisia tut-

kintamenetelmiä. Salaisten pakkokeinojen osalta syyttäjälle oikeuskirjallisuudessa ja lainvalmistelutöissä kaavailtujen odotusten ei katsottu vastaavan sitä, miten syyttäjän rooli useilla syyttäjäläyillä käytännössä näyttöytyy.

Selvityksen todetaan tukevan käsitystä siitä, että syyttäjältä puuttuva vaitiolo-oikeus osaltaan lamauttaa alkuvaiheen esitutkintayhteistyötä juuri niissä rikoslajeissa, joissa tutkinta vaatii nopeaa reagointia tutkinnanjohtajalta ja syyttäjältä ja joissa erityisesti korostuu lainsäätäjän syyttäjälle tarkoittama vastuu oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvien kysymysten seurannasta. Avoimuuden lisääminen edistäisi siten syyttäjän mahdollisuuksia osallistua tutkinnan suuntaamista koskevaan päätöksentekoon ja toimia esitutkinnan asianmukaisuuden ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten toteutumisen seuraajana. Tutkimuksessa on esitetty vakavasti harkittavaksi, että syyttäjän vaitiolo-oikeuden sisältö yhdenmukaistetaan vastaamaan poliisin ja muiden esitutkintaviranomaisten vaitiolo-oikeutta.

Kysymys syyttäjän vaitiolo-oikeudesta on merkityksellinen perus- ja ihmisoikeutena turvattujen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja oikeusturvan kannalta. Sen vuoksi syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämisen oikeudellisia reunaehtoja on selvittänyt tarkemmin oikeustieteen tohtori, kärjätuomari Antti Tapanila oikeusministeriölle saamastaan toimeksiannosta laatimassaan selvityksessä. Selvityksen taustalla oli tarve selvittää tarkemmin, onko syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätäminen mahdollista ottaen huomioon erityisesti oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja oikeusturvaan liittyvien perus- ja ihmisoikeuksien asettamat vaatimukset rikosprosessissa. Selvityksessä arvioitiin, voidaanko syyttäjälle määritellä lainsäädännössä vaitiolo-oikeutta sellaisista salassa pidettävistä tiedoista, jotka on saatu esitutkintavaiheessa ja joilla voi olla merkitystä syytetyn puolustautumisen kannalta. Selvityksen johtopäätösten mukaan rikosprosessuaaliset periaatteet, kontradiktorisuus tai asianosaisjulkisuus taikka osapuolten prosessuaalinen yhdenvertaisuus eivät estä syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämistä. Yksinkertaisin tapa lainsäädännön muuttamiseen olisi ulottaa poliisilain 7 luvun 3 §:ssä tarkoitettu vaitiolo-oikeus myös syyttäjään (Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2022:14, liite 2).

Syyttäjän vaitiolo-oikeudelle on esitettävissä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaiset hyväksyttävät perusteet. Tarkemmin kysymyksen suhdetta perustuslakiin käsitellään jäljempänä esityksen jaksossa 12.8.

Putkakuolemat ja poliisin voimankäyttötilanteet

Tutkinnanjohtajuus putkakuolemia koskevissa asioissa

Poliisin säilytettävänä olevien vapautensa menettäneiden henkilöiden kuolemantapausten (jäljempänä putkakuolemat) määrät vaihtelevat vuosittain ja ovat yleisesti ottaen olleet viime vuosina laskusuunnassa. Viimeisen 10 vuoden aikana määrät ovat vaihdelleet 15–27 tapauksen välillä vuosittain. Putkakuolemaa ei ole määritetty laissa. Poliisin tiloissa säilytettynä olleen henkilön kuolemasta tehdään kuolemansyyn selvittämisestä annetussa laissa säädetty tutkinta, jossa noudatetaan poliisitutkinnasta annettuja säännöksiä ja tutkinnanjohtajana on poliisimies. Kuolemansyyn selvittämisestä annettuun lakiin lisättiin edellisen esitutkinta- ja pakkokeinolain kokonaisuudistuksen yhteydessä uusi 7 §:n 3 momentti, jonka mukaan poliisin on ilmoitettava syyttäjälle kuolemasta, joka on tapahtunut henkilön ollessa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 2 §:n 6 kohdassa tarkoitettussa säilytystilassa tai muuten poliisin valvonnassa vapautensa menettäneenä (L 832/2011).

Säilytystila on määritelty poliisin hallinnoimaksi tilaksi, jota käytetään poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden säilytykseen. Poliisihallitus on antanut putkakuolemien seurannasta ohjeen *vapautensa menettäneen kuoleman johdosta tehtävistä ilmoituksista, tutkinnasta ja tilastoinnista* (POL-2018-53680), jossa määritelmä on hiukan vaihdellut. Putkakuolemien ydinaluetta ovat vapautensa menettäneiden kuolemat joko poliisin säilytystiloissa tai kuljetuksen aikana. Hallituksen esityksen 222/2010 vp mukaan säännös tulisi sovellettavaksi myös henkilön menehtyessä tällaisen säilytystilan ulkopuolella, kuten esimerkiksi silloin, kun kiinniotettua henkilöä kuljetetaan poliisiasemalle tai kun henkilö kuolee poliisiasemalla varsinaisen säilytyspaikan ulkopuolella (s. 373). Ilmoitusvelvollisuuden piiriin eivät sen sijaan kuulu esimerkiksi vasta sairaalassa tapahtuneet kuolemantapaukset. Kun toimitetaan putkakuoleman poliisitutkinta, tutkinnan suorittaa esitutkintalain 2 luvun 4 §:n 3 momentin mukaisesti muu kuin se poliisiyksikkö, jossa putkakuolema on tapahtunut. Muutenkin tutkinnan suorittava poliisiyksikkö tulee tarvittaessa määrätä niin, ettei luottamus esitutkinnan puolueettomuuteen vaarannu.

Hallituksen esityksen 222/2010 vp mukaan edellä tarkoitetun poliisin ilmoitusvelvollisuuden säätämisen tavoitteena oli vahvistaa ns. putkakuolemien tutkinnan uskottavuutta ja puolueettomuutta. Muutoksen taustalla oli eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen omasta aloitteestaan tutkittavaksi ottama putkakuolemantapauksissa tehtävä tutkinta. Johtopäätöksenä oli, että samoja perusteluja, joita esitettiin, kun poliisimiesten tekemäksi epäiltyjen rikosten tutkinnanjohto uskottiin syyttäjälle, voisi esittää myös sen puolesta, että putkakuoleman tutkintaa johtaisi aina poliisiorganisaation ulkopuolinen viranomaisena. Samalla todettiin, että putkakuolemien tutkinnan taso vaihtelee varsin paljon. Ilmoitusvelvollisuuden säätämällä turvattaisiin se, että tieto putkakuolemasta tulisi aina syyttäjälle, jolla olisi aina esitutkintalain säännösten mukaan toimivalta määrätä esitutkinta toimitettavaksi.

Esitutkintalain 2 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan syyttäjä johtaa esitutkintaa, jos poliisimiehen epäillään tehneen rikoksen virkatehtävää suorittaessaan, ellei asiaa käsitellä sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa säädettyssä menettelyssä. Vaikka poliisimiehen tekemäksi epäiltyä rikosta ei ole tehty virkatehtävien suorittamisen yhteydessä, syyttäjä voi rikoksen vakavuuden tai asian laadun sitä muuten edellyttäessä päättää ryhtymisestäään tutkinnanjohtajaksi. Tarvittaessa syyttäjä voi siis saatuaan ilmoituksen putkakuolemasta määrätä suoritettavaksi esitutkinnan, jossa hän toimii tutkinnanjohtajana. Syyttäjä voi edellä tarkoitetuissa tapauksissa johtaa esitutkintaa myös siltä osin kuin asiassa on poliisimiehen lisäksi muu epäilty, esimerkiksi vartija, jos se on asian selvittämiseksi tarkoituksenmukaista. Mikäli epäillyn poliisimiehen osalta ei aloiteta tutkintaa tai se päättyy, siirtyy tutkinnanjohto muun epäillyn osalta syyttäjältä poliisimiehelle.

Valtakunnansyyttäjä on 16.12.2019 antanut yleisen ohjeen VKS:2020:1 *poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkinnasta ja poliisirikosasiassa tehdystä syyteharkintaratkaisusta ilmoittamisesta*. Ohjeen kohdassa 16 tarkennetaan syyttäjän menettelyä ja toimenpiteitä tutkinnan aloittamisesta poliisin tiloissa säilytetyn henkilön kuoleman johdosta. Syyttäjälle tehdään S-ilmoitus nimikkeellä ”kuolemansyyn selvittämisestä annetussa laissa tarkoitettu ilmoitus syyttäjälle”, joka toimitetaan valtakunnansyyttäjän toimistoon. Ilmoituksen jälkeen tutkinnanjohtajana toimiva syyttäjä määrää esitutkinnan suoritettavaksi, jos asiassa on syytä epäillä poliisimiestä taikka poliisimiestä ja muuta henkilöä rikoksesta. Mikäli kyseinen muu henkilö on poliisin palveluksessa (esimerkiksi vartija), tulee syyttäjän toimia tutkinnanjohtajana myös hänen osaltaan. Mikäli syyttäjälle ilmoitettuun kuolemantapaukseen ei liity poliisimiehiä, eikä sen vuoksi ole tarpeen arvioida syyttäjän johtaman esitutkinnan toimittamisen edellytyksiä, tulee syyttäjän kuitenkin arvioida, onko syytä epäillä muiden poliisin palveluksessa olevien henkilöiden syyllystyneen rikokseen. Tarvittaessa syyttäjä määrää poliisin toimittamaan esitutkinnan. Tässä tapauksessa esitutkinnan määrännyt syyttäjä toimii asian syyttäjänä, ellei toisin määrätä.

Eduskunnan oikeusasiamies on omasta aloitteestaan ottanut selvitettäväkseen putkakuolemiin liittyviä kysymyksiä, kuten putkakuolemien määrän ja tutkinnan sekä miten niitä poliisihallinnossa seurataan ja pyritään ehkäisemään. Eduskunnan oikeusasiamies toteaa 31.7.2019 antamassaan päätöksessä (EOAK/4103/2016) putkakuolemia koskevassa asiassa olevan perusteltua, että kuolemansyyn selvittämisestä annettua lakia muutettiin niin, että syyttäjä on mukana prosessissa. Esitutkintayhteistyön asiassa tulee olla tiivistä ja syyttäjän tulee aktiivisesti arvioida mahdollisten lisäselvitysten tarvetta ja onko asiassa syytä epäillä rikosta. Ilmoitus kuolemasta syyttäjälle ei muodosta suoraan tutkinnanjohtajan asemaa syyttäjälle. Syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana esitutkintalain 2 luvun 4 §:n 1 momentin nojalla, jos poliisimies on epäiltynä, sekä voi toimia tilanteissa, joissa poliisimiehen lisäksi on muu epäilty. Päätöksessä todetaan, että valtaosassa putkakuolemia tulee lähtökohtaisesti arvioitavaksi sekä poliisimiesten että vartijoiden toiminta ja olisi tarkoituksenmukaista, että sen tekisi yksi ja sama taho. Edellä mainittu lainkohta ei kuitenkaan mahdollista syyttäjän toimimista tutkinnanjohtajana asiassa, jossa ei alun perinkään ole ollut epäiltynä poliisimiestä.

Eduskunnan oikeusasiamies katsoo päätöksessään, että kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7 §:n 3 momentin ja esitutkintalain 2 luvun 4 §:n 1 momentin yhteensovittaminen on jäänyt keskeneräiseksi ja syyttäjän roolia tulisi täsmentää. Oikeusasiamies esittää harkittavaksi, että sääntelyä muutettaisiin joustavammaksi niin, että putkakuolemien esitutkinnassa syyttäjä toimisi tutkinnanjohtajana riippumatta siitä, onko epäiltynä poliisimies. Lisäksi olisi perusteltua, että syyttäjä toimisi tutkinnanjohtajana asioissa, joissa alun perin on ollut epäiltynä poliisimies ja myös muu epäilty, vaikka poliisimiehen osalta esitutkintaa ei aloitettaisi tai se päättyisi. Näin välttyttäisiin epäselvyyksiltä ja päällekkäiseltä työltä, kun samaa tapahtumainkulkua arvioi kaksi eri tutkinnanjohtajaa.

Perustuslain mukaan jokaisella on oikeus elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Vapaudenmenetyksen perusteesta riippumatta poliisin suojissa olevan henkilön turvallisuudesta vastaa poliisi. Kun usein on kysymys henkilöistä, jotka eivät juurikaan itse kykene huolehtimaan itsestään, korostuu viranomaisten oma-aloitteisen toiminnan merkitys. On tärkeää, että poliisin henkilöstö osaa toimia oikein näissä joskus hyvinkin vaikeissa tilanteissa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen esittämät ja edellä esiintuodut seikat huomioon ottaen syyttäjän roolia putkakuolemien tutkinnassa on perusteltua täsmentää.

Ilmoitusvelvollisuus poliisin voimankäyttötilanteista

Putkakuolematapausten tutkinnanjohtajuuskysymyksen lisäksi eduskunnan oikeusasiamies on edellä mainitussa päätöksessään (EOAK/4103/2016) nostanut esiin ilmoitusvelvollisuuden poliisin voimankäyttötilanteista, joissa joku on kuollut tai vakavasti loukkaantunut. Valtakunnansyyttäjän 16.12.2019 antaman yleisen ohjeen VKS:2020:1 *poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkinnasta ja poliisirikosasiassa tehdystä syyteharkintaratkaisusta ilmoittamisesta* kohdassa 15 ohjeistetaan tutkinnan aloittamisesta voimankäyttötilanteissa. Poliisihallitus on antanut 28.1.2020 vastaavan ohjeen *poliisin tekemäksi epäillyn rikoksen tutkinnasta* (POL-2017-1599). Mikäli joku on kuollut tai loukkaantunut vakavasti poliisin voimankäytön seurauksena tilanteessa, jossa voimankäytön edellytykset ovat sinänsä olleet olemassa, on tärkeää yleisen edun ja tapahtumaan osallisten henkilöiden oikeusturvan kannalta, että kyseisen toimivaltakeinon käyttämisen asianmukaisuus selvitetään perusteellisesti. Tällaisessa tilanteessa poliisin tulee ottaa yhteyttä valtakunnansyyttäjän toimistossa toimivaan tutkinnanjohtajaan tai virka-ajan ulkopuolella varalla olevaan syyttäjätutkinnanjohtajaan. Toimivaltainen syyttäjä ratkaisee tutkinnanjohtajana, aloitetaanko asiassa esitutkinta vai ei.

Eduskunnan oikeusasiamies esittää päätöksessään arvioitavaksi, tulisiko edellä mainitun valtakunnansyyttäjän ohjeen mukainen menettely siitä, että mikäli joku on kuollut tai loukkaantunut vakavasti poliisin voimankäytön seurauksena, nostaa lain tasolle putkakuolemien tavoin. Vaikka poliisilla olisi ollut tilanteessa perusteltu oikeus voimankäyttöön, on henkilön kuoltua tai loukkaannuttua vakavasti yleisen edun ja asianosaisten oikeusturvan kannalta sekä myös kansalaisten poliisia kohtaan tuntemaan luottamuksen säilyttämiseksi tärkeää, että voimankäyttötilanne selvitetään perusteellisesti. Tutkinnan uskottavuutta ja puolueettomuutta vahvistaa poliisiorganisaation ulkopuolisen tahon suorittama arviointi. Vaikka käytännössä poliisin voimankäyttötilanteista, joissa henkilö on kuollut tai loukkaantunut vakavasti jo ilmoitetaan syyttäjälle valtakunnansyyttäjän ja Poliisihallituksen ohjeistuksen mukaisesti, ja ulkopuolisen tahon suorittama arviointi näissä tutkinnoissa toteutuu, olisi asian tärkeyden vuoksi perusteltua säätää asiasta lain tasolla. Ilmoitusvelvollisuus kattaa myös poliisin aseenkäyttötilanteet, joissa joku on kuollut tai vakavasti loukkaantunut.

Ilmoitusvelvollisuutta ei olisi välttämätöntä laajentaa koskemaan muiden esitutkintaviranomaisten vastaavia voimankäyttötilanteita, koska tällöin tutkinnan suorittaa epäiltyyn nähden ulkopuolisena tahona poliisi.

Ääni- ja kuvatallenteen käyttö todisteena

Esitutkinnassa kuva- ja äänitallenteelle tallennettua kertomusta voidaan käyttää todisteena oikeudenkäynnissä oikeudenkäymiskaaren mukaisesti. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 momentin mukaan, jos todistajaa ei voida kuulustella pääkäsittelyssä tai pääkäsittelyn ulkopuolella, tuomioistuin voi sallia, että esitutkintapöytäkirjaan merkitty tai muulla tavalla tallennettu lausuma voidaan ottaa oikeudenkäynnissä huomioon. Saman pykälän 3 momentin mukaan esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan kuva- tai äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua saadaan käyttää todisteena momentin mukaisissa erityistilanteissa ja edellyttäen, että syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Videotallennetta tai muuta siihen rinnastettavaan ääni- ja kuvatallenteeseen tallennettua kuulustelua saadaan käyttää todisteena, jos kyse on alle 15-vuotiaasta tai henkiseltä toiminnaltaan häiriintyneestä henkilöstä, 15–17-vuotiaasta asianomistajasta, joka on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu, rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetusta seksuaalirikoksen 15–17-vuotiaasta asianomistajasta, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi tai rikoslain 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttäneestä asianomistajasta, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveystensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Esitutkintalain 9 luvun 4 §:ssä säädetään kuulustelutilaisuuden tallentamisesta esitutkinnassa todisteena käyttämistä varten. Pykälän mukaan asianomistajan ja todistajan kuulustelu on tallennettava ääni- ja kuvatallenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuulusteltavaa tämän nuoren iän tai henkisen toiminnan häiriintyneisyyden vuoksi todennäköisesti voida kuulla henkilökohtaisesti aiheuttamatta haittaa kuulusteltavalle. Pykälää sovelletaan myös, jos kyse on pykälän 4 momentissa mainitusta asianomistajasta. Rikoksesta epäillylle on varattava mahdollisuus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle kaikista asian selvittämisen kannalta merkityksellisistä seikoista. Kysymykset saa epäillyn pyytessä esittää myös hänen asiamiehensä tai avustajansa. Myös syyttäjälle on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelutilaisuudessa ja hänellä on oikeus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle.

Esitutkinnassa videotallenteelle tallennetun lausuman käyttömahdollisuutta laajennettiin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun uudistamisen yhteydessä koskemaan 15–17-vuotiaita erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia ja raiskaus-, pakottamis-, hyväksikäyttör rikoksen 15–17-

vuotiaita sekä täysi-ikäisiä asianomistajia. Uudistusta koskeneessa hallituksen esityksessä perusteltiin soveltamisalan laajennusta näiden rikosten seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavalla luonteella ja tarpeella suojella henkilöitä, joille oikeudenkäynti ja rikosasian vastaajan kohtaaminen merkitsisivät erityisen raskasta koettelemusta (HE 46/2014 vp s. 84–85).

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin mukainen mahdollisuus esitutkintatallenteen hyödyntämiseen oikeudenkäynnissä ei koske tapauksia, joissa on kyse seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikoksesta (rikoslain 20 luvun 8 §), seksuaalipalveluiden ostamisesta nuorelta (rikoslain 20 luvun 8 a §) tai parituksesta (rikoslain 20 luvun 9 ja 9 a §). Mahdollista ei ole hyödyntää tallennetta myöskään ihmiskauppaa (rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §) koskevissa oikeudenkäynneissä.

Rikoslain 20 ja 25 lukujen säännöksiä, esitutkintalain 9 luvun 4 §:ää ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:ää on muutettu seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä (HE 13/2022 vp). Lait tulevat voimaan 1.1.2023 (L 723/2022, 724/2022 ja 731/2022). Pääosin edellä mainittuja rikoslain säännöksiä ei ole pykälänumerointia lukuun ottamatta uudistuksen yhteydessä muutettu. Seksuaalipalveluiden ostamista nuorelta koskevaa säännöstä vastaa muutetussa laissa rikoslain 20 luvun 9 §, jossa säädetään korvauksen tarjoamisesta nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta. Asiallisesti säännöstä ei esityksessä muutettu (HE 13/2022 vp s. 122).

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun uudistuksen eduskuntakäsittelyn yhteydessä Vähemmistövaltuutettu esitti lausunnossaan lakivaliokunnalle esitutkintatallenteiden hyödyntämisen mahdollistamista myös silloin, kun kyse on seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvästä ihmiskaupasta. Eduskuntakäsittelyssä oikeusministeriö ilmoitti lähtökohtaisesti puoltavansa Vähemmistövaltuutetun ehdotusta soveltamisalan laajentamista, mutta lakivaliokunta ei kuitenkaan pitänyt perusteltuna lisätä kohtaan muita rikoksia (LaVM 19/2014 vp s. 5).

Ihmiskaupan ja tiettyjen ihmiskaupan lähirikosten lisääminen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n soveltamisalaan on noussut esiin myös uudestaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun uudistamisen jälkeen. Valtioneuvoston periaatepäätöksenä 6.5.2021 hyväksytyn ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman (Oikeusministeriö, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:15) 32. toimenpiteen mukaan arvioidaan videoitujen kuulustelujen käytön mahdollistamista ihmiskaupparikoksia ja lähirikoksia koskevissa oikeudenkäynneissä. Toimintaohjelman valmistelun yhteydessä nousi esiin, että useissa ihmiskauppatapauksissa uhkaillaan sekä ulkopuolisia todistajia että sellaisia mahdollisia todistajia, jotka ovat itsekin hyväksikäytön kohteina ja joihin tekijän määräysvalta ulottuu. Turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta parantavia toimia on raportoitu olevan tarpeeseen nähden liian vähän (s. 29). Myös Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä on suosittanut Suomen viranomaisia ryhtymään lisätoimiin varmistaakseen, että uhreja ja todistajia suojellaan asianmukaisesti mahdolliselta kostolta tai uhkailulta oikeudenkäyntien aikana (GRETA Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Finland, 2015 kohta 24 ja 2019 kohta 222). Niin ikään EU:n komission ihmiskaupan vastaisen strategian (2021–2025) mukaan uhrien olisi myös voitava ilmoittaa rikoksista ilman tarvetta pelätä kostotoimia tai toissijaista uhriksi joutumista rikosoikeudellisten menettelyjen aikana (Ihmiskaupan torjuntaa koskeva EU:n strategia, COM(2021) 171 final, s. 15).

Paritus, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö ja seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta (korvauksen tarjoaminen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta) ovat seksuaalirikoksia, joihin liittyy vastaavia asianomistajan haavoittuvaan asemaan ja asianomistajan

suojaamisen tarpeeseen liittyviä erityisiä näkökohtia kuin niihin seksuaalirikoksiin, joissa voimassa olevan lain mukaan on sallittua käyttää esitutkinnassa tallennettua kertomusta todisteena oikeudenkäynnissä. Asianomistajan videoidun tai muuten tallennetun esitutkintakertomuksen käyttö tuomioistuimessa todisteena on nimenomaisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön pohjautuen sallittu sellaisten seksuaalirikosten yhteydessä, joihin liittyy asianomistajan haavoittuvuuteen ja asianomistajan suojaamisen tarpeeseen liittyviä erityisiä näkökohtia (esim. Aigner v. Itävalta, 28328/03, 10.5.2012).

Myös ihmiskauppa on usein seksuaalista hyväksikäyttöä sisältävää toimintaa, mutta se voi ilmetä myös muilla tavoin, kuten työvoiman hyväksikäyttönä. Vaikka tällaisessa ns. työperäisessä ihmiskaupassa ei ole kysymys seksuaalirikoksesta, liittyy ihmiskauppatapauksia koskevaan prosessiin usein samanlaisia piirteitä uhrin kannalta kuin seksuaalirikoksiin. Ihmiskauppaan liittyy usein pitkäkestoista psykologista vallankäyttöä ja asianomistaja on sen vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa silloinkin, kun ihmiskauppaan ei liity seksuaalista hyväksikäyttöä.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta (korvauksen tarjoaminen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta) ja paritus ovat seksuaalirikoksia, joita koskevissa tapauksissa on vastaavia perusteita sallia esitutkinnassa tallennetun kuulustelun hyödyntäminen oikeudenkäynnissä kuin voimassa olevan sääntelyn mukaisissa rikoksissa. Vastaavia perusteita liittyy myös ihmiskaupaa koskeviin tapauksiin, joissa tavallisesti käytetään hyväksi uhrin haavoittuvaa asemaa ja jossa usein on kyse niin ikään seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Tallenteen hyödyntämismahdollisuus olisi siten perusteltua ulottaa myös näitä tapauksia koskeviin oikeudenkäynteihin. Esitutkinnassa tallennetun kuulustelun hyödyntämismahdollisuuden laajentamisen tarkoituksena on suojella näiden seksuaali- ja ihmiskaupparikosten asianomistajia.

Esitutkintatallenteen hyödyntämismahdollisuus oikeudenkäynnissä voi edistää sitä, että asianomistajan kertomus vastaisi parhaiten todellisuutta, sillä esitutkinnassa tapahtumista ei ole ehtinyt kuluu yhtä paljon aikaa kuin oikeudenkäyntivaiheessa. On kuitenkin otettava huomioon myös hyödyntämismahdollisuuden mahdollisesti aiheuttamat haitat näytön arvioinnille ja rikosprosessissa esitettyjen vaatimusten menestymisen kannalta. Tallennettu kertomus ilman kyselymahdollisuutta pääkäsittelyssä antaa lähtökohtaisesti normaaliprosessia heikommät edellytykset näytön arviointiin. Kyse on lisäksi rikoksista, joissa osapuolten kertomukset ovat usein keskeinen osa näyttöä. Tältä osin lakivaliokunta on pykälään tehtyjen muutoksien käsittelyn yhteydessä korostanut vastaajan oikeusturvan edellyttävän, ettei tallennettuun kertomukseen vetoaminen saa alentaa näyttökynnystä rikosasiassa. Lakivaliokunta totesi myös, että jos tallenteen hyödyntäminen johtaisi syytteiden hylkäämiseen, muutos ei myöskään edistäisi asianomistajan asemaa tavoitellulla tavalla. Tärkeää onkin, että vastakuulusteluoikeuden riittävästä ja asianmukaisesta toteutumisesta esitutkinnassa huolehditaan sekä asianomistajalle tehdään selkoa niistä riskeistä, joita näytön jättäminen tallenteen varaan saattaa aiheuttaa. Tarvittaessa voidaan myös täydentää esitutkintaa oikeudenkäyntivaiheessa tai kuulla asianomistajaa pääkäsittelyssä ilman vastaajan läsnä oloa (LaVM 19/2014 vp s. 5 ja 16).

Muita pykälässä säädettyjä edellytyksiä esitutkinnassa ääni- ja videotallenteelle tallennetun kuulustelun hyödyntämiselle oikeudenkäynnissä ei ole perusteltua muuttaa.

Tarkemmin ehdotuksen suhdetta perusoikeuksien suojaan käsitellään esityksen jaksossa 12.6.

Sovittelun käytön lisääminen

Esitutkintalain 4 luvun 16 ja 18 §:ssä säädetään epäillylle ja asianomistajalle esitutkinnassa tehtävistä ilmoituksista. Pykälässä tai muualla esitutkintalaissa ei säädetä sovittelumahdollisuudesta epäillylle tai asianomistajalle ilmoittamisesta.

Rikosasioiden sovittelusta säädetään laissa rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005, sovittelulaki). Sovittelulain 13 §:ssä säädetään asioiden ohjautumisesta sovitteluun. Sovittelua koskevan aloitteen voi tehdä rikoksesta epäilty, rikoksen uhri, poliisi- tai syyttäjäviranomainen taikka muu viranomainen. Jos rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on alaikäinen, myös hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä. Vajaavaltaiseksi julistettua täysi-ikäistä henkilöä koskevassa asiassa aloitteen sovittelusta voi tehdä myös hänen edunvalvojansa. Pykälän 2 momentin mukaan vain poliisi- tai syyttäjäviranomaisella on kuitenkin oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen.

Sovittelulain 13 §:n 3 momentin mukaan arvioidessaan käsiteltävänä olevan asian soveltuvan 3 §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti sovitteluun, poliisi- tai syyttäjäviranomaisen tulee tiedottaa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille sovittelumahdollisuudesta ja ohjata heidät sovitteluun, jollei tämän pykälän 2 momentista muuta johdu. Jos rikoksesta epäilty tai rikoksen uhri on alaikäinen, tieto sovittelumahdollisuudesta tulee antaa myös tällaisen henkilön huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Vajaavaltaiseksi julistettua täysi-ikäistä henkilöä koskevassa asiassa tieto tulee antaa vajaavaltaisen lisäksi hänen edunvalvojalleen.

Uhridirektiivin 4 artiklan 1 kohdan j alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että uhrille annetaan ilman aiheetonta viivytystä tiedot saatavilla olevista korjaavan oikeuden palveluista siitä alkaen, kun hän on ensimmäistä kertaa yhteydessä toimivaltaiseen viranomaiseen.

Uhridirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä arvioitiin, että sovitteluun ohjautumisen osalta muutokset sovittelulakiin eivät ole tarpeen. Sovittelulakiin tehtiin muutoksia vain 3 §:n sovitte- lussa käsiteltävien asioiden osalta (HE 66/2015 vp s. 57). Uhripoliittinen toimikunta arvioi loppuraportissaan, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää uhrin etuja suojaavien standardien ja menettelytapojen kehittämällä sekä koulutuksella ja viestinnällä (Oikeusministeriö, Mietintöjä ja lausuntoja 13/2015).

Lean-raportin mukaan rikossovittelun mahdollisuudet on käytettävä täysimääräisinä ja juttujen ohjautumista sovitteluun pitää sujuvoittaa. Yhteistyön rikossovittelun ja poliisin välillä tulee olla jatkuvaa ja työtapojen vakiintuneita niin, etteivät henkilömuutokset poliisissa aiheuta pulmia juttujen ohjautumisessa sovitteluun. Erityisen tärkeää raportin mukaan on, että sovitte- lunkelpoiset jutut lähetetään sovitteluun mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, näitä juttuja poliisissa jonoon laittamatta (s. 52). Raportin mukaan myös vähäisempien asioiden selvittämistä so- vitte- lussa kannatetaan. Rikossovittelun lisääminen edellyttäisi kuitenkin lisää resursseja. Li- säksi jos sovittelun käyttöä lisätään, tulisi käytön olla valtakunnallisesti yhdenmukaista, jotta yhdenvertaisuus ja oikeusturva eivät vaarannu (s. 29–30 ja 36).

Esitutkintalaissa ei ole säännöksiä sovittelusta, vaan kaikki sovittelua koskevat säännökset, mu- kaan lukien poliisi- ja syyttäjäviranomaisen velvollisuutta tiedottaa sovittelusta ja ohjata sovit- teluun koskevat säännökset, sisältyvät sovittelulakiin. Selvyyden vuoksi on tarpeellista tehdä epäillyn ja asianomistajan oikeuksista ilmoittamista koskeviin esitutkintalain 4 luvun 16 ja 18 §:iin lisäykset, joiden nojalla myös sovittelumahdollisuudesta olisi jatkossa muiden pykälissä säädettyjen oikeuksien ohella ilmoitettava asianosaisille. Lisäys edistäisi myös uhridirektiivin 4 artiklan 1 kohdan j alakohdan toteutumista.

Lapsen edunvalvonta esitutkinnessa

Edunvalvojamääräyksen saaminen kiireellisesti

Esitutkintalain 4 luvun 8 §:ssä säädetään edunvalvojan määräämisestä lapselle. Tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle esitutkintaa varten edunvalvoja, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa asianosaisen etua asiassa ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Tutkinnanjohtajan on tarvittaessa tehtävä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Hakemuksen voi tehdä myös syyttäjä, holhustoimesta annetun lain (442/1999, holhustoimilaki) 84 §:ssä tarkoitettu holhousviranomainen tai sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimielin (sosiaaliviranomainen). Edunvalvojan määräys on voimassa sen rikosasian käsittelyn loppuun asti, jonka esitutkintaa varten määräys on annettu. Edunvalvojan määräämisestä aiheutuneet kustannukset sekä edunvalvojan palkkio ja kustannukset maksetaan valtion varoista. Muuten edunvalvonnassa noudatetaan soveltuvin osin holhustoimilain säännöksiä.

Edunvalvojan määräämistä koskevassa menettelyssä sovelletaan holhustoimilain ja oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Holhustoimilain 79 §:ssä säädetään edunvalvojaa koskevasta väliaikaisesta määräyksestä. Pykälän mukaan asiassa, joka koskee edunvalvojan määräämistä tai toimintakelpoisuuden rajoittamista, tuomioistuin voi antaa väliaikaisen määräyksen. Jos asiaa ei voida viivyttää, määräys voidaan antaa kuulematta sitä, jonka edun valvomisesta on kysymys, sekä muita 73 §:ssä mainittuja henkilöitä. Väliaikainen määräys on voimassa, kunnes tuomioistuin antaa asiassa päätöksen, jollei määräystä sitä ennen peruuteta tai muuteta. Väliaikaiseen määräykseen ei saa hakea muutosta.

Poliisihallituksen ohjeessa *lapsi poliisitoiminnassa ja esitutkinnessa* (POL-2019-34669) todetaan, että lapsen edunvalvonta järjestetään jo esitutinnan alussa ennen lapsen kuulemistä, ja edunvalvoja kuulustellaan asianomistajan asemassa syytepyynnön, rangaistus- ja korvausvaatimusten osalta. Edunvalvojaa haettaessa tulee käyttää siihen tarkoitukseen laadittua hakemuslomaketta.

Tuomioistuinviraston tilaston mukaan vuonna 2020 alaikäiselle määrättävää edunvalvojaa koskevia hakemuksia saapui tuomioistuihin 1.454 kappaletta. Edunvalvojan sijaisen määräämistä koskevia hakemuksia saapui 1.717 kappaletta (lukuihin sisältyy muitakin kuin rikosasioihin liittyviä hakemuksia). Esitutkintalain 4 luvun 8 §:n nojalla määrättyjä edunvalvojia oli vuonna 2020 määrätty noin 1.030 kappaletta. Holhustoimilain 79 §:n mukaisesti määrättyjä väliaikaisia edunvalvojia koskevaa tilastoa ei ole saatavilla.

Hyviä menettelytapoja uhrien tarpeiden huomioimiseksi rikosprosessissa selvittäneen työryhmän (Oikeusministeriö, Mietintöjä ja lausuntoja 44/2018) mukaan rikosprosessin onnistumisen näkökulmasta keskeistä on, että lapselle hankitaan edunvalvoja ja/tai oikeudenkäyntiavustaja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Työryhmän mukaan edunvalvojan määräystä haetaan tai se saadaan usein vasta sitten, kun lasta on jo kuultu esitutkinnessa. Se, että lasta kuullaan esitutkinnessa ilman edunvalvojan ja/tai avustajan läsnäoloa, voi olla uhrin oikeuksien toteutumisen ja rikosprosessin sujuvuuden kannalta ongelmallista. Edunvalvojamääräysten saaminen tehokkaasti silloin, kun se on tarpeen, on yksi osa-alue, jolla lapsiin kohdistuvien rikosten prosessin kestoa voidaan lyhentää.

Lapselle voidaan tarpeen mukaan hakea edunvalvojaa jo varhaisessa esitutkinnan vaiheessa. Holhoustoimilain 79 §:n mukaisesti on mahdollista antaa väliaikainen edunvalvojamääräys ilman asianosaisten kuulemista hyvinkin nopeasti edunvalvojaa koskevan hakemuksen saavuttua tuomioistuimeen. Edunvalvojamääräysten saaminen kestää kuitenkin yhä joissain käräjäoikeuksissa pitkään. Tiedossa ei ole, onko hakemuksissa ollut kyse väliaikaismääräyksistä vai muista tilanteista. Tapausten yksityiskohtia ja niiden käsittelyn keston vaikuttaneita tekijöitä olisi selvitettävä tarkemmin. Ongelma ei vaikuttaisi kuitenkaan olevan voimassa olevassa lainsäädännössä. Asiantilan selkiyttämiseksi ja tietoisuuden lisäämiseksi väliaikaismääräyksen mahdollisuudesta on tarpeen lisätä esitutkintalakiin informatiivinen viittaus holhoustoimilain 79 §:ään.

Alaikäiselle todistajalle määrättävä edunvalvoja

Esitutkintalain 4 luvun 8 § koskee ainoastaan esitutkinnan asianosaisia. Säännös ei lähtökohtaisesti sovellu asiassa mahdollisesti kuulusteltaviin alaikäisiin todistajiin. Joissain tilanteissa myös alaikäisille todistajana kuulusteltaville voi olla tarpeellista määrätä edunvalvoja huoltajan sijaiseksi samalla tavoin kuin asianosaiselle.

Edunvalvojan merkitys todistajan asemassa olevan alaikäisen kohdalla ei ole yhtä suuri kuin asianosaisten kohdalla. Eduskunnan oikeusasiamies on antamassaan, alaikäiselle todistajalle edunvalvojan sijaisen määräämistä koskeneessa ratkaisussaan pitänyt kuitenkin merkityksellisenä todistajan kieltäytymis- ja vaitiolo-oikeuden käyttämistä, jonka osalta todistajana kuulusteltavan laillisella edustajalla on ratkaisun mukaan puhevalta (Dnro 335/4/12, 23.8.2013).

Kun alaikäiselle todistajalle määrätään edunvalvoja huoltajan sijaiseksi, edunvalvojan hakemisessa ja menettelyssä sovelletaan holhoustoimilakia. Hakija voi holhoustoimilain 72 §:n mukaan olla holhousviranomainen tai se, jonka edun valvomisesta on kysymys, taikka tämän edunvalvoja, vanhempi, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen tai alaikäisen huoltaja tai hyvinvointialue. Näin ollen esitutkintaviranomainen ei näissä tilanteissa voi suoraan tehdä edunvalvojan määräämistä koskevaa hakemusta. Jotta edunvalvoja voitaisiin määrätä kaikille alaikäisille asianomistajan ja todistajan asemassa oleville henkilöille yhtäläisin edellytyksin ja samanlaisessa prosessissa, on tarpeellista laajentaa esitutkintalain 4 luvun 8 §:n soveltamisalaa koskemaan myös muita alaikäisiä kuulusteltavia kuin alaikäisiä asianosaisia.

Uhridirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta

Uhridirektiivin 17 artiklan 1 kohdan a alakohdassa säädetään velvollisuudesta lieventää muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa rikos on tehty, asuvalle uhrille aiheutuvia vaikeuksia antamalla viranomaisille valtuudet ottaa uhrilta lausunto välittömästi sen jälkeen, kun toimivaltaiselle viranomaiselle on tehty rikosilmoitus. Artiklan 3 kohdassa säädetään velvollisuudesta toimittaa uhrin tekemä rikosilmoitus viipymättä sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos se jäsenvaltio, jossa rikosilmoitus on tehty, ei ole käyttänyt toimivaltaa aloittaa menettely.

Edellä todetun mukaisesti Suomi on saattanut uhridirektiivin kansallisesti voimaan ja ilmoittanut tästä komissiolle 18.12.2015 ja 29.01.2016. Suomen hallitus vastaanotti 8.3.2019 komission Suomelle SEUT 258 artiklan nojalla osoittaman perustellun lausunnon, joka koski direktiivin täytäntöönpanoa. Perustellussa launnossaan komissio katsoi, että Suomi ei ole saattanut kansallista lainsäädäntöään kaikkien direktiivien säännösten mukaisiksi. Suomen hallitus vastasi perusteltuun lausuntoon, minkä jälkeen komissio ilmoitti päätöksestään lopettaa rikkomusasiaa koskeva menettely.

Vastauksessaan perusteltuun lausuntoon Suomen hallitus katsoi, että Suomi ei ole laiminlyönyt velvollisuuttaan saattaa kansallista lainsäädäntönsä vastaamaan direktiivin säännöksiä. Suomen hallitus totesi kuitenkin, että komission kiinnitettyä erityistä huomiota joihinkin direktiivin säännöksiin, Suomen hallitus aikoi arvioida tarvetta lainsäädännön täsmentämiseen muun ohella direktiivin 17 artiklan 1 kohdan a alakohdan ja 3 kohdan osalta.

Perustellussa lausunnossa on käsitelty direktiivin 17 artiklan 1 kohdan a alakohdan säännöstä, jossa edellytetään, että toimivaltaisella viranomaisella on valtuudet ottaa uhrilta lausunto välittömästi sen jälkeen, kun sille on tehty rikosilmoitus, jos uhri asuu muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa rikos on tehty. Esitutkintalain 7 luvun 2 §:n mukaan asianomistaja, jolla ilmeisesti ei ole tutkittavaa asiaa selventäviä tietoja, voidaan jättää esitutkinnassa kuulustelematta, jos hän on rikosilmoituksen tehdessään tai muussa yhteydessä ilmoittanut syytteestä päättämistä ja oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat. Lisäksi esitutkintalain 7 luvun 1 §:n 2 momentin nojalla asianomistaja saa antaa lausumansa asiamiehen välityksellä taikka puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä, jos tutkija katsoo, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Säännösten voidaan katsoa täyttävän artiklan 1 kohdan a alakohdan vaatimuksen siitä, että esitutkintaviranomaisen on voitava ottaa uhrilta lausunto välittömästi rikosilmoituksen tekemisen jälkeen. Lainsäädännön täsmentämiseen ei siten tältä osin ole tarvetta.

Direktiivin 17 artiklan 3 kohdan osalta perustellussa lausunnossa on käsitelty sitä, täyttääkö Suomen lainsäädäntö kohdan vaatimukset siltä osin kuin siinä säädetään velvollisuudesta toimittaa ”viipymättä” rikosilmoitus sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty. Esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 2 momentissa säädetään, että kun asianomistaja ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos esitutkintaviranomainen ei pykälän 1 momentin mukaisesti tutki rikosta. Edellytyksenä toimittamiselle on lisäksi, että asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa tai että vakavan rikoksen ollessa kysymyksessä hän ei ole halunnut menetellä niin. Säännös täyttää artiklan 3 kohdan vaatimukset (ks. myös HE 66/2015 vp s. 28). Koska säännöksessä ei kuitenkaan nimenomaisesti todeta, että rikosilmoituksen toimittaminen toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle olisi tehtävä viipymättä, säännöstä olisi perusteltua täydentää tältä osin.

3 Tavoitteet

Esityksessä ehdotettavilla muutoksilla on tarkoitus ensinnäkin selventää pakkokeinolain ja muun pakkokeinoasioita sääntelevän lainsäädännön sellaisia säännöksiä, jotka ovat käytännössä osoittautuneet epäselviksi tai tulkinnanvaraisiksi. Muutoksen myötä tavoitteena on, että säännökset ovat selkeitä soveltaa, mikä lisää sekä käsittelyn tehokkuutta että pakkokeinojen kohteena olevien yhdenvertaista ja lain soveltajasta riippumatonta kohtelua.

Tarkoituksena on myös tehostaa pakkokeinoasioiden käsittelyä siltä osin kuin tämä voidaan tehdä vaarantamatta käsittelyn kannalta olennaisia perusoikeusintressejä. Pakkokeinoasioiden käsittelyn tehokkuuden lisäämisellä voidaan varmistaa viranomaisten resurssien tehokas ja perusteltu kohdentuminen. Käsittelyn tehokkuus on myös pakkokeinon kohteena olevan intressissä, koska se on omiaan lyhentämään käsittelyn kestoa ja siten vähentämään pakkokeinoista niiden kohteelle aiheutuvaa haittaa.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan tehtäväksi useita pakkokeinon kohteena olevan henkilön perusoikeussuojaa vahvistavia muutoksia, jotka perustuvat voimassa olevasta sääntelystä erityisesti laillisuusvalvonta- ja oikeuskäytännössä esiin nousseisiin seikkoihin. Tavoitteena on pakkokeinolain mukaisen suhteellisuusperiaatteen mukaisesti varmistaa, että pakkokeinoja käytetään

vain siinä määrin kuin pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Edelleen ehdotuksilla on tarkoitus tehdä esitutkintalakiin ja muuhun rikosprosessia koskevaan lainsäädäntöön sellaiset lainsäädäntömuutokset, joiden on katsottu olevan eduskunnan lausumien, erilaisten toimenpidekirjausten, laillisuusvalvontaratkaisuiden ja käytännön toimijoiden kannanottojen johdosta tarpeellisia. Tavoitteena on selkiyttää lainsäädäntöä ja tehostaa rikosasioiden käsittelyä. Esityksen tavoitteena on lisäksi panna täytäntöön vuosille 2021–2023 valtioneuvoston periaatepäätöksenä hyväksytyyn ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman toimenpide 32. Tätä kautta tavoitteena on myös edistää rikosvastuun toteutumista ihmiskaupparikoksissa ja sen lähirikoksissa. Esityksessä ehdotettavilla muutoksilla on niin ikään tarkoitus parantaa muidenkin haavoittuvassa asemassa olevien rikosten uhrien, kuten lapsien, asemaa rikosprosessissa. Ehdotukset pohjautuvat tältä osin rikosprosessin tehostamista koskevaan mietintöön (Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2022:14).

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Pakkokeinolaki

Esityksessä ehdotetaan ensinnäkin useita selvennyksiä ja tarkennuksia pakkokeinolain ja muun pakkokeinoasioita sääntelevän lainsäädännön sellaisiin säännöksiin, jotka ovat käytännössä osoittautuneet epäselviksi tai tulkinnanvaraisiksi. Tämän lisäksi esityksessä ehdotetaan tiettyjä sellaisia muutoksia, joiden voidaan katsoa tehostavan pakkokeinoasioiden käsittelyä vaarantamatta käsittelyn kannalta olennaisia perusoikeusintressejä. Tällaisena voidaan pitää esimerkiksi sitä, että useissa pakkokeinolain mukaisten pakkokeinojen tuomioistuinkäsittelyissä mahdollistettaisiin asian ratkaiseminen tuomioistuimen kansliassa ilman istuntokäsittelyä. Edellytyksenä tälle olisi, että tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja että pakkokeinoasian kohteena oleva henkilö suostuu pyyntöön asian sanotusta ratkaisemistavasta.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan erityisesti seuraavia lukukohtaisia muutoksia pakkokeinolakiin.

Pakkokeinolain 2 luvussa ehdotetaan säädettäväksi pidättämistä koskevasta kirjallisesta päätöksestä. Päätöksessä tulisi lyhyesti mainita tiedot rikoksesta, josta pidätettyä epäillään, ja pidättämisen peruste. Päätöksestä olisi ilman aiheetonta viivytystä toimitettava jäljennös pidätetylle.

Kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamista koskevaa pakkokeinolain 4 luvun sääntelyä ehdotetaan uudistettavaksi selventämällä yhteydenpitorajoitusten alaa ja niiden valvontaa koskevia vastuita. Lisäksi ehdotetaan, että edellytettäisiin erityisen painavia syitä sellaisille yhteydenpitorajoituksille, jotka koskevat yhteydenpitoa nimeämättömään joukkoon henkilöitä. Samalla muutosten johdosta ehdotetaan tehtäväksi eräitä yhteydenpidon valvontaa koskevien säännösten täsmennyksiä myös tutkintavankeuslakiin ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettuun lakiin.

Matkustuskieltoa koskevaa pakkokeinolain 5 lukua ehdotetaan tarkennettavaksi erityisesti matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttamista, matkustuskiellon voimassaoloa ja matkustuskiellon rikkomista koskevan sääntelyn osalta. Lisäksi ehdotetaan sääntelyä tehostetun matkustuskiellon valvomisessa käytettävien välineiden kiinnittämisestä.

Vakuustakavarikkoa koskevan pakkokeinolain 6 luvun osalta ehdotetaan ensinnäkin, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi ennen vakuustakavarikkoa koskevan vaatimuksen tekemistä ilmoitettava siitä syyttäjälle, joka voisi ottaa asian päätettäväkseen. Poikkeuksena tästä olisivat vain tilanteet, joissa tällaista ilmoitusta olisi pidettävä ilmeisen tarpeettomana. Vakuustakavarikon kumoamista koskevassa sääntelyssä ehdotetaan lisäksi selvennettävän vakuustakavarikon suhdetta ulosottokaaren säännöksiin sekä yhtenäistettävän sääntelyä takavarikkoa koskevaan vastaavaan sääntelyyn.

Takavarikoimista ja asiakirjan jäljentämistä koskevassa pakkokeinolain 7 luvussa ehdotetaan ensinnäkin korostettavan takavarikon kohteena olleen esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttamista viipymättä takavarikon päätyttyä. Samalla ehdotetaan lisättäväksi tahoja, joille takavarikoimista tai jäljentämistä koskevan pöytäkirjan jäljennös tulee toimittaa. Lisäksi ehdotetaan selvennettäväksi sääntelyä siitä, milloin tuomioistuimen on otettava takavarikkoa tai jäljentämistä koskeva asia tutkittavakseen. Edelleen ehdotetaan tarkennettavaksi, että takavarikosta päättämistä vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta koskeva sääntely soveltuu myös jäljentämistilanteisiin.

Etsintää koskevaan pakkokeinolain 8 lukuun ehdotetaan säännöksiä paikanetsinnän ja laite-etsinnän saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi tietyissä tilanteissa. Paikanetsinnän osalta ehdotettu sääntely soveltuisi, jos etsintä olisi vaikutuksiltaan ja menettelyltään vastannut kotietsintää ja kohdistuisi paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä tai johon yleinen pääsy on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana. Laite-etsinnän osalta mahdollisuus tulisi kyseeseen, jos laite-etsintä olisi toimitettu sanotunlaisen paikanetsinnän tai kotietsinnän yhteydessä taikka olisi syytä olettaa, että laite-etsinnän kohteeksi on joutunut tietoa, josta on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä.

Salaisia pakkokeinoja koskevassa pakkokeinolain 10 luvussa ehdotetaan useita merkittäviä muutoksia. Ensinnäkin ehdotetaan, että telekuuntelun käyttöedellytyksiä koskevaan perusterikoslistaan lisättäisiin törkeä pahoinpitely, törkeä tietoliikenteen häirintä, törkeä tietojärjestelmän häirintä ja törkeä ampuma-aserikos. Lisäksi ehdotetaan, että telekuuntelu- tai televalvontalupaa ei enää jatkossa haettaisi ja määrättäisi teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisesti, vaan arvioitavana olisi, voidaanko telepakkokeinoja kohdistaa mihin tahansa tietyn epäillyn käytössä olevaan osoitteeseen tai laitteeseen. Televalvontaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella koskevaa säännöstä ehdotetaan laajennettavaksi tilanteisiin, joissa henkilön terveydentila on huonontunut niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan suostumusta.

Lisäksi peitelty tiedonhankinta ehdotetaan mahdollistettavaksi tietoverkossa tehtynä selvittäessä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai sukupuoliseellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa. Peitetoiminnan käytön osalta ehdotetaan ensinnäkin, että tappoa, murhaa tai surmaa selvittäessä ei enää jatkossa olisi rikollisen toiminnan suunnitelmallisuutta, järjestäytyneisyyttä tai ammattimaisuutta taikka ennakoitavissa olevaa jatkuvuutta tai toistuvuutta koskevaa lisäedellytystä. Lisäksi peitetoiminnassa tehtäviä rikoksia koskevat säännökset ehdotetaan kirjoitettaviksi toimivaltasäännösten muotoon. Ylimääräisen tiedon käyttö mahdollistettaisiin tiettyjen uusien kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa olevien rikosten selvittämisessä. Lisäksi rikostutkinnan kannalta selvästi turhan ylimääräisen tiedon hävittäminen ehdotetaan mahdollistettavaksi nykysääntelyn mukaista aikaisemmin, jos epäilty suostuisi tiedon hävittämiseen.

Erinäiset säännökset sisältävään pakkokeinolain 11 lukuun ehdotetaan ensinnäkin sisällytettäväksi säännös siitä, mitä pakkokeinoja voidaan käyttää, jos kysymys on alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäilystä. Näissäkin tilanteissa pakkokeinon käyttö olisi mahdollista

vain kyseisen pakkokeinon käyttöä koskevien edellytysten muuten täyttyessä. Säännöksen tulkinnassa tulisi huomioida myös pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukainen suhteellisuusperiaate. Lisäksi lukuun ehdotetaan esitutkintayhteistyötä ohjaavaa säännöstä siitä, millä edellytyksin esitutkintaviranomaisen tulisi ilmoittaa pakkokeinojen käytöstä syyttäjälle.

Esitutkintalaki

Esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi esitutkintalain mukaisen edunvalvojan määräämisen mahdollisuutta muihinkin alle 18-vuotiaisiin lapsiin kuin asianosaisiin. Lain terminologiaa tältä osin selvennettäisiin ja pykälään lisättäisiin informatiivinen viittaus holhoustoimilain 79 §:ään, jossa säädetään väliaikaisesta edunvalvojan määräämisestä.

Esitutkintalain epäillylle ja asianomistajalle tehtäviä ilmoituksia koskeviin säännöksiin ehdotetaan lisättäväksi velvollisuus sovittelusta ilmoittamiseen. Tarkoituksena olisi edistää asianosaisien tietoisuutta sovittelumahdollisuudesta.

Mahdollisuutta käyttää esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua todisteena oikeudenkäynnissä laajennettaisiin koskemaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä, korvauksen tarjoamista nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta, paritusta ja ihmiskauppaa koskevia oikeudenkäynnejä. Ehdotuksen tarkoituksena on parantaa näiden rikosten asianomistajien asemaa rikosprosessissa ja suojella heitä rikosprosessin aiheuttamilta haitoilta.

Esitutkintalakeja ehdotetaan muutettavaksi siten, että putkakuolemien esitutkinnassa syyttäjät toimisi aina tutkinnanjohtajana, kun epäillään poliisin palveluksessa olevan henkilön syyllistyneen rikokseen. Lisäksi esitutkintalain säännökseen ilmoituksesta syyttäjälle lisättäisiin esitutkintaviranomaiselle velvollisuus ilmoittaa syyttäjälle, mikäli henkilö on kuollut tai vakavasti loukkaantunut tilanteessa, jossa poliisimies on käyttänyt voimakeinoja.

Laki Syyttäjälaitoksesta

Syyttäjän vaitiolo-oikeutta laajennettaisiin siten, että jatkossa kaikilla syyttäjillä olisi vastaava vaitiolo-oikeus kuin tutkinnanjohtajana toimivilla syyttäjillä sekä syyttäjillä heidän vahvistaes- saan eurooppalaisen tutkintamääräyksen. Vaitiolo-oikeuden piiriin kuuluvat tiedot koskisivat luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilön henkilöllisyyttä sekä taktisia ja teknisiä menetelmiä. Nykyisin syyttäjällä on vaitiolo-oikeus vain hänen toimiessaan tutkinnanjohtajana tai saadessaan vahvistettavaksi rikosasioita koskevan eurooppalaisen tutkintamääräyksen.

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n 4 momentissa, joka koskee pakkokeinoasioiden julkisuutta asioissa, joissa tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, ehdotetaan huomioitaviksi myös esineen, omaisuuden tai asiakirjan haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä, takavarikon määrääjän pidentämistä sanotuissa tilanteissa ja erityistä kotietsintää koskevat käsittelyt. Ehdotuksen mukaan asia näissäkään tilanteissa käsiteltäisiin ja ratkaisu julistettaisiin yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulisivat pääsääntöisesti julkisiksi vastaavana ajankohtana kuin momentissa nykyisin mainituissa tilanteissa. Erityisen kotietsinnän osalta ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulisivat julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu.

Lisäksi vastaava muutos tehtäisiin myös oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohtaa sääntelevässä lain 5 §:ssä ja asianosaisen oikeutta tiedonsaantiin koskevassa lain 12 §:ssä.

Esityksessä ehdotetaan myös lain 6 ja 24 §:n sääntelyä täydennettävän niin, että jatkossa tuomioistuimien voisi määrätä asianomistajan henkilöllisyyden pidettäväksi salassa sellaisissa hakemusasioissa, jotka liittyvät rikosasiaan, joka koskee erityisen arkaluonteista asianomistajan yksityiselämään liittyvää seikkaa.

Laki tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta

Laissa tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta ehdotetaan huomioon otavaksi myös tehostettu matkustuskielto siten, että sääntely myös tehostetun matkustuskiellon osalta vastaisi kansallisissa menettelyissä säädettyä.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Viranomaisten toimintaan kohdistuvat vaikutukset

Ehdotuksilla ei ehdoteta perustettavaksi uusia viranomaisia.

Useiden ehdotusten arvioidaan säästävän toimivaltaisten viranomaisten resursseja. Tällaisena voidaan ensinnäkin pitää ehdotusta siitä, että useissa pakkokeinolin mukaisten pakkokeinojen tuomioistuinkäsittelyissä mahdollistettaisiin asian ratkaiseminen tuomioistuimen kansliassa ilman istutuskäsittelyä. Vakuustakavarikon osalta lisäksi ehdotetaan, että tietyissä tilanteissa vakuustakavarikon voimassaoloa koskevaa määräaika voitaisiin pidentää neljän kuukauden sijaan enintään vuosi kerrallaan tai päättää, että vakuustakavarikko on voimassa toistaiseksi. Sanoitusten ehdotusten voidaan arvioida säästävän kaikkien käsittelyyn osallistuvien viranomaisten resursseja. Lisäksi istutuskäsittelyjen vähentämisen voidaan arvioida vähentävän myös valtion varoista avustajille maksettavia istutuspalkkioita.

Vastaavasti säästöä voidaan arvioida aiheutuvan siitä, että telekuuntelu- tai televalvontalupaa ei enää jatkossa haettaisi ja määrättäisi vain tiettyihin yksilöityihin telesoitteisiin tai telepäätelaitteisiin. Kun ehdotuksen johdosta ei enää jatkossa olisi tarvetta hakea ja käsitellä uutta lupaa aina, kun ilmenee saman epäillyn käytössä oleva, rikostutkinnan kannalta olennainen luvan ulkopuolinen telesoite tai telepäätelaitte, telepakkokeinoja koskevien tuomioistuinkäsittelyiden määrän voidaan arvioida vähenevän ja siten näihin tarvittavien resurssien säästyvän. Jonkinlaista säästöä voidaan arvioida esitutkintaviranomaisille syntyvän siitä, että telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisessa ei enää jatkossa tarvittaisi sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen.

Edelleen merkittävää säästöä voidaan arvioida syntyvän esitutkintaviranomaisille siitä, että ehdotukset mahdollistaisivat rikostutkinnan kannalta selvästi turhan ylimääräisen tiedon hävittämisen nykysääntelyn mahdollistamaa aikaisemmin. Ehdotettu säästäisi tiedon säilyttämiseen tarvittavaa tallennustilaa merkittävästi etenkin laajoissa ja pitkäkestoisissa rikosasioissa.

Ehdotuksilla tavoiteltu sääntelyn selkeyttäminen voi jossain määrin säästää sekä viranomaisten että muiden toimijoiden resursseja. Tässä suhteessa merkityksellisenä voidaan pitää esimerkiksi ehdotusta tietojärjestelmän haltijan tietojenanto- ja avustusvelvollisuudesta, jonka tavoitteena

on selventämisen myötä myös tehostaa viranomaisten ja yksityisten toimijoiden välistä yhteistyötä.

Yhteydenpitorajoituksia koskevien ehdotusten voidaan arvioida olevan lähtökohtaisesti kustannusneutraaleja. Ehdotusten voidaan arvioida aiheuttavan asiaa käsittelevissä viranomaisissa jossain määrin uusia käsittely- ja perustelutarpeita. Toisaalta valmistelussa on arvioitu, että eri toimijoiden roolien selkeyttäminen sekä erityisesti laajojen, nimeämättömään joukkoon kohdistuneiden yhteydenpitorajoitusten edellytysten täsmentyminen voi osaltaan tehostaa menettelyä ja varmistaa, että yhteydenpitorajoituksia määrätään ja valvotaan vain asian edellyttämässä laajuudessa. Jos ehdotukset siirtäisivät käytännössä yhteydenpidon valvontaa esitutkintaviranomaisilta säilytyksestä vastaaville viranomaisille, tämä tulisi ottaa huomioon resursseissa. Huomioida tulee muun ohessa esimerkiksi se, että yhteydenpidossa ja sen valvonnassa on käytössä riittävät tulkkausresurssit.

Pidättämistä koskevan päätöksen kirjallisena edellyttämisen voidaan arvioida jossain määrin lisäävän pidättämiseen oikeutetun virkamiehen työtehtäviä. Tämän merkitystä toisaalta vähentää, että jo nykyisellään pidättämisen syy tulee ilmoittaa ja pidättämistä koskeva päätös kääntää. Lisäksi valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta edellyttää tälläkin hetkellä pidättämispäätöksestä kirjattavan tiettyjä tietoja. Säännökseen ei myöskään liittyisi rikoksesta epäillyn ehdotonta kuulemisvelvollisuutta, vaan tämä olisi tarpeenvaraista.

Esitetyn voidaan arvioida aiheuttavan jossain määrin lisää työtehtäviä syyttäjille siltä osin kuin jo ennen syytteen vireille tuloa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi ilmoitettava vakuustakavarikkoa koskevan vaatimuksen tekemisestä syyttäjälle, joka voisi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vaatimuksen tekemisestä. Ehdotuksen voidaan toisaalta arvioida säästävän resursseja tutkinnan myöhemmistä vaiheista, kun vakuustakavarikkovaatimus on voitu arvioida jo tutkinnan varhaisessa vaiheessa myös syyttäjän toimesta. Lisäksi esityksessä on jatkovalmistelussa rajattu ilmoitusvelvollisuuden piiristä pois sellaiset tilanteet, joissa ilmoitusta olisi pidettävä ilmeisen tarpeettomana.

Erityisesti tuomioistuinten tehtäviä saattaa jossain määrin lisätä pakkokeinolain 7 luvun 21 §:ssä ehdotettava selvennys, jonka mukaan takavarikosta päättämistä vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta koskeva pykälä soveltuu myös jäljentämistilanteisiin. Pykälän mukaan myös asiakirjan jäljentämisestä päättäneen viranomaisen olisi viikon kuluessa päätöksestä saatettava jäljentämistä koskeva päätös käräjäoikeuden vahvistettavaksi. Muutoksen vaikutuksen arviointia kuitenkin vaikeuttaa, että oikeustilaa ja siihen perustuvaa nykykäytäntöä on pidetty tältä osin epäselvänä. Tuomioistuimiin käsiteltäväksi tulevien asioiden määrää voi lisätä pakkokeinolain 8 lukua koskeva ehdotus, jonka mukaan paikanetsinnän ja laite-etsinnän voisi tietyissä tilanteissa saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Muutoksen merkitystä kuitenkin vähentää, että ehdotetut säännökset pitkälti vain vahvistaisivat lain tasolla jo nykyään korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön perustuvan oikeustilan. Lisäksi paikanetsinnän osalta huomiota voidaan pienenä määrin kiinnittää siihen, että esityksessä edellytettäisiin paikanetsinnän näissä tilanteissa vastaavan kotietsintää sekä vaikutuksiltaan että menettelyltään. Erityisesti tuomioistuinten osalta tehtäviä saattaa jossain määrin lisätä myös pakkokeinolain 10 lukua koskeva ehdotus, jonka mukaan telekuuntelun perusterikoksiin lisättäisiin uusia rikosnimikkeitä. Vastaavasti muutoksella voisi olla jossain määrin vaikutuksia teleoperaattoreiden toimintaan, koska tietopyynnot teleoperaattoreille voisivat lisääntyä. Ehdotuksen johdosta telekuuntelua voitaisiin hakea entistä useamman rikoksen selvittämisessä. Lisäksi erityisesti peiteltyyn tiedonhankinnan tietoverkossa ja peitetoiminnan käyttöä voidaan arvioida joissain määrin lisäävän, että niitä koskevia edellytyksiä ehdotetaan tietyiltä osin kevennettäväksi.

Muutokset tulisi luonnollisesti huomioida viranomaisten olemassa ja rakenteilla olevissa asiankäsittelyjärjestelmissä, joihin pakkokeinoja kirjataan ja joissa niitä hallitaan. Ehdotuksista voidaan arvioida aiheutuvan järjestelmiin jonkin verran muutostarpeita ja tästä seuraavia kustannuksia. Kustannusten suuruus on osin riippuvainen siitä tarkoituksenmukaisuusharkintaan liittyvästä seikasta, kuinka kattavasti muutostyöt nähdään tarpeellisiksi ja välttämättömiksi tehdä. Kysymyksessä olevan uudistuksen laajuus huomioon ottaen on lisäksi selvää, että pakkokeinolainsäädäntöä soveltavat virkamiehet tarvitsevat koulutusta uuden lainsäädännön käyttöön ottamisen yhteydessä.

Ns. putkakuolemiin liittyvällä lainsäädäntömuutoksella selkiytettäisiin syyttäjän roolia tutkinnanjohtajana näissä tutkinnoissa sekä vältettäisiin turhaa ja päällekkäistä työtä kahden tutkinnanjohtajan arvioidessa samaa asiaa. Poliisin voimankäyttötilanteisiin liittyvällä ilmoitusvelvollisuuden säätämällä ei muutettaisi asiantilaa nykyisestä, mutta nostettaisiin säännös lain tasolle viranomaisten ohjeistuksesta.

Syyttäjien tehtäviä lisäksi putkakuolematapauksissa toimitettava syyttäjäjohtoinen esitutkinta myös poliisin palveluksessa olevien henkilöiden osalta. Lisäys olisi kuitenkin vähäinen, sillä muutoksesta arvioidaan aiheutuvan vuosittain noin 10–20 syyttäjätutkintajohtoisien asian lisäys. Säännösmuutoksesta aiheutuisi siten arviolta 0,5 henkilötyövuoden kustannusvaikutus. Kyseinen noin 0,5 henkilötyövuoden lisästarve Syyttäjälaitokselle olisi toteutettavissa nykyisen kehyksen sisäisin kohdennuksin.

Syyttäjän vaitiolo-oikeutta koskeva ehdotus helpottaisi poliisin ja syyttäjän esitutkintayhteistyötä erityisesti järjestäytyntä rikollisuutta ja huumausainerikollisuutta koskevissa asioissa.

4.2.2 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset

Pakkokeinojen käytöllä puututaan perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeusvelvoitteissa suojattuihin oikeushyviin. Tämä koskee erityisesti oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapautta, yksityiselämän suojaa ja omaisuuden suojaa. Perustuslain 21 §:n nojalla huomioon on otettava myös oikeusturvakysymykset. Edellä todetun mukaisesti ehdotuksilla edistetään oikeusturvan sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, yhtäältä kun pakkokeinojen kohteena olevien henkilöiden perusoikeuksien suojaa nimenomaisesti vahvistetaan ja toisaalta kun tarkennetaan ja yhdenmukaistetaan pakkokeinojen soveltamista koskevaa sääntelyä.

Lasten asemaa pakkokeinojen kohteena selventäisi ehdotus siitä, mitä pakkokeinoja voidaan käyttää, jos kysymys on alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäillystä. Yhteiskunnallisesti voidaan pitää erityisen tärkeänä, että sääntely on alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyjen osalta selvää ja laintasoista.

Esityksellä olisi myös tiettyjen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asemaa parantava vaikutus. Edunvalvojan määräämistä koskevat lainsäädäntömuutokset parantaisivat lapsiuhrien asemaa rikosprosessissa. Esityksellä edistettäisiin rikosvastuun tehokasta toteutumista ihmiskaupparikoksissa ja sen lähirikoksissa sekä parannettaisiin näiden rikosten uhrien suojelua mahdollistamalla näissä asioissa esitutkintatallenteen hyödyntäminen oikeudenkäynnissä.

Rikoksantorjuntaa ja turvallisuutta edistävää vaikutusta on sillä, että poliisi ja muut esitutkintaviranomaiset voivat tehokkaasti selvittää rikoksia.

Ns. putkakuolemiin ja poliisin voimankäyttötilanteisiin liittyvillä lainsäädäntömuutoksilla lisätäisiin esitutkinnan uskottavuutta ja puolueettomuutta näissä tilanteissa.

Syyttäjän vaitiolo-oikeutta koskevalla ehdotuksella tehostettaisiin esitutkintayhteistyötä ja helpotettaisiin syyttäjän roolia esitutkinnan asianmukaisuuden ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten seuraajana.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehtojen arviointi

Edellä tarkemmin selostetuin tavoin esityksessä ehdotettavat muutokset perustuvat pitkälti esimerkiksi oikeuskäytännössä, laillisuusvalvonnassa ja käytännön lainsoveltamisessa lainsäädännön sisällöstä tehtyihin havaintoihin, joiden johdosta esitettyjen lainsäädäntötoimien katsotaan olevan perusteltuja. Erilaisia sääntelyvaihtoehtoja on pyritty tarpeen mukaan kuvaamaan nykytilan kuvauksessa kulloistakin muutettavaksi ehdotettavaa säännöstä koskevassa osiossa.

Valmistelussa on lisäksi pohdittu useita sellaisia kysymyksiä, joiden johdosta ei ole päädytty ehdottamaan lainsäädäntömuutoksia. Näitä on käsitelty esitystä edeltäneissä mietinnöissä ja tarpeen mukaan myös mietintöjen saamaa lausuntopalautetta koskevassa osiossa.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Esitystä edeltäneessä pakkokeinolakimietinnössä on selvitetty Ruotsin, Tanskan, Viron, Saksan ja Alankomaiden lainsäädäntöä sellaisten kysymysten osalta, joita on pidetty sekä periaatteellisesti merkittävänä että sisällöltään sellaisina, että niiden osalta vertailusta on arvioitu voitavan saada lisäarvoa. Tällaisiksi kysymyksiksi on valmistelussa tunnistettu mahdollisuus säätää osallistuvan tietolähteen käytöstä tietyissä tilanteissa, salaisten pakkokeinojen käytöstä ilmoittaminen ja peitetoiminnan hyödyntämisen edellytykset erityisesti yksittäisen henkirikoksen tutkinnassa. Esitystä edeltäneessä rikosprosessityöryhmän mietinnössä on vastaavasti selvitetty Ruotsin, Tanskan, Alankomaiden, Saksan ja Viron lainsäädäntöä eräiden työryhmän työn kannalta merkityksellisten kysymysten osalta. Lisäksi oikeusvertailua on tehty kyseisen mietinnön liitteinä olleessa, Antti Tapanilan toteuttamassa selvityksessä syyttäjän vaitiolo-oikeudesta. Vertailuista saatua tietoa on hyödynnetty esityksen valmistelussa.

6 Lausuntopalaute

Esitystä edeltäneestä pakkokeinolainsäädäntöä koskevasta mietinnöstä (Pakkokeinolain muu-
tostarpeiden tarkastelu, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:1, pakkokeinolaki-
mietintö) annetuissa lausunnoissa mietinnössä ehdotettua lainsäädäntöä pidettiin suurelta osin
perusteltuna. Lausuntopalautetta on selostettu yksityiskohtaisesti 20.5.2022 julkaistussa lausun-
totiivistelmässä (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:25). Seuraavassa
luvussa 6.1-6.3 keskitytään tiivistäen lausunnoissa sanottuun erityisesti siltä osin kuin lausun-
noissa ehdotettiin muutoksia mietinnössä esitettyyn. Eniten lausuntopalautetta saatiin tietyistä
kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamista koskevaa pakkokeinolain
4 lukua koskevista ehdotuksista ja tietyistä salaisia pakkokeinoja koskevaa pakkokeinolain 10
lukua koskevista ehdotuksista.

Esitystä myös edeltäneestä rikosprosessin tehostamista koskevasta mietinnöstä (Rikosprosessin
tehostaminen, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:14) annetuissa lausunnoissa mie-
tinnössä ehdotettuja lainsäädäntömuutoksia pidettiin niin ikään suurelta osin perusteltuina. Tä-
män jakson lopussa luvussa 6.4 selostetaan tiiviisti lausuntopalautteen sisältö siltä osin kuin se
koskee esitykseen sisältyviä lainsäädäntömuutosehdotuksia.

6.1 Pakkokeinolakiin pakkokeinolakimietinnössä ehdotetut muutokset

Pakkokeinolain 2 luku

Lausunnonantajat pitivät ehdotusta kirjallisesta pidättämisspäätöksestä perusteltuna ja perusoikeussuojaa vahvistavana. Muutamat lausunnonantajat kuitenkin arvioivat, että säännöksessä tarkoitettun päätöksen perustelut voisivat jäädä käytännössä ohuiksi. Toisaalta jotkut lausunnonantajat korostivat, että pidättämisspäätöksessä ei tule vaatia liian yksityiskohtaisia tietoja ja toivoivat tämä vielä erikseen huomioitavan säännöksen jatkovalmistelussa. Eduskunnan oikeusasiamies totesi, että mietinnössä ei pohdita, mikä on päätöksen suhde esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun valtioneuvoston asetuksen 2 luvun 1 §:ään ja miten tuota säännöstä ehkä olisi muutettava. Lisäksi hän katsoi, että kun päätöksen sisällölle ei aseteta kovin mittavia vaatimuksia, sen tulisi olla varsin nopeasti laadittavissa ja arvioi, että poikkeuksellisissakaan tapauksissa päätösajlennoksen toimittamisen ei tulisi siksi kestää yli vuorokautta.

Jatkovalmistelussa on palautteen ja mietinnössä jo todetun johdosta pitäydytty mietinnössä ehdotetussa, vangitsemispäätöstä koskevaa säännöstä mukailevassa muotoilussa. Esityksessä on kuitenkin tarkennettu ehdotuksen suhdetta esitutkinnasta ja pakkokeinoista annettuun valtioneuvoston asetukseen ja tarkennettu tietyjä ehdotettua säännöstä koskevien perusteluiden muotoiluja.

Pakkokeinolain 3 luku

Lain 3 luvusta lausuneiden selvä enemmistö piti lukuun ehdotettuja muutoksia ja mietinnössä tehtyä tarkastelua kannatettavina. Suomen Asianajajaliitto kuitenkin katsoi, että luvun 8 § on edelleen puutteellinen, etenkin kun sitä verrataan ns. tiedonsaantidirektiivin (2012/13/EU) 7 artiklan 1 kohtaan. Liitto katsoi, että 8 §:n sanamuoto ei sinänsä ole este direktiivin 7 artiklan 1 kohdan mukaiselle lainsoveltamiselle. Suurempana ongelmana pidettiin esitutkintalain 4 luvun 15 §:n – etenkin sen 2–4 momentin – tulkintaa esitutkintaviranomaisten ja pakkokeinoituomioistuinten soveltamiskäytännöissä. Asianajaja Fredman taas arvioi, että pakkokeinolain 3 lukuun tulisi sisällyttää esitutkintalain 4 luvun 15 §:ää täydentävä säännös siitä, että vangittavaksi vaaditulla ja tutkintavangilla on oikeus saada ennen vangitsemista tai vangittuna pitämistä koskevan asian käsittelyä toimivaltaiselta (esitutkinta)viranomaiselta EU:n tiedonsaantidirektiivin 7 artiklan 1 kohdan tarkoittamat tiedot, jotka ovat välttämättömät vapaudenmenetyksen perusteen riittäytämiseksi.

Jatkovalmistelussa on korostettu, että ns. tiedonsaantidirektiivi (2012/13/EU) on pantu Suomessa täytäntöön 1.12.2014 voimaan tulleella lainsäädännöllä (HE 71/2014 vp, L 818-825/2014). Esityksen eduskuntakäsittelyssä on käyty keskustelua myös nyt käsiteltävänä olevasta kysymyksestä. Keskustelussa on muun ohessa tuotu esiin, että direktiivin 7 artiklan 1 kohta perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kohtaan, joka koskee oikeutta saada vapaudenriiston laillisuus tuomioistuimen tutkittavaksi ja että kyseistä säännöstä ja kansallista lainsäädäntöä tulee siten tulkita yhdenmukaisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa. Lakivaliokunta on käsityksenään todennut, että voimassa oleva lainsäädäntö täyttää direktiivin 7 artiklan 1 kohdan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kohdan vaatimukset (LaVM 7/2014 vp s. 3). Jatkovalmistelussa on pidetty arviota edelleen perusteltuna ja tuotu nykytilan arviointia koskevassa jaksossa todetun mukaisesti esiin, että lainsäädäntömuutosten tarpeen sijaan lausuntopalautteessa esiin nousseet kysymykset saattavat joutua pikemminkin lain puutteellisesta soveltamisesta.

Muutamit lausunnonantajat katsoivat mietinnön johtopäätöksestä poikkeavasti pakkokeinolain 3 luvun 19 §:ään liittyen, että syyttäjällä tulisi olla mahdollista kannella myös silloin, jos epäilty on määrätty pidettäväksi edelleen vangittuna mutta yksittäinen vangitsemisvaatimuksen tai vangittuna pitämistä koskevan vaatimuksen peruste on hylätty. Esimerkiksi Helsingin kärjäoikeus on katsonut, että aikaisemmin hylätyn vaatimuksen myöhempi hyväksyminen tilanteessa, jossa muutoksia ei tosiasiallisesti ole tapahtunut, tarkoittaisi käytännössä oikeusasteen sisäistä muutoksenhakua.

Mietinnössä todetun mukaisesti keskeisenä perusteluna kantelu-oikeuden rajaukselle nykytilan mukaisesti voidaan pitää, että muutoksenhaku-intressin on tyypillisesti katsottu kohdistuvan ratkaisun lopputulokseen eikä sen perusteluihin. On korostettu, että vangitsemista tai vangittuna pitämistä koskevat perustelut tulee aina osoittaa ja niitä tulee harkita nimenomaan asian käsittelyhetkellä. Tällöin on pidettävä selvänä ja periaatteellisesti tärkeänä, että myös aikaisemmin hylätty peruste voidaan käsittelyn toisessa vaiheessa hyväksyä ilman, että tätä voidaan pitää ongelmallisena. Sanotun ja mietinnössä tarkemmin selostetun johdosta asiassa ei ole nähty perusteita lainsäädäntömuutoksille.

Pakkokeinolain 4 luku

Lausunnonantajat yhtyivät mietinnössä esitettyihin näkemyksiin lainsäädännön muutos- ja tarkentamistarpeista, mutta näkivät vielä pohdittavaa luvun 1 ja 2 §:ää koskevissa ehdotuksissa. Osa lausunnonantajista korosti mietinnössä todetulla tavalla yhteydenpitorajoitusten suurta merkitystä niiden kohteena olevan henkilön perus- ja ihmisoikeuksien kannalta ja Rikosseuraamuslaitos toi lisäksi esiin laajojen, nimeämättömään joukkoon kohdistuvien yhteydenpitorajoitusten hankaluuden myös tutkintavankiloiden käytännön toiminnan näkökulmasta. Toisaalta jotkut lausunnonantajat painottivat laajojen yhteydenpitorajoitusten tärkeyttä erityisesti tutkinnan alkuvaiheissa. Useat lausunnonantajat arvioivat, että nimeämättömään joukkoon kohdistuvia yhteydenpitorajoituksia koskevien erityisen painavien syiden sisältöä olisi hyvä vielä perusteluissa tarkentaa. Jotkut lausunnonantajat taas pitivät tarpeettomana tällaisille yhteydenpitorajoituksille ehdotettua erillistä määräaika.

Joissakin lausunnoissa arvioitiin, että eri viranomaisten yhteydenpitorajoitusten valvontaa koskevaa vastuuta ja toimivaltaa tulee vielä arvioida tarkemmin jatkovalmistelussa. Jotkut lausunnonantajat katsoivat, että tuomioistuimen tulisi jatkossakin voida määrätä yhteydenpitorajoituksia myös siten, että yhteydenpito olisi sallittua valvotusti. Toisaalta mietinnössä ehdotettua ratkaisua pidettiin tässä suhteessa nykytilaa selventävänä ja osin hyvinkin selkeänä. Eduskunnan oikeusasiamies korosti, että pakkokeinolain, poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (putkalaki) ja tutkintavankeuslain muodostamaa yhteydenpidon rajoituksia koskevaa sääntelyä tulisi arvioida kokonaisuutena. Asianajaja Fredman arvioi, että yhteydenpidon rajoitus tulee jatkossakin säilyttää vapaudenmenetyksen laajuutta tai muotoa koskevana määräykseenä – määrittelyä ei tule muuttaa siten, että velvollisuuksia asetetaan tutkintavangille itselleen. Jotkut lausunnonantajat toivoivat selvennystä siihen, mihin oikeudenkäyntiasiamiehiin yhteydenpitorajoitusta ei voitaisi asettaa. Tässä suhteessa pohdintaa herättivät erityisesti kanssavastajan asiamiehen ja hallintoasian asiamiehen asema.

Jatkovalmistelussa on säilytetty mietinnössä ehdotettu perusratkaisu. Laajojen, nimeämättömään joukkoon kohdistuvien yhteydenpitorajoitusten osalta on pidetty lausuntopalautteenkin johdosta perusteltuna edellyttää erityisen painavia syitä, mutta näiden sisältöä on tarkennettu säännöskohtaisissa perusteluissa. Vastaavasti on pidetty tärkeänä, että tällaiset yhteydenpitorajoitukset

joitukset voisivat olla voimassa vain erikseen säädetyn nimenomaisen määräajan. Estettä ei kuitenkaan ole sille, että määräajan pidentämistä voitaisiin käsitellä tuomioistuimessa muun käsittelyn yhteydessä.

Voimassa olevan sääntelyn osalta keskeisenä ongelmana on pidetty epäselvyyttä yhteydenpitorajoitusten sisällöstä ja niiden valvontaa koskevista vastuista. Epäselvää on muun ohessa ollut, miten rajoituksia valvotaan ja kenen toimesta, jos tuomioistuin määrää yhteydenpidon olevan sallittua valvotusti. Tuomioistuinten sanottu määräys ei ole synnyttänyt yhteydenpitoa valvovalle viranomaiselle toimivaltaa, vaan valvonnan on nykyäänkin pitänyt perustua asiasta viranomaiselle laissa säädettyyn toimivaltaan. Jos tuomioistuinten haluttaisiin määrävän yhteydenpitorajoitusten valvonnan sisällöstä esitettyä tarkemmin, tulisi siksi säätää, mistä kaikesta tuomioistuin voisi ja sen tulisi tällöin päättää ja kuka valvonnan toteuttaisi. Vastaavasti tulisi säätää siitä, jos yhteydenpidon ja siihen kohdistuvien rajoitusten valvonta haluttaisiin yleisemminkin siirtää Rikosseuraamuslaitokselta esimerkiksi tutkinnasta vastaaville esitutkintaviranomaisille.

Esityksessä ehdotetun ratkaisun johdosta tuomioistuin määräisi rajoituksen kohteena olevan henkilön kannalta merkittävimmät rajoitukset, jotka tarkoittaisivat yhteydenpidon estämistä kokonaan yhdellä tai useammalla yhteydenpitotavalla, sekä näiden rajoitusten piiriin kuuluvat henkilöt. Henkilön valvonnasta vastaava viranomainen puolestaan varmistaisi, että tuomioistuimen näin määräämiä rajoituksia noudatettaisiin. Lisäksi valvonnasta vastaava viranomainen vastaisi nykytilan mukaisesti pakkokeinolain ulkopuolisen lainsäädännön perusteella siitä, missä määrin vapautensa menettäneen henkilön yhteydenpitoa, johon ei ole kohdistettu rajoituksia, tulee vapaudenmenetyksen tarkoituksen turvaamiseksi valvoa. Lisäarvoa ei ole nähtävissä siinä, että tuomioistuin voisi näiden lisäksi määrätä yhteydenpidon rajoituksia, joissa yhteydenpito olisi kuitenkin mahdollista valvottuna. Lisäksi tällaisissa määräyksissä on edellä käsiteltyjä, määräysten epäselvyyteen, valvontaa koskeviin säännöksiin ja oikeaan valvontatahoon liittyviä ongelmia.

Parhaillaan on käynnissä sekä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain että tutkintavankeuslain muutostarpeiden tarkastelu. Vaikka yhteydenpidon rajoittamista koskevan sääntelyn kannalta selvintä voisi olla tarkastella pakkokeinolakia ja kyseisiä säädöksiä yhdessä, on jatkovalmistelussa päädytty siihen, että nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä tehtävä tarkastelu on mahdollista tarvittaessa laajemmin huomioida kyseisissä säädöksissä niitä koskevissa erillisissä tarkasteluissa. Huomiota voidaan tältä osin kiinnittää esimerkiksi siihen, että tutkintavankeuslain muutostarpeita tarkasteltaessa on muun ohessa tarkoitus tarkastella tutkintavankeudessa tehtävien hallintopäätösten muutoksenhakukelpoisuutta. Olennaista on lisäksi huomioida, että tässä esityksessä ehdotettavalla sääntelyratkaisulla pitkälti säilytetään kyseisten säädösten sääntelymalli ja varmistetaan, että pakkokeinolain mukainen yhteydenpidon rajoituksia koskeva sääntely on yhteensopiva kyseisten säädösten sääntelyn ja siellä esimerkiksi valvontavastuista säädetyn kanssa. Tämän varmistamiseksi tässä esityksessä ehdotetaan pieniä täydennyksiä myös kyseisten lakien asiaa koskevaan sääntelyyn.

Lausuntopalautteen johdosta on jatkovalmistelussa tarkennettu, että yhteydenpitoa ei saisi rajoittaa oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitettun asianajajan, julkisen oikeusavustajan tai luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan kanssa. Muutoksella on tarkoitettu selvittää, että yhteydenpidon rajoittamista koskeva poikkeus ei koske muita, esimerkiksi hallintoasiassa toimivia asiamiehiä. Tätä on pidettävä tarpeellisena rajauksena, jotta yhteydenpitorajoitusta ei ole mahdollista kiertää hallintoasian avustajan välityksellä. Jatkovalmistelussa ei kuitenkaan ole päädytty poistamaan rajoituksen piiristä muitakaan kuin henkilöä rikosasiassa jo avustavia asianajajia, julkisia oikeusavustajia tai luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia. Olennaisena on pidetty henkilön mahdollisuutta pitää yhteyttä myös muiden kuin hänellä ky-

seisessä rikosasiassa jo olevien avustajien kanssa. Tämä voi olla tarpeellista esimerkiksi avustajan vaihtamistarpeen johdosta tai siksi, että henkilö tarvitsee avustajan toista rikosasiaa varten. Ehdotetussa säännöksessä luetellut asiamiehet ovat kuitenkin tahoja, joiden toimintaa valvotaan ja siinä havaittuihin epäasianmukaisuuksiin puututaan.

Lisäksi asianajaja Fredmanin ehdotuksen johdosta sääntelyä on jatkovalmistelussa muutettu siten, että kysymys on selvästi henkilön yhteydenpidon estämisestä eikä rajoituksen kohteena olevaan henkilöön kohdistettavasta kiellosta. Näiden ohella lausuntojen johdosta on toteutettu tiettyjä muita pienempiä tarkennuksia.

Pakkokeinolain 5 luku

Lausunnonantajat pitivät muutosehdotuksia laajalti perusteltuina. Eduskunnan oikeusasiamies kannatti ehdotusta siitä, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi aina päättää matkustuskieltopäätöksen sisällön lieventämisestä. Hän kuitenkin piti perusteltuna, että laista kävisi nimenomaisesti ilmi, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voi tällöin vain lieventää matkustuskieltoa ja että tämä edellyttää kohdehenkilön nimenomaista suostumusta. Esitystä on muutettu lausunnon mukaisesti.

Lausuntopalautte oli osin jakautunutta koskien kysymystä siitä, tulisiko matkustuskiellon kesto koskevasta 60 päivän määräajasta ehdotetulla tavalla luopua. Vaikka useimmat luvusta lausuneet pitivät muutosta perusteltuna, jotkut lausunnonantajat pitivät ongelmallisena, että muutoksen seurauksena syytteen nostamiselle matkustuskieltoilanteissa ei olisi lainkaan määräaika. Jatkovalmistelussa on mietinnössä todetun mukaisilla perusteilla ja jakautuneen lausuntopalautteen johdosta päädytty pitäytymään mietinnössä ehdotetussa sääntelyssä.

Pakkokeinolain 6 luku

Asiasta lausuneet lausunnonantajat suhtautuivat myönteisesti siihen, että syyttäjälle varattaisiin tilaisuus harkita asiaa ennen vakuustakavarikon hakemista. Valtioneuvoston oikeuskansleri kuitenkin esitti harkittavaksi, onko kaikkia vakuustakavarikkovaatimuksia koskeva ehdoton ilmoitusvelvollisuus ilman esimerkiksi rahamääräistä alarajaa tarkoituksenmukainen. Lisäksi Keskusrikospoliisi arvioi, että epäselväksi jää se syyttäjätaho, kenelle vakuustakavarikkoa koskeva ilmoitus olisi tehtävä.

Saadun palautteen johdosta syyttäjälle tehtävää ilmoitusta koskevaa säännöstä on tarkennettu siten, että ilmoitusta ei olisi tarvetta tehdä, jos ilmoitusta olisi pidettävä ilmeisen tarpeettomana. Tällä on haluttu varmistaa, että ilmoituksen tekoon, vastaanottamiseen ja harkintaan tarvittavat voimavarat kohdistuvat niihin tilanteisiin, joissa sitä on pidettävä perusteltuna tehokkaan esitutkintayhteistyön kannalta. Perusteltuna ei sen sijaan ole pidetty tarkemmin määritellä sitä, mille syyttäjälle ilmoitus tulisi tehdä. Pakkokeinolaissa viitataan useassa kohdassa vastaavalla tavalla yleisesti syyttäjälle tehtävään ilmoitukseen, eikä tältä osin ole ilmennyt käytännön ongelmia. Ehdotuksessa ei siten ole nähty perusteita poiketa pakkokeinolain muusta sääntelystä tältä osin.

Muutamat lausunnonantajat esittivät harkittavaksi, että luvun 4 §:ssä vakuustakavarikon voimassa säilymistä koskevassa säännöksessä lisäksi viitattaisiin ulosottokaaren asiaa koskevaan pykälään. Viittaus on lisätty jatkovalmistelussa.

Muutamit lausunnonantajat katsoivat, että sen seikan ehdotettu tarkentaminen pakkokeinolain 6 ja 7 luvussa, ketä henkilöä asia koskee, voisi johtaa poliisin ja tuomioistuinlaitoksen työmäärän kasvuun tai jopa estää pakkokeinojen käytön tietyissä tilanteissa. Lausuntojen johdosta on syytä korostaa, että kysymys on ollut lainsäädännön nykytilaa selventävästä muutosehdotuksesta, jolla ei ole tarkoitettu merkittäväällä tavalla muuttaa jo voimassa olevaa lainsäädäntöä koskevaa, esimerkiksi lain esitöistä seuraavaa tulkintakäytäntöä. Asiaa on avattu säännöksiä koskevissa säännöskohtaisissa perusteluissa, joissa annetut esimerkit koskevat henkilöitä, jotka voivat tulla kysymykseen säännöksissä tarkoitettuina tahoina. Lisäksi asiaa koskevissa säännöksissä, jotka velvoittavat varaamaan tilaisuuden tulla kuulluksi, on jatkossakin mahdollisuus ratkaista asia sanottua henkilöä kuulematta, jollei häntä tavoiteta. Sanotun johdosta jatkovalmistelussa ei ole esitetty lausuntojen johdosta muutoksia.

Valtioneuvoston oikeuskansleri katsoi, että jatkovalmistelussa voitaneen vielä arvioida pakkokeinolaissa ehdotettujen erilaisten määräaikojen pidennyslakemusten keskinäistä oikeasuhtaisuutta ja perusteita mahdollisesti näiden yhdenmukaistamiselle. Myös Suomen Lakimiesliitto kiinnitti asiaan huomiota.

Pakkokeinolaissa on lausunnoissa viitatuin tavoin useita eripituisia määräaikoja tuomioistuimeen tehtävissä määräajan pidennyspyynnöissä. Käsittelyä koskevien määräaikojen ideana on tyypillisesti varmistaa asioiden riittävän valmisteluajan lisäksi niiden mahdollisimman nopea käsittely, ottaen huomioon erityisesti pakkokeinojen vaikutus niiden kohteena oleviin tahoihin. Tässä suhteessa perusteltuna voidaan pitää, että pakkokeinolaissa tässä suhteessa käytetään mahdollisimman lyhyitä määräaikoja, joiden puitteissa asiat voidaan kuitenkin valmistella ja käsitellä riittävällä tavalla.

Esityksessä yhtenä keskeisenä ideana on ollut varmistaa, että pakkokeinolaki toimii sen soveltajien kannalta käytännössä mahdollisimman hyvin ja tarkoituksenmukaisesti. Siksi esitystä valmisteltaessa on kerätty laajasti käytännön soveltajien kokemuksia ja näkemyksiä sellaisista kysymyksistä, joissa nämä ovat nähneet muutostarvetta. Mainitun johdosta esiin on noussut, että pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n 2 momentin mukaista viikon määräaika on pidetty käytännössä varsin haastavana. Vastaavan huomion on katsottu soveltuvan lain 7 luvun 14 §:n 3 momentin mukaiseen määräaikaan. Muita määräaikoja ei ole pidetty vastaavalla tavalla ongelmallisina.

Ihanteellisena lain soveltajan kannalta voidaan pitää tilannetta, jossa eri säännösten määräajat olisivat mahdollisimman yhdenmukaisia. Tätä tavoitetta merkityksellisempänä voidaan kuitenkin tässä yhteydessä pitää sitä, että pakkokeinoasioiden käsittely on mahdollisimman joutuisaa ja perustuu kussakin yksittäistapauksessa asioiden riittävään valmisteluun. Edellä hankkeen lähtökohdista todetun johdosta perusteltuna ei siksi ole pidetty yhtenäistä yleisemmin muita pakkokeinolain määräaikoja, joiden osalta valmistelussa ei ole noussut esiin käytännön ongelmia.

Pakkokeinolain 7 luku

Lausunnonantajat kannattivat ehdotettua säännöstä takavarikon kohteena olleen omaisuuden palauttamisesta. Eduskunnan oikeusasiamies kuitenkin arvioi, että lisäksi takavarikon kumoamisesta tulisi aina myös viipymättä ilmoittaa sille henkilölle, jonka omaisuus tai jonka hallusta omaisuus on otettu poliisin haltuun, jolloin hän voisi reagoida, jos palautus ei toteudu. Tähän liittyen hän piti PKL 7 luvun 12 §:n 2 momentin säännöstä siitä, kenelle takavarikkopöytäkirja on toimitettava, hieman ongelmallisena, koska ilmaisu ei lähtökohtaisesti kata henkilöä, jonka hallusta omaisuus on takavarikoitu. Lisäksi hän viittasi pankkitilin ja sillä olevien varojen takavarikkoon liittyviä kysymyksiä käsitelleeseen, mietinnön valmistuttua annettuun ratkaisuunsa

EOAK/7777/2020 ja piti välttämättömänä, että ratkaisussa käsitellyt takavarikkosäännösten soveltamiskysymykset otetaan huomioon pakkokeinolakia kehitettäessä.

Jatkovalmistelussa on eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnon johdosta arvioitu takavarikon kumoamisesta ilmoittamista koskevaa sääntelyä. Asiassa on kiinnitetty huomiota siihen, että pelkän ilmoituksen sijaan jo itse palauttaminen olisi ehdotuksen mukaan tehtävä viipymättä. Säännöksen voidaan arvioida olevan yksiselitteinen ja velvoittavan palauttamisesta vastuussa olevaa viranomaista toimimaan asiassa. Jos taas kysymys on tilanteista, joissa oikea taho palauttamiselle on epäselvä, palauttamisvelvollisuudesta ilmoittamista koskevat samat ongelmat kuin palauttamista. Tällöin merkityksellinen on luvun 23 §:n 4 momentin ensimmäinen virke, jonka mukaan palautettavan esineen, omaisuuden tai asiakirjan omistajan tai muun siihen oikeuden omaavan henkilön ollessa tuntematon, poliisin on selvitettävä kysymystä mahdollisuuksien mukaan. Sääntelyä voidaan pitää asianmukaisena ja sen sisältämän joustovaran olevan tarpeellinen käytännön toiminnan kannalta. Lausunnon johdosta on sen sijaan ehdotettu tähän liittyen muutosta luvun 12 §:n 2 momenttiin sen varmistamiseksi, että myös se, jonka hallusta esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu saisi takavarikkopöytäkirjan. Jatkovalmistelussa on lisäksi arvioitu eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussa EOAK/7777/2020 esitettyjä näkökohtia ja esitetty näistä huomioita pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n nykytilan arviota koskevassa jaksossa.

Keskusrikospoliisi katsoi, että takavarikosta päättämistä vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta koskevassa luvun 21 §:ssä jäljentämistä ei olisi perusteltua rinnastaa takavarikointiin. Jatkovalmistelussa on mietinnössä todetuilla perusteilla ja lausunnonantajien selvän enemmistön kannan johdosta kuitenkin pitäydytty mietinnössä ehdotetussa.

Pakkokeinolain 8 luku

Suurin osa asiasta lausuneista lausunnonantajista kannatti lukuun ehdotettuja muutoksia. Eduskunnan oikeusasiamies kuitenkin piti huonona ja tarpeettomana luvun 18 §:n 4 momenttiin ehdotettua edellytystä paikanetsinnän vastaamisesta *kotietsintää vaikutuksiltaan tai menettelyltään* ja ehdotti sen poistamista. Lisäksi hän piti luvun 29 a §:ää koskevaa ehdotusta ongelmallisen avoimena siltä osin kuin rajanvetokriteerinä käytetään ilmaisua *kotietsinnän tai 18 §:n 4 momentissa tarkoitetun paikanetsinnän ”yhteydessä”*.

Jatkovalmistelussa on oikeusasiamiehen ensimmäisen huomion osalta ensinnäkin arvioitu, että oikeusasiamiehen kritisoiman vaikutuksiltaan tai menettelyltään –edellytyksen poistaminen rinnastaisi tuomioistuimeen saattamista koskevan oikeussuojakeinon osalta kotietsinnän ja luvun 14 §:ssä tarkoitetun paikanetsinnän. Jos muutosehdotus hyväksyttäisiin, loogiselta vaikuttaisi siksi vastaavasti poistaa 14 §:stä rajaus, jonka mukaan siinä viitatus, kotietsintää koskevat menettelysäännökset soveltuvat 14 §:ssä tarkoitettuun paikanetsintään vain *soveltuvin osin*.

Luvun 14 §:ssä tarkoitetun paikanetsinnän rinnastamisen kotietsintään voitaisiin katsoa olevan vastoin nykyistä pakkokeinolakia säädettäessä omaksuttua nimenomaista erottelua. Erottelua on perusteltu muun muassa sillä, että kotietsinnän kohteena olisi koti sanan varsinaisessa merkityksessä ja eräät siihen välittömästi liittyvät tilat ja muut paikat (HE 222/2010 vp s. 290). Työryhmän valmistelussa tai muussa mietinnöstä saadussa lausuntopalautteessa erottelussa ei ole nähty ongelmia ja sen säilyttämistä on pidetty tarkoituksenmukaisena. Säännöstä on kuitenkin jatkovalmistelussa muutettu edellyttämällä 18 §:n säännöksessä vastaavuutta kotietsintään sekä vaikutuksilta että menettelyltä. Lisäksi säännöskohtaisia perusteluja on täydennetty sen arvion helpottamiseksi, milloin kyseisten edellytysten voitaisiin katsoa täytyvän.

Jatkovalmistelussa ei ole päädytty tekemään muutoksia oikeusasiamiehen jälkimmäisen huomion johdosta. Huomiota voidaan tältä osin kiinnittää siihen, että ehdotettu muotoilu vastaa voimassa olevassa 8 luvun 28 §:ssä käytettyä muotoilua, jonka osalta tulkinnan voidaan arvioida vakiintuneen ja josta ei ole valmistelun kuluessa esitetty muutostarpeita. Oikeusasiamiehen esittämän muotoiluehdotuksen on myös katsottu voivan johtaa säännöksen soveltamisalan kaventumiseen tavalla, jota ei ole pidetty perusteltuna.

Useat media-alan lausunnonantajat katsoivat, että ehdotettu 8 luvun 29 a § laite-etsinnän saatamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi ei riittävällä tavalla turvaa lähdesuojan piiriin kuuluvia tietoja paljastumiselta. Kyseiset lausunnonantajat katsoivat tai toivoivat ainakin harkittavaksi, että lähdesuojan toteutumisen turvaamiseksi laite-etsinnästä tulisi aina olla tuomioistuimen etukäteen tekemä päätös. Ehdotusta on pohdittu jatkovalmistelussa seuraavasti.

Luvun 21 §:n mukaan laite-etsintä saadaan tiettyjen lisäedellytysten täytyessä toimittaa, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Laite-etsintä voidaan toimittaa myös laitteen palauttamiseksi siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella joltakulta viety. Laite-etsintää voidaan siten käyttää varsin monenlaisten rikosten selvittämisessä eikä sitä ole rajattu esimerkiksi erityisen vakaviin rikosnimikkeisiin. Kysymys on siten toimivaltuudesta, josta päättämisen säätäminen aina tuomioistuimelle poikkeaisi merkittävästi pakkokeinolain muiden toimivaltuuksien kohdalla omaksutusta päätöksentekotasosta. Lisäksi merkityksellistä on, että jos laite-etsinnän edellytykseksi aina säädettäisiin tuomioistuimen etukäteinen päätös, laite-etsintä poikkeaisi merkittävästi esimerkiksi kotietsinnän osalta säädetystä menettelystä, mikä olisi ristiriidassa luvun yleisen systematiikan kanssa. Ehdotuksella olisi myös merkittäviä kustannusvaikutuksia.

Laite-etsinnästä päättämistä koskevan luvun 29 §:n mukaan laite-etsinnästä päättää lähtökohtaisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies. Jos kysymys kuitenkin on luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitetuista tiedoista, noudatetaan soveltuvin osin erityistä kotietsintää koskevia 15 §:n 1 ja 2 momenttia ja 17 §:ää. Luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitetaan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun tiettyjen säännösten perusteella on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Tällaista on esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettu yleisön saataville toimitetun viestin laatijan taikka julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan tieto siitä, kuka on antanut viestin perusteena olevat tiedot tai laatinut yleisön saataville toimitetun viestin. Erityistä kotietsintää koskien pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, että erityisestä kotietsinnästä ja etsintävaltuutetun määräämisestä päättää tuomioistuin ja jos yleisessä kotietsinnässä tai paikanetsinnässä ilmenee, että etsintä kohdistuu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon, tai jos erityinen kotietsintä on välttämätöntä toimittaa kiireellisesti, pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää erityisen kotietsinnän toimittamisesta ja etsintävaltuutetun määräämisestä. Siten jo voimassa olevassa sääntelyssä on pyritty lähtökohtaisesti säätämään laite-etsinnästä päättäminen tuomioistuimelle silloin, kun laite-etsintä kohdistuu hyödyntämiskiellösääntelyn piiriin kuuluvaan tietoon, kuten journalistin tietoon uutisen lähteestä. Lisäksi ehdotuksen mukaan laite-etsintä voitaisiin saattaa jälkikäteen tuomioistuimen tutkittavaksi muun ohessa silloin, jos on syytä olettaa, että laite-etsinnän kohteeksi on joutunut 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa. Ehdotuksella on pyritty varmistamaan, että laite-etsintä voidaan saattaa tuomioistuimen kontrolliin myös silloin, jos epäily hyödyntämiskiellösääntelyn piiriin kuuluvasta tiedosta on noussut vasta laite-etsinnän aikana.

Edellä todetun johdosta voidaan todeta, että laite-etsinnän säätäminen poikkeuksetta etukäteisen tuomioistuinkontrollin piiriin olisi ristiriidassa sekä pakkokeinolain yleisen systematiikan että lain 8 luvun systematiikan kanssa. Lisäksi se osaltaan vähentäisi sen nykysääntelyn tunnistaman erottelun merkitystä, milloin kysymys on tai voi olla esimerkiksi lähdesuojan piiriin kuuluvasta

tiedosta ja milloin tätä riskiä ei ole pidettävä todellisena. Ehdotuksella olisi merkittäviä kustannusvaikutuksia, jotka voisivat vaikuttaa esimerkiksi tuomioistuinten muihin asioihin käytävissä oleviin resursseihin. Sanotun johdosta esityksessä ei ole ehdotettu laite-etsinnän saattamista aina etukäteisen tuomioistuinkontrollin piiriin.

Pakkokeinolain 9 luku

Asiasta lausuneet lausunnonantajat laajalti kannattivat luvun 3 §:ää koskevaa ehdotusta. Professori Melander kuitenkin katsoi, että vaikka muutos olisi tältä osin sinänsä oikeustilaa selkiyttävä, henkilötuntomerkkien ottamista koskevan säännöksen soveltuvuus matkapuhelimen sormenjälkilukituksen avaamiseen ei ole välttämättä perustelluin mahdollinen. Lisäksi hän arvioi, että ongelmaksi käytännössä saattaa muodostua tässä suhteessa tarvittavien voimakeinojen puolistettavuus. Melander katsoi, että asiaa olisi syytä arvioida laajemmin ottaen huomioon monet erilaiset lukituksen avaamisen tavat sekä laajemmin myös se, miten tämänkaltainen sääntely kaikissa tilanteissa suhtautuu itsekriminointisuojaan. Lisäksi Suomen Asianajajaliitto piti tärkeänä jatkovalmistelussa varmistua siitä, että ehdotettu on Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/343 (ns. syyttömyysolettamadirektiivi) mukaista.

Ehdotusta voidaan pitää mietinnössä ja lausunnoissakin kuvatulla tavalla nykytilaa selkeyttävänä ja eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisukäytännön vahvistavana. Perusteltuna voidaan pitää, että voimassa olevan sääntelyn sisältö käy selvästi ilmi lain tasolta. Asian periaatteellista ongelmallisuutta harkittaessa huomionarvoisena voidaan pitää myös havaintoja muista suomalaisen lainsäädännön kannalta merkityksellisistä valtioista. Esimerkiksi Norjan rikosprosessilain (Lov om rettergangsmåten i straffesaker, straffeprosessloven) 199 a §:n perusteella poliisi voi määrätä laite-etsintää suorittaessaan kenet tahansa avaamaan tietojärjestelmän biometrisellä tunnisteella. Jos henkilö kieltäytyy, voidaan biometrinen tunnistus suorittaa tarvittaessa fyysistä pakkoa käyttäen. Vastaavasti Ruotsissa on tarkoitus lainsäädännön tasolla vahvistaa, että epäillyn tulee tietyissä tilanteissa poliisimiehen pyynnöstä myötävaikuttaa tietojärjestelmän avaamiseen biometrisellä tunnistuksella. Valmistelussa on arvioitu, että jos hän kuitenkin kieltäytyy näin menettelemästä, poliisimies voisi suorittaa tunnistamisen myös väkivaltaa käyttäen (Prop. 2021/22:119).

Ns. syyttömyysolettamadirektiivissä tässä suhteessa olennainen on direktiivin 7 artikla, jonka 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillyllä tai syytetyllä on oikeus olla todistamatta itseään vastaan. Artiklan 3 kohdan nojalla se, että epäilty tai syytetty käyttää oikeuttaan olla todistamatta itseään vastaan, ei kuitenkaan estä toimivaltaisia viranomaisia keräämästä todisteita, jotka voidaan laillisesti saada lainmukaisia pakkokeinoja käyttäen ja jotka ovat olemassa epäillyn tai syytetyn tahdosta riippumatta. Säännöstä on tarkennettu direktiivin johdanto-osan kappaleessa 29, jonka mukaan itsekriminointisuoja ei saisi estää toimivaltaisia viranomaisia hankkimasta todisteita, jotka voidaan laillisesti saada epäillyltä tai syytetyltä lainmukaisia pakkokeinoja käyttäen ja jotka ovat olemassa tämän tahdosta riippumatta, kuten kotietsintäluvan perusteella saatava aineisto tai aineisto, joka on lain nojalla säilytettävä ja esitettävä vaadittaessa, sekä puhallus-, veri- ja virtsanäytteet ja DNA-testauksissa käytettävät kehon kudokset. Tämän johdosta vaikuttaisi, että lakiin perustuva henkilön sormenjälkien ottaminen tämän tahdosta riippumatta ei ole direktiivin kannalta ongelmallista. Edellä viitatus perusteella samaan johtopäätökseen vaikutetaan päädytyn myös esimerkiksi Ruotsissa.

Jatkovalmistelussa henkilötuntomerkiksi on lisätty myös henkilön kasvokuva. Näin voidaan yhdeltä osalta vastata siihen kritiikkiin, joka liittyy pelkän sormenjäljen ottamisen mahdollistamisen sattumanvaraisuuteen. Samalla on selvää, että osa esimerkiksi matkapuhelimen lukituksen

avaamistekniikoista on kuitenkin sellaisia, että niiden saaminen epäillyltä tämän tahdon vastaisesti voisi olla ongelmallista henkilön itsekriminointisuojaan kannalta. Ehdotuksessa on kuitenkin tältä osin jouduttu rajoittumaan käytännön kannalta tärkeimpinä pidettyihin tilanteisiin ja sen varmistamiseen, että toimivaltuuden rajat on selvästi lain tasolla säädetty.

Pakkokeinolain 10 luku

Suurin osa asiasta lausuneista piti perusteltuina luvun 3 §:ään lisättäväksi ehdotettuja uusia telekuuntelun perusterikoksia. Professori Melander kuitenkin katsoi, että vaikka lähtökohtaisesti vaikuttaakin siltä, että lisättäväksi ehdotetut rikokset ovat perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettuja yksilön ja yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavia rikoksia, ei kuitenkaan ole aivan selvää, että esimerkiksi törkeä ampuma-aserikos sen kaikissa ilmenemismuodoissaan täyttää tämän vaatimuksen. Toisaalta Keskusrikospoliisi ja Poliisihallitus ehdottivat, että perusterikoksiksi pitäisi lisätä myös törkeä tietomurto, törkeä maksuvälinepetos ja törkeä maksuvälinerikos. Jatkovalmistelussa on päädytty pitäytymään mietinnössä ehdotetussa perusterikoslistassa, jota lausunnonantajat ovat laajalti kannattaneet. Törkeän ampuma-aserikoksen osalta esitykseen on lisätty perusteluja. Törkeän tietomurron osalta huomiota on muun ohessa kiinnitetty siihen, että lisättäväksi ehdotettuihin perusterikoksiin nähden se vaikuttaisi pitävän sisällään myös vähemmän vakavia tekemuotoja, joita lisättäväksi ehdotettuja perusterikoksia alhaisempi rangaistusasteikkokin ilmentää. Törkeän maksuvälinepetoksen ja törkeän maksuvälinerikoksen osalta mietintöä valmistelleen työryhmän keskusteluissa tai mietinnöstä saadussa lausuntopalautteessa ei ole esitetty kattavia perusteluja siitä, miksi juuri telekuuntelu olisi näiden selvittämisen kannalta erityisen tarpeellinen ja välttämätön.

Lausuntopalaute oli osin jakautunutta koskien kysymystä siitä, tulisiko luvun 5 ja 9 §:ssä muuttaa telekuuntelua ja televalvontaa koskeva lupa teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisuuden sijaan henkilösidonnaiseksi. Monien lausunnonantajien kannattaessa ehdotusta erityisesti eduskunnan oikeusasiamies, Elinkeinoelämän keskusliitto, asianajaja Fredman ja professori Melander näkivät ehdotuksessa ongelmia. Eduskunnan oikeusasiamies totesi, että tältä osin telekuuntelu muuttuisi samankaltaiseksi kuin on siviilitiedustelua koskevassa poliisilain 5 a luvun 6 §:ssä ja soti-lastiedustelusta annetun lain 34–36 §:ssä, joissa myös on mahdollista saada lupa telekuunteluun kohdehenkilön hallussa olevaan tai oletettavasti muutoin käyttämään teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen näitä laitteita kuitenkin yksilöimättä. Hän kuitenkin arvioi, että ehdotetussa mallissa ei näyttäisi olevan minkäänlaista ulkopuolista kontrollia siitä, onko telekuuntelun kohdentaminen uuteen telepäätelaitteeseen tai teleosoitteeseen perusteltua. Sanotun johdosta oikeusasiamies katsoi, että jos lakia muutetaan ehdotetun mukaiseksi, on esitutkinnasta ja pakkokeinoista annettuun valtioneuvoston asetukseen tehtävä tarvittavat muutokset siitä, mitä telekuuntelua koskevaan pöytäkirjaan on kirjattava.

Elinkeinoelämän keskusliitto korosti, että teleoperaattoreilla ei välttämättä ole käytössään ajantasaista tietoa esimerkiksi liittymän käyttäjistä, joten niiden vastuulla ei voi olla selvittää, mitä liittymiä henkilöllä on käytössään. Asianajaja Fredman arvioi, että lakiin olisi vähintäänkin kirjattava ne perusteet, joilla teleosoite tai päätelaitte voidaan ilmoittaa kuunneltavaksi tietyn epäillyn oletettavasti käyttämänä, jotta asiaan voidaan kohdistaa laillisuusvalvontaa. Lisäksi jutun tutkinnanjohtajan taikka jutun syyttäjän tulisi tehdä päätös myönnetyn telekuunteluluvan kohdentamisesta tiettyyn osoitteeseen tai päätelaitteeseen. Professori Melander katsoi, että ehdotettu sääntely olisi tältä osin arveluttavan avointa ja että ehdotus toteutuessaan johtaisi telekuuntelua koskevan päätöksen laajenemiseen tavalla, joka ei ole perustuslain 10 §:n 4 momentin kannalta hyväksyttävä.

Jatkovalmistelussa on säilytetty mietinnössä ehdotettu perusratkaisu, mutta tehty palautteen johdosta tiettyjä muutoksia. Esityksen mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulisi ensinnäkin tehdä toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista erillinen, laillisuusvalvonnankin kohteena oleva päätös, jossa olisi nimenomaisesti perusteltava syyt toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle. Lisäksi salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittamista koskevassa pakkokeinolain 10 luvun 60 §:ssä säädettäisiin, että epäillylle telekuuntelusta tai televalvonnasta tehtävässä ilmoituksessa olisi myös yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet. Asialla olisi merkitystä epäilyn oikeusturvatakeiden – kuten esimerkiksi kantelu, rikosilmoitus tai vahingonkorvauskanne – lisäksi mainitun pykälän 5 momentin johdosta tuomioistuimen tiedonsaannin kannalta.

Muuten lausuntopalautteen johdosta voidaan todeta seuraavaa. Esityksessä ei tältä osin ehdoteta muutettavaksi telepakkokeinojen edellytyksiä koskevaa sääntelyä tai esimerkiksi sitä, mihin liittyisiin tai laitteisiin telepakkokeinoja voidaan kohdistaa. Kysymys on vain päätöksentekotason muuttamisesta asiassa, jossa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksellä on nykyäänkin ollut vahva asema. Osin samasta syystä perusteltuna ei ole pidetty luoda menettelyyn uutta päätöksentekotasoa edellyttämällä yleisesti pidättämiseen oikeutetun virkamiehen sijaan nimenomaan jutun tutkinnanjohtajan tai syyttäjän päätöstä asiasta. Samalla on syytä huomioda, että ehdotetun johdosta toimenpiteen kohteena olevia teleosoitteita ja –laitteita koskeva pidättämiseen oikeutetun virkamiehen perusteluvollisuus jossain määrin tarkentuisi nykyisestä.

Esityksessä ei myöskään ehdoteta muutettavaksi esimerkiksi teleoperaattoreiden roolia toimenpiteessä, vaan näiden toiminta asiassa perustuisi jatkossakin viranomaisen päätöksiin. Selvä on, että nykyäänkin telepakkokeinot ovat voineet kohdistua muihinkin henkilöihin kuin rikoksesta epäiltyyn. Esityksessä kuitenkin säilytettäisiin velvollisuus keskeyttää telekuuntelu pakkokeinolain 10 luvun 58 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa ja lisättäisiin myös televalvonta kyseisen säännöksen piiriin.

Liikenne- ja viestintävirasto nosti esiin luvun 6 §:ssä käytettäväksi ehdotetun välitystietotermin osalta, että muutoksen seurauksena välitystiedoilla tarkoitettaisiin pakkokeinolaissa ja sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa eri asioita. Virasto katsoi, että viestintään ja sijaintitietoihin liittyvät pakkokeinolain käsitteet voisi olla tarpeen määritellä suoraan pakkokeinolaissa ilman viittauksia sähköisen viestinnän palveluista annettuun lakiin, sillä tämä terminologian irrottaminen tai vähintään sen muuttaminen tullee mahdollisesti joka tapauksessa tehtäväksi lähivuosina sähköisen viestinnän tietosuoja-asetuksen voimaantullessa.

Jatkovalmistelussa on tämän johdosta huomioitu, että myös muutettavaksi ehdotettua termiä tunnistamistieto käytetään sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa eri merkityksessä kuin pakkokeinolaissa, joten vastaava ongelma koskee myös voimassaolevaa sääntelyä. Asiassa on arvioitu, että viestintään ja sijaintitietoihin liittyvien pakkokeinolain käsitteiden laajempi kokonaistarkastelu on perusteltua tehdä samassa yhteydessä, kun käsitteitä muutenkin tulevaisuudessa pohditaan. Tässä suhteessa merkityksellinen on esimerkiksi lausunnessakin viitattu sähköisen viestinnän tietosuoja-asetuksen johdosta mahdollisesti tehtävä tarkastelu. Lausunnon johdosta on kuitenkin yhtenäistetty terminologia koskemaan välitystietoja myös 10 luvun 4 §:ssä sekä korostettu luvun 6 §:ssä, että välitystietoja koskeva määritelmä kattaa nimenomaan pakkokeinolaissa tarkoitetut välitystiedot.

Asiasta lausuneet lausunnonantajat laajalti kannattivat luvun 7 §:ää koskevaa poikkeusta televalvonnasta henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman henkilön suostumusta. Eduskunnan oikeusasiamies piti kuitenkin vähintäänkin kysymyksenalaisena, ovatko kaikki PKL 10:7 §:n 1 momentissa tarkoitetut rikokset perustuslain 10 §:n 4 momentin tarkoittamin tavoin siten yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavia

rikoksia, että lain muutos olisi ehdotetussa muodossa hyväksyttävissä. Asianajaja Fredman katsoi, että muutosehdotusta ei voida pitää hyväksyttävänä ilman että sitä rajataan koskemaan muita kuin rikoksesta epäiltyjä ja että säännöksen soveltamisen edellytykseksi tulisi kirjata henkilön oletettu tahto. Lisäksi jotkut lausunnonantajat pitivät epäselvänä, millaista selvitystä henkilön terveydentilasta vaadittaisiin, jotta suostumuksen puuttumisen edellytykset voidaan asianmukaisesti arvioida.

Esityksen jatkovalmistelussa on erityisesti eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnon johdosta rajattu poikkeuksen soveltamisalaa koskemaan luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuja televalvonnan perusterikoksia. Muutoksen johdosta on myös asianajaja Fredmanin lausunnon kannalta huomionarvoista, että säännös menettää käytännössä merkityksensä niissä tilanteissa, joissa kysymys on rikoksesta epäillyn hallussa olevasta tai hänen oletettavasti muuten käyttämästään telesoitteesta tai telepäätelaitteesta. Näiden osalta merkityksellinen olisi jatkossakin 6 §:ssä tarkoitettu sääntely televalvonnasta ilman suostumusta.

Jatkovalmistelussa on lausuntopalautteen johdosta lisäksi pohdittu rajautumista tilanteisiin, joissa henkilön voitaisiin olettaa antavan suostumuksensa, jos hänen terveydentilansa mahdollistaisi tämän. Ongelmana on kuitenkin pidetty asiaan liittyviä merkittäviä näytöllisiä haasteita. Ehdotetun säännöksen hyödynnettävyyden kannalta keskeisenä voidaan edellä nykytilan kuvauksessa kuvatulla tavalla pitää sitä, että menettely on mahdollisimman nopea. Siksi tarkoituksenmukaiselta vaikuttaa pyrkiä säännökseen, jonka soveltamista rajaavat edellytykset ovat suhteellisen nopeasti todennettavissa. Valmistelussa on pohdittu myös rajoittumista tilanteisiin, joissa henkilön terveydentila olisi huonontunut säännöksessä tarkoitettulla tavalla nimenomaan selvittävänä olevan rikoksen johdosta. Tämän voitaisiin katsoa rajaavan säännöksen soveltamisalaa vakaviin väkivaltarikoksiin ja olevan monessa suhteessa luonteva ratkaisu ehdotuksen taustalla olevassa eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussa käsillä olleeseen tilanteeseen. Ongelmana tässäkin kuitenkin on, että näin muotoiltuna säännöksen voitaisiin arvioida aiheuttavan syy-seuraussuhteeseen liittyviä merkittäviä näytöllisiä ongelmia siitä, mikä terveydentilan huonontumisen on aiheuttanut. Lisäksi kriteeriä voitaisiin pitää jossain määrin epätarkoituksenmukaisena, jos selvää kuitenkin olisi, että henkilö on kykenemätön suostumuksen antamiseen ja kysymys olisi vakavan rikoksen selvittämisestä, jonka voitaisiin selvästi katsoa olevan henkilön intressissä.

Lopuksi jatkovalmistelussa on harkittu muutostarpeita sen kysymyksen johdosta, millaista selvitystä henkilön terveydentilasta vaadittaisiin. Selvää on, että esimerkiksi henkilön terveydentilaa koskeva lääkärinlausunto voisi osoittaa henkilön ilmeisen kykenemättömyyden antaa suostumusta. Perusteltuna ei kuitenkaan ole pidetty sitoa säännöstä pelkästään niihin tilanteisiin, joissa kykenemättömyyden ilmaiseva lääkärinlausunto on käytettävissä. Tämän sijaan säännöksessä tarkoitettun tilanteen poikkeuksellisuutta on korostettu lisäämällä säännökseen edellytys kykenemättömyyden ilmeisyydestä. Muutoksella on haluttu korostaa, että säännös olisi tarkoitettu tilanteisiin, joissa kykenemättömyys antaa suostumusta olisi varsin selvä.

Useat lausunnonantajat lausuiivat luvun 10 §:ää koskeneesta ehdotuksesta laajentaa tukiasematietojen hankkimista koskevaa säännöstä koskemaan muitakin tietoja tietoyhteiskunnan palveluntarjoajan tietokantaan tietyissä määritellyssä maantieteellisessä sijainnissa tallentuneista telepäätelaitteista ja telesoitteista. Esimerkiksi Elinkeinoelämän keskusliitto vastusti muutosta katsoen, että kyseessä olisi erittäin merkittävä laajennus nykyiseen lainsäädäntöön ja että sensitiivisten sijainti- ja viestitietojen käsittelijöiden piiri kasvaisi, mikä nostaisi riskiä henkilötietojen suojalle. Liikenne- ja viestintäministeriön mukaan ehdotuksen perusteella jäisi epäselväksi, mitä tietokantoja säännös koskisi. Liikenne- ja viestintävirasto taas piti epäselvänä, mitä toimituksia pykälän mukaiset palveluntarjoajat olisivat ja arvioi, että uutena pykälän alaan ehdotetut

sijaintitiedot todennäköisesti eroaisivat tukiasematiedoista mm. sijainnin tarkkuuden perusteella, jolloin niiden hankkiminen johtaisi suurempaan puuttumiseen toimen kohteena olevan henkilön yksityisyyden suojaan. Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto esitti, että teleoperaattorit eivät ole ehdotusta lukiessaan saaneet selvyyttä siitä, mitä tietoja jatkossa on ylipäättään oikeus luovuttaa.

Mietintöä valmisteltaessa ehdotusta on perusteltu ennen kaikkea lainsäädännön teknologia-neutraaliudella. On sinällään selvää, että sähköisen viestinnän palveluntarjoajat keräävät sijaintitietoa asiakkaidensa telepäätelaitteista ja teleliittymistä omiin tietokantoihinsa. Lausuntopalautteen perusteella kuitenkin vaikuttaa, että kyseiset tiedot eivät välttämättä perusoikeussuojanäkökohtien tai tietoja keräävien tai käsittelevien tahojen perusteella luontevasti rinnastu pykälässä nykyään tarkoitettuihin tukiasematietoihin. Lisättäväksi ehdotettujen tietojen osalta valmistelussa muutokselle esitetyt perustelut ovat kuitenkin olleet niukat ja avoimeksi on jäänyt useita arvioinnin kannalta keskeisiä kysymyksiä. Sanotun johdosta jatkovalmistelussa on päädytty poistamaan pakkokeinolain 10 luvun 10 §:ää koskeva ehdotus. Samalla on poistettu kyseisestä ehdotuksesta seuranneet ehdotukset luvun 1, 11, 55 ja 59 §:ssä sekä korjattu muutamat viittausehdotukset tietyissä muissa pykälissä.

Lausunnonantajat suhtautuivat pääsääntöisesti positiivisesti peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa koskevaan, luvun 14 §:n 4 momenttia koskevaan ehdotukseen. Professori Melander kuitenkin katsoi, että ei ole kategorisesti ajateltavissa, että peiteltyä tiedonhankinnan (tai peitetoiminnan) mahdollistaminen väljemmin edellytyksin tietoverkossa olisi hyväksyttävää. Jatkovalmistelussa on mietinnössä todetuilla perusteilla pitäydtytty ehdotetussa sääntelyratkaisussa, jonka on arvioitu vähentävän tarvetta käyttää epäillyn perusoikeuksiin tyypillisesti enemmän puuttuvaa peitetoimintaa tietoverkossa.

Luvun 16 ja 23 §:ään liittyvien, ns. näppäimistökuunteluun kytkeytyvien muutosehdotusten osalta Keskusrikospoliisi katsoi, että näppäimistökuuntelu olisi luontevampaa kytkeä teknisellä laitetarkkailulla kuin teknisellä kuuntelulla toteutettavaksi. Lisäksi eduskunnan oikeusasiamies arvioi edellyttävän tarkkaa pohdintaa kotirauhan suojan näkökulmasta se, onko sillä merkitystä, tapahtuuko näppäimistökuuntelulla seurattava toiminta asumiseen käytettävässä vai muussa tilassa. Jatkovalmistelussa on pitäydtytty mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa, joka perustuu muun ohessa teknisen laitetarkkailun ja teknisen kuuntelun soveltamisaloja yleisesti rajaavaan luvun 23 §:n 2 momenttiin. Jatkovalmistelussa ei myöskään ole nähty perusteita poiketa siitä eduskunnan hallintovaliokunnan näkemyksestä, jonka mukaan teknisessä tarkkailussa ei puututa kotirauhan suojaan, kun toiminnalla ei hankita tietoa siitä tilasta, jossa tiedonhankinnan kohteena oleva laite sijaitsee, vaan yksinomaan laitteen käytöstä ja sisällöstä (HaVM 36/2018 vp s. 45–46).

Jotkut lausunnonantajat esittivät epäilyjä mietinnössä ehdotetuista lisäyksistä ylimääräisen tiedon käyttöä koskeviin perusterikoksiin luvun 56 §:n 2 momentissa. Yleisten rikosten vakavuustasoon liittyvien huomioiden lisäksi kritiikkiä sai lähinnä ehdotus huumausainerikoksen lisäämisestä luetteloon. Helsingin hovioikeus katsoi, että ehdotusta ei tulisi hyväksyä tältä osin esitetystä muodosta ja professori Melander arvioi, että huumausainerikoksen lisäämiseen perusterikoslstaan olisi suhtauduttava erityisen pidättyväisesti. Toisaalta jotkut lausunnonantajat ehdottivat ampuma-aserikoksen lisäämistä ja Suomen syyttäjähdistys arvioi, että tarvetta voisi olla mahdollistaa ylimääräisen tiedon käyttäminen myös virkavelvollisuuden rikkomisen yhteydessä. Jatkovalmistelussa on säilytetty mietinnössä esitetty ratkaisu, kiinnittäen huomiota mietinnössä tälle esitettyihin perusteluihin.

Helsingin käräjäoikeus totesi tietojen hävittämistä koskevaan luvun 57 §:ään ehdotettuun muutokseen liittyen, että pakkokeinojen kohteena olevilla henkilöillä ei välttämättä ole ajantasaisia

osoitetietoja viranomaisten rekistereissä. Tällöin kirjallinen ilmoitus henkilön osoitteeseen ei käytännössä tavoita kohdehenkilöä. Tämä on omiaan aiheuttamaan sen, että henkilö ei pääse vaikuttamaan aineiston säilymiseen rikosasiansa käsittelyyn saakka ja saattaa joissain tapauksissa johtaa henkilön kannalta merkityksellisen aineiston hävittämiseen ennen asian käsittelyä. Edelleen menettely johtaa vähintäänkin väitteisiin edellä mainitusta. Kaakkois-Suomen poliisilaitos taas huomautti, että vaikka esitutkinnan aikana tietty tieto olisi esitutkintaviranomaisen tekemän arvion perusteella epärelevanttia, saattaa syytetty haluta tukeutua myöhemmin – esim. vasta hovioikeuskäsittelyvaiheessa – tähän samaan tietoon. Lausuntojen johdosta ehdotusta on jatkovalmistelussa muutettu niin, että edellytyksenä tiedon hävittämiselle pääsääntöä aikaisemmin on epäillyn nimenomainen suostumus.

Suojelupoliisi katsoi, että poliisilain 5 a luvun 47 §:n 6 momentissa olevan viittaussäännöksen johdosta Suojelupoliisin päällystään kuuluva virkamies tulisi mainita toimivaltaisena virkamiehenä salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittamisen lykkäämispyyntöä koskevassa pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 3 momentissa. Suojelupoliisi on kuitenkin arvioinut, että vaihtoehtoisesti asiasta voitaisiin säätää nimenomaisesti poliisilain 5 a luvussa, mikä voisi Suojelupoliisin näkemyksen mukaan olla lausunnossa todetuista syistä selkeämpää. Jatkovalmistelussa huomiota on kiinnitetty sisäministeriössä käynnissä olevaan poliisilain uudistamista koskevaan hankkeeseen SM010:00/2021. Koska muutostarve vaikuttaa perustellummalta toteuttaa poliisilain säännöksiä tarkastelemalla ja koska poliisilain uudistaminen on vireillä samanaikaisesti tämän esityksen valmistelun kanssa, muutosehdotus on pidetty luontevampana harkita kyseisessä hankkeessa.

Pakkokeinolain 11 luku

Asiasta lausuneiden lausunnonantajien selvä enemmistö piti pakkokeinojen käyttöä alle 15-vuotiaisiin rikollisesta teosta epäiltyihin koskevaa säännösehdotusta kannatettavana ja selkeyttävänä. Monet lausujat katsoivat ehdotuksen vahvistavan pakkokeinon kohteena olevan henkilön oikeusturvaa.

Eduskunnan oikeusasiamies kuitenkin piti esitettyä, voimassa olevaan oikeustilaan perustuvaa sääntelyä useasta syystä erittäin ongelmallisena. Hänen mukaansa esityksessä tulisi ensinnäkin tarkastella nyansoidummin sitä, mitkä pakkokeinot todella ovat välttämättömiä alle 15-vuotiaiden kohdalla. Lisäksi hän katsoi, että alle 15-vuotiaiden osalta tulisi olla erityinen säännös, jossa korostettaisiin, että pakkokeinojen käyttöä harkittaessa ja niitä käytettäessä tulisi ottaa PKL 1 luvun 2 §:ssä mainittujen seikkojen lisäksi erityisesti huomioon lapsen ikä ja kehitystaso sekä pakkokeinojen käytöstä hänelle koulussa tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä aiheutuvat seuraamukset. Edelleen hän toivoi arvioitavan, olisiko alle 15-vuotiaiden osalta säädettävä erityisiä oikeusturvamekanismeja. Toisaalta aihetta tutkinut rikoskomisario Marko Forss arvioi, että vaikka voidaan pitää sinänsä ymmärrettävänä, ettei ankarampia vapauten kohdistuvia pakkokeinoja kohdisteta tällä hetkellä alle 15-vuotiaaseen, ei tämä ole välttämättä aineellisen totuuden tavoittelun tai etenkin uhrin oikeussuojan näkökulmasta tyydyttävä tilanne. Jatkovalmistelussa on arvioitu, että pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukaisen suhteellisuusperiaatteen nojalla pakkokeinojen käyttöä harkittaessa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi pakkokeinojen kohteena olevan henkilön kehitystasoon ja pakkokeinojen käytöstä hänelle aiheutuviin seuraamuksiin liittyviä seikkoja. On toisaalta esitettävissä painavia perusteluja sille, ettei ankarimpia vapauten kohdistuvia pakkokeinoja jatkossakaan kohdisteta alle 15-vuotiaisiin. Sanotun johdosta on päädytty esittämään mietinnön mukaista ratkaisua, jolla nykyisin lain esitöistä ilmevä oikeustila on vahvistettu lain tasolla.

6.2 Muihin lakeihin pakkokeinolakimietinnössä ehdotetut muutokset

Asiasta lausuneet lausunnonantajat kannattivat oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:ään ehdotettuja muutoksia. Pirkanmaan kärjäoikeus kuitenkin kiinnitti lisäksi huomiota siihen, että ehdotetussa 16 §:n pykälätekstissä voisi olla perusteltua viitata PKL 7 luvun 14 §:n 3 momentin sijaan pykälän 2 momenttiin. Lisäksi Pirkanmaan kärjäoikeus arvioi, että ehdotetusta muutoksesta 16 §:ään ei ilmene, milloin erityistä kotietsintää koskevat asiakirjat ja ratkaisu tulisivat julkisiksi. Kärjäoikeuden mukaan niiden olisi syytä tulla julkiseksi silloin kun erityinen kotietsintä on toimitettu ja 16 §:ää voisi olla perusteltua täydentää tältä osin. Edelleen kärjäoikeus arvioi, että myös oikeudenkäyntiä koskevat perustiedot eli diaaritiedot olisi perusteltua säätää tulemaan julkiseksi viiveellä vastaavasti kuin nykyään on joidenkin asiaryhmien osalta säädetty lain 5 §:n 2 momentissa.

Pirkanmaan kärjäoikeuden lausunnon johdosta esityksessä on ensinnäkin muutettu oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n 4 momentin viittaus pakkokeinolain 7 luvun 14 §:n 2 momenttiin ja lisätty pykälään säännös erityistä kotietsintää koskevien asiakirjojen ja ratkaisun julkiseksi tulemisesta. Lisäksi 16 §:n 4 momenttiin ehdotettu muutos on tehty myös oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohtaa sääntelevässä lain 5 §:ssä ja asianosaisen oikeutta tiedonsaantiin koskevassa lain 12 §:ssä.

Asiasta lausuneet lausunnonantajat kannattivat rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 16 §:n muuttamista ehdotetusti. Asianajaja Fredman kuitenkin katsoi, että ehdotusta tulisi täydentää korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2021:86 ilmentämällä oikeudella säilöönottoasian uudelleenkäsitteilyyn. Jatkovalmistelussa on arvioitu, että kyseinen ratkaisu on koskenut erityisesti sitä, onko luovutettavaksi määrätty henkilöt tulleet päästää vapaaksi säilöstä sen vuoksi, että luovuttamis päätösten täytäntöönpanon määräaika on päättynyt, sekä toisaalta sitä, onko luovuttamis päätösten täytäntöönpanoa tullut siirtää, koska he ovat hakeneet turvapaikkaa Suomesta. Kysymys on myös säilöönottoasian uudelleenkäsitteilyä koskevilta osin ollut erityisesti EU-luovuttamislain tulkinnasta. Oikeusministeriössä on tiedostettu kyseisen lain laajemmat tarkastelutarpeet, jotka on tarkoitus toteuttaa myöhemmin erillisessä asiaa koskevassa hankkeessa. Ehdotuksen jatkovalmistelua on pidetty tarkoituksenmukaisempana kyseisessä hankkeessa.

Asiasta lausuneet lausunnonantajat kannattivat tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain muuttamista ehdotetusti. Helsingin kärjäoikeus kuitenkin esitti, että lain 14 §:ssä säädettäisiin 2 momentti, jossa säädettäisiin muutoksenhausta kärjäoikeuden päätökseen. PKL:n sääntelytapa huomioon ottaen riittävä kärjäoikeuden mukaan olisi, että 2 momentissa todettaisiin, että kärjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Erillinen momentti osoittaisi kärjäoikeuden mukaan esitettyä selkeämmin, että kantelu on oikea muutoksenhakekeino. Esityksen jatkovalmistelussa on lisätty Helsingin kärjäoikeuden ehdotuksen johdosta lain 14 §:ään uusi 3 momentti, jonka mukaan kärjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Ehdotetussa muodossaan säännös kattaisi myös 2 momentin tilanteet, jolloin vastaava säännös voitaisiin poistaa 2 momentista.

6.3 Pakkokeinolainsäädännön mahdolliset muut muutostarpeet

6.3.1 Lausunnot pakkokeinolakimietinnössä harkituista muutoksista, joita ei kuitenkaan ehdotettu

Eduskunnan oikeusasiamies ja Keskusrikospoliisi kommentoivat työryhmän ehdotusta siitä, minkälaisia lainsäädäntömuutoksia olisi perusteltua valmistella koskien poliisin roolia oikeuteen tuotavaksi määrättyjä henkilöitä koskevassa menettelyssä, ottaen myös huomioon asiasta eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa EOAK/23/2017 sanottu. Eduskunnan oikeusasiamies piti työryhmän toimeksianto huomioon ottaen ymmärrettävänä, että lainmuutoksia ei ole ehdotettu toteutettavaksi kyseisessä hankkeessa. Hän kuitenkin korosti pitävänsä tärkeänä, että nämä kysymykset käsitellään viipymättä perusteellisesti ja kertoi tulevansa seuraamaan mietinnössä mainittujen muiden lainsäädäntöhankkeiden etenemistä. Oikeusasiamiehen mukaan etenkin etsintäkuulutuksiin liittyvät ongelmat ovat toistuvasti nousseet esiin laillisuusvalvonnan. Keskusrikospoliisi totesi, että etsintäkuulutuksen määritelmästä ei ole säädetty laissa ja piti tärkeänä, että lainsäädännössä huomioitaisiin edellä kuvattu epäkohta. Sanotun johdosta nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä ei mietinnössä tarkemmin kuvatuilla perusteilla ehdoteta asian osalta muutoksia. Huomiota voidaan tältä osin kiinnittää siihen, että sisäministeriössä valmistelussa olevassa poliisilain uudistamista koskevassa hankkeessa SM010:00/2021 on ehdotettu työryhmän mietinnössä hahmoteltua, poliisilain 2 luvun 3 §:ään tehtävää muutosehdotusta.

Professori Tolvanen kommentoi sitä työryhmän johtopäätöstä, että ei ole perusteltua valmistella lainsäädäntöä, joka mahdollistaisi rikoksesta epäillyn pitämisen kiinni otettuna nykyistä pidempään oikeudenkäyntiä odottamassa. Tolvanen totesi, että hän ei ole Lean-raportissa tarkoittanutkaan ehdottaa muutoksia kiinniotto- ja pidätysaikoja koskevaan lainsäädäntöön. Sanotun ja mietinnössä asiasta todetun johdosta esityksessä ei ehdoteta asian osalta muutoksia.

Työryhmän johtopäätöstä siitä, että tutkinta-arestia koskevaan lainsäädäntöön ei tässä yhteydessä ehdoteta muutoksia, kommentoivat muutamat lausunnonantajat. Helsingin käräjäoikeus ja Tuomariliitto kannattivat työryhmän näkemystä. Samoin Suomen Asianajajaliitto piti ratkaisua siinä mielessä perusteltuna, että yhtäkään tutkinta-arestia ei ole vielä määrätty, eikä kokemusta tämän pakkokeinon käytöstä ole siten kertynyt. Suomen Asianajajaliitto ja Suomen Lakimiesliitto pohtivat ja pitivät perusteltuna selvittää, millä keinoilla tutkinta-arestin käyttöä voitaisiin käytännössä lisätä. Suomen syyttäjäjyhdistys katsoi, että tutkinta-arestin muutostarpeet olisi hyvä saada käsiteltäväksi samassa yhteydessä muun esityksen kanssa. Valtioneuvoston oikeuskansleri piti tärkeänä, että tutkinta-arestin soveltamiskäytäntöä seurataan myös jatkossa. Sanotun johdosta esityksessä ei mietinnössä tarkemmin kuvatuilla perusteilla ehdoteta asian osalta muutoksia. Tutkinta-arestin soveltamiskäytäntöä on kuitenkin perusteltua edelleen seurata ja laatia sen jatkokehittämistarpeista tarvittaessa oma arvionsa.

Työryhmä tarkasteli lakivaliokunnan mietinnön LaVM 7/2020 vp johdosta mietinnössään myös lainvoimaisen tuomion jälkeen tapahtuvaan jäädyttämiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä. Mietinnössä päädyttiin kokonaistarkastelun perusteella siihen, että asiaa koskevaa sääntelyä ei siinä yhteydessä valmisteltu. Asiasta lausuneet Helsingin hovioikeus ja Helsingin käräjäoikeus pitivät työryhmän näkemystä perusteltuna, Suomen syyttäjäjyhdistys ry arvioi, että erillinen työryhmä tulisi määrätä nopeasti asiaa ratkaisemaan. Sanotun johdosta esityksessä ei mietinnössä tarkemmin kuvatuilla perusteilla ehdoteta asian osalta muutoksia.

Mietinnössä harkitun, mutta ehdottamatta jätetyn jälkikäteen ilmoitettavaa etsintää koskevan sääntelyn osalta muutama lausunnonantaja selvyuden vuoksi korosti, että he eivät kannata sääntelyä. Vastaavasti muutama lausunnonantaja piti oikeana näkemystä siitä, että kyseistä sääntelyä

olisi perusteltua valmistella erikseen. Muutamat lausunnonantajat taas katsoivat, että asiaa olisi ollut hyvä valmistella tässä yhteydessä, toistaen mietinnössäkkin esiin tuotuja näkökulmia mahdollisen sääntelyn sisällöstä. Sanotun ja mietinnössä todetun johdosta esityksen jatkovalmistelussa ei ole nähty perusteita valmistella asiaa koskevaa sääntelyä.

Mietinnössä harkitun, mutta ehdottamatta jätetyn biometristen tietojen hyödyntämistä koskevan sääntelyn osalta saatiin vain vähän lausuntoja, joista osassa kannatettiin työryhmän näkemystä ja osassa tuotiin vielä esiin sääntelyn tarvetta, viitaten mietinnössäkkin esiin nostettuihin seikkoihin. Sanotun ja mietinnössä todetun johdosta esityksen jatkovalmistelussa ei ole nähty perusteita valmistella asiaa koskevaa sääntelyä.

Muutamat lausunnonantajat lausuiivat mietinnössä esitetystä koskien järjestelmällistä häirintää ja maalittamista. Turun hovioikeus piti mietinnön johtopäätöstä tältä osin oikeana, kun taas Suomen Lakimiesliitto ja Suomen syyttäjäyhdistys lyhyesti ilmoittivat kannattavansa televalvonnan mahdollistamista myös julkaisemattomiin kohdeviesteihin. Lisäksi sisäministeriö, Suomen syyttäjäyhdistys, Helsingin hovioikeus ja Poliisihallitus katsoivat, että vainoaminen tulisi lisätä televalvonnan mahdollistaviin perusterikoksiin. Suomen Lakimiesliitto piti perusteltuna pohtia asiaa vielä jatkovalmistelussa. Toisaalta Turun hovioikeus ja professori Matti Tolvanen pitivät oikeana työryhmän päätöstä jättää ehdotus tekemättä. Lisäksi useat lausunnonantajat nostivat yleisellä tasolla esiin sen keskeisen lähtökohdan, että pakkokeinoimivaltuuksien harkinnan tulee pohjautua perusteelliseen ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset huomioivaan harkintaan. Asiassa on syytä myös huomioda, että oikeusministeriössä on käynnissä hanke maalittamisen rikosoikeudellisen sääntelyn arvioinnista (OM008:00/2022), jossa tehtävällä arvioinnilla saattaa olla vaikutusta myös pakkokeinoja koskevaan sääntelyyn. Hankkeessa on 7.9.2022 julkaistu arviomuistio (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164319>), jossa muun ohessa ehdotetaan maalittamisen käynnistämisen ja siihen osallistumisen säätämistä erikseen rangaistavaksi ja että televalvontaa voitaisiin käyttää maalittamisen selvittämisessä ja estämisessä. Sanotun ja mietinnössä todetun johdosta esityksen jatkovalmistelussa ei ole nähty perusteita valmistella asiaa koskevaa sääntelyä.

Suomen syyttäjäyhdistys arvioi, että mietinnössä harkittu säännös esitutkintaviranomaisen ilmoittamisvelvollisuudesta pakkokeinoista syyttäjälle olisi hyvä saada käsiteltäväksi mietintöä seuraavassa hallituksen esityksessä. Edellä todetun mukaisesti esityksessä ehdotetaan pakkokeinolain 11 lukuun säännöstä esitutkintaviranomaisen ilmoittamisvelvollisuudesta pakkokeinojen käytöstä syyttäjälle.

6.3.2 Lausunnot muista mahdollisista pakkokeinolainsäädännön muutostarpeista

Korkein oikeus nosti lausunnossaan esiin tiettyjä kysymyksiä vangitsemisen ja sitä koskevan tuomioistuinmenettelyn suhteesta EU-luovuttamislakiin. Näiden johdosta voidaan tältäkin osin todeta, että oikeusministeriössä on tiedostettu kyseisen lain laajemmat tarkastelutarpeet, jotka on tarkoitus toteuttaa myöhemmin erillisessä asiaa koskevassa hankkeessa. Ehdotusten jatkovalmistelua on pidetty tarkoituksenmukaisempana kyseisessä hankkeessa.

Muutamat lausunnonantajat toivoivat selvyyttä erityisesti vakuustakavarikkoihin liittyviin vahingonkorvausoikeudellisiin vastuukysymyksiin. Tältä osin on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota mietinnössäkkin mainittuun julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta käsittelevään oikeusministeriön hankkeeseen (<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM045:00/2021>), jossa muun ohessa arvioidaan pakkokeinojen ja poliisin toimivaltuuksien käyttämisestä aiheutuneen vahingon korvaamista. Lisäksi tässä yhteydessä voidaan huomioda korkeimman oikeuden myöntämä valituslupa VL:2022-18, jossa käsitellään osin samoja kysymyksiä. Sanotun johdosta asiassa ei jatkovalmistelussa ole esitetty muutoksia.

6.4 Lausunnot rikosprosessin tehostamista koskevasta mietinnöstä

Lausunnonantajat pääosin kannattivat esitutkintalain 4 lukuun tehtäviä muutoksia sovittelusta ilmoittamiseen liittyen ja näkivät ne perusteltuina lisäyksinä. Vastaavasti uhridirektiivin johdosta tehtävää täsmennystä ulkomailla tehtyä rikosta koskevaan esitutkintalain 3 luvun 8 §:ään kannatettiin.

Rikosprosessissa tapahtuvaan edunvalvontaan liittyvät muutokset (esitutkintalain 4 luvun 8 § ja YT-julkisuuslain 6 ja 24 §) nähtiin niin ikään perustelluiksi muutoksiksi edunvalvojan määräämisen helpottamiseksi esitutkinnassa. Jotkut lausunnonantajista toivat kuitenkin esiin, että lapsen edunvalvontaan rikosprosessissa liittyy muitakin tarkastelua edellyttäviä kysymyksiä, joten teemaa tulisi tarkastella laajemmin.

Esitutkinnassa kuva- ja äänitallenteeseen tallennetun kuulustelun todisteena oikeudenkäynnissä käyttämisen laajentamista koskevaa ehdotusta kannatettiin useimmissa lausunnoissa. Poliisiammattikorkeakoulu toi esiin todistelun kannalta olevan olennaista, että poliisi tallentaisi kuulustelun ja turvaisi vastakuulustelu-oikeuden myös niissä tilanteissa, joissa poliisin käsityksen mukaan kuultavan kuulemiselle voi jatkossa olla este. Oulun kärjäoikeus totesi, että käytettäessä esitutkinnassa tehtyä tallennetta todisteena, on tärkeää, että kuulustelutilaisuus on tallennettu kokonaisuudessaan. Osittaisten tallenteiden käyttö ei asianosaisten oikeusturvan eikä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta ole perusteltua. Lisäksi ehdotettiin joitain laajennuksia ehdotukseen. Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti HEUNI ehdotti, että tallenteita pitäisi voida hyödyntää myös tilanteissa, joissa asianomistajaa kuullaan salissa, jotta tarvittaessa voidaan palata siihen, mitä hän tilanteesta muisti lähempänä sen tapahtuma-aikaa, tai mikäli kyse on haavoittuvassa asemassa olevasta asianomistajasta. Itä-Suomen hovioikeus ehdotti arvioitavaksi, tulisiko rikoslain 20 luvun 5 a § sisällyttää oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohtiin. Seksuaalinen ahdistelu vastaa usein luonteeltaan jälkimmäisessä säännöksessä lueteltuja seksuaalirikoksia. Jatkovalmistelussa on kuitenkin arvioitu, että tallenteen käyttömahdollisuuden merkittävä laajentaminen olisi merkittävämpi periaatteellinen muutos, jota tulisi arvioida perusteellisesti erillisessä hankkeessa.

Ns. putkakuolemia ja poliisin voimankäyttötilanteita koskevia ehdotuksia pidettiin perusteltuina. Lausuntopalautteessa tuotiin esiin, että muutoksen tulisi kattaa ainoastaan tilanteet, joissa epäillään poliisin henkilöstöön kuuluvaa henkilöä, mutta ei esimerkiksi sairaanhoitohenkilökuntaa. Eduskunnan oikeusasiamies totesi lausunnoissaan olevan epäselvää, olisiko syyttäjän rooli muutoksen tarkoittamissa tilanteissa vastaava kuin muissa poliisirikosasioissa, joissa syyttäjä johtaa tutkintaa laajassa mielessä sisältäen myös ennen esitutkinnan aloittamista tapahtuvat vaiheet. Ehdotusta on palautteen perustella muokattu.

Mietinnössä käsiteltiin myös syyttäjän vaitiolo-oikeutta koskevia kysymyksiä, mutta ei tehty varsinaista lainsäädäntömuutosehdotusta tältä osin. Mietinnössä pyydettiin kuitenkin lausunnonantajia ottamaan kantaa edellytyksiin tehdä syyttäjän vaitiolo-oikeutta koskeva lainsäädäntöehdotus kysymystä tarkemmin käsitellen, OTT Antti Tapanilan laatiman selvityksen pohjalta. Kaikki muut lausunnonantajat paitsi Suomen Asianajajaliitto ja asianajaja Markku Fredman suhtautuivat syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseen myönteisesti. Asianajajaliitto totesi suhtautuvansa varauksella ehdotukseen. Asianajaja Fredman totesi, ettei ehdotus ole kannatettava. Muut lausunnonantajat näkivät, että tällainen muutos olisi kannatettava ja tarpeellinen esitutkintayhteistyön tehostamisen kannalta. Selvityksen ja siitä saadun lausuntopalautteen johdosta ehdotus on sisällytetty esitykseen.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Pakkokeinolaki

2 luku **Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti**

1 § Poliisimiehen kiinniotto-oikeus

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että poliisimies saa ottaa kiinni myös sellaisen rikoksesta epäillyn, joka on määrätty otettavaksi kiinni 5 luvun 5 a §:n 2 momenttiin ehdotettavan, tehostetun matkustuskiellon valvonnassa käytettävien välineiden kiinnityksen varmistamista koskevan säännöksen perusteella. Lisäyksen johdosta kiinniottamisessa myös näissä tilanteissa soveltuisi, mitä siitä muualla laissa säädetään. Tässä suhteessa voidaan viitata esimerkiksi pakkokeinolain 2 luvun 3 §:ään voimakeinojen käytöstä ja 4 §:ään kiinniottamisesta ilmoittamisesta.

10 § Pidättämisestä ilmoittaminen ja pidättämistä koskeva päätös

Pidättämisestä ilmoittamista koskevaan pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jonka mukaan pidättämisestä olisi tehtävä kirjallinen päätös. Päätöksessä tulisi lyhyesti mainita tiedot rikoksesta, josta pidätettyä epäillään, ja pidättämisen peruste. Päätöksestä olisi ilman aiheutonta viivytystä toimitettava pidätetylle jäljennös. Lisäksi lisäys huomioitaisiin pykälän otsikossa.

Päätökseen sisältyvät tiedot tulisi lähtökohtaisesti kirjata vastaavassa laajuudessa kuin pakkokeinolain 3 luvun 10 §:ssä tarkoitettua vangitsemista koskevassa päätöksessä. Olennaista olisi huomioida sekä pidättämisen yleiset että erityiset edellytykset. Pidättämisen edellytyksiä harkitessa rikoksesta epäiltyä tulisi mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan kuulla. Jäljennös voitaisiin toimittaa vasta pykälän 1 momentissa tarkoitettua pidättämisen syyntä ilmoittamisen jälkeen, mutta kuitenkin mahdollisimman nopeasti ja ilman aiheutonta viivytystä.

3 luku **Tuomioistuinmenettely vangitsemisasioissa**

14 § Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että momentissa tarkoitettu syytteen nostamiselle asetetun määräajan pidennystä koskeva asia voidaan ratkaista tuomioistuimen kansliassa ilman istutokäsittelyä. Edellytyksenä tälle olisi, että tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja vangittu suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

Edellytyksenä asian ratkaisemiselle kansliassa ilman istutokäsittelyä olisi, että vangittu nimenomaisesti suostuu pyyntöön asian ratkaisemistavasta. Edellytyksenä ei sen sijaan olisi, että vangittu suostuu syytteen nostamisen määräajan pidennykseen. Lisäksi tuomioistuimen tulisi harkita, että asia olisi sovelias ratkaistavaksi tuomioistuimen kansliassa ilman istutokäsittelyä. Tuomioistuin voisi kyseisessä harkinnassaan kiinnittää tapauskohtaisesti huomiota esimerkiksi siihen, ovatko asian ratkaisemisessa olennaiset seikat siinä määrin riidattomia, että asianosaisten kuuleminen voidaan hoitaa kirjallisesti.

15 § Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Vangitsemisasian uudelleen käsittelyä koskevan pykälän 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi sen selventämiseksi, että jos pääkäsittelyä asiassa on lykätty vastaajan mielentilan tutkimisen johdosta, kyseisen vastaajan vangitsemisasiaa ei tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi pääkäsittelyn lykkäämisen aikana. Tarkoituksena olisi täsmentää edellä tarkemmin kuvattua voimassa olevaa sääntelyä niin, että käynnissä olevalla mielentilatutkimuksella olisi merkitystä vangitsemisasian uudelleen käsittelyn kannalta vain sen vastaajan osalta, jonka mielentilan tutkimisesta asiassa on kysymys. Asiaa koskeva sääntely on aikaisemmin ollut luvun 16 §:n 1 momentissa.

16 § Vangittuna pitämisestä määrääminen eräissä tapauksissa

Pykälän 1 momentin viimeinen virke ehdotetaan poistettavaksi. Samalla asiaa koskeva sääntely siirrettäisiin edellä kerrotun mukaisesti luvun 15 §:n 1 momenttiin.

4 luku Yhteydenpidon rajoittaminen

1 § Yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset

Pykälää ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin siten, että yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset ja sen kattama henkilöryhmä, samoin kuin yhteydenpidon rajoittamisen edellytyksenä aina oleva välttämättömyysvaatimus jatkossa kävisi kokonaisuudessaan ilmi yhdestä pykälästä. Luvun 2 § puolestaan koskisi yhteydenpitorajoituksen sisältöä ja yhteydenpidon valvontaa. Muilta osin luvun rakenne säilyisi entisellään.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa esitetyn johdosta lisättäväksi rajaus siitä, että momentin mukainen kiinni otetun, pidätetyn tai tutkintavangin yhteydenpidon rajoitus voi kohdistua vain tiettyyn muuhun henkilöön. Lisäyksen johdosta nämä henkilöt tulisi nimetä.

Pykälän 2 momentti koskisi tilannetta, jossa yhteydenpitoa voitaisiin rajoittaa nimeämättä henkilöitä, joihin yhteydenpitoa rajoitetaan. Näin voitaisiin menetellä erityisen painavista syistä. Yhteydenpitoa voitaisiin näissä tilanteissa rajoittaa yleisesti muiden vapautensa menettäneiden ja muiden henkilöiden kanssa. Rajoitus voisi koskea esimerkiksi vain muita vapautensa menettäneitä henkilöitä tai vastaavasti vain muita kuin vapautensa menettäneitä henkilöitä. Mahdollista olisi myös, että rajoitus koskisi molempia näistä ryhmistä. Edelleen mahdollista olisi sekin, että yhteydenpitoa rajattaisiin esimerkiksi vapautensa menettäneiden osalta 1 momentin mukaisesti vain tiettyihin, nimettyihin henkilöihin ja muiden kuin vapautensa menettäneiden osalta 2 momentin perusteella yleisesti kaikkiin tällaisiin henkilöihin. Momentissa säädettyä rajoitettaisiin aina 3 momentin säännös. Siten esimerkiksi lähiomaisten ja muiden läheisten osalta sovellettaisiin 2 momentin sijaan 3 momentin sääntelyä.

Erityisen painavia syitä koskeva edellytys olisi muotoilultaan pitkälti yhdenmukainen voimassa olevan pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 2 momentin lähiomaisiin ja muihin läheisiin kohdistuvia rajoituksia koskevan vastaavan kynnyksen kanssa. Erona kuitenkin on, että läheiset henkilöt ovat tyypillisesti tiedossa ja tarkastelu siten kohdistuu ennen kaikkea siihen, voidaanko yhteydenpidon näihin arvioida vaarantavan rikoksen selvittämisen. Ehdotetun uuden 2 momentin tilanteissa taas tulisi kiinnittää huomiota myös siihen, voidaanko esimerkiksi kyseisessä rikoskokonaisuudessa perustellusti arvioida olevan sellaisia vielä tuntemattomia tahoja, joihin yhteydenpitoa tulisi erityisen painavista syistä rajoittaa. Merkitystä arvioinnissa voisi tämän lisäksi

olla esimerkiksi selvitetävänä olevan rikoksen vakavuudella tai sillä, että kyseisessä rikoskokonaisuudessa on erityisen painavia syitä olla saattamatta rikoksesta epäillyn tietoon muita asiaan liitettyjä henkilöitä.

Lisäksi harkinnassa voisi olla merkitystä tutkinnan vaiheella. Erityisesti tutkinnan alkuvaiheessa muiden kuin vapautensa menettäneiden henkilöiden yhteydenpitorajoituksen tarkoituksen kannalta riittävän kattava nimeäminen voi käytännön syistä olla vaikeampaa kuin vapautensa menettäneiden nimeämisen osalta. Tästä syystä erityisen painavien syiden käsilläoloa voisi alkuvaiheessa muiden kuin vapautensa menettäneiden henkilöiden osalta puoltaa myös nimeämisen mahdottomuus käytännössä. Selvää kuitenkin myös tältä osin olisi, että yhteydenpitorajoituksesta tulisi luopua tai sitä tulisi kaventaa välittömästi, kun laajalle yhteydenpitorajoitukselle ei enää olisi perusteita.

Momentissa tarkoitettu yhteydenpitorajoitus olisi voimassa enintään 60 päivän ajan vapaudenmenetyksen alkamisesta. Tuomioistuimien voisi kuitenkin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa enintään 30 päivällä kerrallaan. Estettä ei olisi sille, että määräajan pidentämistä voitaisiin käsitellä tuomioistuimissa muun samaa asiaa koskevan käsittelyn yhteydessä. Olennaista on, että momentin mukainen yhteydenpitorajoitus ja sen pidentäminen edellyttäisi aina erityisen painavien syiden olemassaoloa käsittelyhetkellä. Vastaavasti olisi 4 momentin johdosta selvää, että momentin mukaista yhteydenpitorajoitusta ei saisi pitää voimassa pitempään kuin on välttämätöntä.

Momentissa tarkoitettujen yhteydenpitorajoituksen pidentämistä koskevan asian käsittelyssä rajoituksen kohteena olevalle henkilölle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi vaatimuksesta. Muilta osin noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä 3 luvun 6 §:n 1 ja 4 momentissa säädetään vangitsemisasiain käsittelystä. Mainitut lainkohdat koskevat vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnäoloa ja puhevaltaa asian käsittelyssä sekä sitä, milloin asian käsittelyssä voidaan käyttää videoneuvottelua tai muuta soveltuva teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Pykälän 3 momentissa ensinnäkin korvattaisiin viittaus tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ään viittauksella oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 ja 5 momenttiin, johon tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä viitataan. Selvyyden vuoksi viittauksessa tuotaisiin esiin, että ehdotetussa poikkeuksessa kysymys olisi asianajajista, julkisista oikeusavustajista ja luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista. Yhteydenpitoa ei saisi rajoittaa muunkaan kuin sen asiamiehen kanssa, joka toimii rajoituksen kohteen avustajana siinä rikosasiassa, jonka johdosta henkilö on tutkintavankeina. Yhteydenpitorajoitus olisi toisaalta mahdollinen esimerkiksi sellaiseen henkilöön, joka voi toimia avustajana hallintoasioissa, jos kysymyksessä ei olisi asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Selvää myös olisi, että säännöksen johdosta ei kuitenkaan voitaisi kiertää esimerkiksi esitutkintalain 11 luvun 3 §:n säännöstä avustajan kelpoisuudesta. Tämän voidaan katsoa seuraavan viitatuista oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin säännöksestä, jonka mukaan sitä sovelletaan jos ei siinä tai muussa laissa toisin säädetä.

Lisäksi momentissa selvennettäisiin listaa niistä muista henkilöistä, joihin yhteydenpitoa ei saa rajoittaa. Säännös rajoittaisi myös 2 momentissa tarkoitettua laajaa yhteydenpitorajoitusta. Säännös sisältäisi ne henkilöryhmät, joihin tutkintavankeuslain 8 luvun 3 ja 4 §:ssä sekä putkailain 6 luvun 3 ja 4 §:ssä nykyisellään viitataan. Lisäksi varmistettaisiin lain tasolla, että yhteydenpitorajoituksen kohteena oleva henkilö voisi jollakin tavalla hoitaa tarpeellisia viranomaisasioitaan. Käytännössä tällaisen yhteydenpidon voidaan kuitenkin arvioida jäävän yhteydenpitorajoituksen ulkopuolelle jo sitä kautta, että ei ole syytä epäillä tällaisen yhteydenpidon vaarantavan kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoitusta.

Pykälän uudeksi 4 momentiksi siirrettäisiin voimassa olevan 2 §:n 1 momentin säännös siitä, että yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä. Muutoksen johdosta olisi selvää, että säännös koskisi myös sitä 1 momentin sääntelyä, mihin henkilötahoihin yhteydenpitoa saa rajoittaa.

2 § Yhteydenpidon rajoittamisen sisältö

Edellä nykytilan kuvauksessa tarkemmin perustellun mukaisesti kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin kirjeenvaihto, puhelimen käyttö, tapaamiset ja muu yhteydenpito tai yhdessäolo estettäisiin pykälän 1 momentin mukaan kokonaan sellaisten henkilöiden kanssa, joihin yhteydenpitoa on rajoitettu.

Yhteydenpidon estämisellä tarkoitettaisiin sitä, että vapautensa menettäneellä ei olisi oikeutta kirjeenvuhtoon, puheluihin, tapaamisiin tai muuhun yhteydenpitoon yhteydenpitorajoituksen kohteen kanssa. Jos rajoitus koskisi yksittäistä muuta vapautensa menettänyttä tai yleisesti kaikkia vapautensa menettäneitä, yhteydenpito ja yhdessäolo näiden kanssa olisi estettävä. Tällöin tutkintavangin toiminnot kuten ruokailu, ulkoilu, toiminnot ja vapaa-ajantoiminnot tulisi järjestää siten, että yhteydenpitorajoitus toteutuu. Jos yhteydenpitorajoitus koskisi kaikkia vapautensa menettäneitä, tämä tarkoittaisi siten, että vapautensa menettäneen kaikki toiminnot järjestettäisiin yksin.

Sanotun johdosta yhteydenpitorajoituksia ei enää jatkossa tulisi määrätä esimerkiksi siten, että yhteydenpitorajoituksen koskiessa tapaamisia tietyn henkilön kanssa, määräyksessä kuitenkin sallittaisiin tällaiset tapaamiset valvotusti. Yhteydenpitorajoitus tarkoittaisi aina yhteydenpidon estämistä kokonaan. Vapautensa menettäneen yhteydenpidon muuhun valvontaan sovellettaisiin tutkintavankeuslain ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain säännöksiä.

Tuomioistuimien voisi kuitenkin määrätä, että yhteydenpito rajoituksesta huolimatta sallitaan yhdellä tai useammalla yhteydenpitotavoista. Tämä tarkoittaisi, että tuomioistuimien voisi esimerkiksi määrätä, että henkilökohtaiset tapaamiset tietyn henkilön kanssa sallitaan, mutta puheluita ei. Näissä tilanteissa yhteydenpito rajoituksen mukaisella tavalla estettäisiin ja sallitun yhteydenpidon valvontaan sovellettaisiin tutkintavankeuslain ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain säännöksiä. Käytännössä esimerkiksi tapaamisen salliminen tarkoittaisi tällöin sitä, että tapaaminen toteutettaisiin valvottuna. Valvomattoman tapaamisen myöntäminen tällaisessa tilanteessa voisi vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Oletettavaa lienee, että käytännössä pyynnöt sallia edes osa yhteydenpitotavoista sekä näitä pyyntöjä koskevat perustelut tulisivat niiltä, joiden yhteydenpitoa vaaditaan rajoitettavaksi.

Pykälään lisättäisiin 2 momentiksi säännös, jonka mukaan, jos kirjettä, muuta postilähetystä tai viestiä ei toimitettaisi perille yhteydenpitorajoituksen vuoksi, asiasta olisi annettava viipymättä tieto lähettäjälle, jollei se vaarantaisi yhteydenpitorajoituksen tarkoitusta. Asiasta olisi lisäksi annettava viipymättä tieto vastaanottajalle, jos kyseessä olisi yhteydenpitorajoituksen kohteena oleva vapautensa menettänyt henkilö ja jollei se vaarantaisi yhteydenpitorajoituksen tarkoitusta. Kirje, muu postilähetys tai viesti, jota ei toimiteta perille, olisi palautettava lähettäjälle tai annettava vapautensa menettäneelle yhteydenpitorajoituksen päätyttyä.

Ehdotuksen johdosta yhteydenpitorajoituksen vuoksi estynyt kirjeenvaihto tulisi säilyttää ja toimittaa joko lähettäjälle tai vapautensa menettäneelle rajoituksen päätyttyä. Lisäksi kirjeen, muun postilähetysten tai viestin toimittamatta jättämisestä olisi aina annettava viipymättä tieto lähettäjälle, jollei se vaarantaisi yhteydenpitorajoituksen tarkoitusta. Yhteydenpitorajoituksen

tarkoituksen voitaisiin katsoa vaarantuvan esimerkiksi, jos pelkän yhteydenpitoyrityksiä ja -rajoituksia koskevan tiedon käymisen ilmi voitaisiin arvioida voivan vaikeuttaa rikoksen selvittämistä. Lähetysten vastaanottajalle tieto toimittamisen estymisestä olisi toimitettava vastaavin edellytyksin, mutta vain, jos kyseessä olisi yhteydenpitorajoituksen kohteena oleva henkilö. Velvoitetta informoida vastaanottajaa ei täten olisi tilanteessa, jossa yhteydenpitorajoituksen kohteena oleva vapautensa menettänyt henkilö olisi lähettänyt lähetysten. Tätä voidaan pitää perusteltuna, jotta yhteydenpitoyrityksistä ja -rajoituksesta kertomalla ei vaarannettaisi rajoituksen tarkoitusta.

Pykälän 3 momentin mukaan kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpidon valvonnassa noudatettaisiin tutkintavankeuslain 8 ja 9 luvun sekä putkalain 6 ja 7 luvun säännöksiä kirjeenvaihdon, puhelujen, sähköisen yhteydenpidon ja tapaamisten valvonnasta. Säännös tarkoittaisi sitä, että siltä osin kuin yhteydenpitoa ei ole yhteydenpitorajoituksen nojalla kokonaan estetty, valvottaisiin tutkintavankeuden tarkoituksen toteutumista tutkintavankeuslain tai putkalain säännösten nojalla. Nämä valvontatoimivaltuudet mahdollistaisivat esimerkiksi kirjeen lukemisen tai puhelun kuuntelemisen tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi. Luonnollisesti valvonnassa tulisi ottaa huomioon se, jos vapautensa menettäneelle on määrätty yhteydenpitorajoituksia. Tällöin yhteydenpitorajoituksen toteutumisen varmistaminen voisi vaikuttaa esimerkiksi harkittaessa edellytyksiä lukea vapautensa menettäneen kirjeenvaihtoa, jota yhteydenpitorajoitus ei koske. Vaikka valvontavastuu yhteydenpidosta siten olisi tutkintavankeuslain ja putkalain perusteella tähän toimivaltaisilla viranomaisilla, tutkinnasta vastaava tai sitä tunteva viranomaislainen voisi olla valvonnasta vastaavaan viranomaiseen yhteydessä sen varmistamiseksi, että viimeksi mainitulla olisi tieto yhteydenpidossa valvottavista seikoista.

4 § Yhteydenpidon rajoittamisesta päättäminen

Pykälään ehdotetaan ensinnäkin lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan yhteydenpidon rajoittamisesta 2 luvun 11 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa päättää syyttäjän esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuim. Muutoksella samalla selvennettäisiin edellä EU-luovuttamislain nykytilan käsittelyssä esitetyllä tavalla, että yhteydenpidon rajoittaminen on tätä koskevien edellytysten täytyessä mahdollista myös asioissa, joissa Suomi on pidätysmääräyksen antava valtio. Menettely vastaisi muuten yhteydenpidon rajoittamista muissa tilanteissa koskevaa sääntelyä.

Pykälän 3 momentissa, joka edellä tarkoitettujen muutosten johdosta siirtyisi 4 momentiksi, säädettäisiin, että 1 momentissa tarkoitettujen yhteydenpidon rajoittamisesta päättävän tai sen esittämiseen oikeutetun virkamiehen on viipymättä poistettava yhteydenpitorajoitus siltä osin kuin edellytyksiä sille ei enää ole. Muutoksen johdosta olisi selvää, että rajoitus pitäisi poistaa mahdollisimman nopeasti sen edellytysten lakattua olemasta voimassa. Lisäksi muutoksella selvennettäisiin, että rajoitus tulisi poistaa osittain, jos edellytyksiä olisi enää osalle alkuperäisestä rajoituksesta.

Lopuksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, jonka mukaan yhteydenpitorajoitusta koskevasta päätöksestä on ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle. Ilmoitusvelvollisuus kattaisi sekä yhteydenpidon rajoittamis päätöksestä ilmoittamisen että rajoituksen poistamisesta tai sen lieventämisestä ilmoittamisen. Ilmoitus tulisi tehdä mahdollisimman nopeasti, jotta päätöksen sisältö voidaan ottaa välittömästi huomioon täytäntöönpanossa.

5 luku **Matkustuskielto**

4 § Matkustuskiellosta päättävä viranomainen ja matkustuskieltoa koskeva harkinta

Pykälän otsikkoon ehdotetaan lisättäväksi maininta matkustuskieltoa koskevasta harkinnasta, jotta 3 momentin sisältämä säännös tuomioistuimen matkustuskieltoa koskevasta harkintavollisuudesta kävisi ilmi myös pykälän otsikosta. Muutoksen tarkoituksena on korostaa tuomioistuimen velvollisuutta harkita matkustuskieltoa myös vangitsemisvaatimuksen ja vangittuna pitämistä koskevan asian käsittelyssä. Muilta osin pykälä säilyisi nykyisessä muodossaan.

5 a § Tehostetun matkustuskiellon valvonnassa käytettävien välineiden kiinnitys

Edellä nykytilan kuvauksessa esitetyistä perusteluista johtuen lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 a § tehostetun matkustuskiellon valvonnassa käytettävien välineiden kiinnityksestä. Tarkoituksena on, että jos laitteita ei voitaisi kiinnittää heti tehostetun matkustuskiellon määräämisen hetkellä, voitaisiin kuitenkin varmistaa, että kiinnitys saataisiin tehtyä mahdollisimman pikaisesti määräyksen jälkeen.

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin voisi määrätä tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn saapumaan vankilaan, yhdyskuntaseuraamustoimistoon tai muuhun tarkoitukseen soveltuvaan paikkaan pakkokeinolain 2 luvun 12 d §:ssä tarkoitettujen tehostetun matkustuskiellon valvonnassa käytettävien teknisten välineiden kiinnitykseen. Määräys voitaisiin antaa tuomioistuimen tehostettua matkustuskieltoa koskevassa päätöksessä. Määräykselle ei olisi tarvetta esimerkiksi silloin, jos laitteet olisi mahdollista kiinnittää välittömästi istunnon jälkeen tai jos muista syistä ei pidettäisi tarpeellisena asiaa koskevaa määräystä. Kun määräys annettaisiin osana tehostettua matkustuskieltoa koskevaa päätöstä, soveltuisi päätöstä koskeva esimerkiksi muutoksenhakuun liittyvä sääntely myös kiinnitystä koskevan määräyksen osalta.

Nykyään kiinnityksiä on tehty lähinnä tutkintavankiloissa tai Rikosseuraamuslaitoksen tukipartioiden toimesta. Lisäksi tarkoituksena on ollut, että kiinnityksiä voitaisiin tehdä yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Ehdotus mahdollistaisi mainitut vaihtoehdot. Muuna tarkoitukseen soveltuvana paikkana voitaisiin pitää esimerkiksi tarkoitukseen soveltuvia poliisin tiloja. Perusteltua olisi, että kiinnitykset tehtäisiin tarkoitukseen soveltuvassa paikassa, joka on tehostettuun matkustuskieltoon määrätylle mahdollisimman helposti saavutettavissa. Lisäksi huomiota voitaisiin kiinnittää siihen, että tila on sellainen, jossa kiinnitys voidaan tehdä tarpeetonta huomiota herättämättä. Jos kiinnityksessä olisi tarkoitus hyödyntää tukipartiota, aikataulu ja tarkoitukseen parhaiten soveltuva paikka olisi syytä selvittää ennen asian käsittelyä, jotta määräykset olisivat myös käytännössä toteutettavissa.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voisi määrätä tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn otettavaksi tai pidettäväksi kiinni 1 momentissa tarkoitettujen kiinnityksen valmistumisen asti, jos kiinnitys voidaan suorittaa välittömästi määräyksen jälkeen. Tarkoituksena olisi mahdollistaa henkilön pitäminen kiinni esimerkiksi tilanteissa, joissa henkilö on jo vangittuna ja laitteiden kiinnitys voidaan tehdä säilytyspaikassa välittömästi tuomioistuimen päätöksen jälkeen. Käytännössä tämä edellyttäisi, että tarvittava laitteisto ja sen kiinnityksen osaava henkilökunta olisi saatavilla kiinnitykseen soveltuvassa paikassa, jossa tehostettuun matkustuskieltoon määrätty olisi säilytettävänä tai jonne kyseinen henkilö voitaisiin tuomioistuimen päätöksen jälkeen välittömästi siirtää. Kiinnityksen voitaisiin katsoa olevan mahdollista välittömästi, jos kiinnitys saataisiin valmiiksi muutaman tunnin sisällä määräyksen antamisesta. Momentissa

ehdotettua sääntelyä täydentäisi pakkokeinolain 2 luvun 1 §:ään ehdotettu lisäys siitä, että poliisimies saa ottaa kiinni myös sellaisen rikoksesta epäillyn, joka on määrätty kiinni otettavaksi momentissa tarkoitetuissa tilanteissa.

6 § Poikkeuslupa

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi lisäys, jolla huomioidaan tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskeva puitepäätos ja sitä koskeva täytäntöönpanolaki. Tarkoituksena on varmistaa, että kansallinen lainsäädäntö ei miltei osin ole ristiriidassa sen kanssa, mitä puitepäätoksessa ja sen täytäntöönpanolaissa edellytetään toimivaltaisilta viranomaisilta. Täytäntöönpanolain 4 §:n 3 momentin mukaan tunnustamisesta päättävällä viranomaisella on toimivalta päättää myös valvontatoimien mukauttamisesta, jollaisena voidaan pitää myös matkustuskiellosta poikkeamista.

7 § Matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttaminen

Pykälässä ehdotetaan ensinnäkin selvennettäväksi, miten matkustuskieltopäätöstä saadaan pykälän perusteella muuttaa. Kysymys olisi päätöksen 2 §:ssä tarkoitettun sisällön muuttamisesta. Tehostetun matkustuskiellon osalta olennainen olisi lisäksi 2 a §:n perusteella mahdollisesti määrätty velvoite pysyä asunnossa.

Matkustuskieltopäätöksen sisältöä saataisiin muuttaa muuttuneiden olosuhteiden vuoksi tai muuten tärkeästä syystä. Tarkoituksena ei tältä osin olisi muuttaa voimassa olevan sääntelyn tulkintaa. Olosuhteet voisivat muuttua esimerkiksi niin, että henkilön kotipaikka muuttuu tai että henkilön työskentelyajoissa tai -paikassa tapahtuu sellainen muutos, joka tulee huomioida. Vastaavasti muuna tärkeänä syynä voitaisiin pitää esimerkiksi tilannetta, jossa kieltoon määrätyn tulisi tärkeästä henkilökohtaiseen elämäntilanteeseen liittyvästä syystä voida olla yhteydessä luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettun henkilön kanssa vastoin alkuperäisen matkustuskieltopäätöksen sisältöä.

Vaikka pykälässä ei suljettaisi pois myöskään tilanteita, joissa kysymys olisi matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttamisesta matkustuskiellon rikkomisen johdosta, asiassa tuolloin lähtökohtaisesti soveltuisi luvun 10 §, jonka perusteella voidaan vastaavasti muuttaa matkustuskieltopäätöksen sisältöä. Nyt käsiteltävä pykälä olisi kuitenkin soveltamisalaltaan siinä mielessä yleinen, että se voisi koskea matkustuskieltopäätöksen muuttamista kieltoon määrätyn kannalta lievempään, neutraaliin tai ankaroittavaan suuntaan, jos muuttamiselle muuten säädetty edellytykset täyttyisivät.

Selvyyden vuoksi pykälässä lisäksi säädettäisiin, että matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttamisessa noudatettaisiin luvun 4 §:n säännöksiä matkustuskiellosta päättävästä viranomaisesta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi kuitenkin aina päättää matkustuskieltopäätöksen sisällön lieventämisestä, jos matkustuskieltoon määrätty suostuisi tähän. Tarkoituksena olisi varmistaa, että matkustuskieltoa voitaisiin lieventää mahdollisimman joustavasti ja nopein vaikutuksin. Koska matkustuskiellon lieventyminen voi kuitenkin olla osin arvostuksenvaraista, olisi perusteltua lisäksi edellyttää matkustuskieltoon määrätyn suostumusta siihen. Käytännössä jo aloite matkustuskiellon muuttamiseen sitä kieltoon määrätyn kannalta lieventävällä tavalla tulee tyypillisesti kieltoon määrätyltä eikä suostumusta tällöin tarvitsisi enää erikseen selvittää.

Tehostetun matkustuskiellon sisällön muuttamisesta tulisi aina ilmoittaa mahdollisimman hyvissä ajoin Rikosseuraamuslaitoksen valvomolle, jonka vastuulla on valvoa tehostetun matkustuskiellon noudattamista. Näin menetellen voidaan varmistua siitä, että asiassa ei tulisi esimerkiksi tarpeettomia ilmoituksia tehostetun matkustuskiellon rikkomisesta.

Toisena poikkeuksena pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivallasta päättää matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttamisesta olisi, jos päätös perustuisi tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevaan puitepäätökseen ja sitä koskevaan täytäntöönpanolaikiin. Tarkoituksena on varmistaa, että kansallinen lainsäädäntö ei miltei osin ole ristiriidassa sen kanssa, mitä puitepäätöksessä ja sen täytäntöönpanolaissa edellytetään toimivaltaisilta viranomaisilta. Täytäntöönpanolain 4 §:n 3 momentin mukaan tunnustamisesta päättävällä viranomaisella on toimivalta päättää myös valvontatoimien mukauttamisesta, jollaisena voidaan pitää myös matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttamista.

Luvun 4 §:ssä säädetään myös tilanteista, joissa matkustuskiellosta päättää syyttäjä tai tuomioistuimien. Näissä tilanteissa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi perusteltua kuulla asiaa hoitavaa syyttäjää ennen 7 §:ssä tarkoitettua päätöksen tekemistä matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttamisesta.

8 § Matkustuskiellon voimassaolo ja kumoaminen

Edellä nykytilan kuvauksessa ehdotetuista syistä 8 ja 9 § ehdotetaan yhdistettäväksi. Lisäksi ehdotetaan poistettavaksi 8 §:n 2 momentti, joka koskee matkustuskiellon kumoamista 60 päivän määräajan kuluttua.

10 § Matkustuskiellon rikkomisen seuraamukset

Pykälässä ehdotetaan ensinnäkin säädettäväksi, että matkustuskiellon rikkomisella tarkoitetaan toimimista vastoin matkustuskieltopäätöksessä määrättyjä velvoitteita tai vastoin 5 a §:n 1 momentissa tarkoitettua tuomioistuimen määräystä saapua teknisten välineiden kiinnitykseen. Lisäksi matkustuskiellon rikkomista olisi, jos tehostettuun matkustuskieltoon määrätty irrottaisi tai muuten tarkoituksellisesti tekisi toimintakyvyttömäksi tehostetun matkustuskiellon valvomiseksi hänen ylleen kiinnitetyn tai haltuunsa annetun teknisen välineen. Kysymys voisi olla laitteen vahingoittamisen ohella esimerkiksi siitä, että henkilö poistaisi laitteen virtalähteen saaden laitteen sammumaan. Vastaavasti kysymys voisi olla esimerkiksi siitä, että henkilö estäisi laitteen toiminnan estämällä sen välittämän signaalin lähettämisen, vaikka tämä ei edellyttäisiäkään itse laitteen vahingoittamista tai laitteen virtalähteen poistamista. Voimassa olevan sääntelyn mukaisesti pykälässä lisäksi mainittaisiin pakeneminen tai sen valmistelemineen, asian selvittämisen vaikeuttaminen ja rikollisen toiminnan jatkaminen. Jos kieltoon määrätty toimisi jollakin näistä tavoista, häntä koskevan matkustuskieltopäätöksen sisältöä saataisiin muuttaa tai hänet saataisiin matkustuskiellon sijasta pidättää tai vangita.

Kysymyksessä ei olisi itsenäinen, uusi pidättämis- tai vangitsemisperuste. Tämän sijaan pykälässä tarkoitettaisiin pidättämistä tai vangitsemista sillä perusteella, jonka johdosta henkilö on alunperin määrätty pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon.

6 luku **Vakuustakavarikko**

2 § Vakuustakavarikosta päättäminen

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tehdessä vaatimuksen omaisuuden panemisesta vakuustakavarikkoon siitä on ennen vaatimuksen tekemistä ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vaatimuksen tekemisestä. Edellytyksenä olisi lisäksi, että ilmoittamista ei olisi pidettävä ilmeisen tarpeettomana. Sääntely muuten vastaisi vangitsemisvaatimuksen osalta pakkokeinolain 3 luvun 2 §:n 1 momentissa säädettyä ja matkustuskiellon osalta lain 5 luvun 4 §:n 1 momentissa säädettyä.

Ehdotuksen tarkoituksena on entisestään parantaa vakuustakavarikon hakemista koskevaa harkintaa sekä esitutkintayhteistyötä ja näin varmistaa, että vakuustakavarikkoa käytetään tarkoituksenmukaisesti. Koska syyttäjälle tehtävälle ilmoitukselle ei kuitenkaan ole perusteita yksinkertaisissa ja selvissä vakuustakavarikkotilanteissa, poikkeuksena ilmoitusvelvollisuudesta olisivat tilanteet, joissa ilmoitusta olisi pidettävä ilmeisen tarpeettomana. Tällaisena voitaisiin pitää esimerkiksi rutiininomaisia ja verrattain pieneen rahamäärään kohdistuvia vakuustakavarikkotilanteita, joissa ei ole tunnistettavissa mitään erityistä harkintaa edellyttävää.

4 § Toimenpiteen kumoaminen

Pykälän 1 momenttiin ehdotettavan muutoksen johdosta vakuuden asettaminen ei kokonaan kumoaisi turvaamistoimea. Ulosottokaaren 8 luvun 3 §:n johdosta turvaamistoimen täytäntöönpano kuitenkin jatkossakin näissä tilanteissa estyisi. Jotta tämä olisi selvää, momentissa viitattaisiin kyseiseen lainkohtaan.

Pykälän 2 momentin osalta ehdotetaan, että sääntelyä yhtenäistettäisiin takavarikkoa koskevan vastaavan sääntelyn kanssa. Takavarikon kumoamista koskevan 7 luvun 14 §:n mukaan takavarikon kumoamista koskevaa normaalia neljän kuukauden määräaika voidaan rikosasian laatuun ja selvittämiseen liittyvien erityisten syiden vuoksi pidentää enintään vuosi kerrallaan tai päättää, että takavarikko on voimassa toistaiseksi. Vastaavaa poikkeusta esitetään vakuustakavarikon osalta. Poikkeusta pidetään perusteltuna erityisen laajojen rikosasioiden osalta, koska niissä nykyinen vakuustakavarikkoja koskeva määräaika on johtanut laajoissa rikosasioissa tarpeeseen tehdä toistuvia määräajan pidennyspyyntöjä.

Jatkossa edellytyksenä määräajan pidentämiselle aina olisi, että vakuustakavarikon edellytykset olisivat edelleen olemassa eikä vakuustakavarikon voimassapitäminen vakuustakavarikon peruste ja siitä aiheutuva haitta huomioon ottaen olisi kohtuutonta. Kohtuuttomuutta arvioitaessa näkökohdat liittyisivät yleisiin pakkokeinojen käyttöä ohjaaviin periaatteisiin. Ajan kuluessa vakuustakavarikon voimassaolosta saattaa aiheutua vakuustakavarikossa olevan omaisuuden omistajalle vahinkoa tai haittaa, minkä vuoksi asiaa on tarvittaessa arvioitava pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n mukaisen vähimmän haitan periaatteen valossa. Lisäksi asiaa olisi tarkasteltava pidentämistapauksissakin luvun 2 §:n mukaisen suhteellisuusperiaatteen kannalta. Kohtuullisuutta arvioitaessa tärkeässä asemassa olisi lisäksi vakuustakavarikon peruste.

Lisäedellytyksinä määräajan pidentämiseksi enintään vuodeksi tai vakuustakavarikon määräämiseksi olemaan voimassa toistaiseksi olisivat kysymyksessä olevan rikosasian laatuun ja selvittämiseen liittyvät erityiset syyt. Kysymys voisi olla esimerkiksi siitä, että laajassa rikosasiassa on perusteltua varmistaa menettämisseuraamuksen maksamisen turvaaminen ja jo määräajan pidentämistä koskevaa pyyntöä tehdessä vaikuttaa selvältä, että asiassa ei tule neljän kuu-

kauden aikana tapahtumaan asiaan vaikuttavaa muutosta. Vakuustakavarikon määrääminen olemaan voimassa toistaiseksi voisi käytännössä koskea vain sellaisia poikkeuksellisia tapauksia, joissa vakuustakavarikon voimassa pitämisestä ei ilmeisesti aiheutuisi omaisuuden omistajalle vahinkoa tai haittaa. Kysymys olisi yleensä tilanteista, joissa esitutkinta ei etene eikä ole tarkoituksenmukaista saattaa tasaisin väliajoin vakuustakavarikon voimassapitämistä tuomioistuimen käsiteltäväksi. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi määräajan pidentämistä koskevassa pyynnössään esittää myös eri vaihtoehtoja määräajan pidentämiselle. Lähtökohtana uudenkin säännöksen mukaan olisi määräajan pidentäminen enintään neljä kuukautta kerrallaan.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että määräajan pidentämistä koskeva pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyyntö tulisi tehdä viikon sijaan vähintään kahta viikkoa ennen määräajan päättymistä. Vastaavaa muutosta ehdotetaan tehtäväksi takavarikon määräajan pidentämistä koskevan pyynnön osalta lain 7 luvun 14 §:n 3 momentissa. Ottaen huomioon määräajan pidentämispyyntöjen tarkoituksenmukaiselle käsittelylle tarvittava riittävä aika ja määräaikaisten kokonaispituus, kohtuuttomana ei voida pitää määräajan pidentämistä koskevan pyynnön edellyttämistä jo viimeistään kahta viikkoa ennen määräajan päättymistä.

Lisäksi ehdotetaan selvennettäväksi, että tilaisuus tulla kuulluksi määräajan pidentämistä koskevan asian käsittelyn yhteydessä on varattava sellaiselle henkilölle, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee. Tarkoituksena on nykyistä selvemmin varmistaa sellaisille henkilöille, joilla voi olla asiassa etuja valvottavanaan, tilaisuus tulla kuulluksi. Käytännössä kysymys olisi yleensä rikoksesta epäillystä. Kysymykseen voisi tulla myös muu henkilö, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai maksamaan hyvitystä taikka menettämään valtiolle rahamäärä, kuten esimerkiksi alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäilty. Lisäksi kysymykseen voisi tulla esimerkiksi pantinhaltija tai rikoksen asianomistaja.

Lopuksi ehdotetaan, että määräajan pidentämistä koskeva asia voitaisiin ratkaista tuomioistuimen kansliassa ilman istutokäsittelyä. Edellytyksenä olisi, että tuomioistuin harkitsee sen asiassa soveliaaksi ja sanottu henkilö nimenomaisesti suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön. Edellytyksenä ei sen sijaan olisi, että kyseinen henkilö suostuu määräajan pidennykseen. Tuomioistuimen tulisi harkita, että asia olisi sovelias ratkaistavaksi tuomioistuimen kansliassa ilman istutokäsittelyä. Tuomioistuin voisi kyseisessä harkinnassaan kiinnittää tapauskohtaisesti huomiota esimerkiksi siihen, ovatko asian ratkaisemisessa olennaiset seikat siinä määrin riidattomia, että asianosaisten kuuleminen voidaan hoitaa kirjallisesti.

5 § Vakuustakavarikon uudelleen käsittely

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan selvennettäväksi, että vakuustakavarikon voimassa pitämistä koskevan vaatimuksen voisi esittää kuka tahansa sellainen henkilö, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee. Vastaavasti kuin edellä luvun 4 §:n 2 momentin osalta, käytännössä kysymys olisi yleensä rikoksesta epäillystä, mutta kysymykseen voisi tulla myös muu henkilö.

8 § Vakuustakavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että momentissa tarkoitettu vakuustakavarikon voimassaoloa koskeva asia voidaan ratkaista tuomioistuimen kansliassa ilman istutokäsittelyä. Edellytyksenä tälle olisi, että tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja vastaaja suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

Edellytyksenä asian ratkaisemiselle kansliassa ilman istutokäsittelyä olisi, että vastaaja nimenomaisesti suostuu pyyntöön asian ratkaisemistavasta. Edellytyksenä ei sen sijaan olisi, että vastaaja suostuu määräajan pidennykseen. Lisäksi tuomioistuimen tulisi harkita, että asia olisi sovelias ratkaistavaksi tuomioistuimen kansliassa ilman istutokäsittelyä. Tuomioistuin voisi kyseisessä harkinnassaan kiinnittää tapauskohtaisesti huomiota esimerkiksi siihen, ovatko asian ratkaisemisessa olennaiset seikat siinä määrin riidattomia, että asianosaisten kuuleminen voidaan hoitaa kirjallisesti.

7 luku **Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen**

4 § Telekuunteluun, televalvontaan ja tukiasematietoihin liittyvät takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan viitattavaksi sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohtaan kyseisellä lailla kumottujen viestintämarkkinalain ja sähköisen viestinnän tietosuojalain kohtien sijaan. Tarkoituksena ei tältä osin ole muuttaa sääntelyn sisältöä, jota on selvennetty muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2022:23. Lisäksi momentissa ehdotetaan tehtäväksi muutokset, jotka johtuvat 10 luvun 3 §:ään ja 6 §:ään jäljempänä ehdotettavista muutoksista.

12 § Pöytäkirja

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että jäljennös pöytäkirjasta olisi tarvittaessa viivytyksettä toimitettava myös sille, jonka hallusta esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu. Tarvetta tälle ei olisi tapauksessa, jossa kyseinen henkilö saisi pöytäkirjan jäljennöksen jo muutenkin. Muissa tapauksissa jäljennös tulisi lähtökohtaisesti toimittaa. Myös tätä tilannetta kuitenkin koskisi pykälään jo nykyäänkin sisältyvä säännös siitä, että jäljennöstä ei toimiteta sinä aikana, jona ilmoitus haltuunottamisesta on siirretty 9 §:n 2 momentin nojalla.

14 § Takavarikon kumoaminen ja esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttaminen

Esityksessä ensinnäkin ehdotetaan pykälän 1 momentissa säädettäväksi, että takavarikon tultua kumotuksi takavarikoitu esine, omaisuus tai asiakirja olisi viivymättä palautettava siihen oikeutetulle, jollei palauttamiselle ole luvun 18 tai 23 §:stä johtuvaa tai muualla laissa säädettyä estettä. Tarkoituksena olisi nykytilan kuvauksessa todetun johdosta varmistaa pykälätasolla se jo voimassa olevan sääntelyn periaate, että takavarikon kumoamisen lisäksi myös kumotun takavarikon kohteena olleen esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttaminen tulisi tehdä viivymättä, jos muulle ei enää ole perusteita. Tällaisena perusteena voitaisiin kuitenkin pitää luvun 18 §:n mukaista tilannetta, jossa tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrää, että esinettä, omaisuutta tai asiakirjaa ei palauteta siihen oikeutetulle ennen tuomioistuimen samalla asettaman määräajan kulumista tai tuomioistuimen ratkaisun tulemistakin lainvoimaiseksi. Vastaavasti perusteena voisi tulla kysymykseen jokin luvun 23 §:n erityistilanteista. Viittaus muussa laissa säädettyyn esteeseen puolestaan varmistaisi ehdotetun sääntelyn yhteensopivuuden esimerkiksi Tullin rikostorjunnasta annetun lain 2 luvun 11 §:n 2 momentin kanssa, jonka mukaan takavarikoitu tavara, joka on määrätty palautettavaksi omistajalle tai sille, jolla on muutoin oikeus tavarahan, on tulliselvitettävä ja tavaran muut Suomeen tuonnin edellytykset on osoitettava asianmukaisesti. Viittauksen johdosta voitaisiin jatkossakin toimia sanotussa lainkohdassa tarkoitettuna mukaisesti ennen tavaran palauttamista.

Muutoksen johdosta muutettaisiin myös pykälän otsikkoa vastaavasti.

Lisäksi pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi seuraavassa kuvatuilla tavoilla. Ensinnäkin, vastaavasti kuin edellä 6 luvun 4 §:n 2 momentissa vakuustakavarikon osalta, pykälän 2 momentissa tarkoitettu, takavarikon kumoamisen määräajan pidentämistä koskeva pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyyntö olisi esitettävä viikon sijaan viimeistään kaksi viikkoa ennen määräajan päättymistä. Edellä nykytilan kuvauksessa kuvatuin tavoin tätä voidaan pitää perusteltuna asian osallisten työsuunnittelun kannalta, ottaen huomioon määräaikojen kokonaispituudet ja se, että asiat tulee saada asianmukaisesti käsitellyiksi määräajassa.

Momentissa ehdotetaan lisäksi selvennettäväksi, että tilaisuus tulla kuulluksi takavarikon voimassa pitämistä koskevan käsittelyn yhteydessä on varattava sellaiselle henkilölle, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee. Tarkoituksena on nykyistä selvemmin varmistaa sellaisille henkilöille, joilla voi olla asiassa etuja valvottavanaan, tilaisuus tulla kuulluksi. Kysymyksessä voisi olla rikoksesta tai alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäilty. Lisäksi kysymykseen voisi tulla esimerkiksi rikoksen asianomistaja, pantinhaltija tai luvun 5 §:ssä tarkoitettu rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevan lähetyksen vastaanottaja.

Uutena poikkeuksena sanotusta kuulemismahdollisuuden varaamisesta ehdotetaan, että asia voitaisiin ratkaista ilman kuulemista myös silloin, jos kyseiselle henkilölle tehtävä ilmoitus haltuunottamisesta olisi siirretty luvun 9 §:n 2 momentin nojalla. Asiassa olisi nykytilan kuvauksessa esitetyllä tavalla kysymys tilanteista, joissa ilmoituksen tekemistä henkilölle esineen, omaisuuden tai asiakirjan haltuunottamisesta takavarikoimista tai jäljentämistä varten olisi siirretty tärkeästä tutkinnallisesta syystä johtuen. Tällöin perusteltuna voidaan pitää, ettei kyseinen henkilö saa tietää asiasta myöskään 14 §:n 3 momentissa tarkoitettua kuulemistilaisuuden varaamisen kautta.

Lisäksi pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että momentissa tarkoitettu takavarikon määräajan pidentämistä koskeva asia voidaan ratkaista tuomioistuimen kansliassa ilman istuntokäsittelyä. Edellytyksenä tälle olisi, että tuomioistuimien harkitsee sen soveliaaksi. Lisäksi edellytyksenä asian ratkaisemiselle kansliassa ilman istuntokäsittelyä olisi, että henkilö, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, suostuu pyyntöön asian ratkaisemistavasta. Edellytyksenä ei sen sijaan olisi, että kyseinen henkilö suostuu määräajan pidennykseen. Tuomioistuimien voisi asian ratkaisemistapaa koskevassa harkinnassaan kiinnittää tapauskohtaisesti huomiota esimerkiksi siihen, ovatko asian ratkaisemisessä olennaiset seikat siinä määrin riidattomia, että asianosaisten kuuleminen voidaan hoitaa kirjallisesti.

15 § Takavarikon tai jäljentämisen saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan selvennettäväksi, minkä henkilön vaatimuksesta tuomioistuimen olisi päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa tai onko asiakirjan jäljennös säilytettävä käytettäväksi todisteena. Näin olisi ehdotuksen mukaan meneteltävä sen henkilön vaatimuksesta, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee. Kyseiseen henkilöryhmään sisältyvien henkilöiden osalta voidaan viitata edellä 14 §:n 3 momentin osalta lausuttuun. Momenttiin ei muilta osin ehdoteta muutoksia eikä ehdotetulla vaikutettaisi esimerkiksi jäljennösten säilyttämistä koskevaan sääntelyyn tai sen tulkintaan.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa esitetyistä syistä ensinnäkin selvennettäväksi, että jos 1 momentissa tarkoitettu vaatimus on tehty ennen kuin se on voitu esittää syytetä tai menettämisseuraamusta koskevassa tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä tai kirjallisessa menettelyssä, vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Tarkoituksena olisi varmistaa, että 1 momentissa tarkoitettu henkilö saisi momentissa tarkoitettua vaatimuksen aina tuomioistuimen käsiteltäväksi kohtuullisen ajan

kuluessa. Jos vaatimus voitaisiin esittää syytettyä tai menettämisseuraamusta koskevassa tuomioistuimen käsittelyssä, tarvetta erilliselle käsittelyä koskevalle määräajalle ei olisi. Jos asiassa järjestetään suullinen käsittely, vaatimus voitaisiin esittää kyseisessä käsittelyssä. Jos asia suullisen käsittelyn sijaan käsitellään kirjallisessa menettelyssä, olennaista edellytyksen täyttymistä harkittaessa olisi, milloin henkilö on voinut toimittaa kirjallisen vastauksensa tuomioistuimelle. Kun asia olisi näin kuvastusti voitu esittää joko tuomioistuimen suullisessa tai kirjallisessa käsittelyssä, ehdotetulla säännöksellä vaatimuksen ottamisesta käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle ei enää olisi merkitystä.

Lisäksi 2 momentissa ehdotetaan selvennettäväksi sitä henkilöryhmää, jolle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi takavarikkoa tai asiakirjan jäljennöksen säilyttämistä koskevassa asiassa. Tarkoituksena olisi nykyistä selvemmin varmistaa sellaisille henkilöille, joilla voi olla asiassa etuja valvottavanaan, tilaisuus tulla kuulluksi. Kyseiseen henkilöryhmään sisältyvien henkilöiden osalta voidaan viitata edellä luvun 14 §:n 3 momentin osalta lausuttuun.

21 § Takavarikosta tai jäljentämisestä päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Edellä nykytilan kuvauksessa esitetyistä perusteluista johtuen pykälässä ehdotetaan ensinnäkin selvennettäväksi, että pykälä soveltuu takavarikon lisäksi myös jäljentämiseen. Lisäksi pykälän 2 momentissa ehdotetaan selvennettäväksi, että rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa tarkoitetuissa asioissa päätös voidaan saattaa myös sen käräjäoikeuden vahvistettavaksi, missä kyseisen lain 66 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa käsitellään ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetussa laissa tarkoitetuissa asioissa sen käräjäoikeuden vahvistettavaksi, missä kyseisen lain 63 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa käsitellään. Huomiota voidaan kiinnittää siihen, että kyseisissä laissa säännellään yhteistyötä EU-valtioiden ja Pohjoismaiden kanssa. Säännös ei siten sovellu esimerkiksi tilanteisiin, joissa kysymys on yhteistyöstä Yhdistyneen Kuningaskunnan kanssa.

Lisäksi pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että momentissa tarkoitettu takavarikon voimassaolon pidentämistä koskeva asia voidaan ratkaista tuomioistuimen kansliassa ilman istuntokäsittelyä. Edellytyksenä tälle olisi, että tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Lisäksi edellytyksenä asian ratkaisemiselle kansliassa ilman istuntokäsittelyä olisi, että henkilö, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, suostuu pyyntöön asian ratkaisemistavasta. Edellytyksenä ei sen sijaan olisi, että kyseinen henkilö suostuu määräajan pidennykseen. Kyseiseen henkilöryhmään sisältyvien henkilöiden osalta voidaan viitata edellä luvun 14 §:n 3 momentin osalta lausuttuun. Tuomioistuin voisi asian ratkaisemistapaa koskevassa harkinnassaan kiinnittää tapauskohtaisesti huomiota esimerkiksi siihen, ovatko asian ratkaisemisessä olennaiset seikat siinä määrin riidattomia, että asianosaisten kuuleminen voidaan hoitaa kirjallisesti.

23 § Takavarikoidun esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttamiseen liittyvät erityiset säännökset

Pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavaksi luvun 14 §:ään tehtyjen muutosten johdosta, joilla palauttamista koskevia säännöksiä on lisätty myös muualle lukuun.

14 § Tietyissä paikanetsinnöissä sovellettavat säännökset

Pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä nykyistä paremmin ilmenisi pykälän rajoitettu soveltamisala. Pykälä koskee vain paikanetsintöjä sellaisiin paikkoihin, joihin ei ole yleistä pääsyä tai joihin yleinen pääsy on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana. Pykälä ei koske etsintää, jonka kohteena on kulkuneuvo tai paikanetsintää, joka kohdistuu sellaisiin tiloihin, joihin on yleinen pääsy.

18 § Kotietsinnän tai paikanetsinnän saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, joka koskisi paikanetsinnän saattamista tuomioistuimen tutkittavaksi tietyissä momentissa tarkemmin määritellyissä tilanteissa. Momentin mukaan pykälän 1-3 momentissa kotietsinnän osalta säädettyä sovellettaisiin myös luvun 14 §:ssä tarkoitettuun paikkaan kohdistuvaan paikanetsintään, jos se on vaikutuksiltaan ja menettelyltään vastannut kotietsintää. Samalla pykälän otsikkoa muutettaisiin vastaamaan ehdotettua muutosta.

Viittauksella 14 §:ään momentin soveltamisalaa rajattaisiin koskemaan vain paikanetsintöjä sellaisiin paikkoihin, joihin ei ole yleistä pääsyä tai joihin yleinen pääsy on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana. Rajausta voidaan pitää perusteltuna ottaen huomioon, että yleisöltä suljettuja paikkoja koskeviin etsintöihin liittyy tyypillisesti sellaisia paikanhaltijan oikeusturvaan liittyviä näkökohtia, jotka eivät ole merkityksellisiä yleisölle avoimissa paikoissa (HE 222/2010 vp s. 303).

Käytännössä 14 §:ssä tarkoitettu paikanetsintä usein vastaisi menettelyltään kotietsintää. Tätä kuvastaa 14 §:n säännös siitä, että siinä tarkoitettussa paikanetsinnässä noudatetaan soveltuvin osin kotietsintää koskevia 5, 6, 13, 16 ja 19 §:ää. Siten uuden 4 momentin soveltumisen kannalta paljon painoa tulisi sen arvioimiselle, milloin paikanetsintä vastaisi myös vaikutuksiltaan kotietsintää. Paikanetsinnässä noudatettavat menettelyt ja siitä aiheutuneet vaikutukset kuitenkin monissa tapauksissa liittyisivät toisiinsa ja siksi säännöksessä olisi perusteltua edellyttää molempien edellytysten täyttymistä.

Arvioitaessa sitä, milloin paikanetsintä voisi vaikutuksiltaan ja menettelyltään vastata kotietsintää merkitystä olisi ensinnäkin etsinnän kohteena olevan paikan käyttötarkoituksella. Tältä osin huomiota voidaan kiinnittää korkeimman oikeuden asiaa koskevaan tulkintakäytäntöön. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2019:23 katsonut, että henkilön kuljettamaan henkilöautoon kohdistunut paikanetsintä ei ole vaikutuksiltaan tai menettelyltään vastannut kotietsintää. Toisaalta korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2017:40 Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan ja sitä koskevaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytäntöön viitaten katsonut, että tilitoimistolla on ollut oikeus saattaa toimitiloissaan suoritettujen etsintöjen lainmukaisuus tuomioistuimen tutkittavaksi. Arvioinnissa tulisikin ottaa huomioon kyseinen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytäntö, jonka perusteella kodin käsite on laajentunut koskemaan myös liikehuoneistoja ja ammattikäytössä olevia huoneistoja (esim. Niemietz v. Saksa, 13710/88, 16.12.1992, kohdat 27–33; Buck v. Saksa, 41604/98, 28.4.2005, kohdat 31–33; Salminen ym. v. Suomi, 50882/99, 27.9.2005, kohdat 70–71; Heino v. Suomi, 56720/09, 15.2.2011, kohta 33; Lindstrand Partners Advokatbyrå AB v. Ruotsi, 18700/09, 20.12.2016, kohta 83; Posevini v. Bulgaria, 63638/14, 19.1.2017, kohta 65).

Toisaalta kysymys voisi olla siitä, että etsinnällä olisi tosiasiallisia vaikutuksia kotirauhan piiriin, vaikka tämä ei olisi ollut etsinnän tarkoituksena. Tältä osin huomiota voidaan kiinnittää korkeimman oikeuden ratkaisuun asiassa KKO 2019:92, jossa korkein oikeus on katsonut etsinnän vastanseen monelta osin vaikutuksiltaan ja menettelyltään yleistä kotietsintää, vaikka sen tarkoituksena onkin ollut saada ampuma-aseet poliisin haltuun sen sijaan, että tarkoituksena olisi ollut kerätä todisteita rikosepäilyn tutkintaa varten. Tässä arvioinnissa merkitystä voitaisiin muun ohessa antaa sille, vastaisiko paikanetsintä vaikutuksiltaan kotietsintää sen henkilön kanalta, jonka hallinnassa paikanetsinnän toimittamispaikka on.

23 § Tietojärjestelmän haltijan tietojenanto- ja avustusvelvollisuus

Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täsmennettäväksi sen varmistamiseksi, että tietojärjestelmän haltijan, ylläpitäjän ja muun henkilön tulisi paitsi antaa esitutkintaviranomaiselle tämän pyynnöstä laite-etsinnän toimittamiseksi tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot, myös avustaa näiden käyttämisessä. Täsmennyksen johdosta tietojärjestelmän haltijan, ylläpitäjän ja muun henkilön tulisi suorittaa sen tehtävissä olevat tarvittavat toimenpiteet, jotta salasanaja ja muita vastaavia pykälässä jo nykyään tarkoitettuja tietoja voidaan etsinnässä myös tosiasiaa hyödyntää. Käytännössä kysymys voisi olla esimerkiksi siitä, että rikoksesta epäillyn sulkema puhelinliittymä avattaisiin, jotta päästäisiin käyttämään momentissa tarkoitettua salasanaa esimerkiksi epäillyn sähköpostiin pääsemiseksi. Olennaista kuitenkin on, että muutoksen johdosta voitaisiin edellyttää vain sellaista avustamista, joka on tietojärjestelmän haltijan, ylläpitäjän ja muun henkilön tehtävissä.

Muutoksen johdosta ehdotetaan tästä seuraavia muutoksia pykälän otsikkoon ja 2 momenttiin.

29 a § Laite-etsinnän saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Lukuun ehdotetaan otettavaksi uusi pykälä laite-etsinnän saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi tietyissä pykälässä tarkemmin määritellyissä tilanteissa. Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimen olisi laitteen haltijan tai muun laitteen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa tai onko etsinnässä menetely luvun 22 §:n edellyttämällä tavalla ja noudatettu soveltuvin osin 5 ja 6 §:n säännöksiä, jos laite-etsintä on toimitettu kotietsinnän tai 18 §:n 4 momentissa tarkoitettua paikanetsinnän yhteydessä taikka on syytä olettaa, että laite-etsinnän kohteeksi on joutunut 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettua vaatimuksen käsittelyyn sovellettaisiin, mitä kotietsintää ja paikanetsintää koskevan vaatimuksen käsittelystä säädetään näiden saattamista tuomioistuimeen koskevassa 18 §:ssä.

Jos laite-etsintä on toimitettu kotietsinnän yhteydessä, voidaan arvioida, että etsinnän kohdistuminen paikan ohella myös kodista löytyvien laitteiden sisältämiin tietoihin ja viesteihin tyypillisesti entisestään lisää pakkokeinon yksityiselämälle sekä kirjeenvaihdolle ja muille luottamuksellisille viesteille aiheuttaman loukkauksen tuntuu. Lisäksi huomiota voidaan kiinnittää siihen, että jo voimassa olevassa luvun 28 §:ssä edellytetään paikanetsinnän mukaisten menettelytapojen noudattamista myös laite-etsinnässä, jos laite-etsintä toimitetaan paikkaan kohdistuvan etsinnän yhteydessä. Huomiota voidaan tältä osin kiinnittää korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2018:77, jonka mukaan kotietsinnän ja laite-etsinnän keskinäinen yhteys tekee perustelluksi tulkinnan, jonka mukaan kotietsinnän yhteydessä toimitettuun laite-etsintään tulee sovellettavaksi kotietsintää koskeva pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n säännös oikeudesta saattaa etsinnän toimittamisen lainmukaisuus tuomioistuimen tutkittavaksi. Lisäksi huomioon tulee ottaa edellä ehdotettu luvun 18 §:n uusi 4 momentti, joka koski paikanetsinnän saattamista tuo-

mioistuimen tutkittavaksi tietyissä momentissa tarkemmin määritellyissä tilanteissa. Vastavasti kuin kotietsinnän yhteydessä toimitetussa laite-etsinnässä, myös tällaisten paikanetsintöjen yhteydessä toimitetussa laite-etsinnässä olisi perusteltua mahdollistaa laite-etsinnän saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi.

Lisäksi ehdotetaan säännökseen sisällytettäväksi myös itsenäisenä toimitettu laite-etsintä tietyissä tilanteissa. Tätä voidaan pitää perusteltuna tilanteissa, joissa on syytä olettaa, että laite-etsinnän kohteeksi on joutunut 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa. Kysymys olisi tiedosta, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei pakkokeinoin 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Säännös olisi linjassa sen kanssa, että ollessa syytä olettaa kotietsinnän kohteeksi joutuvan tällaista tietoa kysymys on erityisestä kotietsinnästä, josta päättää tuomioistuin. Huomiota voidaan tältä osin kiinnittää voimassa olevaan luvun 29 §:ään, jonka mukaan, jos kysymys on 1 §:n 3 momentissa tarkoitetuista tiedoista, noudatetaan laite-etsinnässä päättämässä soveltuvin osin erityistä kotietsintää koskevia 15 §:n 1 ja 2 momenttia ja 17 §:ää. Ehdotettu säännös täydentäisi sääntelyä varmistaen, että tilanteessa, jossa laite-etsinnän kohteeksi voidaan olettaa joutuvan takavarikoimis- ja jäljentämiskiellon alaista tietoa, laite-etsintä voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi.

Arvioitaessa sitä, milloin on kysymys laitteen haltijasta tai muusta laitteeseen oikeutetusta henkilöstä huomiota voitaisiin kiinnittää luvun 22 §:ään, jonka mukaan laite-etsinnän jälkeen laite on ilman aiheetonta viivytystä palautettava sille, jonka hallusta se on otettu tai jolla muuten on siihen oikeus. Pykälässä tarkoitettut tahot olisivat samalla niitä, joilla olisi mahdollisuus saattaa laite-etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi.

Tuomioistuimen tulisi vaatimuksen johdosta arvioida, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa tai onko etsinnässä menetelty luvun 22 §:n edellyttämällä tavalla ja noudatettu soveltuvin osin 5 ja 6 §:n säännöksiä. Laite-etsinnän edellytysten osalta merkityksellinen on luvun 21 §:ssä säädetty. Viittauksen luvun 22 §:ään johdosta tuomioistuimen tulisi ensinnäkin arvioida, onko laite etsinnän jälkeen palautettu oikealle henkilölle ilman aiheetonta viivytystä. Lisäksi tuomioistuimen tulisi 22 §:n 2 momentin johdosta arvioida, onko laite-etsintä toimitettu viivytyksettä, jos laitetta ei ole takavarikoitu.

Viittauksen 5 ja 6 §:ään soveltuvin osin osalta merkityksellistä olisi voimassa olevassa 14 ja 28 §:ssä säädetty. Kotietsinnän ja 14 §:ssä tarkoitettujen paikanetsinnän yhteydessä toimitetussa laite-etsinnässä säännöksiä olisi lähtökohtaisesti noudatettava, jollei perusteltua syytä poikkeamiseen olisi. Itsenäisen laite-etsinnän osalta, ja erityisesti luvun 27 §:ssä tarkoitettua etäetsintänä toimitettavan laite-etsinnän osalta, 5 ja 6 §:ssä säädetty ei täysimääräisesti soveltuisi siltä osin kuin säännöksissä viitataan kotiin ja esimerkiksi siellä asuviin. Näiden sijasta merkityksellinen olisi henkilö, jonka hallusta laite on otettu tai jolla muuten on siihen oikeus. Lisäksi esimerkiksi todistajia, jäljennöksiä, ilmoituksia, etsinnän toimittajan apuna käytettäviä henkilöitä, etsintävaltuutettua ja etsinnän toimittamista häiritsevän henkilön poistamista koskevat säännökset lähtökohtaisesti soveltuisivat.

9 luku **Erityisiin tutkintakeinoihin liittyvät pakkokeinot**

3 § Henkilötuntemerkkien ottaminen

Pykälään ehdotetaan ensinnäkin lisättäväksi, että poliisimies saa ottaa henkilötuntemerkit myös toisen pakkokeinolaissa tarkoitettua pakkokeinon käyttämistä varten. Muutoksella täsmennettäisiin lain tasolla nykyistä sääntelyä, jota on voitu pitää tältä osin tulkinnanvaraisena. Kysymys

voisi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa rikoksesta epäillyltä tarvitaan sormenjälki matkapuhelimen lukituksen avaamista varten. Säännöksen perusteella olisi mahdollista tarpeen näin vaatiessa ottaa myös useampi eri tuntomerkki tai esimerkiksi useampi valokuva samasta henkilöstä.

Lisäksi henkilötuntomerkkien listaan ehdotetaan lisättäväksi kasvokuva. Kasvokuvaa voidaan pitää sormenjälkeen rinnastuvana henkilötuntomerkkinä sekä sen käytön johdosta esimerkiksi matkapuhelimen lukituksen avaamisessa että siinä mielessä, että se voidaan saada epäillyltä vastaavia keinoja käyttäen kuin sormenjälki.

10 luku **Salaiset pakkokeinot**

3 § Telekuuntelu ja sen edellytykset

Telekuuntelun määritelmää ehdotetaan pykälän 1 momentissa muutettavaksi siten, että telekuuntelulla tarkoitettaisiin teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 43 kohdassa tarkoitettussa yleisessä viestintäverkossa tai siihen liitetyssä viestintäverkossa välitettävänä olevan viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien pakkokeinolain 10 luvun 6 §:ssä tarkoitettujen välitystietojen selvittämiseksi. Muutoksella tarkennettaisiin telekuuntelun käyttöalaa, joka kohdistuu nimenomaan välitettävänä olevaan viestiin. Lisäksi otettaisiin huomioon luvun 6 §:ään ehdotettu muutos, jonka johdosta tunnistamistietojen sijaan viitattaisiin jatkossa välitystietoihin.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa esitetyillä perusteilla lisättävän uusiksi telekuuntelun perusterikoksi rikoslain 21 luvun 6 §:ssä tarkoitettu törkeä pahoinpitely, 38 luvun 6 §:ssä tarkoitettu törkeä tietoliikenteen häirintä ja luvun 7 b §:ssä tarkoitettu törkeä tietojärjestelmän häirintä sekä 41 luvun 2 §:ssä tarkoitettu törkeä ampuma-aserikos. Esitutkintaviranomaiselle voitaisiin ehdotuksen johdosta antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä kyseisistä rikoksista. Edellytyksenä näidenkin kohdalla olisi pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n johdosta, että telekuuntelun käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Lisäksi telekuuntelua saataisiin käyttää vain, jos sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys kyseisen rikoksen selvittämiseksi. Telekuuntelua käytettäessä olisi myös aina huomioitava erityisesti pakkokeinolain 1 luvun 2 ja 3 §:ssä tarkoitettut suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteet.

4 § Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta

Pakkokeinolain 7 luvun 4 §:ään ehdotetun muutoksen johdosta ehdotetaan muutettavaksi viitasta kyseiseen lainkohtaan siten, että teleyrityksen ja yhteisötilaajan sijaan viitattaisiin sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdassa tarkoitettuun viestinnän välittäjään. Lisäksi huomioitaisiin luvun 6 §:ssä ehdotettu terminologinen muutos tunnistamistietotermin korvaamisesta välitystietoterminä.

5 § Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen

Edellä nykytilan kuvauksessa esitetyistä perusteluista johtuen pykälän 2 momenttiin ehdotetaan täsmennystä siitä, että lupa telekuunteluun ja luvun 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tietojen hankkimiseen annetaan luvan antopäivästä alkaen. Muutoksen perusteella olisi selvää, että lupa ei voida myöntää alkamaan tulevana myöhempänä ajankohtana, vaikka edellinen lupa olisi vielä voimassa kyseiseen ajankohtaan asti.

Pykälän 3 momentista ehdotetaan poistettavaksi 5 kohta. Muutoksen johdosta telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä ei enää lueteltaisi erikseen kaikkia niitä telepäätelaitteita tai -osoitteita, joita vaatimus tai päätös koskee, vaan tuomioistuin voisi myöntää luvan viesteihin, jotka ovat lähtöisin epäillyn hallussa olevasta tai hänen oletettavasti muuten käyttämästä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettavina tällaiseen laitteeseen näitä osoitteita tai laitteita yksilöimättä. Muutoksen johdosta esitutkintaviranomaisen ei tarvitsisi hakea erikseen yksittäisiä lupia myöskään sellaisille epäillyn teleosoitteille tai -laitteille, jotka selviävät vasta luvan myöntämisen jälkeen. Myös tällaisiin teleosoitteisiin tai -laitteisiin kohdistuvia toimenpiteitä koskisi kuitenkin alkuperäisen päätöksen voimassaoloaika.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan edelleen muutettavaksi siten, että siitä nimenomaisesti ilmenisi telekuuntelun voivan kohdistua myös tuntemattoman epäillyn teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Tämä toteutettaisiin täydentämällä momentin 2 kohtaa niin, että epäillyn ollessa tuntematon telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä olisi edelleen mainittava toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte. Tällaisissa tilanteissa olisi edelleen perusteltua, että lupaa koskeva vaatimus ja päätös voitaisiin kohdistaa tiettyyn teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Vaatimus ja päätös tulisi kuitenkin kohdistaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijasta tiettyyn henkilöön välittömästi sen jälkeen, kun rikoksesta epäilty pystytään nimeämään.

Lisäksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies päättäisi toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä olisi mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle. Säännös täydentäisi edellä 3 momenttiin ehdotettua muutosta.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vastuulla olisi siten selvittää henkilön käyttämät teleliittymät ja telepäätelaitteet ja tehdä näitä koskeva päätös. Päätös tulisi tehdä sekä silloin, jos kysymys olisi uutta telekuuntelulupaa koskevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista että silloin, jos kysymys olisi uuden teleosoitteen tai telepäätelaitteen lisäämisestä saman epäillyn samaa epäiltyä rikosta koskevalle asialle. Perusteluilla toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle tarkoitettaisiin asianmukaisia perusteluita siitä, miksi juuri kyseisten osoitteiden tai laitteiden on katsottava olevan epäillyn hallussa tai sellaisia, että hän oletettavasti niitä muuten käyttää. Epäillyn käyttämien teleosoitteiden ja -päätelaitteiden, joihin telekuuntelu kohdistuisi, yksilöintitietojen selvittäminen olisi edelleen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen virkavastuulla selvittävää asia. Tarkoituksena olisi, että riittävän etukäteisselvittämisen kautta osaltaan vähennettäisiin pakkokeinolain 10 luvun 58 §:n mukaisia tilanteita, joissa telekuuntelu kohdistuisi muuhun kuin luvan kohteena olevalta rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin.

6 § Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonnan määritelmää ehdotetaan pykälän 1 momentissa muutettavaksi siten, että tunnistamistietojen hankkimisen sijaan kyse olisi viestinnän välittäjän hallussa olevien pakkokeinolain mukaisten viestin välitystietojen hankkimisesta. Muutoksella ei muutettaisi televalvonnan käyttöalaa.

7 § Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella

Edellä nykytilan kuvauksessa tarkemmin kerrotuilla perusteilla pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti tilanteista, joissa pykälän 1 momentissa tarkoitettun henkilön terveydentila on huonontunut niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan momentissa tarkoitettua suostumusta. Näissä tilanteissa esitutkintaviranomaisen saisi kohdistaa televalvontaa henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman henkilön suostumusta. Edellytyksenä olisi, että kyseessä oleva esitutkinta koskee 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua rikosta. Lisäksi edellytettäisiin, että tätä on pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen.

Merkitystä ei olisi sillä, olisiko henkilön terveydentila huonontunut selvittävänä olevan rikoksen johdosta tai muusta syystä. Rikoksen selvittämisen kannalta voidaan ensinnäkin pitää suhteellisen merkityksettömänä, mistä syystä terveydentila on huonontunut. Lisäksi terveydentilan huonontumisen sitominen selvittävänä olevaan rikokseen voisi johtaa näyttöongelmiin siitä, mistä terveydentilan huonontuminen on aiheutunut. Ehdotus kuitenkin kattaisi myös tilanteet, joissa terveydentilan huonontuminen johtuu selvittävänä olevasta rikoksesta.

Ilmeinen kykenemättömyys antaa 1 momentissa tarkoitettua suostumusta tarkoittaisi, että henkilön pitäisi olla ilmeisen kykenemätön arvioimaan asian merkitystä ja ilmaisemaan tahtoaan luotettavasti. Kykenemättömyyden tulisi perustua henkilön terveydentilaan. Terveydentilasta johtuvana kykenemättömyytenä ei olisi arvioitava esimerkiksi tilannetta, jossa asianomistaja ei epäillyn reaktion pelossa tai alistaisesta asemastaan johtuen haluaisi antaa suostumusta. Kykenemättömyyden ilmeisyyttä koskevalla edellytyksellä korostettaisiin, että kykenemättömyyden tulee olla varsin selvästi todettavissa. Tämä voisi ilmetä asiaa koskevasta lääkärinlausunnosta, mutta myös muulla tavalla.

Edellytyksenä olisi lisäksi, että televalvontaa ilman suostumusta olisi pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen. Tämän johdosta asian tulisi ensinnäkin olla siinä määrin kiireellinen, että suostumusta ei voida pyrkiä saamaan esimerkiksi edunvalvojan määräämisen kautta. Muina asiaan vaikuttavina seikkoina voitaisiin toisaalta ottaa huomioon esimerkiksi, jos henkilöllä jo olisi määrätty edunvalvoja, jolloin tämä voisi harkita suostumuksen antamista henkilön puolesta, jos edunvalvojan määräys mahdollistaisi edunvalvojan puhevallan kyseessä olevissa asioissa. Lisäksi välttämättömyydedellytys pitäisi sisältää, että ilman suostumusta suoritettavalla televalvonnalla voitaisiin olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja että rikoksen selvittäminen muilla pakkokeinoilla ja esitutkintamenetelmillä tai suostumukseen perustuvalla televalvonnalla ei olisi mahdollista tai ainakin vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttäisi rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti.

Lisäksi 2 momenttia ehdotetaan kielellisesti yhtenäistettävän ehdotetun 3 momentin kanssa.

9 § Televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta päättäminen

Esityksessä ehdotetaan ensinnäkin, että 9 §:n 1 momenttiin lisätään viittaus luvun 7 §:n 1 momentin 6 kohtaan. Edellä nykytilan tarkastelun yhteydessä todetun mukaisesti kyseeseen kohtaan ei lainkaan viitata televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta päättämistä koskevassa 9 §:ssä, jonka 1 ja 2 momentin perusteella määräytyy muiden momentin kohtien osalta päättävä viranomaisen. Pääsääntönä muiden kohtien osalta on 1 momentin mukainen sääntely, jossa tuomioistuimien päättää televalvonnasta sekä 8 §:ssä tarkoitettua sijaintitietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Perustellulta vaikuttaa, että myös epäiltäessä

seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä päätösvalta televalvonnasta säädetään tuomioistuimelle. Lisäksi 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus 7 §:ään ehdotettavaan uuteen 3 momenttiin, joka koskee henkilön terveydentilan huonontumista niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan pykälän 1 momentissa tarkoitettua suostumusta. Myös näissä tapauksissa perustelua olisi, että tuomioistuin päättäisi televalvonnasta.

Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi vastaavia muutoksia pitkälti vastaavin perustein kuin mitä edellä on luvun 5 §:ssä ehdotettu telekuuntelun osalta. Edellä nykytilan kuvauksessa esitetyistä perusteluista johtuen pykälän 3 momenttiin ehdotetaan ensinnäkin täsmennystä siitä, että televalvontaa koskeva lupa voidaan antaa ja päätös tehdä vain luvan antopäivästä alkaen. Muutoksen perusteella olisi selvää, että lupaa ei voida myöntää alkamaan tulevana myöhempänä ajankohtana, vaikka edellinen lupa olisi vielä voimassa kyseiseen ajankohtaan asti.

Lisäksi pykälän 4 momentista ehdotetaan poistettavaksi 6 kohta. Muutoksen johdosta televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä ei enää lueteltaisi erikseen kaikkia niitä telepäätelaitteita tai -osoitteita, joita vaatimus tai päätös koskee, vaan tuomioistuin voisi myöntää luvan yleisesti epäilyn hallussa olevaan tai oletettavasti muuten käyttämään teleosoitteeseen tai -päätelaitteeseen näitä osoitteita tai laitteita yksilöimättä. Muutoksen johdosta esitutkintaviranomaisen ei tarvitsisi hakea erikseen yksittäisiä lupia myöskään sellaisille epäillyn teleosoitteille tai -laitteille, jotka selviävät vasta luvan myöntämisen jälkeen. Myös tällaisiin teleosoitteisiin tai -laitteisiin kohdistuvia toimenpiteitä koskisi kuitenkin alkuperäisen päätöksen voimassaoloaika.

Edelleen pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä nimenomaisesti ilmeneisi televalvonnan voivan kohdistua myös tuntemattoman epäillyn teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Tämä toteutettaisiin täydentämällä momentin 2 kohtaa niin, että epäillyn ollessa tuntematon televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä olisi edelleen mainittava toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte. Tällaisissa tilanteissa olisi edelleen perusteltua, että lupaa koskeva vaatimus ja päätös voitaisiin kohdistaa tiettyyn teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Vaatimus ja päätös tulisi kuitenkin kohdistaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijasta tiettyyn henkilöön välittömästi sen jälkeen, kun rikoksesta epäilty pystytään nimeämään.

Lisäksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, jonka mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies päättäisi toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä olisi mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle. Säännös täydentäisi edellä 4 momenttiin ehdotettua muutosta.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vastuulla olisi siten selvittää henkilön käyttämät teleliittymät ja telepäätelaitteet ja tehdä näitä koskeva päätös. Päätös tulisi tehdä sekä silloin, jos kysymys olisi uutta televalvontalupaa koskevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista että silloin, jos kysymys olisi uuden teleosoitteen tai telepäätelaitteen lisäämisestä saman epäillyn samaa epäiltyä rikosta koskevalle asialle. Perusteluilla toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle tarkoitettaisiin asianmukaisia perusteluita siitä, miksi juuri kyseisten osoitteiden tai laitteiden on katsottava olevan epäillyn hallussa tai sellaisia, että hän oletettavasti niitä muuten käyttää. Epäillyn käyttämien teleosoitteiden ja -päätelaitteiden, joihin televalvonta kohdistuisi, yksilöintitietojen selvittäminen olisi edelleen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen virkavastuulla selvittävää asia. Tarkoituksena olisi, että riittävän etukäteisselvittämisen kautta osaltaan vähennettäisiin pakkokeinolain 10 luvun 58 §:n mukaisia tilanteita, joissa televalvonta kohdistuisi muuhun kuin luvan kohteena olevalta rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin.

14 § Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Pykälään ehdotetaan nykytilan arviointia koskevassa jaksossa todetuilla perusteilla lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos saavat kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos. Säännös vastaisi siten pitkälti peitetoimintaa tietoverkossa koskevaa 10 luvun 27 §:n 3 momenttia.

Toisin kuin luvun 27 §:n 3 momentissa säännellyssä peitetoiminnassa tietoverkossa, poliisiin lisäksi Tulli ja Rajavartiolaitos saisivat kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa momentissa tarkoitetuissa tilanteissa. Ehdotusta on tältäkin osin perusteltu edellä nykytilan arviointia koskevassa osuudessa. Sääntelyä olisi ehdotetun sijasta mahdollista hajauttaa voimassa olevan 14 §:n 2 ja 3 momentin tavoin siten, että eri esitutkintaviranomaiset voisivat kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa vain kunkin esitutkintaviranomaisen osalta erikseen määriteltyjen rikosten selvittämisessä. Tällaisen sääntelyratkaisun voitaisiin kuitenkin arvioida osaltaan tekevän sääntelystä vaikeaselkoisempaa ja vaikeuttavan poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoimintaa rikosten selvittämisessä. Merkitystä voidaan antaa sille, että rikosten selvittäminen myös yleisesti tehostuu, jos kyseisten esitutkintaviranomaisten rikosten selvittämistä koskevissa toimivaltuuksissa ei ole perusteettomia eroavaisuuksia. Perustellulta siksi kokonaisuutena vaikuttaa, että poliisiin lisäksi myös Tulli ja Rajavartiolaitos voisivat kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa samoin edellytyksin. Samalla on syytä korostaa, että esitutkintaviranomaiset voisivat myös ehdotuksen perusteella toteuttaa peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa vain siltä osin kuin kysymys on niiden toimivaltaan kuuluvien rikosten selvittämisestä.

Uuden 4 momentin lisäämisen johdosta nykyinen 4 momentti siirtyisi uudeksi 5 momentiksi. Muutoksen johdosta olisi lisäksi tarpeellista lisätä rajavartiomies myös peitelty tiedonhankinnan määritelmää koskevaan pykälän 1 momenttiin.

15 § Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Osana uutta siviilitiedustelulainsäädäntöä suojelupoliisin esitutkinta- ja pakkokeinotoimivaltuudet on poistettu. Sanotun johdosta pykälän 1 momentissa ehdotetaan poistettavaksi viittaus suojelupoliisin päällikköön.

Lisäksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan, jos kyse on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisestä, peitellystä tiedonhankinnasta tietoverkossa päättämiseen sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 59 §:ssä säädetään. Viitattu pykälä koskee peitellystä tiedonhankinnasta päättämistä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen esitutkinnassa. Muutos on tarpeellinen edellä käsitellyn pakkokeinolain 10 luvun 14 §:ään ehdotetun uuden 4 momentin johdosta ja sitä on tarkemmin perusteltu kyseistä pykälää koskevassa nykytilan kuvauksessa.

16 § Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi edellä 10 luvun 23 §:ää koskevassa nykytilan kuvauksessa todetun johdosta siten, että esitutkintaviranomainen saisi kohdistaa teknistä kuuntelua tekniseen laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta, jos kuuntelu kohdistuu vain tekniseen laitteeseen eikä tilaan, jossa laite sijaitsee. Tarkoituksena on mahdollistaa ns. näppäimis-

tökuuntelu teknisenä kuunteluna silloin, kun kuuntelu kohdistuisi pelkästään laitteen näppäimistöön viestin sisällön selvittämiseksi eikä kuuntelulla saataisi tietoa siitä tilasta, jossa kyseinen laite sijaitsee.

23 § Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi teknistä laitetarkkailua ja sen edellytyksiä koskevan pykälän 2 momenttia siten, että teknistä laitetarkkailua ei saisi kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään kyseisessä luvussa. Tarkoituksena on selventää, että sanotun estämättä tekninen laitetarkkailu soveltuu sellaisiin tietoihin, jotka laitteessa ovat ennen tarkkailun toimittamista tai jotka tulevat laitteeseen tarkkailun toimittamisen aikana. Perusteltuna voidaan selkeyssyistä pitää, että muotoilussa soveltuvin osin noudatetaan laite-etsintää koskevaa lain 8 luvun 20 §:n 2 momentin muotoilua, koska tarkoituksena on sitä vastaava rajoitus. Esitetyn muutoksen tarkoituksena ei ole muuttaa voimassa olevan säännöksen sisältöä, vaan tarkoituksena on selventää oikeustilaa sanotulta osin.

Teknisellä laitetarkkailulla ei saisi kiertää momentissa viitattuja pakkokeinoja koskevien säännösten soveltamista ja esimerkiksi kyseisten pakkokeinojen käyttöedellytyksiä. Jos teknisen laitetarkkailun aikana kävisi ilmi, että tarkkailu kohdistuu momentissa tarkoitettuun luottamukselliseen viestiin, laitetarkkailu olisi keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä tallenteet ja laitetarkkailulla saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä.

25 § Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi rajoitus siitä, että telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi saadaan käyttää ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää pelkästään tähän tarkoitukseen. Toimintaan soveltuvan laitteen ominaisuuksia ei siten jatkossa rajattaisi. Olennaista tämän sijaan olisi, että pykälän perusteella esitutkintaviranomainen voisi muiden edellytysten täytyessä jatkossakin hankkia teknisillä laitteilla vain telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietoja. Lisäksi momentissa tehtäisiin edellä käsitellyyn liittyvä selventävä kielellinen muutos sekä korvattaisiin viittaus viestintävirastoon viittauksella nykyiseen liikenne- ja viestintävirastoon.

27 § Peitetoiminta ja sen edellytykset

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa esitetyillä perusteilla muutettavaksi siten, että epäiltäessä rikoslain 21 luvun 1 §:ssä tarkoitettua tappoa, 2 §:ssä tarkoitettua murhaa tai 3 §:ssä tarkoitettua surmaa peitetoiminnan edellytyksenä ei olisi, että tiedonhankinta on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Muilta osin peitetoiminnan edellytykset säilyisivät myös näiden rikosten selvittämisessä ennallaan.

28 § Rikoksentelekielto

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa tarkemmin selostetuista perusteluista johtuen kirjoitettavaksi toimivaltasäännöksen muotoon sääntelemään sitä, mitä peitetoimintaa suorittava poliisimies saa säännöksessä tarkemmin määritellyissä tilanteissa ja edellytyksillä tehdä. Pykälän 1 momentissa todettaisiin edelleen, että peitetoimintaa suorittava poliisimies ei saa tehdä rikosta eikä aloittaa rikoksen tekemiseen. Lähtökohtana siten jatkossakin

olisi rikoksentelekielto. Pykälän 2 momentin mukaan sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, peitetoimintaa suorittava poliisimies saisi kuitenkin tehdä järjestysrikkomuksen tai muun siihen rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, tai liikennerikkomuksen, jos teko on välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

Momentti säilyisi siten sisällöllisesti ennallaan muuten, mutta siihen tehtäisiin toimivaltasäännöksen muotoon kirjoittamisen johdosta tarvittavat muutokset. Lisäksi momenttia muutettaisiin sen johdosta, että uuden tieliikennelain 160 §:n sääntelyn mukaisesti liikennerikkomuksesta voidaan määrätä rikesakon sijaan ainoastaan liikennevirhemaksu.

29 § Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Vastaavasti kuin edellä on ehdotettu luvun 28 §:n 2 momentin osalta, pykälän 1 momentti ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa tarkemmin selostetuista perusteista johtuen kirjoitettavaksi toimivaltasäännöksen muotoon sääntelemään sitä, mitä peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan säännöksessä tarkemmin määritellyissä tilanteissa ja edellytyksillä tehdä. Momentti säilyisi siten sisällöllisesti ennallaan muuten, mutta siihen tehtäisiin toimivaltasäännöksen muotoon kirjoittamisen johdosta tarvittavat muutokset.

31 § Peitetoiminnasta päättäminen

Osana uutta siviilitiedustelulainsäädäntöä suojelupoliisin esitutkinta- ja pakkokeino toimivaltuudet on poistettu. Sanotun johdosta pykälän 1 momentissa ehdotetaan poistettavaksi viittaus suojelupoliisin päällikköön.

35 § Valeostosta päättäminen

Osana uutta siviilitiedustelulainsäädäntöä suojelupoliisin esitutkinta- ja pakkokeino toimivaltuudet on poistettu. Sanotun johdosta pykälän 1 momentissa ehdotetaan poistettavaksi viittaus suojelupoliisin päällikköön.

38 § Poliisimiehen turvaaminen peiteltyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka mukaan, jos kyse on peitelystä tiedonhankinnasta tietoverkossa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisessä, rajavartiomiehen turvaamiseen peiteltyssä tiedonhankinnassa tietoverkossa sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 60 §:ssä säädetään. Viitattu pykälä koskee rajavartiomiehen turvaamista peiteltyssä tiedonhankinnassa rikoksen esitutkinnassa. Muutos on tarpeellinen edellä käsitellyn pakkokeinolain 10 luvun 14 §:ään ehdotetun uuden 4 momentin johdosta ja sitä on tarkemmin perusteltu kyseistä pykälää koskevassa nykytilan kuvauksessa.

39 § Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset

Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä ei virheellisesti viitattaisi pakkokeinolain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin vaan tämän sijaan rikosten selvittämiseen, mitä voidaan pitää pakkokeinolain mukaisen tietolähdetoiminnan tarkoituksena.

40 § Tietolähteen ohjatus käytöstä päättäminen

Osana uutta siviilitiedustelulainsäädäntöä suojelupoliisin esitutkinta- ja pakkokeinoimivaltuudet on poistettu. Sanotun johdosta pykälän 1 momentissa ehdotetaan poistettavaksi viittaus suojelupoliisin päällikköön.

42 § Valvotusta läpilaskusta päättäminen

Osana uutta siviilitiedustelulainsäädäntöä suojelupoliisin esitutkinta- ja pakkokeinoimivaltuudet on poistettu. Sanotun johdosta pykälän 1 momentissa ehdotetaan poistettavaksi viittaus suojelupoliisin päällikköön.

43 § Menettely tuomioistuimessa

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan luvun 5 ja 9 §:ään ehdotettavien muutosten johdosta rajoitettavaksi koskemaan vain tilanteita, joissa epäillyn tuntemattomuuden johdosta telekuuntelua tai televalvontaa koskeva vaatimus ja päätös edelleen kohdistettaisiin tiettyyn toimenpiteen kohteena olevaan telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen.

48 § Suojaamisesta päättäminen

Osana uutta siviilitiedustelulainsäädäntöä suojelupoliisin esitutkinta- ja pakkokeinoimivaltuudet on poistettu. Sanotun johdosta pykälän 1 momentissa ehdotetaan poistettavaksi viittaus suojelupoliisin päällikköön.

52 § Kuuntelu- ja katselukiellot

Luvun 23 §:ssä tarkoitettu tekninen laitetarkkailu ehdotetaan nykytilan kuvauksessa viitatuista syistä sisällytettäväksi kuuntelu- ja katselukielloja koskevan pykälään. Pykäle säilyisi muuten nykyisessä muodossaan.

56 § Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa esitetyillä perusteilla lisättäväksi seuraavat kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa olevat rikokset: lahjuksen antaminen, lahjominen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen ja huumausainerikos. Ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytykset säilyisivät muuten ennallaan. Ylimääräistä tietoa saisi ehdotuksen johdosta jatkossa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja kyse olisi jostakin mainitusta rikoksesta.

57 § Tietojen hävittäminen

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, joka koskisi sellaista ylimääräistä tietoa, joka ei liity rikokseen tai jonka sisältöä ei saada selville. Tällainen tieto saataisiin epäillyn suostumuksella hävittää jo ennen pykälän 1 momentissa tarkoitettua ajankohtaa. Epäillyn suostumusta selvitettyä olennaista olisi, että hävitettävä tieto yksilöidään epäillylle riittävällä tavalla. Epäillylle voisi tarjota esimerkiksi mahdollisuuden tutustua tietoon esitutkintaviranomaisen ti-loissa.

Tieto voisi olla rikokseen liittymätöntä esimerkiksi silloin, jos se koskisi vain epäillyn arkisten asioiden hoitoa, kuten kaupassa käyntiä tai lasten viemistä harrastuksiin. Tiedon sisältö voisi toisaalta jäädä selvittämättä sen johdosta, että tieto olisi sillä tavalla salatussa muodossa, että esitutkintaviranomaisella ei olisi mahdollisuutta selvittää sen sisältöä. Tiedon hävittämistä harmittaessa olisi kuitenkin syytä huolellisesti esimerkiksi yhdessä asiaa hoitavan syyttäjän kanssa arvioida, voiko tieto kuitenkin liittyä rikokseen tai onko salatun tiedon sisältö mahdollista vielä selvittää. Jos hävittäminen arvioidaisiin perustelluksi, tieto saataisiin hävittää epäillyn suostumuksella. Jos epäilty ei suostuisi hävittämiseen, soveltuisi jatkossakin 1 momentissa kuvattu menettely säilyttämisaikoinen.

Jos tieto koskisi useampaa epäiltyä, hävittäminen edellyttäisi kaikkien epäiltyjen suostumusta. Sitä, milloin tiedon voidaan arvioida koskevan epäiltyä, olisi perusteltua tulkita laajasti siten, että suostumuspyyntö varmasti esitettäisiin kaikille sellaisille epäillyille, joita tieto voisi koskea. Vaihtoehtona olisi aina toimiminen 1 momentin pääsäännön mukaan. Tunteettomaksi jääneelle epäillylle suostumuspyyntöä ei luonnollisestikaan voitaisi tehdä. Jos epäillyn henkilöllisyyttä ei saataisi selville, tulisi noudattaa pykälän 1 momentin mukaista menettelyä.

Tieto voitaisiin hävittää tätä koskevan nimenomaisen suostumuksen saamisen jälkeen.

Uuden 2 momentin lisäämisen johdosta nykyinen 2 momentti siirtyisi uudeksi 3 momentiksi.

58 § Telekuuntelun, televalvonnan, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen

Pykälä ehdotetaan ensinnäkin jaettavaksi kahteen momenttiin niin, että teknistä laitetarkkailua koskeva viimeinen virke erotettaisiin pykälän 2 momentiksi.

Pykälän 1 momenttiin sisällytettäisiin televalvonta. Lisäksi muotoilua muutettaisiin sen selvittämiseksi, että pakkokeinon käytön keskeyttäminen ja tallenteiden ja tietojen sekä näitä koskevien muistiinpanojen hävittämisvelvollisuus koskisi nimenomaan pykälässä tarkoitettuja tilanteita. Jos esimerkiksi telekuuntelun kohteena oleva epäilty ei käyttäisi kuuntelun kohteena olevaa laitetta lainkaan, kuuntelu olisi tältä osin keskeytettävä kokonaan ja sillä saadut viestit ja näitä koskevat muistiinpanot poistettava. Jos kuitenkin kysymys olisi siitä, että epäillyn käytössä olevaa laitetta on vain välissä käyttänyt toinen henkilö, säännös edellyttäisi vain tällöin saatujen viestien poistamista telekuuntelun kokonaan lopettamisen sijaan.

Pykälän 2 momentti muutettaisiin vastaamaan 10 luvun 23 §:n 2 momenttiin ehdotettua muutosta.

60 § Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa viitatuista syistä lisättäväksi 10 luvun 8 §:ssä tarkoitettu sijaintitietojen hankkiminen epäillyn tavoittamiseksi. Muutoksen johdosta olisi selvää, että myös epäiltyyn kohdistetusta sijaintitietojen hankkimisesta epäillyn tavoittamiseksi olisi viipymättä ilmoitettava hänelle sen mukaisesti, mitä 1 momentissa nykyään tietyistä muista salaisista pakkokeinoista ilmoittamisesta säädetään. Lisäksi momenttiin ehdotetaan lisättäväksi edellä luvun 5 ja 9 §:ää koskevassa nykytilan kuvauksessa esitetyistä syistä säännös siitä, että epäiltyyn kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet. Muutoksen tarkoituksena on myös rikoksesta epäillyn jälkikäteisten oikeusturvatakeiden käytön mahdollistamiseksi varmistaa, että epäilty saa häneen kohdistuneen telepakkokeinon lisäksi tietoonsa sen,

mihin osoitteisiin tai laitteisiin toimenpide on kohdistunut. Samalla myös pykälän 5 momentissa tarkoitettu tuomioistuin saisi tiedon asiasta.

65 § Salaisten pakkokeinojen käytön valvonta

Osana uutta siviilitiedustelulainsäädäntöä suojelupoliisin esitutkinta- ja pakkokeino toimivaltuudet on poistettu. Sanotun johdosta pykälän 1 momentissa ehdotetaan poistettavaksi viittaus suojelupoliisiin.

11 luku **Erinäiset säännökset**

1 b § Pakkokeinojen käyttäminen rikollisen teon epäilyn johdosta

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi erinäiset säännökset sisältävään 11 lukuun uusi 1 b §, jonka mukaan alle 15-vuotiaana tehdyn esitutkintalain 3 luvun 5 §:ssä tarkoitettun rikollisen teon epäilyn johdosta saadaan ottaa kiinni tai käyttää lain 4 tai 6–10 luvussa tarkoitettua pakkokeinoa kyseisen pakkokeinon käyttöä koskevien edellytysten täytyessä.

Pykälän johdosta olisi selvää, että epäiltäessä tapahtuneen rikoksen sijaan alle 15-vuotiaana tehty rikollinen teko, pakkokeinolain mukaisista pakkokeinoista käytettävissä esitutkintalain 3 luvun 5 §:n mukaisessa esitutkinnassa olisivat kiinniottaminen sekä lain 4 ja 6–10 luvussa tarkoitettut pakkokeinot, jos näiden käyttämisestä koskevat kyseisissä säännöksissä tarkemmin säädetty edellytykset muuten täyttyisivät. Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saisi jatkossakaan pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon. Luonteensa johdosta myöskään lain 3 luvun säännökset tuomioistuinmenettelystä vangitsemisasioiden osalta soveltuisi tarkasteltavana oleviin tilanteisiin. Muissa luvuissa säädettyjen pakkokeinojen osalta vastaavaa ehdotonta estettä ei olisi, vaikka joidenkin pakkokeinojen osalta käyttöala ja siten käytännön merkitys jäisi alle 15-vuotiaiden kohdalla todennäköisesti varsin pieneksi.

Säännöksen tulkinnassa tulisi ottaa huomioon myös lain 1 luvun 2 §:n mukainen suhteellisuusperiaate, jonka mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Rikollisesta teosta epäillylle tai muille aiheutuvan oikeuksien loukkaamisen kannalta saattaa olla merkitystä sillä, että ehdotetussa pykälässä tarkoitetuissa tilanteissa kyseessä on alle 15-vuotias lapsi. Henkilön nuoreen ikään ja elämäntilanteeseen liittyviä seikkoja voidaan vastaavasti ottaa huomioon myös suhteellisuusperiaatetta koskevassa säännöksessä tarkoitettuna muuna asiaan vaikuttavana seikkana.

Voimassa olevan pakkokeinolain esitöissä (HE 222/2010 vp s. 73) todetun mukaisesti vapaudenriiston käyttämiseen lasten kohdalla olisi suhtauduttava kaikissa yhteyksissä erityisen pidätyväisesti, minkä tulisi heijastua myös kiinniottamissäännösten soveltamisessa. Vastaavasti voidaan arvioida, että esimerkiksi kiinni otetun lapsen yhteydenpidon rajoittaminen tai lapsen kohdistuvat salaiset pakkokeinot edellyttävät suhteellisuusperiaatteenkin johdosta erityisen painavia perusteita.

Pakkokeinon käyttö olisi mahdollista vain kyseisen pakkokeinon käyttöä koskevien edellytysten täytyessä. Siten esimerkiksi niissä pakkokeinoissa, joiden käytön edellytyksenä on epäily tietystä tai tietyn vakavuusasteen rikoksesta, edellytyksenä olisi, että henkilöä epäiltäisiin alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta, joka 15-vuotiaan tai vanhemman henkilön tekemänä rikoksena mahdollistaisi kyseisen pakkokeinon käytön.

2 a § Esitutkintaviranomaisen velvollisuus ilmoittaa pakkokeinojen käytöstä syyttäjälle

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi erinäiset säännökset sisältävään 11 lukuun uusi 2 a §, jonka mukaan sen lisäksi, mitä muualla pakkokeinolaissa asiasta säädetään, esitutkintaviranomaisen tulee asian laadun ja kyseessä olevan pakkokeinon edellyttämällä tavalla tarvittaessa ilmoittaa syyttäjälle pakkokeinon käytöstä. Säännös täydentäisi esitutkintalain 5 luvun 3 §:n 1 momentin säännöstä, jonka mukaan pakkokeinojen käyttöön liittyvästä ilmoittamisvelvollisuudesta säädetään pakkokeinolaissa.

Asian laatua koskevan kriteerin johdosta huomioon voitaisiin ottaa esimerkiksi selvittävänä olevan rikoksen vakavuus. Samoin merkitystä voisi olla sillä, olisiko kysymyksessä esitutkintaviranomaisen arvion perusteella erityistä harkintaa vaativa tilanne. Kyseessä olevaa pakkokeinoa koskevalla kriteerillä ja ilmoittamisen tarpeellisuutta koskevalla edellytyksellä viitattaisiin siihen, että tarkoituksenmukaista ei jatkossakaan olisi kaikista pakkokeinoista ilmoittaminen. Nykyään puutteita on nähty erityisesti salaisista pakkokeinoista ilmoittamisessa. Näiden käytön voidaankin tyypillisesti katsoa rajoittuvan vakavien rikosten selvittämiseen ja olevan muutenkin luonteeltaan suunnitelmallisempaa kuin rutiininomaisempien pakkokeinojen osalta. Siksi esimerkiksi salaisista pakkokeinoista tulisi lähtökohtaisesti ilmoittaa.

Ilmoitus tulisi tehdä tarvittaessa. Ilmoitusvelvollisuutta ei olisi esimerkiksi silloin, jos syyttäjällä jo olisi tieto kyseisen pakkokeinon käytöstä. Ajallisesti ilmoitusvelvollisuus voitaisiin täyttää tutkinnan eri vaiheissa. Ottaen huomioon säännöksen taustalla olevat seikat, kuten syyttäjän mahdollisuus osallistua tutkinta- ja pakkokeinoprosessin strategiseen suunnitteluun, perusteltua olisi normaalisti pyrkiä ilmoittamaan suunnitellusta pakkokeinosta jo ennen sen käyttöä. Pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen voisi kuitenkin säännöksen johdosta olla tarkoituksenmukaista vielä siinäkin vaiheessa, kun pakkokeino on jo käytössä tai kun pakkokeinon käyttö on jo lopetettu, jos siinä vaiheessa ilmeni jotain syyttäjän informointia puoltavaa.

4 § Tarkemmat säännökset ja määräykset

Edellä nykytilan kuvauksessa esitetyillä perusteilla pykälän 1 momentin 8 kohtaa ehdotetaan täsmennettäväksi, jotta selvää olisi, että kysymys on nimenomaan 2 luvun 12 i §:n 2 momentissa tarkoitettun syyttäjälle tehtävän tuomioistuinkäsittelyssä tarvittavia tietoja tutkinta-arestin suorittamisesta koskevan ilmoituksen sisällöstä.

7.2 Esitutkintalaki

2 luku Esitutkintaan osalliset

4 § Erityiset tutkintajärjestelyt

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan syyttäjä johtaisi esitutkintaa, kun kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7 §:n 3 momentin perusteella syyttäjälle ilmoitetussa kuolemantapauksessa epäillään poliisin palveluksessa olevan henkilön syyllistyneen rikokseen. Momentti liittyisi nykytilan arviointia koskevassa jaksossa todetuin tavoin tarpeeseen täsmentää syyttäjän roolia niin sanottujen putkakuolemien tutkinnassa. Voimassa olevan lain mukaan syyttäjä johtaa esitutkintaa näissä tilanteissa vain silloin, kun epäiltynä on poliisimies. Säännöstä laajennettaisiin koskemaan myös tilanteita, joissa epäillään muuta poliisin palveluksessa olevaa henkilöä. Tällaisia olisivat lähinnä tapaukset, joissa poliisimiehen lisäksi tai sijasta epäiltynä olisi poliisin palveluksessa oleva vartija. Kyse voisi olla esimerkiksi tutkinnasta, jossa alun perin on ollut epäiltynä poliisimies ja myös vartija, vaikka poliisimiehen osalta esitutkintaa

ei aloitettaisi tai se päättyisi. Syyttäjä toimisi tutkinnanjohtajana myös niissä tapauksissa, joissa alun perin epäilty on ainoastaan muu poliisin palveluksessa oleva henkilö kuin poliisimies. Valtaosassa putkakuolemia tulee lähtökohtaisesti arvioitavaksi sekä poliisimiesten että vartijoiden toiminta, joten olisi tarkoituksenmukaista, että arvioinnin tekisi sama viranomaislainen. Säännöksen tavoitteena on lisäksi välttää epäselvyyksiä ja päällekkäistä työtä tilanteissa, jossa samaa tapahtumainkulkua arvioi kaksi eri tutkinnanjohtajaa.

Syyttäjän rooli tutkinnanjohtajana ehdotetun momentin tarkoittamissa tilanteissa on tarkoitettu vastaavaksi kuin muissa tilanteissa, joissa epäillään poliisimiehen tehneen rikoksen virkatehtävän suorittamisen yhteydessä. Siten syyttäjälle kuuluisi muun ohella myös esitutkinnan aloittamisesta päättäminen ja päätöksen tekemiseen mahdollisesti tarvittavien seikkojen selvittäminen. Asian selvittämiseksi tarpeellisiin esitutkintatoimenpiteisiin saataisiin ryhtyä ennen tutkinnanjohtajan päätöksen tekemistä.

Syyttäjän toimiminen tutkinnanjohtajana kaikissa putkakuolemien esitutkinnoissa on perusteltua paitsi käytännön työn järjestämiseen ja työn tehokkuuteen liittyvistä syistä myös putkakuolemien tutkinnan uskottavuuden ja puolueettomuuden vahvistamiseksi, kun tutkintaa johdetaan aina poliisiorganisaation ulkopuolinen viranomaislainen.

Pykälän 2 momentti siirtyisi 3 momentiksi ja 3 momentti 4 momentiksi.

3 luku **Esitutkinnan toimittamisen yleiset säännökset**

8 § Ulkomailla tehty rikos

Pykälän 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaisella on tietyissä tilanteissa velvollisuus toimittaa asianomistajan rikosilmoitus toisen Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle. Toimittamisvelvollisuuden edellytykset vastaavat uhridirektiivin 17 artiklan 3 kohdan vaatimuksia (HE 66/2015 vp s. 28) eikä niitä ehdoteta muutettaviksi. Momenttia täydennettäisiin kuitenkin lisäämällä siihen uhridirektiivin 17 artiklan 3 kohdan vaatimus siitä, että edellytysten täytyessä rikosilmoituksen toimittaminen toisen jäsenvaltion viranomaiselle olisi tehtävä viipymättä.

4 luku **Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet**

8 § Edunvalvojan määrääminen lapselle

Pykälässä käytettyjä käsitteitä muutettaisiin siten, että jatkossa edunvalvojan määräämisen sijasta käytettäisiin ilmaisua edunvalvojan määrääminen lapselle huoltajan tai muun edustajan sijaiseksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983) käytetyn terminologian mukaisesti. Muutoksen tarkoituksena on yhdenmukaistaa lainsäädännön käsitteitä, eikä sillä ole tarkoitus asiallisesti muuttaa nykytilaa.

Pykälän soveltamisalaa laajennettaisiin myös muihin alle 18-vuotiaisiin lapsiin kuin asianosaisiin. Siten pykälän 1 momentissa mainittaisiin jatkossa myös muut alle 18-vuotiaat kuulusteltavat. Muutos olisi tarpeellinen lähinnä niitä tilanteita varten, joissa todistajana kuulusteltavan alle 18-vuotiaan lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja on esitutkinnan kohteena olevassa asiassa epäillyn asemassa eikä voi siten toimia puolueettomasti kuulusteltavan edunvalvojana.

Voimassa olevan pykälän mukaisen edunvalvojaa koskevan hakemuksen voi tehdä tutkinnanjohtajan lisäksi syyttäjä, holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 84 §:ssä tarkoitettu holhousviranomainen tai sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimitus (sosiiaaliviranomainen). Hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämistä koskevasta uudistuksesta (HE 241/2020 vp ja HE 56/2021 vp) johtuen sosiaalihuoltolain 6 § on kumottu (L 588/2022) ja viittaukset kyseisen pykälän mukaiseen toimitukseen muualla lainsäädännössä on muutettu viittauksiksi hyvinvointialueisiin 1.1.2023 alkaen (esim. L 625/2022). Siten pykälää muutettaisiin niin, että jatkossa hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi voisi tehdä hyvinvointialue.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin informatiivinen viittaus holhoustoimilain 79 §:ään, jossa säädetään väliaikaisesta edunvalvojan määräämisestä. Lisäyksellä pyritäisiin vain selkiyttämään tilanteita, joissa edunvalvojamääräys tarvitaan kiireellisesti. Viittauksella ei ole tarkoitus asiallisesti muuttaa nykytilaa.

16 § Ilmoitus epäillyn oikeuksista

Pykälässä säädetään epäillyn oikeuksista ilmoittamisesta. Pykälän 1 momentissa luetellaan oikeudet, joista rikoksesta epäillylle on ilmoitettava. Momenttiin lisättäisiin uusi 7 kohta, jossa säädettäisiin velvollisuudesta ilmoittaa epäillylle myös mahdollisuudesta sovitteluun rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa (1015/2005) säädetyillä edellytyksillä. Nykyisin poliisi- tai syyttäviviranomaisen velvollisuudesta tiedottaa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille sovittelusta ja ohjata heidät sovitteluun säädetään sovittelulain 13 §:ssä. Ehdotetun lisäyksen tarkoituksena olisi lisätä tietoisuutta sovittelusta ja edistää asioiden ohjautumista sovitteluun.

18 § Ilmoitus asianomistajan oikeuksista

Pykälässä säädetään asianomistajan oikeuksista ilmoittamisesta. Pykälään lisättäisiin uusi 10 kohta, jossa säädettäisiin velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle myös mahdollisuudesta sovitteluun rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa (1015/2005) säädetyillä edellytyksillä. Nykyisin poliisi- tai syyttäviviranomaisen velvollisuudesta tiedottaa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille sovittelusta ja ohjata heidät sovitteluun säädetään sovittelulain 13 §:ssä. Ehdotetun lisäyksen tarkoituksena olisi lisätä tietoisuutta sovittelusta ja edistää asioiden ohjautumista sovitteluun.

5 luku Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyö

1 § Ilmoitus syyttäjälle

Pykälässä säädetään syyttäjälle ilmoitettavista asioista. Syyttäjälle ilmoitettaviin asioihin lisättäisiin ne tapaukset, joissa henkilö on kuollut tai vakavasti loukkaantunut tilanteessa, jossa poliisimies on käyttänyt voimakeinoja. Voimassa olevassa laissa ei ole vastaavaa velvoitetta. Ilmoitusvelvollisuus olisi tarpeen, jotta syyttäjä voisi esitutkintalain 2 luvun 4 §:n perusteella harkita tutkinnanjohtajaksi ryhtymistä, jos asiassa on syytä epäillä poliisimiehen tehneen rikoksen virkatehtävän suorittamisen yhteydessä.

Valtakunnansyyttäjän yleisessä ohjeessa VKS:2020:1 ohjeistetaan poliisia ottamaan yhteyttä toimivaltaiseen, tutkinnanjohtajana toimivaan syyttäjään, mikäli joku on kuollut tai loukkaantunut vakavasti poliisin voimankäytön seurauksena. Myös Poliisihallitus on antanut vastaavan ohjeistuksen. Yleisen edun ja tapahtumaan osallisten henkilöiden oikeusturvan kannalta sekä

myös kansalaisten poliisia kohtaan tunteman luottamuksen säilyttämiseksi on tärkeää, että poliisin voimankäytön asianmukaisuus selvitetään perusteellisesti, ja esitutkinnan aloittamista arvioi poliisiorganisaation ulkopuolinen viranomainen. Näin myös vahvistettaisiin näihin tapauksiin liittyvän tutkinnan uskottavuutta ja puolueettomuutta. Vastaavasti myös kuolemasta, joka on tapahtunut poliisin säilytystilassa tai muuten poliisin valvonnassa vapautensa menettäneenä (ns. putkakuolemat), tulee ilmoittaa syyttäjälle kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7 §:n 3 momentin mukaan. On siten perusteltua säätää ilmoitusvelvollisuudesta lain tasolla valtakunnansyyttäjän ja Poliisihallituksen ohjeistuksen sijaan. Säännöstä ei tässä yhteydessä ole tarpeen laajentaa koskemaan muiden esitutkintaviranomaisten vastaavia voimankäyttötilanteita. Näissä tilanteissa tutkinnan suorittaa jo ulkopuolisena tahona poliisi, jolloin muutoksella ei olisi tutkinnan uskottavuuden tai puolueettomuuden kannalta yhtä painavia perusteita kuin poliisin voimankäyttötilanteissa.

9 luku **Esitutkinta-aineisto**

4 § Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten

Pykälässä säädetään kuulustelutilaisuuden tallentamisesta todisteena käyttämistä varten eräissä tilanteissa. Sen mukaan esitutkinnassa asianomistajan ja todistajan kuulustelu on tallennettava ääni- ja kuvallenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuulusteltavaa tämän nuoren iän tai henkisen toiminnan häiriintyneisyyden vuoksi todennäköisesti voida kuulla henkilökohtaisesti aiheuttamatta haittaa kuulusteltavalle. Pykälä liittyy siihen, että tällaista tallennetta voidaan käyttää todisteena tuomioistuimessa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:ssä säädetyillä edellytyksillä, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuultavalle kysymyksiä. Tällöin esitutkintavaiheen kuuleminen korvaa henkilön kuulemisen oikeudenkäynnissä.

Pykälän 4 momentissa säädetään pykälän soveltumisesta myös silloin, kun kyse on 15–17-vuotiaasta erityisen suojelun tarpeessa olevasta asianomistajasta tai eräiden seksuaalirikosten asianomistajasta. Kyseisen momentin 2 ja 3 kohtaa ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan eräitä muita seksuaalirikoksia ja ihmiskaupparikoksia. Muutos liittyy jäljempänä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momenttiin ehdotettuihin muutoksiin. Pykälässä oleva sääntely olisi johdonmukaisuussyistä perusteltua laajentaa koskemaan kyseisessä oikeudenkäymiskaaren pykälässä mainittuja asianomistajia. Tarkemmin viitataan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin perusteluihin.

Sääntelyn soveltamisen kannalta on huomattava, että se voi johtaa ongelmallisiin tilanteisiin näytön arvioinnissa. Ongelmat voivat käytännössä liittyä siihen, että asianomistajalle esitettävien lisäkysymysten tarve voi täsmentyä vasta myöhemmässä vaiheessa, eikä asianomistajalla välttämättä ole aina riittäviä edellytyksiä arvioida todistamisesta kieltäytymisen merkitystä. Lisäksi erityisesti seksuaalirikoksissa osapuolten kertomukset ovat keskeinen osa näyttöä, jolloin riskinä on, että henkilökohtaisesta kuulemisesta kieltäytyminen vaikuttaa epäsuotuisasti asian ratkaisun kannalta. Vastaajan oikeusturvan kannalta tallennettuun kertomukseen vetoaminen ei myöskään saa alentaa näyttökynnystä rikosasiassa. Tämän vuoksi esitutkinnassa on tärkeää huolehtia vastakuulusteluoikeuden riittävästä ja asianmukaisesta toteutumisesta ja varmistaa, että asianomistajalle tehdään selkoa niistä riskeistä, joita näytön jättäminen tallenteen varaan saattaa aiheuttaa (HE 46/2014 vp s. 147 ja LaVM 19/2014 vp s. 4–5).

7.3 Oikeudenkäymiskaari

17 luku **Todistelusta**

12 §

Pykälässä säädetään virkamiehen ja tähän rinnastettavan henkilön velvollisuudesta kieltäytyä todistamasta. Pykälän 3 momentin mukaan Syyttäjälaitoksesta annetun lain 23 §:n 2 momentissa tarkoitettulla syyttäjällä sekä poliisin tai muun rikostorjunnasta huolehtivan viranomaisen henkilöstöön kuuluvalla on oikeus kieltäytyä todistamasta poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettusta tiedosta. Momenttia muutettaisiin siten, että siinä viitattaisiin yleisesti syyttäjiin. Muutos liittyisi esityksen ehdotukseen laajentaa poliisilain 7 §:n 3 momentin mukainen vaitiolo-oikeus kaikkiin syyttäjiin (12. lakiehdotus). Perusteluiden osalta viitataan tarkemmin Syyttäjälaitoksesta annetun lain 23 §:n perusteluihin jäljempänä.

24 §

Pykälän soveltamisalaa laajennettaisiin koskemaan eräitä seksuaalirikoksia sekä ihmiskaupparikoksia. Pykälän 3 momentin 3 kohdassa säädetään kohdassa mainittujen seksuaalirikosten 15–17-vuotiaiden asianomistajien kuulustelua koskevan esitutkintatallenteen hyödyntämisestä todisteena oikeudenkäynnissä, jos asianomistaja ei halua tulla oikeudenkäynnissä kuulluksi. Kohdattaa täydennettäisiin niin, että jatkossa se koskisi myös rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaisen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikoksen asianomistajaa, 9 §:n mukaisen korvauksen tarjoamista nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta koskevan rikoksen asianomistajaa, 10 ja 11 §:n mukaisten paritusrikoksen ja törkeän paritusrikoksen asianomistajaa ja rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:n mukaisten ihmiskaupparikoksen ja törkeän ihmiskaupparikoksen asianomistajaa.

Pykälän 3 momentin 4 kohdassa säädetään kohdassa mainittujen seksuaalirikosten täysi-ikäisten asianomistajien kuulustelua koskevan esitutkintatallenteen hyödyntämisestä todisteena oikeudenkäynnissä, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi asianomistajan terveyden tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa. Kohdattaa täydennettäisiin niin, että jatkossa se koskisi myös rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaisen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikoksen asianomistajaa, 9 §:n mukaisen korvauksen tarjoamista nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta koskevan rikoksen asianomistajaa, 10 ja 11 §:n mukaisten paritusrikoksen ja törkeän paritusrikoksen asianomistajaa ja rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:n mukaisten ihmiskaupparikoksen ja törkeän ihmiskaupparikoksen asianomistajaa.

Esitutkinnassa tallennetun kuulustelun hyödyntämismahdollisuuden laajentamisen tarkoituksena olisi suojella edellä mainittujen seksuaali- ja ihmiskaupparikosten asianomistajia. Pykälässä asetetut muut edellytykset esitutkintatallenteen hyödyntämiselle säilyisivät nykyisen mukaisina. Alle 18-vuotiaiden osalta riittävää olisi, että asianomistaja ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi. Täysi-ikäisten asianomistajien osalta tallenteen käyttämisen edellytyksenä olisi yhä asianomistajan terveyden vaarantuminen tai asianomistajalle aiheutuva muu vastaava haitta. Tällainen haitta voi olla tuomioistuinkuulemisesta aiheutuva muu kuin sairaudeksi luettava psyykkisen tilan häiriintyminen, joka vaikeuttaa merkittävästi asianomistajan mahdollisuuksia elää normaalia elämää ja joka ilmenee esimerkiksi vakavana keskittymiskyvyn puutteena tai pelkotilana.

Pykälään liittyy esitutkintalain 9 luvun 4 §, jota on edellä esitetty muutettavaksi.

7.4 Tutkintavankeuslaki

9 luku Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

2 § Valvomaton tapaaminen

Pykälään ehdotetaan nykytilan kuvauksessa käsitellyistä syistä lisättäväksi, että valvomattoman tapaamisen myöntäminen edellyttäisi myös sitä, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle. Tutkintavankeuden tarkoitus on määritelty kyseisen lain 1 luvun 3 §:ssä. Sanotun pykälän mukaan tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen. Ehdotetun johdosta valvomattoman tapaamisen myöntäminen edellyttäisi siten muun muassa sitä, että tapaamisen sisältämästä yhteydenpidosta ei arvioitaisi aiheutuvan vaaraa rikoksen esitutkinnalle. Samalla ehdotetaan selvennettäväksi, että pykälän viittaus pakkokeinolain 4 lukuun koskee nimenomaan tilanteita, joissa tapaamisoikeutta on rajoitettu.

5 § Vankien välinen valvottu tapaaminen

Pykälään ehdotetaan nykytilan kuvauksessa käsitellyistä syistä lisättäväksi, että vankien välisen valvotun tapaamisen myöntäminen edellyttäisi myös sitä, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle. Tutkintavankeuden tarkoitus on määritelty kyseisen lain 1 luvun 3 §:ssä. Sanotun pykälän mukaan tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen. Ehdotetun johdosta vankien välisen valvotun tapaamisen myöntäminen edellyttäisi siten muun muassa sitä, että tapaamisen sisältämästä yhteydenpidosta ei arvioitaisi aiheutuvan vaaraa rikoksen esitutkinnalle. Samalla ehdotetaan selvennettäväksi, että pykälän viittaus pakkokeinolain 4 lukuun koskee nimenomaan tilanteita, joissa tapaamisoikeutta on rajoitettu.

7.5 Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettu laki

7 luku Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle

2 § Valvomaton tapaaminen

Pykälään ehdotetaan nykytilan kuvauksessa käsitellyistä syistä lisättäväksi viittaus pakkokeinolain 4 lukuun. Muotoilun johdosta olisi selvää, että viittaus koskee nimenomaan tilanteita, joissa vapautensa menettäneen tapaamisoikeutta on rajoitettu. Samalla selvennettäisiin, että tapaamista koskevassa harkinnassa voitaisiin ottaa huomioon siitä mahdollisesti aiheutuva vaara vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle. Vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen vaarantumista tulisi säännöksessä tulkita vastaavasti kuin kyseisen lain muissa säännöksissä, joissa edellytykseen viitataan.

7.6 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

5 § Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi vastaavat muutokset, joita ehdotetaan pakkokeinoasioiden julkisuutta koskevaan 16 §:ään. Myös perustelut olisivat yhtenevät. Ehdotuksen mukaan pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä luvun 9 §:n 2

momentissa tarkoitetuissa tilanteissa sekä pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää koskevassa asiassa perustiedot tulisivat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi vasta, kun tiedonhankintakeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle. Perustiedot tulisivat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu.

6 § Henkilöllisyyden määrääminen salassa pidettäväksi

Pykälässä säädetään henkilöllisyyden salassa pitämisestä tietyissä asioissa. Pykälän 1 momentin 1 kohdan nojalla tuomioistuin voi nykyisin määrätä salassa pidettäväksi asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluontoista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa. Kohtaa laajennettaisiin koskemaan myös tällaisiin rikosasioihin liittyviä hakemusi- oita. Käytännössä on ilmennyt tilanteita, joissa säännöksessä mainittuun arkaluontoiseen rikos- asiaan liittyen on rikosasian asianomistajan henkilöllisyys saattanut tulla julkiseksi käsiteltäessä tuomioistuimessa tällaiseen rikosasiaan liittyvää hakemusi- asiaa, kun mahdollisuus henkilö- llyyden salassa pitoa koskevan määräyksen antamiseen koskee nykyisen säännöksen mukaan vain rikosasioita. Kyse voi esimerkiksi olla edunvalvojan tai avustajan määräämistä koskevasta hakemuksesta.

Arvioitaessa henkilöllisyyden salassapitoa koskevan määräyksen antamista hakemusi- asiassa olisi arvioitava sitä rikosasiaa, johon hakemusi- asia liittyy. Rikosasioita, jotka koskevat erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa, ovat lähinnä rikoslain 20 luvussa sää- detyt seksuaalirikokset. Asianomistajan henkilöllisyyden määrääminen salassa pidettäväksi ei ole tarkoitettu automaattisesti tehtäväksi säännöksen kattamissa rikosasioissa, vaan se edellyttää tapauskohtaista harkintaa. Harkinnassa on otettava huomioon esimerkiksi tiedon julkisuudesta asianomistajalle aiheutuva haitta verrattuna tapauskohtaiseen vaatimukseen oikeudenkäynnin julkisuudesta.

12 § Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi vastaavat muutokset, joita ehdotetaan pakkokeino- asioiden julkisuutta koskevaan 16 §:ään. Myös perustelut olisivat yhtenevät. Ehdotuksen mu- kaan asianosaisella ei olisi oikeutta saada tietoa muun kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä myöskään pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa sekä pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momen- tissa tarkoitettua erityistä kotietsintää koskevassa asiassa.

16 § Pakkokeinoasioiden julkisuus

Edellä nykytilan kuvauksessa esitettyjen perusteluiden johdosta pykälän 4 momenttia ehdote- taan muutettavaksi siten, että siinä huomioitaisiin pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä koskevat käsittelyt, saman luvun 14 §:n 3 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilan- teissa koskevat käsittelyt ja pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää koskevat käsittelyt. Ehdotuksen mukaan myös nämä asiat, joissa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon tai tiedonhankintakeinon kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta kä- siteltäessä tarvitsisi kuulla, käsiteltäisiin ja ratkaisu niissä julistettaisiin yleisön läsnä olematta. Vastaavasti muissa mainituissa asioissa kuin erityisessä kotietsinnässä ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi, kun haltuunottamisesta taikka takavarikon tai tie-

donhankintakeinon käytöstä olisi viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka haltuunottamista koskevan ilmoituksen, takavarikon tai tiedonhankintakeinon kohteena olevalle. Eriytyisen kotietsinnän osalta ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi siinä vaiheessa, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Pykälän sääntely säilyisi muilta osin entisellään.

24 § Ratkaisun määrääminen salassa pidettäväksi

Pykälässä säädetään ratkaisun määräämisestä salassa pidettäväksi tietyiltä osin. Pykälän 2 momentissa on säädetty vastaavista poikkeuksista asianosaisten henkilöllisyyden julkisuudesta kuin lain 6 §:ssä. Pykälän 2 momentin 1 kohdan nojalla tuomioistuimien voi nykyisin määrätä salassa pidettäväksi asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, jos rikosasia koskee erityisen arkaluontoista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa.

Vastaavasti kuin lain 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa ehdotetaan jatkossa säädettäväksi mahdollisuudesta määrätä salassa pidettäväksi asianomistajan henkilöllisyys myös tällaiseen rikosasiaan liittyvässä hakemusasiassa, olisi salassa pidosta jatkossa mahdollista määrätä myös hakemusasiassa annettun ratkaisun osalta niistä syistä, joita on selostettu tarkemmin lain 6 §:n säännökohtaisissa perusteluissa. Kyse voi esimerkiksi olla edunvalvojan tai avustajan määräämistä koskevasta hakemuksesta.

Arvioitaessa henkilöllisyyden salassapitoa koskevan määräyksen antamista hakemusasiassa olisi arvioitava sitä rikosasiaa, johon hakemusasia liittyy. Rikosasioita, jotka koskevat erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa, ovat lähinnä rikoslain 20 luvussa säädettyt seksuaalirikokset. Asianomistajan henkilöllisyyden salaamisesta oikeuden perustietona lain 6 §:n nojalla ei kuitenkaan automaattisesti seuraisi, että henkilöllisyys tulisi salata myös osana ratkaisua. Molemmat ratkaisut tehtäisiin toisiinsa nähden itsenäisesti, mutta selvää on, että jos henkilöllisyyden salaaminen on katsottu 6 §:n nojalla tarpeelliseksi, on salaaminen pääsääntöisesti tarpeen myös tuomioistuimen ratkaisussa.

Pykälän 2 momentin 1 kohtaan tehtäisiin lisäksi teknisluonteinen muutos niin, että kohta vastaisi kielellisesti 6 §:n 1 momentin 1 kohtaa.

7.7 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä

16 § Kiinniottaminen

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisäystä, jonka mukaan kiinni otetun yhteydenpidon rajoittamisesta olisi soveltuvin osin voimassa, mitä niistä pakkokeinolaissa säädetään. Muutoksen johdosta olisi selvää, että yhteydenpitorajoituksia voitaisiin asettaa myös Suomen ollessa pidätysmääräyksen täytäntöönpaneva valtio. Vastaavasti olisi selvää, että rajoituksia voitaisiin asettaa vain, jos tämä olisi myös kansallisen yhteydenpitorajoituksia ja niiden edellytyksiä koskevan sääntelyn perusteella mahdollista.

7.8 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä

13 § Kiinniottaminen

Vastaavasti kuin edellä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 16 §:ssä, pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisäystä, jonka mukaan kiinni otetun yhteydenpidon rajoittamisesta olisi soveltuvin osin voimassa, mitä niistä pakkokeinolaissa säädetään.

7.9 Laki rikostorjunnasta Tullissa

3 luku Salainen tiedonhankinta

19 § Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi vastaavasti kuin edellä on ehdotettu muutettavaksi teknistä laitetarkkailua koskevaa pakkokeinolain 10 luvun 23 §:ää.

7.10 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa

31 § Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi vastaavasti kuin edellä on ehdotettu muutettavaksi teknistä laitetarkkailua koskevaa pakkokeinolain 10 luvun 23 §:ää.

58 § Salaisten pakkokeinojen käyttäminen

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi edellä pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momenttiin ehdotetun muutoksen johdosta siten, että momentin 1 kohta ei rajaisi Rajavartiolaitoksen oikeutta peiteltyyn tiedonhankintaan vain tiettyjen rikosten selvittämiseen silloin kuin kysymys on peitellystä tiedonhankinnasta tietoverkossa.

7.11 Laki tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta

4 § Tunnustamisesta ja mukauttamisesta päättävät viranomaiset

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uudeksi 3 momentiksi säännös, jonka mukaan tehostettua matkustuskieltoa koskevan päätöksen tunnustamisesta päättää syyttäjän sijaan 1 tai 2 momentissa tarkoitettun syyttäjän esityksestä se 1 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä 1 momentin nojalla tekisi päätöksen muun valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta. Perusteena ehdotukselle on, että tehostetusta matkustuskiellosta päättää Suomessa aina tuomioistuin ja muutoksen myötä olisi selvää, että näin menetellään myös pykälässä tarkoitetuissa tilanteissa.

Toimivaltainen käräjäoikeus määräytyisi vastaavasti kuin nykyään pykälän 1 momentissa määräytyy toimivaltainen syyttäjä. Olennaista siten olisi, minkä hovioikeuden tuomiopiirin alueella valvonta on tarkoitus järjestää. Perusteltuna on pidettävä kyseessä olevien asioiden keskittämistä vain tiettyihin käräjäoikeuksiin. Ei toisaalta ole ilmennyt perusteita sille, että asiassa tulisi poiketa 1 momentissa jo nykyisin omaksutusta alueellisesta jaottelusta.

Uuden 3 momentin myötä nykyinen 4 momentti siirtyisi uudeksi 5 momentiksi. Samalla siihen lisättäisiin säännös, jonka mukaan edellä 3 momentissa tarkoitetuissa tehostettua matkustuskieltoa koskevissa tilanteissa käräjäoikeus voi tehdä tunnustamista koskevan päätöksen momentissa

tarkoitettua syyttäjän neuvoteltua asiasta Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Tarkoituksena olisi varmistaa, että tehostetun matkustuskiellon valvonnasta vastaava Rikosseuraamuslaitos kuultaisiin asiassa. Perusteltua olisi, että asian valmistelun hoitaisi momentissa tarkoitettu syyttäjä tuomioistuimen sijaan. Säännöksellä ei rajattaisi niitä tahoja, joita syyttäjä voisi asian valmistelussa kuulla.

5 § Valvontatoimia koskevan päätöksen täytäntöönpano

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan, jos kysymys on tehostetusta matkustuskiellosta, valvonnan toteuttamisesta huolehtii poliisin sijaan Rikosseuraamuslaitos. Perusteena ehdotukselle on, että tehostetun matkustuskiellon valvonnasta vastaa Suomessa Rikosseuraamuslaitos, ja muutoksen myötä olisi selvää, että näin menetellään myös pykälässä tarkoitetuissa tilanteissa.

10 § Toimivaltaiset viranomaiset

Pykälää ehdotetaan muutettavaksi sen varmistamiseksi, että toimivalta tehdä tehostettua matkustuskieltoa koskeva päätös on syyttäjän sijaan tuomioistuimella.

14 § Muutoksenhaku

Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi, koska sen perusteella valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta tehdyn päätöksen voi saattaa käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Jos kysymys on tehostettua matkustuskieltoa koskevasta päätöksestä, jonka on jo syyttäjän sijaan tehnyt käräjäoikeus, ei ole perusteita mahdollistaa päätöksen saattamista käräjäoikeuden käsiteltäväksi.

Samalla pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jonka johdosta 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun käräjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Muutoksella korostettaisiin, että oikea muutoksenhakekeino on tämän sijaan kantelu. Samalla vastaava säännös voitaisiin poistaa pykälän 2 momentista.

7.12 Laki Syyttäjälaitoksesta

23 § Vaitiolovelvollisuus ja vaitiolo-oikeus

Pykälässä säädetään Syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja vaitiolo-oikeudesta. Pykälän 1 momentin mukaan mitä poliisilain (872/2011) 7 luvun 1 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja 5 §:ssä ilmaisovelvollisuudesta, sovelletaan myös Syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvaan. Momenttia muutettaisiin siten, että Syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluviin sovellettaisiin myös poliisilain 7 luvun 4 §:n mukaista ilmaisovelvollisuutta oikeudenkäynnissä.

Pykälän 2 momentin mukaan syyttäjällä on vaitiolo-oikeus poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tiedoista, jotka hän on saanut toimiessaan esitutkintalain 2 luvun 4 §:ssä tarkoitettuna tutkinnanjohtajana. Syyttäjän vaitiolo-oikeutta laajennettaisiin siten, että jatkossa kaikilla syyttäjillä olisi vastaava vaitiolo-oikeus kuin tutkinnanjohtajana toimivilla syyttäjillä sekä syyttäjillä heidän vahvistaessaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen. Siten momenttia muutettaisiin niin, että se soveltuisi kaikkiin syyttäjiin. Jatkossa kaikilla syyttäjillä olisi näin ollen vaitiolo-oikeus poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tiedoista. Näitä ovat

luottamuksellisia tietoja antaneen henkilöllisyys sekä salassa pidettävät tekniset ja taktiset menetelmät.

Kyse olisi voimassa olevan oikeuden mukaisen vaitiolo-oikeuden laajentamisesta koskemaan kaikkia syyttäjiä. Nykyisin syyttäjällä on vaitiolo-oikeus vain hänen toimiessaan esitutkintalain 2 luvun 4 §:ssä tarkoitettuna tutkinnanjohtajana tai hänen saadessaan vahvistettavaksi eurooppalaisen tutkintamääräyksen rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain (430/2017) 25 §:n perusteella. Yleisen vaitiolo-oikeuden puuttuminen estää erityisesti tietyissä vakavissa rikoksissa avoimen vuoropuhelun esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välillä. Vaitiolo-oikeuden laajentaminen kaikkiin syyttäjiin olisi siten tarpeellista esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välisen esitutkintayhteistyön tehostamiseksi. Muutoksella edistettäisiin syyttäjän mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon tutkinnassa sekä seurata tutkinnan asianmukaisuutta ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten toteuttamista.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttaminen edellyttää, että oikeutta käydään avoimesti, tasapuolisesti ja saman oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jolloin kaikki asiaan vaikuttavat seikat on saatettava asianosaisten tietoon. Näytön puute johtaa epävarmuustilanteessa asian ratkaisemiseen vastaajan eduksi. Jos esimerkiksi valeostajan tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä ei voida ilmaista, tuomioistuimen harkittavaksi tulee, mikä merkitys ilmaisematta jättämisellä on näytön arvioinnin ja asian lopputuloksen kannalta. Syyttäjän tulisi ottaa tämä syyteharkinnassaan näytön riittävyttä arvioidessaan huomioon (ks. myös HE 222/2010 vp s. 362). Tuomioistuin voisi oikeudenkäynnissä määrätä syyttäjän ilmaistavaksi vaitiolovelvollisuuden ja vaitiolo-oikeuden piiriin kuuluvan tiedon poliisilain 7 luvun 4 §:ssä säädetyin edellytyksin. Ilmaisuvollisuuden tarkoituksena on turvata oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutuminen (HE 224/2010 vp s. 148—149).

Syyttäjällä olisi voimassa olevan oikeuden mukaisesti vastaavanlainen poliisilain 7 luvun 5 §:ssä säädetty ilmaisuvollisuus kuin poliisin henkilöstöön kuuluvalla. Pykälä koskee esitutkinnan aloittamisesta päättämiseksi tai esitutkinnan toimittamiseksi tarpeellista tietoa, kun peitehenkilön, valeostajan tai luottamuksellisesti tietoja epäillään tuossa asemassaan syyllistyneen rikokseen.

Pykälän 3 momentin mukaan syyttäjän vaitiolovelvollisuudesta ja vaitiolo-oikeudesta hänen vahvistaessaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen säädetään rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa. Koska vaitiolo-oikeus laajennettaisiin koskemaan kaikkia syyttäjiä, erillinen eurooppalaista tutkintamääräystä koskeva säännös ei olisi tarpeellinen. Siten 3 momentti ehdotetaan kumottavaksi. Myös momentissa viitattu lainkohta ehdotetaan esityksessä kumottavaksi (13. lakiehdotus).

Pykälän 4 momentin mukaan syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvan velvollisuudesta todistaa oikeudenkäynnissä 1 momentissa tarkoitettua vaitiolovelvollisuudesta tai 2 momentissa tarkoitettua vaitiolo-oikeudesta huolimatta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 §:n 3 momentissa. Kyseistä momenttia ehdotetaan muutettavaksi esityksen 3. lakiehdotuksessa.

7.13 Laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta

25 § Salassapito, vaitiolovelvollisuus sekä tietojen käyttöä koskevat rajoitukset

Pykälän 4 momentin mukaan, kun syyttäjä 22 §:n 1 momentin perusteella saa vahvistettavaksi tutkintamääräyksen, hänen vaitiolovelvollisuuteensa ja vaitiolo-oikeuteensa sovelletaan, mitä säädetään esitutkintaviranomaisen vaitiolovelvollisuudesta ja vaitiolo-oikeudesta. Momentti kumottaisiin. Esitutkintaviranomaisen vaitiolo-oikeutta koskeva poliisilain 7 luvun 3 § laajennettaisiin koskemaan kaikkia syyttäjiä esityksen 12. lakiehdotuksessa. Syyttäjiä koskee lisäksi voimassa olevan oikeuden mukaan poliisilain 7 luvun 1 §:n mukainen vaitiolovelvollisuus. Siten ei olisi tarpeellista erikseen säätää syyttäjän vaitiolovelvollisuudesta tai -oikeudesta syyttäjän saadessa vahvistettavaksi eurooppalaisen tutkintamääräyksen.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Pakkokeinolain 11 luvun 4 §:n 1 momentin johdosta valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä useista pakkokeinolain soveltamiseen liittyvistä seikoista. Osin kyseisen säännöksen perusteella on annettu valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta.

Tässä esityksessä ehdotetaan selvennettäväksi asetuksen sisältöä koskevaa pakkokeinolain 11 luvun 4 §:n 1 momentin 8 kohtaa, jota on tarkennettu asetuksen 2 luvun 6 §:ssä. Muutoksella ei kuitenkaan ole tarkoitus muuttaa lainkohdan tai sitä tarkentavan asetuksen sääntelyn sisältöä.

Pakkokeinolain 11 luvun 4 §:n 1 momentin 1 kohdan johdosta valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkemmat säännökset pakkokeinojen käytön kirjaamisesta. Asetuksen 2 luvun 1 §:ssä säädetäänkin kiinniottamisen ja pidättämisen kirjaamisesta. Pykälän 1 momentin perusteella määräytyvät tiedot, joita kiinniottamisesta ja pidättämisestä on kirjattava asetuksen 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun henkilörekisteriin sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään. Edellä todetun mukaisesti esityksessä ehdotetaan säädettäväksi pakkokeinolain 2 luvun 10 §:ssä kirjallisesta pidättämisspäätöksestä. Päätöksessä tulisi lyhyesti mainita tiedot rikoksesta, josta pidätetty epäillään, ja pidättämisen peruste. Ehdotuksen johdosta on perusteltua poistaa asetuksen 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen kirjaamisvelvoitteiden piiristä pidätettyä henkilöä koskevat, laissa säännellystä pidättämisspäätöksestä jatkossa ilmenevät tiedot. Muutos samalla yhtenäistäisi pidättämisspäätöksen käsittelyn asetuksessa vangitsemispäätöksen käsittelyyn. Luonnos asetuksen muuttamista koskevaksi valtioneuvoston asetukseksi on esityksen liitteenä.

Muilta osin ei ole ilmennyt tarvetta muuttaa asetuksen tai muun lakia alemman asteisen sääntelyn sisältöä.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Voimaantuloajankohtaa määritettäessä tulee kiinnittää huomiota esityksen mukaisesti viranomaistoiminnan muutoksiin ja tähän liittyen myös siihen, että lainsäädännön muuttaminen edellyttää riittävää viranomaiskoulutusta.

Pakkokeinojen soveltamista koskeviin lakeihin ehdotetaan siirtymäsäännöstä, jonka mukaan lakien voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovellettaisiin uuden lain säännöksiä. Sanottu tarkoittaisi ensinnäkin sitä, että ennen lain voimaantuloa määrätty jatkuvakestoisen pakkokeino säilyisi voimassa uuden lain voimaantullessa. Pakkokeinon voimassapysymiseen ja kumoamiseen kuten muutenkin sen voimassa ollessa suoritettaviin toimenpiteisiin sovellettaisiin uuden lain säännöksiä.

10 Toimeenpano ja seuranta

Koska useat esityksessä ehdotettavat muutokset ovat varsin keskeisiä sekä pakkokeinojen kohteena olevien rikoksesta epäiltyjen että pakkokeinosääntelyä käytännössä soveltavien viranomaisten kannalta, ehdotetun lainsäädännön toimivuutta tulee sen voimaantultua seurata sen varmistamiseksi, että ehdotuksilla saavutetaan niillä tavoitellut vaikutukset. Vastaavasti tulee seurata uudistuksen vaikutuksia rikosasioiden käsittelyketjun eri toimijoiden työmäärään sekä pakkokeinoista syyttäjälle ilmoittamista koskevan sääntelyn ja sitä täydentävän ohjeistuksen käytännön toimivuutta. Lisäksi tulee seurata esimerkiksi tutkinta-arestia koskevan pakkokeinolain sääntelyn soveltamista sen arvioimiseksi, edellyttävätkö tässä esityksessä tehostettua matkustuskieltoa koskevaan sääntelyyn ehdotetut muutokset tai muut syyt sääntelyn kehittämistä myös tältä osin.

11 Suhde muihin esityksiin

Eduskunta on 27.6.2022 hyväksynyt seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen (HE 13/2022 vp, EV 88/2022 vp). Rikoslain 20 lukuun ja muuhun lainsäädäntöön esityksen johdosta tehtävät muutokset, jotka on säädetty tuleviksi voimaan 1.1.2023, on huomioitu tässä esityksessä ehdotettavissa säännöksissä.

Hallituksen esitys HE 106/2022 vp laeiksi rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta on annettu eduskunnalle 30.6.2022. Esityksessä muun ohessa ehdotetaan pakkokeinolain 9 lukuun lisättäväksi uusi 3 a §, jossa säädettäisiin sormenjalkien ottamisesta ns. ECRIS-TCN-asetuksessa säädettyä tarkoitusta varten. Ehdotetun pykälän on tarkoitus tulla voimaan loppuvuodesta 2022. Ehdotetulla pykälällä ei ole vaikutusta tässä esityksessä tehtyihin ehdotuksiin.

Oikeusministeriössä on edellä viitatuin tavoin asetettu 17.8.2021 julkisyhteisön vahingonkorvausvastuu -työryhmä, jonka yhtenä tehtävänä on valmistella ehdotus tarvittavista pakkokeinojen ja poliisin toimivaltuuksien käyttämiseen liittyvistä vahingonkorvausoikeudellisista erityissäännöksistä (OM045:00/2021). Työryhmän jatkettu toimikausi päättyy 30.11.2022. Työryhmän toimeksiantoon kuuluvia kysymyksiä ei ole tarkasteltu tässä esityksessä.

Sisäministeriössä on edellä viitatuin tavoin asetettu 6.5.2021 lainsäädäntöhanke poliisilain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamiseksi (VN/12643/2021, <https://intermin.fi/hankkeet/hankesivu?tunnus=SM010:00/2021>). Hankkeessa valmisteltu luonnos hallituksen esitykseksi poliisilain muuttamisesta on lähetetty lausuntokierrokselle 4.7.2022. Tarkoituksena on, että nyt käsiteltävänä olevasta esityksestä johtuvat ja muut tässä esityksessä havaitut mahdolliset muutostarpeet poliisilakiin ja tarvittavilta osin myös rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin valmistellaan kyseisessä hankkeessa.

Puolustusministeriössä on 15.1.2020 asetettu työryhmä arvioimaan sotilaskurinpitoa ja rikostorjuntaa Puolustusvoimissa koskevan lainsäädännön muutostarpeet ja valmistelemaan tarvittaessa ehdotus sääntelyn uudistamiseksi. Työryhmä on 18.12.2020 luovuttanut puolustusministeriölle sotilasrikosten esitutkintasäännösten muutostarpeita koskevan välimietinnön ja siinä käsitellyn johdosta on 1.8.2021 tullut voimaan lainsäädäntömuutoksia lakiin sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa, lakiin Harmaan talouden selvitysyksiköstä ja lakiin rajavartiolaitoksen hallinnosta (HE 61/2021 vp, L 689-691/2021). Työryhmä on tämän jälkeen jatkanut jatkotyössään sotilaskurinpito- ja rikostorjuntalainsäädännön muiden osa-alueiden kehittämistä. Työryhmän luonnos hallituksen esitykseksi laiksi sotilaskurinpidoista ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa ja siihen liittyviksi laeiksi on lähetetty lausuntokierrokselle 28.6.2022.

Tarkoituksena on, että tästä esityksestä mahdollisesti johtuvat muutostarpeet Puolustusvoimia koskevaan lainsäädäntöön valmistellaan kyseisessä hankkeessa.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

12.1 Yleiset pakkokeinolainsäädäntöä koskevat lähtökohdat

Esityksen nykytilan kuvauksessa sekä säännöskohtaisissa perusteluissa on jo edellä arvioitu perustuslakiin sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ja suojaamiseen liittyviä kysymyksiä siltä osin kuin niillä on vaikutusta siihen, minkälaisiksi ehdotetut säännökset muodostuvat ja miten niitä tulisi tulkita. Huomioon on otettu erityisesti ylimpien laillisuusvalvojen sekä korkeimman oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanotot. Säätämisjärjestysperusteluissa ei toisteta kaikkia edellä esitettyjä perusteluja, vaan viitataan edellä esitettyyn ja esitetään arvion kannalta yhteenvedonomaaisesti esityksen suhde perustuslakiin.

Pakkokeinoilla puututaan perustuslaissa turvatuista perusoikeuksista erityisesti perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, 9 §:n 1 momentissa turvattuun liikkumisvapauteen, 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan ja 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan. Lisäksi ehdotuksia arvioitaessa merkitystä on myös perustuslain 21 §:n säännöksillä oikeusturvasta. Samaan aikaan selvää on, että rikosten selvittäminen on tavoite, jonka saavuttamista yleinen etu ja yhteiskunnallinen intressi voimakkaasti edellyttää.

Perustuslain kannalta merkityksellisimpinä pakkokeinolainsäädännön muutoksina voidaan lähtökohtaisesti pitää sellaisia muutoksia, joilla annetaan viranomaisille uusia yksilöön kohdistuvia toimivaltuuksia tai laajennetaan jo olemassa olevia toimivaltuuksia taikka joilla muuten rajoitetaan yksilön oikeuksia tai toimintavapautta. Huomiota voidaan tältä osin kiinnittää siihen, että esityksessä ei ehdoteta kokonaan uusia tutkintatoimivaltuuksia. Esityksessä kuitenkin ehdotetaan jo olemassa oleviin toimivaltuuksiin tiettyjä muutoksia, joista osa on luonteeltaan toimivaltuuden käyttöalaa laajentavia. Esitystä arvioitaessa on ensinnäkin otettava huomioon tiettyjen tarkastelun kannalta merkityksellisten perusoikeuksien sisältämät lakivaraukset. Lisäksi on otettava huomioon perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset kuten rajoituksen tarkkaraajaisuus ja täsmällisyys, rajoittamisen perusteena olevien syiden hyväksyttävyyden, suhteellisuusvaatimuksen täyttyminen perusoikeutta rajoitettaessa, oikeusturvajärjestelyjen riittävyys ja rajoituksen ristiriidattomuus Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta.

Esityksen sisältöön on vaikuttanut myös perustuslain 2 §:n 3 momentti, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Esityksessä on siksi pyritty viranomaistoimivaltuuksien kattavaan ja täsmälliseen sääntelyyn. Sääntelyn kehittämiseen tällä tavalla liittyy viranomaistoimivaltuuksien kohteena olevien henkilöiden oikeusaseman parantaminen mukaan lukien oikeusturvajärjestelyjen kohentaminen.

12.2 Yhteydenpidon rajoittaminen

Yhteydenpidon rajoittamista koskevan sääntelyn osalta on edellä 4 luvun nykytilan kuvauksessa 2.2 jaksossa todetulla tavalla huomattava, että perustuslain 10 §:n 1 momentissa suojatun yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin (PeVL 20/2005 vp s. 5 sekä siinä viitatus HE 309/1993 vp s. 53 ja PeVL 34/2001 vp s. 4–5). Tästä seuraa, että perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset ovat merkityksellisiä arvioitaessa yhteydenpidon rajoittamisen käytön edellytyksiä.

Ehdotuksessa tarkennettaisiin yhteydenpidon rajoittamista koskevaa sääntelyä erityisesti kahdella tavalla. Ensinnäkin säädettäisiin lain tasolla nykyistä tarkemmin, mitä yhteydenpidon rajoittamisella tarkoitetaan. Lähtökohtaisesti kysymys olisi siitä, että yhteydenpitoa ei tällöin sallita. Poikkeuksena tästä olisi, että yhteydenpito voitaisiin edelleen sallia yhdellä tai useammalla yhteydenpitotavalla, vaikka se jollakin toisella tavalla kiellettäisiin. Näin osaltaan varmistettaisiin sitä, että yhteydenpitoa rajoitetaan vain siltä osin kuin tätä on pidettävä välttämättömänä. Yhteydenpitorajoituksen sisältöä tarkentaisi myös ehdotus siitä, missä tapauksissa yhteydenpitorajoitus voitaisiin laajentaa koskemaan myös muita kuin rajoituksessa nimenomaisesti nimetyjä henkilöitä. Tällaiselle mahdollisuudelle on nähty painava rikosten selvittämiseen liittyvä käytännön tarve erityisesti rikostutkinnan alkuvaiheissa, mistä syystä nimeämätöntä henkilökuntaa koskevia yhteydenpitorajoituksia on käytännössä määrätty säännöllisesti. Samaan aikaan on selvää, että kysymys on varsin voimakkaasta puuttumisesta rajoituksen kohteena olevan henkilön perus- ja ihmisoikeuksiin. Tämän vuoksi kyseinen mahdollisuus esitetään säädettäväksi lain tasolla siten, että sanotunkaltainen rajoitus olisi mahdollista asettaa vain määräajaksi ja vain erityisen painavien syiden tätä edellyttäessä. Yhteydenpitorajoitusten osalta tulisi lisäksi aina huomioida, että yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä. Ehdotusta voidaan pitää täsmällisenä ja tarkkarajaisena.

Ehdotuksella myös täsmennettäisiin lain tasolla niitä tahoja, joita yhteydenpitorajoitus ei voi koskea. Täsmennyksen johdosta olisi selvää, että yhteydenpitoa ei saisi rajoittaa esimerkiksi asianajajan, julkisen oikeusavustajan tai luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan kanssa, vaikka tämä ei olisikaan yhteydenpitorajoituksen kohteena olevan henkilön avustaja rajoitukseen johdaneessa rikosasiassa. Rajoitus ei voisi koskea myöskään viranomaisasiointia. Yhteydenpitorajoitus olisi kuitenkin mahdollinen esimerkiksi sellaiseen yksityishenkilöön, joka voi toimia avustajana hallintoasioissa. Asiassa on siksi perusteltua arvioida rajauksen suhdetta oikeusturvaa koskevaan perustuslain 21 §:ään.

Yhteydenpitorajoituksia voidaan pitää rikostutkinnan kannalta keskeisinä erityisesti tutkinnan alkuvaiheissa. Laajataan yhteydenpitorajoitukset eivät kuitenkaan auta, jos niitä koskevat poikkeukset mahdollistavat rajoituksen tosiasiallisen kiertämisen esimerkiksi käyttämällä toista henkilöä yhteydenpidon välittämisessä. Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun (808/2019) lain 30 §:n 1 momentin mukaan oikeudenkäynnin osapuoli saa käyttää asiamiestä tai avustajaa. Asiamiehen ja avustajan on oltava asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Asiamies tai avustaja voi kuitenkin olla myös muu rehellinen ja tehtävään sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Säännöksen johdosta voidaan todeta, että halutessaan käyttää hallintoasiassa avustajaa, henkilö voi yhteydenpitorajoituksen estämättä olla aina yhteydessä asianajajan, julkisen oikeusavustajan tai luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan kanssa. Ehdotettu säännös mahdollistaisi siten avustajan käytön myös hallintoasiassa eikä siksi olisi ongelmallinen perustuslain 21 §:n kannalta.

Lisäksi tarkennettaisiin yhteydenpidon valvomista koskevaa sääntelyä. Perusteltua myös yhteydenpitorajoituksen tarkkarajaisuuden kannalta on, että rajoituksen sisältöön käytännössä vaikuttava rajoituksen valvonta perustuu laintasoiseen sääntelyyn esimerkiksi tuomioistuimen yksittäistapauksellisen harkinnan sijaan. Ehdotuksella varmistettaisiin, että valvonnasta vastaavat vapautensa menettäneiden säilytyksestä vastaavat viranomaiset, joilla on tähän lakiin perustuva toimivalta. Samalla vahvistettaisiin sitä vapautensa menettäneiden perusoikeuksiin kytkeytyvää lähtökohtaa, että vastuu vapautensa menettäneiden säilyttämisestä ja epäillyn rikoksen tutkinnasta tulee olla eri tahoilla.

12.3 Matkustuskielto

Esityksessä ehdotetaan useita muutoksia myös matkustuskieltoa koskevaan pakkokeinolain 5 luvun sääntelyyn. Matkustuskieltoa voidaan perusoikeuksien kannalta pitää merkityksellisenä erityisesti perustuslain 9 §:n 1 momentissa turvatus liikumisvapauden kannalta. Sääntelyyn ehdotettavia muutoksia voidaan pääosiltaan pitää nykyistä oikeustilaa selventävinä ja siten tarkkarajaisuutta ja täsmällisyyttä korostavan perusoikeuksien rajoitusedellytyksen kannalta perusteltuina. Osin ehdotuksia on kuitenkin mahdollista pitää myös matkustuskieltoon määrätyn kannalta nykysääntelyä ankaroittavina. Tällaisena voidaan pitää ehdotusta poistaa matkustuskiellon kumoamista koskeva 60 päivän määräaika. Ehdotusta on kuitenkin pidettävä edellä nykytilan kuvauksessa 2.2 jaksossa säännöksen osalta viitatuin tavoin nykyistä sääntelyä merkittäväällä tavalla selkeyttävänä ja siten käytäntöä yhdenmukaistavana. Lisäksi huomiota voidaan tässä suhteessa kiinnittää matkustuskieltoon määrätyn kanteluoikeuteen matkustuskieltoa koskevasta päätöksestä, velvoitteeseen kumota matkustuskielto heti, kun edellytyksiä sen voimassa pitämiseen ei enää ole sekä siihen, että matkustuskiellon kumoamisesta sekä ehdotuksen mukaan myös matkustuskiellon lieventämisestä voisi lähtökohtaisesti aina päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn kannalta sääntelyä voidaan arvioida jossain määrin tiukentavan myös säännös siitä, että tuomioistuimien voisi määrätä tämän saapumaan tarkoitukseen soveltuvaan paikkaan matkustuskiellon valvonnassa käytettävien teknisten välineiden kiinnitykseen. Vastaavasti tuomioistuimien voisi määrätä tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn otettavaksi tai pidettäväksi kiinni kiinnityksen valmistumiseen asti, jos kiinnitys voitaisiin suorittaa välittömästi määräyksen antamisen jälkeen.

Viitatuilla matkustuskieltoa koskevilla muutoksilla on säännösten selventämisen ja tarkkarajaisuuden lisäksi tarkoitus parantaa matkustuskiellon käyttöedellytyksiä. Huomiota on tässä suhteessa syytä kiinnittää siihen, että matkustuskiellon tarkoituksena on korvata perusoikeuksiin voimakkaammin puuttuvan pakkokeinon käyttö. Mahdollisuudelle rajoittaa henkilön liikumavapautta esitetyllä tavalla voidaan siten esittää hyväksyttävät perusteet.

12.4 Vakuustakavarikko

Vakuustakavarikkoa koskevaan pakkokeinolain 6 lukuun ehdotetaan tiettyjä sellaisia muutoksia, joiden osalta on perusteltua arvioida myös niiden vaikutusta vakuustakavarikon kohteena olevan perusoikeuksiin. Vakuustakavarikon kannalta keskeinen perusoikeus on ennen kaikkea omaisuuden suoja koskeva perustuslain 15 §, jonka 1 momentin mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimien voisi pidentää vakuustakavarikon voimassaoloa koskevaa määräaika kysymyksessä olevan rikosasian laatuun ja selvittämiseen liittyvien erityisten syiden vuoksi enintään vuosi kerrallaan tai päättää, että vakuustakavarikko on voimassa toistaiseksi.

Ehdotusta on perusteltu tarkemmin edellä 2.2 jaksossa säännöstä koskevassa nykytilan kuvauksessa. Taustalla on pyrkimys välttää asian tarpeettomia tuomioistuinkäsittelyjä. Vastaava mahdollisuus koskee jo voimassa olevassa sääntelyssä takavarikoita ja vastaavat perusteet ovat olemassa myös vakuustakavarikon osalta. Myös määräajan pidentäminen vuoteen tai vakuustakavarikon määrittäminen olemaan toistaiseksi voimassa edellyttäisi ensinnäkin sitä, että vakuustakavarikon edellytykset olisivat edelleen olemassa ja voimassapitäminen ei vakuustakavarikon peruste ja siitä aiheutuva haitta huomioon ottaen olisi kohtuutonta. Lisäksi edellytettäisiin edellä mainittuja rikosasian selvittämiseen liittyviä erityisiä syitä.

Määräämisedellytykset olisivat siis tarkkaan määriteltyjä ja määrääminen olisi korkean kynnyksen takana. Oikeusturvakeinona olisi asian tuomioistuimeen saattaminen. Vaikka vakuustakavarikolla puututaan omaisuuden suojaan, ehdotusta ei siten tarkkarajaisena ja toimenpiteen kohteena oikeusturvan huomioon ottavana voida pitää ongelmallisena. Lisäksi huomiota voidaan tässä suhteessa kiinnittää siihen, että myös voimassa olevan sääntelyn mahdollistamaa määräajan pidentämistä enintään neljäksi kuukaudeksi kerrallaan koskisi jatkossa edellytys, että vakuustakavarikon edellytykset ovat edelleen olemassa eikä vakuustakavarikon voimassapitäminen vakuustakavarikon peruste ja siitä aiheutuva haitta huomioon ottaen ole kohtuutonta. Sanottuna voidaan nähdä jossain määrin tasapainottavan ehdotettua mahdollisuutta pidentää määräämistä myös neljää kuukautta pidemmäksi ajaksi yhdellä kerralla.

12.5 Salaiset pakkokeinot

12.5.1 Yleistä

Salaisia pakkokeinoja koskevaan pakkokeinolain 10 lukuun ehdotetaan useita perusoikeusrajoitusten kannalta merkityksellisiä muutoksia. Luvun osalta merkitystä on tässä tarkastelussa ennen kaikkea perustuslain 10 §:llä, jonka mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu ja henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Lailla voidaan kuitenkin säätää rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä ja välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen esimerkiksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana.

12.5.2 Telepakkokeinot

Esityksessä ehdotetaan ensinnäkin, että telekuuntelun käyttöedellytyksiä koskevaan pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2 momentin perusterikoslistaan lisättäisiin törkeä pahoinpitely, törkeä tietoliikenteen häirintä, törkeä tietojärjestelmän häirintä ja törkeä ampuma-aserikos. Ehdotusta on myös perusoikeusnäkökulmasta perusteltu tarkemmin edellä kyseisen säännöksen nykytilan kuvausta koskevassa 2.2 jaksossa. Perusoikeusjärjestelmään kiinnittyvät hyväksyttävät perusteet onkin löydettävissä sille, että ehdotetut rikokset otetaan telekuuntelun perusterikosten piiriin. Huomioon on tältä osin otettava erityisesti kyseisten rikosten merkittävä selvittämisenintressi ja se, että ne vaikuttavat selvästi kuuluvan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. Lisäksi huomiota voidaan kiinnittää siihen, että telekuuntelusta päättää aina tuomioistuin. Telekuuntelun perusterikosten laajentamista kyseisiin rikoksiin ei siten kokonaisuutena arvioiden voida pitää perusoikeusnäkökulmasta ongelmallisena.

Telepakkokeinoihin liittyen esityksessä lisäksi ehdotetaan, että telekuuntelu- tai televalvontalupaa ei enää jatkossa haettaisi ja määrättäisiin tiettyjä yksilöityjä teleosoitteita tai telepäätelaitteita koskien, vaan arvioitavana olisi, voidaanko telepakkokeinoja kohdistaa mihin tahansa tietyn epäillyn käytössä olevaan osoitteeseen tai laitteeseen. Epäillyn käyttämien teleosoitteiden ja päätelaitteiden yksilöintitietojen selvittäminen jäisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen virkavastuulla selvitettäväksi asiaksi. Tämän olisi tehtävä toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista erillinen päätös, jossa olisi nimenomaisesti perusteltava syyt toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle. Samalla asiaan liittyvää pakkokeinolain 10 luvun 58 §:n säännöstä ehdotetaan laajennettavaksi siten, että se koskisi telekuuntelun ja tiettyjen muiden salaisten pakkokeinojen keskeyttämisen lisäksi myös televalvonnan keskeyttämistä, jos käy ilmi, että televalvonta kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin.

Lisäksi epäillylle telekuuntelusta tai televalvonnasta jälkikäteen tehtävässä ilmoituksessa olisi yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet telesoitteet ja telepäätelaitteet.

Käsiteltävänä olevan arvioinnin kannalta olennainen on telekuuntelusta tai -valvonnasta seuraava perusoikeusrajoitus, joka kohdistuu luottamuksellisen viestinnän suojaan. Ratkaisevaa merkitystä tämän kannalta ei ole rikoksesta epäillyn käyttämien telepäätelaitteiden tai -liittymien taikka näihin kohdistuvien telekuuntelulupien lukumäärällä. Olennaista tämän sijaan on, voidaanko tietystä rikoksesta epäillyn luottamuksellisen viestinnän suoja rajoittaa hänen viestintäänsä kohdistettavalla telekuuntelulla tai -valvonnalla. Ehdotettu muistuttaa perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 35/2018 vp ja PeVL 36/2018 vp) poliisilain 5 a luvussa ja sotilastiedustelulain 4 luvussa säädettyä kuitenkin sillä erolla, että mainituissa laeissa henkilöön kohdistuvan luvan enimmäisaika on lyhyempi. Ehdotetun sääntelyn mukaan pakkokeinon kohdentamisesta olisi lisäksi tehtävä edellä kuvattu perusteltu päätös. Sanotuista syistä ehdotusta ei ole pidettävä perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisena.

Televalvontaa telesoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella koskevaa pakkokeinolain 10 luvun 7 §:ää ehdotetaan laajennettavaksi tilanteisiin, joissa henkilön terveydentila on huonontunut niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan suostumusta. Säännöksessä tarkoitetuissa tilanteissa kynnyksellä televalvonnalle olisi kuitenkin sama kuin televalvonnan edellytyksiä muuten koskevassa pakkokeinolain 10 luvun 6 §:ssä. Erona olisi säännöksen soveltuminen asianomistajan, todistajan tai muun henkilön hallinnassa olevaan telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen.

Ehdotuksen perusteluita on käsitelty edellä tarkemmin säännöstä koskevassa nykytilan kuvauksessa. Keskeistä on, että säännöksen tarkoittamissa tilanteissa voidaan tyypillisesti katsoa olevan tarve suostumuksen saamiselle mahdollisimman nopeasti, koska alkuvaiheen tutkintatoimenpiteillä voidaan arvioida olevan keskeinen merkitys rikoksen selvittämiseksi. Tilanne on osin samankaltainen kuin pykälässä jo nykyään olevassa sääntelyssä surmatun henkilön suostumusperusteisesta televalvonnasta, jonka osalta esitöissä on todettu, että suostumuksen saaminen surmatun henkilön oikeudenomistajilta saattaisi monessa tapauksessa olla hankalaa ja viivyttaa lupapäätöksen saamista (HE 20/1997 vp s. 14).

Edellytyksenä uudelle säännökselle olisi, että henkilön terveydentila olisi huonontunut niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan suostumusta. Säännöksellä varmistettaisiin esimerkiksi se, että henkilön terveyteen kohdistuvan rikoksen selvittämismahdollisuudet eivät huononisi sen johdosta, että henkilön terveydentila on kyseisen rikoksen seurauksena huonontunut merkittävästi. Säännöksessä edellytettäisiin, että televalvontaa ilman henkilön suostumusta olisi pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen. Säännös olisi siten tarkasti rajattu kiireellisiin tilanteisiin, joissa toimivaltuuden käyttö olisi välttämätöntä. Sanotun johdosta ehdotusta ei ole pidettävä perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisena.

12.5.3 Peitelty tiedonhankinta ja peitetoiminta

Pakkokeinolain 10 luvun 14 §:ssä tarkoitettu peitelty tiedonhankinta ehdotetaan mahdollistettavaksi tietoverkossa tehtynä myös selvitettyä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa. Ehdotus muuten kuin sen kattamien esitutkintaviranomaisten osalta vastaisi peitetoiminnan osalta jo nykyisin pakkokeinolain 10 luvun 27 §:n 3 momentissa olevaa säännöstä. Tältä osin huomiota voidaan kiinnittää siihen, että peitetoimintaa voidaan tyypillisesti pitää kestoltaan pidempiaikaisena, pidemmälle menevänä ja kohdehenkilön tuntemaa luottamuksen tunnetta enemmän horjuttavana toimintana kuin peiteltyä tiedonhankintaa. Peitetoiminnan käytölle

onkin tästä syystä säädetty peiteltyä tiedonhankintaa korkeammat käyttöedellytykset. Tietoverkossa tapahtuvan toiminnan osalta peitetoimintaa voidaan kuitenkin nykyään käyttää matalammalla kynnyksellä kuin peiteltyä tiedonhankintaa.

Peitellyn tiedonhankinnan mahdollistamista alemmalla kynnyksellä tietoverkoissa on edellä 2.2 osiossa perusteltu kyseessä olevan säännöksen osalta ennen kaikkea sillä, että tietoverkossa tapahtuvalle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on jo sinänsä tyypillistä, ettei toisen osapuolen henkilöllisyyttä aina tiedetä, vaan tämä voi esiintyä esimerkiksi nimimerkillä. Lisäksi tietoverkossa tapahtuvan toiminnan dokumentointi voidaan toteuttaa helpommin ja tarkemmin kuin muussa peitellyssä tiedonhankinnassa, joten jälkikäteen on luotettavasti selvitettävissä, kuinka peitellyssä tiedonhankinnassa on toimittu. Tietoverkkoympäristössä ei ole myöskään muussa ympäristössä tapahtuvan toiminnan turvallisuusriskejä. Kun lisäksi otetaan huomioon, että ehdotuksella voidaan vähentää toiminnan kohteena olevan perusoikeuksiin enemmän puuttuvaa peitetoimintaa tietoverkossa, muutosta ei ole pidettävä perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisena.

Pakkokeinolain 10 luvun 27 §:ssä tarkoitetun peitetoiminnan osalta ehdotetaan ensinnäkin, että tappoa, murhaa tai surmaa selvittäessä ei enää jatkossa olisi rikollisen toiminnan suunnitelmallisuutta, järjestäytyneisyyttä tai ammattimaisuutta taikka ennakoitavissa olevaa jatkuvuutta tai toistuvuutta koskevaa peitetoiminnan käytön lisäedellytystä. Asiassa on perusoikeustarkastelun kannalta kiinnitettävä huomiota siihen, että kyseiset henkirikokset ovat varsin vakavia ja niiden selvittämisen tressi on poikkeuksellisen suuri. Lisäksi peitetoiminnan käyttöalaa rajoittavat pakkokeinolain 1 luvun 2 ja 3 §:n mukaisten suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteiden lisäksi lain 10 luvun 2 §:n mukaiset edellytykset. Tässä suhteessa erityisen merkityksellinen on 10 luvun 2 §:n 2 momentin viimeinen virke, jonka mukaan muun muassa peitetoiminnan käyttäminen edellyttää, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi. Sanotun johdosta muutosta ei ole pidettävä perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisena.

Peitetoiminnan osalta toisena tässä tarkastelussa huomioitavana muutosehdotuksena on, että peitetoiminnassa tehtäviä rikoksia koskevat pakkokeinolain 10 luvun 28 ja 29 §:n säännökset ehdotetaan kirjoitettaviksi toimivaltasäännösten muotoon. Luvun 28 §:n 1 momentissa säilytettävänä lähtökohtana edelleen olisi, että peitetoimintaa suorittava poliisimies ei saa tehdä rikosta eikä aloittaa rikoksen tekemiseen. Tätä kuvaisi myös pykälän otsikko, jona ehdotetaan säilytettäväksi rikosentekokiello. Pykälän 2 momentin mukaan peitetoimintaa suorittava poliisimies saisi kuitenkin 1 momentin estämättä tehdä järjestysrikkomuksen tai muun siihen rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, tai liikennerikkomuksen, jos teko on välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi. Vastaavaa toimivaltuusmuotoilua käytettäisiin luvun 29 §:n 1 momentissa.

Ehdotusta on tarkemmin perusteltu edellä kyseisiä pykälä koskevassa nykytilan kuvauksessa. Ehdotus ei laajentaisi niiden rikosten alaa, jotka poliisimiehelle peitetoiminnassa sallittaisiin. Muutos olisi tämän sijaan ennen kaikkea periaatteellinen. Tältä osin huomiota voidaan kuitenkin kiinnittää siihen, että jo voimassa olevassa 29 §:ssä pykälän 2 momentti on kirjoitettu siten, että peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistua luvun 41 §:ssä tarkoitetun valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimitukseen, jos osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista. Lain esitöiden mukaan säännös sisältää tällaisen menettelyn oikeuttamisen (HE 222/2010 vp s. 342). Vastaavasti lain esitöissä on luvun 28 §:n osalta todettu kysymys olevan siitä, että peitetoimintaa suorittava poliisimies voisi tietyin edellytyksin tehdä rikkomusluonteisia rikoksia (HE 222/2010 vp s. 387).

Ehdotusta ei sanotun johdosta ole pidettävä perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisena. Huomiota voidaan lisäksi kiinnittää siihen, että peitetoiminnassa kysymys voi olla myös poliisimiehen oman hengen tai terveyden suojaamisesta. Jossain määrin selkeämpänä tässä suhteessa voidaan pitää huomion kohdistamista selvästi jo toimintaa edeltävään tilanteeseen ja arvioon. Poliisimiehen oman turvallisuuden kannalta perustellumpana voidaan pitää, että toiminnalle on olemassa etukäteen tiedossa ja arvioitavissa oleva selkeä toimivaltuus kuin että kysymys tämän sijaan on jälkikäteen arvioitavasta anteeksiantoperusteesta.

12.5.4 Ylimääräinen tieto

Pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentissa ylimääräisen tiedon käyttö mahdollistettaisiin myös lahjuksen antamisen, lahjomisen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottamisen elinkeinotoiminnassa, lahjuksen ottamisen, virkasalaisuuden rikkomisen, virka-aseman väärinkäyttämisen ja huumausainerikoksen selvittämisessä. Kaikkien lisättäväksi ehdotettavien rikosten enimmäisrangaistuksena on kaksi vuotta vankeutta. Edellä todetun mukaisesti eduskunnan perustuslakivaliokunta on pitänyt ylimääräisen tiedon käytön mahdollistavien rikosten osalta välttämättömänä, että edellytyksenä oleva enimmäisrangaistusraja on korkeampi kuin kaksi vuotta vankeutta. Estettä ei perustuslakivaliokunnan mukaan ole kuitenkaan ollut sille, että säännöksen piiriin otetaan joitakin sellaisiakin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin ja jotka täyttävät tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa asetetut vaatimukset. Perustuslakivaliokunta on pitänyt tuollaisina rikoksina erityisesti momentissa nykyään lueteltuja rikoksia sekä rikoslain 25 luvun 3 b §:n mukaista laitonta adoptiosuostumuksen hankkimista, jonka lakivaliokunta on kuitenkin jättänyt pois momentista (PeVL 32/2013 vp s. 7, LaVM 17/2013 vp s. 7).

Perustuslakivaliokunta on arvioinut, että kahden vuoden enimmäisrangaistusvaatimus toisi sääntelyn piiriin useita sellaisia rikoksia, joita ei voida pitää tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuina yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta tai kotirauhaa vaarantavina rikoksina (PeVL 32/2013 vp s. 6–7). Perustuslakivaliokunta on toisaalta toistuvasti katsonut huumausainerikosten kuuluvan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin (HE 309/1993 vp s. 54, PeVL 2/1996 vp s. 2, PeVL 32/2013 vp s. 3, PeVL 33/2013 vp s. 3).

Sanotun johdosta selvää on, että huumausainerikokset kuuluvat yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. Lisäksi selvältä vaikuttaa, että säännökseen lisättäväksi ehdotetut korruptio- ja virkarikokset ovat sellaisia, joiden yhteiskunnallinen selvittämisintressi on varsin suuri. Kyseiset rikokset voivat vaikuttaa varsin vahingollisesti esimerkiksi yhteiskunnallista päätöksentekoa tai viranomaisten toimintaa kohtaan tunnettuun luottamukseen. Lisättäväksi ehdotettuja rikoksia voidaankin pitää sellaisina, että ne vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin momentissa nykyään tarkoitettuihin rikoksiin ja että ne vaarantavat yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. Sanotun johdosta ehdotusta ei ole pidettävä perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisena.

Ylimääräisen tiedon osalta tässä yhteydessä merkityksellisenä voidaan pitää myös ehdotusta siitä, että rikostutkinnassa kertyneen tutkinnan kannalta selvästi turhan ylimääräisen tiedon hävittäminen mahdollistettaisiin nykysääntelyn mahdollistamaa aikaisemmin. Muutosta voidaan pitää perusteltuna perustuslain 10 §:n 1 momentissa viitatus henkilö tietojen suojan kannalta. Ehdotuksessa varmistettaisiin epäillyn mahdollisuus estää tiedon hävittäminen, jos tieto voisi sisältää epäillyn syyttömyyttä tukevaa aineistoa. Sanotun johdosta ehdotusta ei ole pidettävä perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisena.

12.6 Esitutkintatallenteen käyttäminen todisteena

Esityksessä ehdotetaan, että mahdollisuutta käyttää esitutkinnassa videotallenteeseen tai muihin kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua todisteena oikeudenkäynnissä laajennettaisiin nykyisestä. Ehdotettu sääntely on merkityksellinen perustuslain 21 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta. Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleen d kohdan mukaan rikoksesta syytetyllä on oikeus kuulustella tai kuulustuttaa todistajia, jotka kutsutaan todistamaan häntä vastaan, ja saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi samoissa olosuhteissa kuin häntä vastaan todistamaan kutsutut todistajat. Kuva- ja äänitallenteen käyttäminen todisteena kuulematta sen antanutta henkilöä oikeudenkäynnissä rajoittaa tätä oikeutta.

Ehdotuksessa mahdollisuus esitutkinnassa kuva- ja äänitallenteeseen tallennetun kuulustelun hyödyntämiseen todisteena oikeudenkäynnissä laajennettaisiin koskemaan ihmiskaupparikosten (rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §) ja tiettyjen ihmiskaupan lähirikosten asianomistajia. Ehdotus koskee ihmiskaupan lisäksi seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä (rikoslain 20 luvun 8 §), korvauksen tarjoamista nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta (rikoslain 20 luvun 9 §) ja paritusta (rikoslain 20 luvun 10 ja 11 §).

Videotallenteen käyttämistä todisteena koskevien esitutkintalain 9 luvun 4 §:n 4 momentin ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin soveltamisalaa laajennettiin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun uudistuksen yhteydessä vuonna 2014. Kyseisessä hallituksen esityksessä omaksuttu linjaus, jonka mukaan mahdollisuus käyttää tallennettua todisteena on täysi-ikäisten asianomistajien osalta rajoitettu tiettyihin seksuaalirikoksiin, pohjautuu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön, jonka mukaan todistajan henkilökohtaisen kuulemisen asemasta kirjallisen todistajankertomuksen käyttämiselle pitää olla hyväksyttävä syy. Ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisussa *Aigner v. Itävalta* (10.5.2012) todennut, että seksuaalirikoksia koskeviin oikeudenkäynteihin liittyy erityisiä piirteitä. Piirteet korostuvat, kun asianomistaja on alaikäinen. Tällainen oikeudenkäynti on koettelemus asianomistajalle etenkin silloin, kun hän ei halua joutua silmäkkäin vastaajan kanssa. Huomiota on kiinnitettävä asianomistajan suojelemiseen ja hänen yksityisyytensä kunnioittamiseen (HE 46/2014 vp s. 85—85). Hallituksen esitystä koskevassa perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 39/2014 vp s. 3—4) valiokunta totesi, että sääntelyyn, jossa kuulustelu-oikeutta pääkäsittelyssä rajoitetaan, tulee lähtökohtaisesti suhtautua erittäin pidättyvästi. Perustuslakivaliokunta totesi, että esityksessä ehdotettu 15—17-vuotiaita koskeva kohta ei alaikäisten suojeeluun liittyvistä syistä ollut ongelmallinen. Lisäksi valiokunta totesi pitävänsä hyväksyttävänä hallituksen esityksessä mainituilla uhrin suojelemiseen liittyvillä perusteilla (s. 84—85) raiskauksen, törkeän raiskauksen, seksuaaliseen tekoon pakottamisen, seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön asettamista erityisasemaan myös tilanteissa, joissa asianomistaja on kuulusteluhetkellä täysi-ikäinen.

Täysi-ikäisiä koskevan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 4 kohdan mukaan esitutkinnassa tallennetun kuulustelun käyttäminen todisteena edellyttää, että kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaa asianomistajan terveyden tai aiheuttaa muuta vastaavaa merkittävää haittaa. Edellytys lisättiin kohtaan perustuslakivaliokunnan vaatimuksesta (PeVL 39/2014 vp s. 3—4). Edellytys terveyden vaarantumisesta tai muun merkittävän haitan aiheutumisesta palautuu perustuslakivaliokunnan toteamin tavoin ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöön, jonka mukaan kuulemiselle oikeudenkäynnissä tulee olla este, jotta esitutkinnassa annettua lausumaa voidaan hyödyntää todisteena.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut lukuisissa ratkaisuisa syytetyn kuulusteluoi-
keuden laajuutta ja mahdollisuutta hyödyntää prosessin aikaisemmassa vaiheessa annettua to-
distajanlausumaa todisteena kuulematta lausuntoa antanutta henkilöä oikeudessa. Erityisen
merkittäviä ratkaisuja tässä suhteessa ovat olleet täysistuntoratkaisut Al-Khawaja ja Tahery v.
Yhdistynyt kuningaskunta (26766/05 ja 22228/06, 15.12.2011) sekä Schatschaschwili v. Saksa
(9154/10, 15.12.2015). Lähtökohtana on, että todistajia tulee kuulla julkisessa oikeudenkäyn-
nissä syytetyn läsnä ollessa. Poikkeaminen tästä edellyttää, että todistajan kuulematta jäämiselle
oikeudenkäynnissä on pätevä syy. Merkitystä on lisäksi sillä, miten suuri painoarvo todistajan-
lausumalla on ollut asiassa, sekä minkälaisia tasapainottavia tekijöitä asiassa on.

Hallituksen esityksessä 46/2014 vp todetulla tavalla ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että
seksuaalirikoksia koskeviin oikeudenkäynteihin voi liittyä asianomistajan suojelemiseen liitty-
viä näkökohtia, joiden vuoksi asianomistajan henkilökohtaisen kuulemisen korvaamiselle esi-
tutkinnassa annetulla lausunnolla voi olla hyväksyttävä syy (esim. Aigner v. Itävalta, 10.5.2012,
kohdat 37—39). EIT on kuitenkin hyväksynyt muitakin syitä kuulemisen esteenä. Tällaisia voi-
vat olla esimerkiksi todistajan pelko (Al-Khawaja ja Tahery v. Yhdistynyt kuningaskunta, kohta
124 ja Horncastle ja muut v. Yhdistynyt kuningaskunta 4148/10, 16.12.2014, kohta 133) tai
vaikeudet tavoittaa todistaja (Schatschaschwili v. Saksa, kohta 140). Tapauksessa Gani v. Es-
panja (61800/08 19.2.2013) ihmisoikeustuomioistuin totesi asianomistajan poissaololle olleen
hyväksyttävä syy, kun asianomistajalla oltiin todettu posttraumaattinen oireyhtymä ja hänen
psykkiset oireensa estivät hänen osallistumisensa käsittelyyn. Esitutkinnassa annetun kerto-
muksen hyödyntäminen todettiin sallituksi ottaen huomioon asianomistajalla ollut mahdollisuus
vastakuulusteluun esitutkintavaiheessa, tuomioistuimen suorittama huolellinen todisteiden ar-
viointi sekä asiassa esitetty muu todistusaineisto (kohdat 45 ja 48—50).

Ihmisoikeustuomioistuin on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun uudistuksen jälkeen antamassaan
ratkaisussa Schatschaschwili v. Saksa (2015) joustavoittanut linjaustaan esitutkinnassa annetun
kertomuksen sallittavuuteen liittyen. EIT totesi ratkaisussa, että vaikka kirjallisen kertomuksen
käyttäminen ei olisi ollut välttämätöntä, yksinomaan tämä ei aiheuta 6 artiklan loukkausta, vaan
myös tasapainottavat tekijät tulee ottaa huomioon. Ratkaisun antamisen jälkeen EIT on sallinut
esitutkinnassa annetun kertomuksen hyödyntämisen todisteena esimerkiksi tapauksessa Stulir
v. Tšekin tasavalta (36705/12, 12.1.2017), vaikka todistajan poissaololle ei todettu olleen hy-
väksyttävää syytä (kohdat 58—62). Tapauksessa Palchik v. Ukraina (16980/06, 2.3.2017) ei
niin ikään todettu hyväksyttävää syytä todistajan poissaololle, mutta koska vastaajalla oli ollut
mahdollisuus esittää todistajalle kysymyksiä esitutkintavaiheessa ja tapauksessa oli esitetty
muutakin merkityksellistä todistusaineistoa, esitutkinnassa annetun lausunnon hyödyntäminen
todisteena sallittiin (kohdat 42 ja 51—52).

Paritus, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö ja korvauksen tarjoaminen nu-
oreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta ovat seksuaalirikoksia, joihin liittyy vastaavia asian-
omistajan haavoittuvuuteen ja asianomistajan suojaamisen tarpeeseen liittyviä erityisiä näkö-
kohtia kuin niihin seksuaalirikoksiin, joissa voimassa olevan lain mukaan on sallittua käyttää
esitutkinnassa tallennettua kertomusta todisteena oikeudenkäynnissä. Asianomistajan vide-
oidun tai muuten tallennetun esitutkintakertomuksen käyttö tuomioistuimessa todisteena on ni-
menomaisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön pohjautuen sallittu sel-
laisten seksuaalirikosten yhteydessä, joihin liittyy asianomistajan haavoittuvuuteen ja asian-
omistajan suojaamisen tarpeeseen liittyviä erityisiä näkökohtia.

Myös ihmiskauppa on usein seksuaalista hyväksikäyttöä sisältävää toimintaa, mutta se voi il-
metä myös muilla tavoin, kuten työvoiman hyväksikäyttönä. Vaikka tällaisessa ns. työperäi-
sessä ihmiskaupassa ei ole kysymys seksuaalirikoksesta, liittyy ihmiskauppatapauksia koske-

12.8 Syyttäjän vaitiolo-oikeus

Esityksessä ehdotetaan, että poliisilain 7 luvun 3 §:n mukainen vaitiolo-oikeus laajennettaisiin koskemaan kaikkia syyttäjiä. Mainitussa 7 luvun 3 §:ssä tarkoitettut tiedot koskevat luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilön henkilöllisyyttä sekä taktisia ja teknisiä menetelmiä. Ehdotus on merkityksellinen perustuslain 21 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta.

Perustuslain 21 §:ssä säädetään oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä. Pykälän 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Momentin luetteloa ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi. Perustuslain säännös ei estä säättämistä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lainsäädännöllä ei kuitenkaan saa vaarantaa kenenkään oikeusturvaa (HE 309/1993 vp s. 74).

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin piiriin kuuluvat myös muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 artiklassa erityisesti rikoksesta syytetyille taatut oikeudet. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin elementtejä ovat muun muassa oikeus kuulustella tai kuulustuttaa todistajia ja osapuolten tasa-arvo (HE 309/1993 vp s. 74; PeVL 5/1999 vp s. 6, PeVL 7/2000 vp s. 6, PeVL 31/2005 vp s. 4 ja PeVL 39/2014 vp s. 2).

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu myös se, että syytetty ja hänen puolustajansa saavat tiedon ja mahdollisuuden lausua kaikesta siitä aineistosta, jolla voi olla vaikutusta annettavaan tuomioon (PeVL 5/1999 vp s. 6). Ehdotuksen myötä syyttäjällä voisi olla oikeudenkäynnissä sellaista esitutkinnassa saatua tietoa, joka voidaan pitää salassa syytetyltä ja muilta asianosaisilta sekä tuomioistuimelta.

Kysymys voimassa olevaa oikeutta laajemmasta syyttäjän vaitiolo-oikeudesta on ollut myös perustuslakivaliokunnan arvioitavana. Esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilainsäädännön uudistuksen yhteydessä ehdotettiin, että syyttäjän henkilöstöön kuuluvalla olisi samanlainen vaitiolo-oikeus ja vaitiolovelvollisuus kuin poliisin henkilöstöön kuuluvalla. Perustuslakivaliokunta katsoi, että ehdotettu sääntely olisi vastoin oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaa perustuslain 21 §:ää, koska syytetyn vastapuolena rikosprosessissa oleva syyttäjä olisi syyteharkinnan jälkeen suorastaan lain nojalla oikeutettu salaamaan esimerkiksi sen, miten jokin todiste on hankittu (PeVL 67/2010 vp s. 6). Perustuslakivaliokunta myös totesi, ettei ehdotukselle ollut esitetty varsinaisia perusteluita. Vaikka vastaava ehdotus toistetaan käsillä olevassa esityksessä, kyseisen ehdotuksen perusteluiden niukkuuden vuoksi tuolloin perustuslakivaliokunnan arvioitavana ollut asetelma poikkeaa nyt käsillä olevasta ehdotuksesta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on arvioinut lukuisissa tapauksissa syytetyn oikeutta saada tietoonsa ja kommentoida esitutkinnassa syntyneitä tai syyttäjällä hallussa olevaa materiaalia. Lähtökohtaisesti syyttäviranomaisten tulee paljastaa vastaajalle kaikki tutkinnassa kertynyt merkityksellinen aineisto siitä riippumatta, onko se vastaajan kannalta kielteistä vai myönteistä (esim. Rowe ja Davis v. Yhdistynyt kuningaskunta, 28901/95, 16.2.2000; Jasper v. Yhdistynyt kuningaskunta, 27052/95, 16.2.2000; Dowsett v. Yhdistynyt kuningaskunta, 39482/98,

24.6.2003; Edwards ja Lewis v. Yhdistynyt kuningaskunta, 39647/98 ja 40461/98; 27.10.2004; B v. Suomi, 17122/02, 24.4.2007; Natunen v. Suomi, 21022/04, 31.3.2009 ja Janatuinen v. Suomi, 28552/05, 8.12.2009).

EIT on kuitenkin toistuvasti todennut, ettei tiedonsaantioikeus esitutkinnan aikana kertyneestä aineistoista ole ehdoton, vaan sitä voivat rajoittaa kilpailevat intressit, joita täytyy punnita syytetyn oikeuksia vasten. Sallittuja ovat kuitenkin vain sellaiset syytetyn oikeuksien rajoitukset, jotka ovat ehdottoman välttämättömiä. Lisäksi sen varmistamiseksi, että syytetty saa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin, oikeuksien rajoittamisella aiheutettuja vaikeuksia puolustukselle täytyy kompensoida riittäväillä menettelyllisillä takeilla (esim. em. Rowe ja Davis v. Yhdistynyt kuningaskunta ja Regner v. Tšekin tasavalta, 35289/11, 19.9.2017).

Asianosaisjulkisuuden rajoittamiseksi hyväksyttäviä perusteita ovat EIT:n mukaan olleet muun muassa kansallinen turvallisuus, tarve suojella todistajia tai tarve suojata poliisin salaisten tutkintamenetelmien paljastumista. Perusteltuina salassapitointressinä voidaan siten pitää esitutkintaviranomaisen teknisiin ja taktisiin menetelmiin vastaavasti kuin tietolähteen, valeostajan tai peitehenkilön henkilöllisyyteen liittyviä salassapitotarpeita. Rajoitukset syytetyn oikeuksiin eivät kuitenkaan saa vaikuttaa oikeuden keskeiseen sisältöön (esim. FITT v. Yhdistynyt kuningaskunta, 29777/96, 16.2.2000; Schatschaschwili v. Saksa, 9154/10, 15.12.2015 ja em. Regner v. Tšekin tasavalta).

Salassapitoa kompensoivina tekijöinä EIT on pitänyt muun muassa mahdollisuutta riitauttaa salassapito tuomioistuimessa, joka on voinut arvioida hallussaan olleen aineiston merkitystä oikeudenkäynnin kannalta sekä salassapitointressejä (esim. em. B v. Suomi, em. Natunen v. Suomi, em. Janatuinen v. Suomi ja McKeown v. Yhdistynyt kuningaskunta, 6684/05, 11.1.2011). Kompensoivana tekijänä on myös voinut olla tuomioistuimen luovuttama yhteenveto syytetyn käyttöön yhteenvedon aineistosta (Botmeh ja Alami v. Yhdistynyt kuningaskunta, 15187/03, 7.6.2007). Merkitystä on ollut myös sillä, minkälaisessa menettelyssä salassapidosta tuomioistuimessa on päätetty ja sillä, mikä merkitys aineistolla on ollut syytetyn kannalta.

Ehdotetun syyttäjän vaitiolo-oikeuden aiheuttamat poikkeamat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksistä olisivat vähäisiä ja ne olisivat EIT:n ratkaisukäytännössään luomien edellytysten mukaiset. Ehdotuksen myötä syyttäjä voisi jättää oikeudenkäynnissä kertomatta hänelle luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa ja esitutkintaviranomaisten taktisia tai teknisiä menetelmiä koskevaa tietoa. Asianosaisjulkisuuden toteutumiseen lainsäädäntömuutoksella ei olisi vaikutusta, koska asianosainen voisi edelleen vaatia esitutkinta-aineistoa nähtäväkseen esitutkintalain säännösten perusteella taikka tekemällä syyteasiaa käsittelevälle tuomioistuimelle editiovaatimuksen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:n perusteella.

Kyse olisi sen sijaan vähäisestä poikkeuksesta syytetyn ja syyttäjän tasavertaisuutta koskevaan vaatimukseen. Lähtökohtana olisi edelleen, että oikeutta käydään avoimesti, tasapuolisesti ja saman oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jolloin kaikki asiaan vaikuttavat seikat on saatettava asianosaisten tietoon. Näytön puute johtaa epävarmuustilanteessa asian ratkaisemiseen vastaajan eduksi. Jos esimerkiksi valeostajan tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä ei voida ilmaista, tuomioistuimen harkittavaksi tulee, mikä merkitys ilmaisematta jättämisellä on näytön arvioinnin ja asian lopputuloksen kannalta. Vaitiolo-oikeuden piiriin voisi lisäksi kuulua lähinnä yksittäisiä laajuudeltaan rajattuja tietoja, eikä esimerkiksi kokonaisia aineistoja.

Vaitiolo-oikeus olisi tarpeellinen esitutkintayhteistyön edistämiseksi ja syyttäjän roolin vahvistamiseksi esitutkinnan asianmukaisuuden ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin valvojana. Vaitiolo-oikeus koskisi sellaisia tietoja, joiden salassapitointressi on EIT:n käytännössä todettu

perustelluksi. Tuomioistuin voisi määrätä tiedon ilmaistavaksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi poliisilain 7 luvun 4 §:ssä säädetyn edellytyksin. Edellä esitettyihin perusteluihin viitaten ehdotus syyttäjän vaihtolo-oikeudesta ei olisi vastoin perustuslain 21 §:n mukaisia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan pakkokeinolain (806/2011) 5 luvun 9 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 101/2018,

muutetaan 2 luvun 1 §:n 2 momentti ja 10 §, 3 luvun 14 §:n 2 momentti, 15 §:n 1 momentti ja 16 §:n 1 momentti, 4 luvun 1, 2 ja 4 §, 5 luvun 4 §:n otsikko, 6 §:n 1 momentti, 7, 8 ja 10 §, 6 luvun 2 §:n 2 momentti, 4 §, 5 §:n 1 momentti ja 8 §:n 2 momentti, 7 luvun 4 §:n 1 momentti, 12 §:n 2 momentti, 14, 15 ja 21 § sekä 23 §:n otsikko, 8 luvun 14 §:n otsikko, 18 §:n otsikko ja 23 §, 9 luvun 3 §:n 1 momentti, 10 luvun 3 §:n 1 ja 2 momentti, 4 §:n 1 momentti, 5 §, 6 §:n 1 momentti, 7 §:n 2 momentti, 9 ja 14 §, 15 §:n 1 momentti, 16 §:n 2 momentti, 23 §:n 2 momentti, 25 §:n 2 momentti, 27 §:n 2 momentti, 28 §:n 2 momentti, 29 §:n 1 momentti, 31 §:n 1 momentti, 35 §:n 1 momentti, 39 §:n 1 momentti, 40 §:n 1 momentti, 42 §:n 1 momentti, 43 §:n 3 momentti, 48 §:n 1 momentti, 52 §, 56 §:n 2 momentti, 57 ja 58 §, 60 §:n 1 momentti ja 65 §:n 1 momentti sekä 11 luvun 4 §:n 1 momentin 8 kohta,

sellaisina kuin niistä ovat 4 luvun 1 § osaksi laissa 396/2015, 4 luvun 4 § osaksi laissa 232/2022, 5 luvun 6 §:n 1 momentti laissa 101/2018, 5 luvun 8 § osaksi laissa 101/2018, 6 luvun 4 § ja 7 luvun 14 ja 15 § osaksi laissa 357/2016, 7 luvun 21 § osaksi laeissa 434/2017 ja 899/2020, 10 luvun 3 §:n 1 momentti, 6 §:n 1 momentti ja 39 §:n 1 momentti laissa 587/2019, 10 luvun 3 §:n 2 momentti laeissa 1268/2021 ja 732/2022, 10 luvun 5 ja 9 § osaksi laissa 1146/2013, 10 luvun 14 § osaksi laeissa 628/2015 ja 1268/2021, 10 luvun 15 §:n 1 momentti ja 40 §:n 1 momentti laissa 628/2015, 10 luvun 27 §:n 2 momentti laissa 732/2022, 10 luvun 48 §:n 1 momentti ja 65 §:n 1 momentti laissa 112/2018, 10 luvun 52 § laissa 737/2015, 10 luvun 56 §:n 2 momentti, 58 § ja 60 §:n 1 momentti laissa 1146/2013, 10 luvun 57 § laeissa 112/2018 ja 624/2019 sekä 11 luvun 4 §:n 1 momentin 8 kohta laissa 509/2019, ja

lisätään 5 lukuun uusi 5 a §, 8 luvun 18 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1146/2013, uusi 4 momentti, 8 lukuun uusi 29 a §, 10 luvun 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 875/2018, uusi 3 momentti, 10 luvun 15 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 628/2015, uusi 4 momentti, 10 luvun 38 §:ään uusi 3 momentti sekä 11 lukuun uusi 1 b ja 2 a § seuraavasti:

2 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

1 §

Poliisimiehen kiinniotto-oikeus

Poliisimies saa myös ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi, vangittavaksi tai otettavaksi kiinni tehostetun matkustuskiellon valvonnassa käytettävien välineiden kiinnitystä varten. Poliisimies saa lisäksi ottaa tuomioistuimen pääkäsittelyn tai päätösharkinnan aikana kiinni vastaajan, jonka vangitsemista on vaadittu tuomitsemisen yhteydessä, jos kiinniottaminen on tarpeen hänen poistumisensa estämiseksi.

10 §

Pidättämisestä ilmoittaminen ja pidättämistä koskeva päätös

Pidätetylle on ilmoitettava pidättämisen syy viipymättä, kun päätös pidättämisestä on tehty tai hänet on otettu pidättämismääräyksen perusteella kiinni.

Ilmoittamisesta pidättämisestä pidätetyn läheiselle tai muulle henkilölle säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentissa.

Pidättämisestä on tehtävä kirjallinen päätös, jossa lyhyesti mainitaan tiedot rikoksesta, josta pidätettyä epäillään, ja pidättämisen peruste. Pidättämistä koskevasta päätöksestä on ilman aiheutonta viivytystä toimitettava jäljennös pidätetylle.

3 luku

Tuomioistuinmenettely vangitsemisasiassa

14 §

Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Jos syytteen nostamiselle määrätty aika osoittautuu liian lyhyeksi, tuomioistuin, joka käsittelee syytteen, voi syyttäjän viimeistään neljä päivää ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää määräaika. Tuomioistuimen on otettava asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluiksi pyynnöstä. Vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos hän niin haluaa. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istutuskäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja vangittu suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

15 §

Vangitsemisasiain uudelleen käsittely

Jos rikoksesta epäilty on vangittu, sen tuomioistuimen, joka käsittelee syytteen, on vangitun pyynnöstä otettava vangitsemisasiain tuomion antamiseen asti uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyynnön esittämisestä. Ennen syytteen nostamista asia saadaan käsitellä uudelleen myös siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiiriin säilyttämispaikkakunta kuuluu. Vangitsemisasiain ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsittelystä. Jos pääkäsittelyä on lykätty vastaajan mielentilan tutkimisen johdosta, kyseisen vastaajan vangitsemisasiain ei tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi pääkäsittelyn lykkäämisen aikana.

16 §

Vangittuna pitämisestä määrääminen eräissä tapauksissa

Jos tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsittelyn taikka määrää toimitettavaksi uuden pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on vangittuna, on sen samalla päätettävä, onko 2 luvun 11 §:n 1 momentissa tarkoitettuja edellytyksiä pitää hänet edelleen vangittuna.

4 luku

Yhteydenpidon rajoittaminen

1 §

Yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset

Esitutinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa tiettyyn muuhun henkilöön, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Yhteydenpitoa voidaan erityisen painavista syistä rajoittaa yleisesti muiden henkilöiden kanssa nimeämättä henkilöitä, joihin yhteydenpitoa rajoitetaan. Yhteydenpitorajoitus on tällöin voimassa enintään 60 päivän ajan vapaudenmenetyksen alkamisesta. Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa enintään 30 päivällä kerrallaan. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Yhteydenpitorajoituksen kohteena olevalle henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi vaatimuksesta. Muilta osin asian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä 3 luvun 6 §:n 1 ja 4 momentissa säädetään vangitsemisasian käsittelystä.

Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitettun asianajajan, julkisen oikeusavustajan tai luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa myöskään säilytystilan tai vankilan henkilökunnan, säilytystilan tai vankilan henkilökunnan toimintaa valvovan viranomaisen, sellaisen ihmisoikeuksien toteutumista valvovan toimielimen, jolle vapautensa menettäneellä on kansainvälisten sopimusten mukaan valitus- tai kantelu-oikeus taikka muun viranomaisen kanssa. Yhteydenpitoa lähiomaisen tai muun läheisen kanssa ja yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (768/2005) 9 luvun 12 §:ssä tarkoitettun edustuston kanssa saa rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä. Yhteydenpitoa lähiomaiseen saa rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi.

Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä.

2 §

Yhteydenpidon rajoittamisen sisältö

Kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin kirjeenvaihto, puhelimen käyttö, tapaamiset ja muu yhteydenpito tai yhdessäolo estetään sellaisten henkilöiden kanssa, joihin yhteydenpitoa on rajoitettu. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä, että yhteydenpito rajoituksesta huolimatta sallitaan yhdellä tai useammalla yhteydenpitotavoista.

Jos kirjettä, muuta postilähetystä tai viestiä ei toimiteta perille 1 momentissa tarkoitetun yhteydenpitorajoituksen vuoksi, asiasta on annettava viipymättä tieto lähettäjälle, jollei se vaaranna yhteydenpitorajoituksen tarkoitusta. Asiasta on lisäksi annettava viipymättä tieto vastaanottajalle, jos kyseessä on yhteydenpitorajoituksen kohteena oleva henkilö ja jollei se vaaranna yhteydenpitorajoituksen tarkoitusta. Kirje, muu postilähetys tai viesti, jota ei toimiteta perille, on palautettava lähettäjälle tai annettava vapautensa menettäneelle yhteydenpitorajoituksen päätyttyä.

Kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpidon valvonnassa noudatetaan tutkintavankeuslain 8 ja 9 luvun sekä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 ja 7 luvun säännöksiä kirjeenvaihdon, puhelujen, sähköisen yhteydenpidon ja tapaamisten valvonasta.

4 §

Yhteydenpidon rajoittamisesta päättäminen

Yhteydenpidon rajoittamisesta kiinniottamisen ja pidättämisen aikana päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tutkintavankeuteen liittyvästä yhteydenpidon rajoittamisesta ja sen voimassaolon jatkamisesta päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai vankilan yksikönpäällikön esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin. Yhteydenpidon rajoittamisesta voi ennen tuomioistuimen ratkaisua väliaikaisesti päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä vankilan yksikönpäällikkö tai, jos tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Jos tuomioistuin 3 luvun 9 §:n nojalla lykkää pidätetyn vangitsemista koskevan asian käsittelyä, sen tulee päättää pidätetylle määrätyn väliaikaisen yhteydenpitorajoituksen voimassa pitämisestä tai muuttamisesta. Yhteydenpitorajoitus ja sen perusteet on otettava uudelleen käsiteltäväksi 3 luvun 15 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä.

Yhteydenpidon rajoittamisesta 2 luvun 11 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa päättää syyttäjän esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun yhteydenpidon rajoittamisesta päättävän tai sen esittämiseen oikeutetun virkamiehen on viipymättä poistettava yhteydenpitorajoitus siltä osin kuin edellytyksiä sille ei enää ole.

Yhteydenpitorajoitusta koskevasta päätöksestä on ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle.

5 luku

Matkustuskielto

4 §

Matkustuskiellosta päättävä viranomainen ja matkustuskieltoa koskeva harkinta

5 a §

Tehostetun matkustuskiellon valvonnassa käytettävien välineiden kiinnitys

Tuomioistuin voi määrätä tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn saapumaan vankilaan, yhdyskuntaseuraamustoimistoon tai muuhun tarkoitukseen soveltuvaan paikkaan 2 luvun 12 d §:ssä tarkoitettujen tehostetun matkustuskiellon valvonnassa käytettävien teknisten välineiden kiinnitykseen.

Tuomioistuin voi määrätä tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn otettavaksi tai pidettäväksi kiinni 1 momentissa tarkoitetun kiinnityksen valmistumiseen asti, jos kiinnitys voidaan suorittaa välittömästi määräyksen antamisen jälkeen.

6 §

Poikkeuslupa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa yksittäistapauksessa perustellusta syystä myöntää matkustuskieltoon määrätylle luvan vähäiseen poikkeamiseen matkustuskieltopäätöksessä määrätystä velvollisuudesta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa perustellusta syystä ja tutkinnanjohtajaa mahdollisuuksien mukaan kuultuaan yksittäistapauksessa myöntää luvan vähäiseen poikkeamiseen tehostettua matkustuskieltoa koskevassa päätöksessä asetetusta velvollisuudesta, jos kysymys ei ole tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain (620/2012) mukaisesta tehostettua matkustuskieltoa koskevasta päätöksestä. Tehostettua matkustuskieltoa koskevasta poikkeusluvasta on viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle.

7 §

Matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttaminen

Matkustuskieltopäätöksen 2 tai 2 a §:ssä tarkoitettua sisältöä saadaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi tai muuten tärkeästä syystä muuttaa. Muuttamisessa noudatetaan 4 §:n säännöksiä matkustuskiellosta päättävästä viranomaisesta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kuitenkin aina päättää matkustuskieltopäätöksen sisällön lieventämisestä, jos matkustuskieltoon määrätty suostuu tähän ja jos kysymys ei ole tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain mukaisesta tehostettua matkustuskieltoa koskevasta päätöksestä.

8 §

Matkustuskiellon voimassaolo ja kumoaminen

Ennen syytteen nostamista määrätty matkustuskielto on voimassa pääkäsittelyyn asti, jollei sitä ole määrätty päättymään aikaisemmin tai sitä aikaisemmin erikseen kumota. Matkustuskielto on kumottava kokonaan tai osittain heti, kun edellytyksiä sen voimassa pitämiseen sellaisenaan ei enää ole. Kumoamisesta voi päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, vaikka matkustuskielto olisi tuomioistuimen määräämä.

Matkustuskieltoon määrättyllä on jo ennen syytteen nostamista oikeus saattaa kysymys pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräämän matkustuskiellon voimassa pitämisestä tuomioistuimen tutkittavaksi. Vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on kumottava kielto kokonaan tai osittain, jos se varattuaan asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tilaisuuden tulla kuulluksi katsoo, ettei matkustuskiellon pitämiseen sellaisenaan voimassa ole edellytyksiä. Tuomioistuimen määräämän matkustuskiellon uudelleen käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin 3 luvun 15 §:n 1 momentissa säädettyä.

Kun tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on matkustuskiellossa, sen on määrättävä, onko matkustuskielto pidettävä voimassa.

Ratkaistessaan syyteasian tuomioistuimien saa määrätä vastaajan 1 §:ssä tarkoitettuun matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn tällaisen matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vapaana oleva vastaaja saadaan määrätä tällaiseen matkustuskieltoon vain syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Tuomioistuimien saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta edellä tarkoitettuun matkustuskieltoon. Matkustuskielto on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

10 §

Matkustuskiellon rikkomisen seuraamukset

Jos matkustuskieltoon määrätty rikko matkustuskieltopäätöksessä määrättyjä velvoitteita, toimii vastoin 5 a §:n 1 momentissa tarkoitettua tuomioistuimen määräystä saapua teknisten välineiden kiinnitykseen, irrottaa tai tekee toimintakyvyttömäksi tehostetun matkustuskiellon valvomiseksi hänen ylleen kiinnitetyn tai haltuunsa annetun teknisen välineen taikka pakenee, ryhtyy valmistelemaan pakoa, vaikeuttaa asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa, matkustuskieltopäätöksen 2 tai 2 a §:ssä tarkoitettua sisältöä saadaan muuttaa tai hänet saadaan matkustuskiellon sijasta pidättää tai vangita. Jos hänelle tuomittu ehdoton vankeusrangaistus on jo tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, se saadaan panna heti täytäntöön.

6 luku

Vakuustakavarikko

2 §

Vakuustakavarikosta päättäminen

Ennen syytteen vireille tuloa vaatimuksen omaisuuden panemisesta vakuustakavarikkoon voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies. Jollei tätä ole pidettävä ilmeisen tarpeettomana, ennen vaatimuksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vaatimuksen tekemisestä. Syytteen vireille tultua vaatimuksen voi tehdä syyttäjä ja itselleen tulevan vahingonkorvauksen tai hyvityksen maksamisen turvaamiseksi myös asianomistaja.

4 §

Toimenpiteen kumoaminen

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on kumottava väliaikainen vakuustakavarikko ennen tuomioistuinkäsittelyä ja tuomioistuimen on kumottava vakuustakavarikko, kun turvaamistoimea ei enää ole syytä pitää voimassa. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on tehtävä tuomioistuimelle esitys vakuustakavarikon kumoamisesta, jos sen edellytyksiä ei enää ole. Väliaikainen vakuustakavarikko ja vakuustakavarikko säilyvät voimassa, vaikka sakon, vahingonkorvauksen, hyvityksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen vakuudeksi asetetaan ulosottokaaren 8 luvun 3 §:ssä tarkoitettu vakuus.

Tuomioistuimen on kumottava vakuustakavarikko myös, jollei syytettä nosteta tai menettämisseuraamusta koskevaa vaatimusta panna vireille neljän kuukauden kuluessa vakuustakavarikkoa koskevan määräyksen antamisesta. Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään kaksi viikkoa ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa enintään neljällä kuukaudella kerrallaan, jos vakuustakavarikon edellytykset ovat edelleen olemassa eikä vakuustakavarikon voimassapitäminen vakuustakavarikon peruste ja siitä aiheutuva haitta huomioon ottaen ole kohtuutonta. Kysymyksessä olevan rikosasian laatuun ja selvittämiseen liittyvien erityisten syiden vuoksi määräaikaa voidaan pidentää enintään vuosi kerrallaan tai päättää, että vakuustakavarikko on voimassa toistaiseksi. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Sellaiselle henkilölle, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi määräajan pidentämistä koskevan asian käsittelyn yhteydessä. Asia voidaan kuitenkin ratkaista sanottua henkilöä kuulematta, jollei häntä tavoiteta. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja sanottu henkilö suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

5 §

Vakuustakavarikon uudelleen käsittely

Sen vaatimuksesta, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko vakuustakavarikko pidettävä voimassa. Vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Vakuustakavarikkoa ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden kuukauden kuluttua asian edellisestä käsittelystä.

8 §

Vakuustakavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Vakuustakavarikosta 1 momentissa tarkoitetussa tapauksessa päättää sen paikkakunnan käräjäoikeus, missä vastaajalla on omaisuutta, joka voidaan panna vakuustakavarikkoon, tai missä asian käsittely muuten voi tarkoituksenmukaisesti tapahtua. Kun tuomioistuin päättää panna omaisuutta vakuustakavarikkoon, sen on samalla asetettava määräaika, jonka vakuustakavarikko on voimassa. Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja vastaaja suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

7 luku

Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen

4 §

Telekuunteluun, televalvontaan ja tukiasematietoihin liittyvät takavarikoimis- ja jäljentämisskiellot

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 3 §:n 36 kohdassa tarkoitetun viestinnän välittäjän hallusta ei saa takavarikoida tai jäljentää asiakirjaa tai dataa, joka sisältää tämän lain 10 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuun välitettävänä olleeseen viestiin liittyviä tietoja, mainitun luvun 6 §:n 1 momentissa tarkoitettuja viestiin liittyviä välitystietoja tai mainitun luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tukiasematietoja.

12 §

Pöytäkirja

Jäljennös pöytäkirjasta on viivytyksettä toimitettava sille, jonka esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu tai jäljennetty, sekä tarvittaessa sille, jonka hallusta esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu. Pöytäkirjan jäljennöstä ei toimiteta sinä aikana, jona ilmoitus haltuunotamisesta on siirretty 9 §:n 2 momentin nojalla.

14 §

Takavarikon kumoaminen ja esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttaminen

Takavarikko on kumottava niin pian kuin se ei ole enää tarpeen ja takavarikoitu esine, omaisuus tai asiakirja viipymättä palautettava siihen oikeutetulle, jollei palauttamiselle ole 18 tai 23 §:stä johtuvaa tai muualla laissa säädettyä estettä.

Takavarikko on kumottava myös, jos syytetty sen perusteena olevasta rikoksesta ei nosteta tai menettämisseuraamusta koskevaa vaatimusta panna vireille neljässä kuukaudessa esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoimisesta. Tuomioistuimien voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä pidentää määräaika enintään neljä kuukautta kerrallaan, jos takavarikoimisen edellytykset ovat edelleen olemassa eikä takavarikon voimassapitäminen takavarikoimisen peruste ja takavarikosta aiheutuva haitta huomioon ottaen ole kohtuutonta. Kysymyksessä olevan rikosasian laatuun ja selvittämiseen liittyvien erityisten syiden vuoksi määräaika voidaan pidentää enintään vuosi kerrallaan tai päättää, että takavarikko on voimassa toistaiseksi. Takavarikko voidaan määrätä toistaiseksi voimassa olevaksi myös, jos sen kohteena olevan esineen, omaisuuden tai asiakirjan hallussapito on kielletty.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu pyyntö on esitettävä viimeistään kaksi viikkoa ennen määräajan päättymistä. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Sellaiselle henkilölle, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista sanottua henkilöä kuulematta, jos häntä ei tavoiteta tai jos sanotulle henkilölle tehtävä ilmoitus haltuunotamisesta on siirretty 9 §:n 2 momentin nojalla. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuimien harkitsee sen soveliaaksi ja sanottu henkilö suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

Takavarikon tai jäljentämisen saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Sen vaatimuksesta, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa tai onko asiakirjan jäljennös säilytettävä käytettäväksi todisteena. Voimassa pitämisen tai säilyttämisen edellytyksenä on, että takavarikoimisen tai jäljentämisen edellytykset ovat edelleen olemassa. Lisäksi takavarikon voimassa pitäminen ei saa olla takavarikoimisen peruste ja takavarikosta aiheutuva haitta huomioon ottaen kohtuutonta. Tuomioistuin voi vaatimuksesta päättää myös, että asiakirja on takavarikossa pitämisen asemesta jäljennettävä.

Jos 1 momentissa tarkoitettu vaatimus on tehty ennen kuin se on voitu esittää syytettä tai menettämisseuraamusta koskevassa tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä tai kirjallisessa menettelyssä, vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Sen käsittelemisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä vangitsemisvaatimuksen käsittelemisestä 3 luvun 1 ja 3 §:ssä säädetään. Takavarikkoa tai asiakirjan jäljennöksen säilyttämistä ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden kuukauden kuluessa asian edellisestä käsittelystä. Sellaiselle henkilölle, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista sanottua henkilöä kuulematta, jollei häntä tavoiteta.

Takavarikosta tai jäljentämisestä päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Esine, omaisuus, asiakirja tai data voidaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä takavarikoida, jos se voi olla todisteena pyynnön esittäneen valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa tai se on rikoksella joltakulta viety. Asiakirja voidaan takavarikoimisen sijaan jäljentää, jos se voi olla todisteena pyynnön esittäneen valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos se on vieraan valtion tuomioistuimen antamalla päätöksellä määrätty rikoksen johdosta menetetyksi taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että esine tullaan määräämään rikoksen johdosta menetetyksi vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa.

Takavarikoimisesta tai asiakirjan jäljentämisestä päättäneen viranomaisen on viikon kuluessa päätöksestä saatettava takavarikoimista tai jäljentämistä koskeva päätös sen paikkakunnan kärjäoikeuden vahvistettavaksi, missä takavarikoiminen tai jäljentäminen on suoritettu. Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa (1286/2003) tarkoitetuissa asioissa päätös voidaan kuitenkin saattaa myös sen kärjäoikeuden vahvistettavaksi, missä mainitun lain 66 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa käsitellään ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetussa laissa (1383/2007) tarkoitetuissa asioissa sen kärjäoikeuden vahvistettavaksi, missä mainitun lain 63 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa käsitellään. Vahvistamisesta päättävän tuomioistuimen on samalla määrättävä takavarikon voimassaoloaika. Tuomioistuin saa takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen ennen takavarikon voimassaoloajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää kyseistä aikaa. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja henkilö, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön. Syyttäjän on tarvittaessa ilmoitettava takavarikkoa tai jäljentämistä koskevasta päätöksestä takavarikkoasiasia aiemmin käsitellessä viranomaiselle.

Jos esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu tai asiakirja jäljennetty käytettäväksi todisteena vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa, voi tuomioistuin takavarikoimisesta tai jäljentämisestä päättäneen viranomaisen pyynnöstä päättää, että takavarikon

kohde tai asiakirjan jäljennös saadaan tarvittaessa luovuttaa pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle velvoituksin, että se on palautettava sen jälkeen, kun sitä ei enää tarvita todistena asiassa. Tuomioistuimien voi kuitenkin määrätä, että esinettä, omaisuutta, asiakirjaa tai asiakirjan jäljennöstä ei tarvitse palauttaa, jos palauttaminen olisi selvästi epätarkoituksenmukaista.

Tämän pykälän mukaisesta takavarikosta on muuten soveltuvin osin voimassa, mitä tämän luvun 1–13 §:ssä, 14 §:n 1 momentissa, 15, 17 ja 22 §:ssä, 23 §:n 3 ja 4 momentissa sekä 25 §:ssä ja 3 luvun 1 §:n 2 momentissa sekä 5 ja 6 §:ssä sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa säädetään. Tämän luvun asiakirjajäljennöksiä koskevia säännöksiä saadaan soveltaa, jos se on oikeusapupyynnön tai oikeusavun antamista koskevien säännösten mukaan mahdollista.

Euroopan unionin jäsenvaltiosta saapuneen, omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa tarkoitetun jäädyttämispyynnön, rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (430/2017) tarkoitetun takavarikkopäätöksen sekä jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2018/1805 ja jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroista tunnustamista Euroopan unionissa koskevan asetuksen soveltamisesta annetussa laissa tarkoitetun jäädyttämispäätöksen osalta noudatetaan 1–4 momentissa säädetyn sijasta, mitä mainituissa laeissa ja asetuksessa säädetään.

23 §

Takavarikoidun esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttamiseen liittyvät erityiset säännökset

8 luku

Etsintä

14 §

Tietyissä paikanetsinnöissä sovellettavat säännökset

18 §

Kotietsinnän tai paikanetsinnän saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Edellä tässä pykälässä säädettyä sovelletaan myös 14 §:ssä tarkoitettuun paikkaan kohdistuvaan paikanetsintään, jos se on vaikutuksiltaan ja menettelyltään vastannut kotietsintää.

Laite-etsintä

23 §

Tietojärjestelmän haltijan tietojenanto- ja avustusvelvollisuus

Tietojärjestelmän haltija, ylläpitäjä ja muu henkilö ovat velvollisia antamaan esitutkintaviranomaiselle tämän pyynnöstä laite-etsinnän toimittamiseksi tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot sekä avustamaan näiden käyttämisessä. Pyyntö on pyydettyessä annettava kirjallinen todistus sille, jolle pyyntö on esitetty.

Jos henkilö kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai avustamasta näiden käyttämisessä mainitussa momentissa tarkoitettulla tavalla, häntä voidaan kuulustella tuomioistuimessa esitutkintalain 7 luvun 9 §:ssä säädetyllä tavalla.

Edellä 1 momentissa säädetty ei koske rikoksesta epäiltyä eikä 7 luvun 3 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua, joka on oikeutettu tai velvollinen kieltäytymään todistamasta.

29 a §

Laite-etsinnän saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Jos laite-etsintä on toimitettu kotietsinnän tai 18 §:n 4 momentissa tarkoitettun paikanetsinnän yhteydessä taikka on syytä olettaa, että etsinnän kohteeksi on joutunut 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa, tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa tai onko etsinnässä menetelty 22 §:ssä edellytetyllä tavalla ja noudatettu soveltuvin osin 5 ja 6 §:n säännöksiä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettun vaatimuksen käsittelyyn sovelletaan, mitä kotietsintää ja paikanetsintää koskevan vaatimuksen käsittelystä säädetään 18 §:ssä.

9 luku

Erityisiin tutkintakeinoihin liittyvät pakkokeinot

3 §

Henkilötuntemerkkien ottaminen

Poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillystä tunnistamista, rikoksen selvittämistä, toisen tässä laissa tarkoitettun pakkokeinon käyttämistä ja rikosentekijöiden rekisteröintiä varten sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala-, ääni- ja hajunäytteen, kasvo- ja valokuvan sekä tuntemerkkitiedot (*henkilötuntemerkit*).

10 luku

Salaiset pakkokeinot

3 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Telekuuntelulla tarkoitetaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 43 kohdassa tarkoitettussa yleisessä viestintäverkossa tai siihen liitetyssä viestintäverkossa välitettävänä olevan viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien tämän luvun 6 §:ssä tarkoitettujen välitystietojen selvittämiseksi. Telekuuntelua saadaan kohdistaa vain rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta tai jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta tai luvattomasta tiedustelutoiminnasta;

3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta tai valtiopetoksen valmistelusta;

4) törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä;

5) lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen tai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä;

6) taposta, murhasta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä tai rikoslain 21 luvun 6 a §:ssä tarkoitettusta mainitun luvun 1, 2 tai 3 §:n mukaisesta törkeän henkeen tai terveyden kohdistuvan rikoksen valmistelusta;

7) törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta tai panttivangin ottamisen valmistelusta;

8) törkeästä ryöstöstä, törkeän ryöstön valmistelusta tai törkeästä kiristyksestä;

9) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammattimaisesta kätkemisrikoksesta tai törkeästä rahanpeustasta;

10) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta tai kaappauksesta;

11) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–8 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä radiologista asetta koskevasta rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, kouluttautumisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta, värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen, terrorismirikoksen rahoittamisesta, terroristin rahoittamisesta, terroristiryhmän rahoittamisesta tai matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta;

12) törkeästä vahingonteosta tai törkeästä datavahingonteosta;

13) törkeästä petoksesta tai törkeästä kiskonnasta;

14) törkeästä rahanväärennyksestä;

15) törkeästä tietoliikenteen häirinnästä tai törkeästä tietojärjestelmän häirinnästä;

- 16) törkeästä ampuma-aserikoksesta;
 - 17) törkeästä ympäristön turmelemisesta; taikka
 - 18) törkeästä huumausainerikoksesta.
-

4 §

Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta

Jos on todennäköistä, että 3 §:ssä tarkoitettua viestiä ja siihen liittyviä välitystietoja ei ole enää saatavissa telekuuntelulla, esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa 7 luvun 4 §:ssä säädetystä kiellosta huolimatta lupa takavarikoida tai jäljentää ne tämän luvun 3 §:ssä säädettyillä edellytyksillä viestinnän välittäjän hallusta.

5 §

Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuin päättää telekuuntelusta ja 4 §:ssä tarkoitettua tietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta.

Lupa telekuunteluun ja 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tietojen hankkimiseen voidaan antaa luvan antopäivästä alkaen enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) epäilty rikos ja sen teko-aika;
- 2) rikoksesta epäilty tai epäillyn ollessa tuntematon toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepääteläite;
- 3) tosiseikat, joihin epäiltyyn kohdistuva rikosepäily ja telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen edellytykset perustuvat;
- 4) telekuuntelua tai 4 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietojen hankkimista koskevan luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 5) telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;
- 6) mahdolliset telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

6 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonnalla tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdassa tarkoitettua viestinnän välittäjän hallussa olevien välitystietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty tämän luvun 3 §:ssä tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. Välitystiedolla tarkoitetaan tässä laissa sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan

yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

7 §

Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella

Jos esitutkinta koskee rikosta, jonka johdosta henkilö on saanut surmansa, hänen hallinnassaan olleeseen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen kohdistuva televalvonta ei edellytä henkilön oikeudenomistajien suostumusta.

Jos esitutkinta koskee 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua rikosta ja henkilön terveydentila on huonontunut niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan 1 momentissa tarkoitettua suostumusta, esitutkintaviranomainen saa kohdistaa televalvontaa henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman henkilön suostumusta. Edellytyksenä on lisäksi, että tätä on pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen.

9 §

Televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuin päättää 6 §:ssä, 7 §:n 1 momentin 1 ja 4–6 kohdassa sekä 2 ja 3 momentissa tarkoitettua televalvonnasta sekä 8 §:ssä tarkoitettua sijaintitietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää 7 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettua televalvonnasta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä tai päätöksen tekopäivästä alkaen enintään kuukaudeksi kerrallaan ja lupa tai päätös voi koskea myös luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) epäilty rikos ja sen tekoaika;
- 2) rikoksesta epäilty tai epäillyn ollessa tuntematon toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte;
- 3) tosiseikat, joihin epäiltyyn kohdistuva rikosepäily ja televalvonnan edellytykset perustuvat;
- 4) epäillyn, asianomistajan, todistajan tai muun henkilön suostumus, jos se on televalvonnan käytön edellytys;
- 5) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 6) televalvonnan suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;
- 7) mahdolliset televalvonnan rajoitukset ja ehdot.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

14 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Peiteltyllä tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa poliisimiehen, Tullin rikostorjunnan tullimiehen tai rajavartiomiehen tehtävän salaamiseksi käytetään väärää, harhauttavaa tai peiteltyjä tietoja.

Poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä:

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
- 2) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tai parituksesta;
- 3) huumausainerikoksesta;
- 4) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta taikka kouluttautumisesta terrorismirikoksen tekemistä varten tai matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta;
- 5) törkeästä tulliselvitysrikoksesta;
- 6) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvästä varkaudesta tai kätkemisrikoksesta;
- 7) panttivangin ottamisen valmistelusta; taikka
- 8) törkeän ryöstön valmistelusta.

Tulli saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä:

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
- 2) tullirikokseksi katsottavasta huumausainerikoksesta;
- 3) salakuljetuksesta; taikka
- 4) törkeästä tulliselvitysrikoksesta.

Poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos saavat kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos.

Peitelty tiedonhankinta ei ole sallittua asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella.

15 §

Peitelystä tiedonhankinnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää peitelystä tiedonhankinnasta. Peitelystä tiedonhankinnasta tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies.

Jos kyse on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisestä, peitelystä tiedonhankinnasta tietoverkossa päättämiseen sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 59 §:ssä säädetään.

16 §

Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomainen saa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevaan rikoksesta epäiltyyn ja viranomaisten tiloissa olevaan rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen rikoksesta epäiltyyn. Kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa epäillyn voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän. Esitutkintaviranomainen saa kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta.

23 §

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa.

25 §

Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Liikenne- ja viestintävirasto tarkastaa, ettei 1 momentissa tarkoitettu tekninen laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

27 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Poliisi saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn peitetoimintaa, jos tätä on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitetusta muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 20 luvun 19 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta. Edellytyksenä on muun kuin tapon, murhan tai surman osalta lisäksi, että tiedonhankinta on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

28 §

Rikoksentelekielto

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa tehdä järjestyserikkomuksen tai muun siihen rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi

rikesakko, tai liikenne rikkomuksen, jos teko on välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

29 §

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Sen estämättä, mitä 28 §:n 1 momentissa säädetään, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, jos erittäin pätevin perusteiden voidaan olettaa, että:

- 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin;
 - 2) poliisimiehen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja
 - 3) avustaminen edistää merkittävästi peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista.
-

31 §

Peitetoiminnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää peitetoiminnasta. Yksinomaan tietoverkossa toteutettavasta peitetoiminnasta päättää keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

35 §

Valeostosta päättäminen

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää valeostosta. Yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävästä valeostosta saa päättää myös tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

38 §

Poliisimiehen turvaaminen peiteltyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa

Jos kyse on peitelystä tiedonhankinnasta tietoverkossa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisessä, rajavartiomiehen turvaamiseen peiteltyssä tiedonhankinnassa tietoverkossa sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 60 §:ssä säädetään.

39 §

Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset

Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, rikoksen selvittämiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista poliisiin ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*).

40 §

Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäminen

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä. Tietolähteen ohjatusta käytöstä Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies.

42 §

Valvotusta läpilaskusta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää poliisin suorittamasta valvotusta läpilaskusta. Muiden viranomaisten valvottua läpilaskua koskevasta päätöksenteosta säädetään erikseen.

43 §

Menettely tuomioistuimessa

Jos epäilty on 5 §:n 3 momentin 2 kohdan tai 9 §:n 4 momentin 2 kohdan mukaisesti tuntematon ja tuomioistuin on myöntänyt luvan telekuunteluun tai televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi samaa epäiltyä rikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä. Asia voidaan käsitellä mainitun virkamiehen läsnä olematta myös, jos pakkokeinon käyttö on jo lopetettu.

48 §

Suojaamisesta päättäminen

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää 47 §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä ja asiakirjan valmistamisesta. Jos kyse on Tullin tutkiman tullirikoksen estämisestä, asiasta päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö. Jos kyse on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi

kuuluvan rikoksen estämisestä, asiasta päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

52 §

Kuuntelu- ja katselukiellot

Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa:

1) rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitetun oikeudellisen avustajansa tai mainitun pykälän 1 momentissa tarkoitetun tulkin taikka mainittuun avustajaan mainitun luvun 22 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin;

2) rikoksesta epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 16 §:ssä tarkoitetun papin tai muun vastaavassa asemassa olevan henkilön väliseen viestiin; eikä

3) rikoksen johdosta vapautensa menettäneen epäillyn ja lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin tai sosiaalityöntekijän väliseen viestiin.

Ellei tutkittavana ole rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa myöskään:

1) rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun läheisensä väliseen viestiin;

2) rikoksesta epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitetun lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön taikka tähän mainitun luvun 22 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin; eikä

3) rikoksesta epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n 1 momentissa tarkoitetun yleisön saataville toimitetun viestin laatijan tai julkaisijan tai ohjelmatoimittajan harjoittajan taikka tähän mainitun luvun 22 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin.

Jos telekuuntelun, telekuuntelun sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen, teknisen kuuntelun, teknisen katselun tai teknisen laitetarkkailun aikana tai muulloin ilmenee, että kyseessä on viesti, jonka kuuntelu ja katselu on kielletty, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Tässä pykälässä tarkoitetut kuuntelu- ja katselukiellot eivät kuitenkaan koske tapauksia, joissa 1 tai 2 momentissa tarkoitettua henkilöä epäillään samasta tai siihen välittömästi liittyvästä rikoksesta kuin rikoksesta epäiltyä ja myös hänen osaltaan on tehty päätös telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta tai teknisestä laitetarkkailusta.

56 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:

- 1) lahjuksen antaminen;
- 2) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;
- 3) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;

- 4) törkeä kotirauhan rikkominen;
 - 5) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laiton uhkaus tai pakottaminen;
 - 6) lahjominen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa;
 - 7) kiristys;
 - 8) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu;
 - 9) lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen tai virka-aseman väärinkäyttäminen;
 - 10) huumausainerikos.
-

57 §

Tietojen hävittäminen

Ylimääräinen tieto on hävitettävä sen jälkeen, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Ylimääräinen tieto voidaan kuitenkin säilyttää ja tallettaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) tai henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) mukaisesti, jos tieto koskee tämän luvun 56 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka jos tieto on tarpeen rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseksi. Tiedot, joita ei ole hävitettävä, on säilytettävä viiden vuoden ajan siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Jos kysymys on ylimääräisestä tiedosta, joka ei liity rikokseen tai jonka sisältöä ei saada selville, tieto saadaan kuitenkin epäillyn suostumuksella hävittää jo ennen 1 momentissa tarkoitettua ajankohtaa.

Edellä 10 §:ssä tarkoitetut tukiasematiedot on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

58 §

Telekuuntelun, televalvonnan, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen

Jos käy ilmi, että telekuuntelu tai televalvonta kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva rikoksesta epäilty ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, pakkokeinon käyttö on tältä osin keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä tällaiset kuuntelulla saadut tallenteet ja televalvonnalla saadut tiedot sekä tällaisilla pakkokeinoilla saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa taikka että rikoksesta epäilty ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.

60 §

Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, sijaintitietojen hankkimisesta epäillyn tavoittamiseksi, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi,

taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Epäiltyyn kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet.

65 §

Salaisten pakkokeinojen käytön valvonta

Poliisin salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat niitä käyttävien yksiköiden päälliköt ja Poliisihallitus alaistensa yksiköiden osalta. Tullin rikostorjunnan salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Tulli ja sen salaisia pakkokeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt. Rajavartiolaitoksen salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Rajavartiolaitoksen esikunta sekä salaisia pakkokeinoja käyttävät Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt.

11 luku

Erinäiset säännökset

1 b §

Pakkokeinojen käyttäminen rikollisen teon epäilyn johdosta

Alle 15-vuotiaana tehdyksi epäilyn esitutkintalain 3 luvun 5 §:ssä tarkoitetun rikollisen teon johdosta saadaan rikollisesta teosta epäilty ottaa kiinni tai käyttää tämän lain 4 tai 6 - 10 luvussa tarkoitettua pakkokeinoja kyseisen pakkokeinon käyttöä koskevien edellytysten täytyessä.

2 a §

Esitutkintaviranomaisen velvollisuus ilmoittaa pakkokeinojen käytöstä syyttäjälle

Sen lisäksi, mitä muualla tässä laissa asiasta säädetään, esitutkintaviranomaisen tulee asian laadun ja kyseessä olevan pakkokeinon edellyttämällä tavalla tarvittaessa ilmoittaa syyttäjälle pakkokeinon käytöstä.

4 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkemmat säännökset:

8) 2 luvun 12 i §:n 2 momentissa tarkoitetun syyttäjälle tehtävän tuomioistuinkäsittelyssä tarvittavia tietoja tutkinta-arestin suorittamisesta koskevan ilmoituksen sisällöstä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

2.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 8 §:n 2 momentti, 4 luvun 8 §, 16 §:n 1 momentti ja 18 §:n 9 kohta, 5 luvun 1 §:n 1 momentti sekä 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta, sellaisina kuin niistä ovat 4 luvun 8 § osaksi laissa 1148/2019, 4 luvun 16 §:n 1 momentti laissa 322/2019, 4 luvun 18 §:n 9 kohta laissa 10/2016, 5 luvun 1 §:n 1 momentti laissa 988/2016 sekä 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta laissa 724/2022, sekä
lisätään 2 luvun 4 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 988/2016, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, sekä 4 luvun 18 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 10/2016, uusi 10 kohta seuraavasti:

2 luku

Esitutkintaan osalliset

4 §

Erityiset tutkintajärjestelyt

Syyttäjä johtaa esitutkintaa, kun kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain (459/1973) 7 §:n 3 momentin perusteella syyttäjälle ilmoitetussa kuolemantapauksessa epäillään poliisin palveluksessa olevan henkilön syyllistyneen rikokseen.

3 luku

Esitutkinnan toimittamisen yleiset säännökset

8 §

Ulkomailla tehty rikos

Kun asianomistaja ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on viipymättä toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos esitutkintaviranomainen ei 1 momentin mukaisesti tutki rikosta. Edellytyksenä toimittamiselle on lisäksi, että asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa tai että vakavan rikoksen ollessa kysymyksessä hän ei ole halunnut menetellä niin.

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

8 §

Edunvalvojan määrääminen lapselle huoltajan tai muun edustajan sijaiseksi

Tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle tai muulle kuulusteltavalle esitutkintaa varten edunvalvoja valvomaan huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan sijasta lapsen etua asiassa, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja tai muu edustaja ei voi puolueettomasti valvoa lapsen etua ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Tutkinnanjohtajan on tarvittaessa tehtävä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Hakemuksen voi tehdä myös syyttäjä, hyvinvointialue tai holhousvoimasta annetun lain (442/1999) 84 §:ssä tarkoitettu holhousviranomaisena. Edunvalvojan määräys on voimassa sen rikosasian käsittelyn loppuun asti, jonka esitutkintaa varten määräys on annettu.

Edunvalvojan määräämisestä aiheutuneet kustannukset sekä edunvalvojan palkkio ja kustannukset maksetaan valtion varoista. Muuten edunvalvonnassa noudatetaan soveltuvin osin holhousvoimasta annetun lain säännöksiä. Väliaikaisen määräyksen antamisesta säädetään holhousvoimasta annetun lain 79 §:ssä.

16 §

Ilmoitus epäillyn oikeuksista

Kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava:

- 1) oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa;
- 2) oikeudesta puolustajaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä säädettyillä edellytyksillä;
- 3) oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa (257/2002) säädettyillä edellytyksillä;
- 4) oikeudesta saada tieto rikoksesta, josta häntä epäillään, sekä tieto rikosepäilyä koskevista muutoksista;
- 5) oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisten asiakirjojen käännöksiin siten kuin 13 §:ssä, pakkokeinolain 2 luvun 16 §:ssä ja 3 luvun 21 §:ssä sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä säädetään;
- 6) oikeudesta vaieta ja olla muutoinkin myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen;
- 7) mahdollisuudesta sovitteluun rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa (1015/2005) säädettyillä edellytyksillä.

18 §

Ilmoitus asianomistajan oikeuksista

Esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava asianomistajalle ilman aiheutonta viivytystä siinä laajuudessa kuin se on erityisesti asianomistajan henkilöön liittyvät seikat ja rikoksen laatu huomioon ottaen tarpeen:

-
- 9) oikeudesta saada tieto asian käsittelystä, tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta sekä rikosasiassa annetusta tuomiosta;

10) mahdollisuudesta sovitteluun rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa säädetyillä edellytyksillä.

5 luku

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyö

1 §

Ilmoitus syyttäjälle

Esitutkintaviranomaisen on viipymättä ilmoitettava syyttäjälle asiasta, jossa rikoksesta epäiltynä on poliisimies, jollei asiaa käsitellä sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa säädetyssä menettelyssä. Syyttäjälle tulee ilmoittaa, jos henkilö on kuollut tai vakavasti loukkaantunut tilanteessa, jossa poliisimies on käyttänyt voimakeinoja. Syyttäjälle on lisäksi ilmoitettava tutkittavaksi tulleesta rikoksesta, jonka esitutkinta- ja syyttäjäviranomaiset ovat yhdessä niille kuuluvan toimivallan perusteella päättäneet kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden piiriin tai josta syyttäjä on pyytänyt ilmoittamaan.

9 luku

Esitutkinta-aineisto

4 §

Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös:

2) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 8-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

3) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 8-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 18 vuotta täyttäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . .

3.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 ja 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 §:n 3 momentti ja 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 17 luvun 12 §:n 3 momentti laissa 43/2019 sekä 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohta laissa 731/2022, seuraavasti:

17 luku

Todistelusta

12 §

Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) 23 §:n 1 momentissa tarkoitettulla henkilöllä sekä poliisin tai muun rikostorjunnasta huolehtivan viranomaisen henkilöstöön kuuluvalla on velvollisuus kieltäytyä todistamasta poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettusta tiedosta. Syyttäjällä sekä poliisin tai muun rikostorjunnasta huolehtivan viranomaisen henkilöstöön kuuluvalla on oikeus kieltäytyä todistamasta poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettusta tiedosta. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus kieltäytyä todistamasta vankeuslain (767/2005) 19 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitettusta tiedosta. Tuomioistuini voi kuitenkin velvoittaa henkilön todistamaan, jos:

- 1) syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta;
- 2) tiedon ilmoittamatta jättäminen voisi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä; ja
- 3) luottamuksellisesti tietoja tai vihjetietoja antaneen henkilön taikka valeostajana tai peite-toiminnassa toimineen henkilöllisyyden ilmaiseminen ei ilmeisesti aiheuta vakavaa vaaraa hänen tai hänen läheistensä turvallisuudelle.

24 §

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

- 3) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 8-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 15–17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;
- 4) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 8-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

4.

Laki

tutkintavankeuslain 9 luvun 2 ja 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 9 luvun 2 ja 5 §, sellaisina kuin ne ovat laissa 394/2015, seuraavasti:

9 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

2 §

Valvomaton tapaaminen

Tutkintavangin lähiomaisen ja muun läheisen sekä, jos siihen on syytä, myös muun vangille tärkeän henkilön tapaamiseen ilman valvontaa voidaan myöntää lupa, jos se on perusteltua tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta vastaavasta syystä, jollei tutkintavangin tapaamisoikeutta ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Tapaamisen myöntäminen edellyttää, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle, vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuudelle eikä häiritse vankilan toiminnalle.

5 §

Vankien välinen valvottu tapaaminen

Tutkintavangille voidaan myöntää lupa valvottuun tapaamiseen toisen samaan vankilaan sijoitetun tutkintavangin tai vangin kanssa, jos on kyse tutkintavangin lähiomaisesta, muusta läheisestä tai muusta tutkintavangille tärkeästä henkilöstä ja tapaaminen on perusteltua tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta tärkeästä syystä eikä tutkintavangin tapaamisoikeutta ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Tapaamisen myöntämisen edellytyksenä on, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle, vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

5.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 7 luvun 2 §:n
1 momentti seuraavasti:

7 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle

2 §

Valvoton tapaaminen

Vapautensa menettäneen lähiomaisen, muun läheisen ja 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaaminen sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen ilman valvontaa (valvoton tapaaminen) voidaan sallia, jollei vapautensa menettäneen tapaamisoikeutta ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu, jos se on perusteltua vapautensa menettäneen yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa säilytystilan järjestykselle tai toiminnalle taikka vaaraa vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle. Muun kuin 6 luvun 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen ja 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vapautensa menettänyt suostuu 9 luvun 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

6.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 5 §:n 2 momentti, 6 §:n 1 momentin 1 kohta, 12 §:n 2 momentin 3 kohta, 16 §:n 4 momentti ja 24 §:n 2 momentin 1 kohta, sellaisina kuin niistä ovat 5 §:n 2 momentti, 12 §:n 2 momentin 3 kohta ja 16 §:n 4 momentti laissa 588/2019, seuraavasti:

5 §

Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta

Pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa, poliisilain (872/2011) 5 luvussa, rikostorjunnasta Tulissa annetun lain (623/2015) 3 luvussa tai rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoä, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräjän pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa (582/2019) tai sotilastiedustelusta annetussa laissa (590/2019) tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, perustiedot tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi vasta, kun tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle. Perustiedot tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle ilmoitetaan tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, perustiedot tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi päättää, että perustiedot tulevat julkisiksi aikaisemmin.

6 §

Henkilöllisyyden määrääminen salassa pidettäväksi

Tuomioistuin voi määrätä salassa pidettäväksi:
1) asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa, tai tällaiseen rikosasiaan liittyvässä hakemusasiassa; taikka

12 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:

3) pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa tai rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoja, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla;

16 §

Pakkokeinoasioiden julkisuus

Pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa tai rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoja, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskeva asia, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai näiden kohteena olevalle. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle tai toimenpiteen kohteena olevalle ilmoitetaan haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitettusta ilmoituksesta. Tuomioistuimien voi erityisestä syystä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

24 §

Ratkaisun määrääminen salassa pidettäväksi

Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat tällöinkin julkisia. Jollei kyseinen asianosainen toisin pyydä, tuomioistuimien voi kuitenkin määrätä pidettäväksi salassa:

1) asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa, tai tällaiseen rikosasiaan liittyvässä hakemusasiassa; taikka

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .
Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

7.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 16 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 16 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 827/2011, seuraavasti:

16 §

Kiinniottaminen

Poliisimies saa ottaa tämän lain nojalla luovutettavaksi pyydetyn kiinni ilman säilöön ottamista koskevaa päätöstäkin, jos kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön täytäntöönpano voi muuten vaarantua. Kiinniottamisesta ja kiinni otetun yhteydenpidon rajoittamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä niistä pakkokeinolaissa (806/2011) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .
Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

8.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain (1383/2007) 13 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 828/2011, seuraavasti:

13 §

Kiinniottaminen

Poliisimies saa ottaa tämän lain nojalla luovutettavaksi pyydetyn kiinni ilman säilöön ottamista koskevaa päätöstäkin, jos kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön täytäntöönpano voi muuten vaarantua. Kiinniottamisesta ja kiinni otetun yhteydenpidon rajoittamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä niistä pakkokeinolaissa (806/2011) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

9.

Laki

rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 19 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvun 19 §:n 2 momentti seuraavasti:

3 luku

Salainen tiedonhankinta

19 §

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa tai muualla laissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .
Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

10.

Laki

rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 31 ja 58 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 31 §:n 2 momentti ja 58 §:n 3 momentti seuraavasti:

31 §

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään muualla laissa.

58 §

Salaisten pakkokeinojen käyttäminen

Rajavartiolaitoksella on oikeus:

1) telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta ja muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa vain selvittäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä taikka törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa;

2) televalvontaan vain selvittäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä, törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa, törkeää kätkemisrikosta, ammattimaista kätkemisrikosta, törkeää väärennystä, törkeää metsästysrikosta tai törkeää laittoman saaliin kätkemistä;

3) henkilön tekniseen seurantaan vain selvittäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä taikka törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa taikka törkeää metsästysrikosta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

11.

Laki

tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain (620/2012) 4, 5, 10 ja 14 §, sellaisina kuin niistä ovat 4 ja 14 § osaksi laissa 42/2019, seuraavasti:

4 §

Tunnustamisesta ja mukauttamisesta päättävät viranomaiset

Valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta päättää:

- 1) Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Helsingin hovioikeuden tuomiopiirin alueella;
- 2) Pohjois-Savon käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Itä-Suomen hovioikeuden tuomiopiirin alueella;
- 3) Oulun käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Rovaniemen hovioikeuden tuomiopiirin alueella;
- 4) Pirkanmaan käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Turun tai Vaasan hovioikeuden tuomiopiirin alueella.

Valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta voi päättää mikä tahansa 1 momentissa mainittu syyttäjä riippumatta siitä, minkä hovioikeuden tuomiopiirin alueella valvonta on tarkoitus järjestää, jos tätä on valvontatoimia koskevan päätöksen täytäntöönpanon kannalta tai muusta erityisestä syystä pidettävä tarkoituksenmukaisena.

Pakkokeinolain (806/2011) 5 luvun 1 a §:n mukaista tehostettua matkustuskieltoa koskevan päätöksen tunnustamisesta päättää kuitenkin 1 tai 2 momentissa tarkoitettu syyttäjän esityksestä se 1 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä 1 momentin nojalla tekisi päätöksen muun valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta.

Tunnustamisesta päättävällä viranomaisella on toimivalta päättää myös valvontatoimien mukauttamisesta.

Tunnustamisesta päättävä viranomainen voi tehdä tässä pykälässä tarkoitettun päätöksen neuvoteltuaan asiasta sen poliisilaitoksen kanssa, jonka toimialueella valvonta on tarkoitus järjestää. Edellä 3 momentissa tarkoitetuissa tehostettua matkustuskieltoa koskevissa tilanteissa käräjäoikeus voi tehdä tunnustamista koskevan päätöksen mainitussa momentissa tarkoitettua syyttäjän neuvoteltua asiasta Rikosseuraamuslaitoksen kanssa.

5 §

Valvontatoimia koskevan päätöksen täytäntöönpano

Kun päätös valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta on tehty, valvonnan toteuttamisesta huolehtii poliisi. Jos kysymys on pakkokeinolain 5 luvun 1 a §:n mukaisesta tehostetusta matkustuskiellosta, valvonnan toteuttamisesta huolehtii kuitenkin Rikosseuraamuslaitos.

Valvonnan kestosta on soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolaissa säädetään matkustuskiellon voimassaolosta ja kumoamisesta. Valvonnan kesto voidaan päätöksen tehneen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen pyynnöstä pidentää. Päätöksen pidentämisestä tekee 14 §:n 1 momentissa tarkoitettu tuomioistuin tunnustamisesta päättävän viranomaisen esityksestä.

10 §

Toimivaltaiset viranomaiset

Pakkokeinolaissa tarkoitettua vangitsemisvaatimusta käsittelevä tuomioistuin on toimivaltainen tekemään valvontatoimia koskevan päätöksen ja lähettämään sen toiseen jäsenvaltioon. Jos henkilöä ei esitetä vangittavaksi tai tehostettuun matkustuskieltoon, toimivalta on asianomaiseen rikosasiaan määrättyllä syyttäjällä.

14 §

Muutoksenhaku

Valvontaan määrätty voi saattaa muun kuin 4 §:n 3 momentissa tarkoitettun valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta tehdyn päätöksen sen käräjäoikeuden käsiteltäväksi, jonka tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä on tehnyt päätöksen tunnustamisesta. Käräjäoikeuden on viipymättä otettava asia käsiteltäväksi.

Muutoksenhakuun 10 §:ssä tarkoitettuun tuomioistuimen päätökseen sovelletaan, mitä pakkokeinolaissa säädetään muutoksenhausta tuomioistuimen päätökseen matkustuskieltoa koskevassa asiassa. Syyttäjän 10 §:n nojalla tekemän päätöksen voi saattaa sen käräjäoikeuden käsiteltäväksi, jonka tuomiopiirissä päätöksen tehnyt syyttäjä toimii.

Käräjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettun asian käsittelyyn sovelletaan, mitä matkustuskieltoasian käsittelystä pakkokeinolaissa säädetään. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Jos asia käsitellään suullisessa istunnossa, valvontaan määrätyn poissaolo ei estä asian ratkaisua.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoiniin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

12.

Laki

Syyttäjälaitoksesta annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) 23 § seuraavasti:

23 §

Vaitiolovelvollisuus ja vaitiolo-oikeus

Mitä poliisilain (872/2011) 7 luvun 1 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolo-velvollisuudesta ja mainitun luvun 4 ja 5 §:ssä ilmaisuvelvollisuudesta, sovelletaan myös Syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvaan.

Mitä poliisilain 7 luvun 3 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolo-oikeudesta, sovelletaan myös syyttäjiin.

Syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvan velvollisuudesta todistaa oikeudenkäynnissä 1 momentissa tarkoitettua vaitiolo-velvollisuudesta tai 2 momentissa tarkoitettua vaitiolo-oikeudesta huolimatta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 §:n 3 momentissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

13.

Laki

rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain 25 §:n 4 momentin kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain (430/2017) 25 §:n 4 momentti.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 20.10.2022

Pääministeri

Sanna Marin

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

1.

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti kumotaan pakkokeinolain (806/2011) 5 luvun 9 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 101/2018,

muutetaan 2 luvun 1 §:n 2 momentti ja 10 §, 3 luvun 14 §:n 2 momentti, 15 §:n 1 momentti ja 16 §:n 1 momentti, 4 luvun 1, 2 ja 4 §, 5 luvun 4 §:n otsikko, 6 §:n 1 momentti, 7, 8 ja 10 §, 6 luvun 2 §:n 2 momentti, 4 §, 5 §:n 1 momentti ja 8 §:n 2 momentti, 7 luvun 4 §:n 1 momentti, 12 §:n 2 momentti, 14, 15 ja 21 § sekä 23 §:n otsikko, 8 luvun 14 §:n otsikko, 18 §:n otsikko ja 23 §, 9 luvun 3 §:n 1 momentti, 10 luvun 3 §:n 1 ja 2 momentti, 4 §:n 1 momentti, 5 §, 6 §:n 1 momentti, 7 §:n 2 momentti, 9 ja 14 §, 15 §:n 1 momentti, 16 §:n 2 momentti, 23 §:n 2 momentti, 25 §:n 2 momentti, 27 §:n 2 momentti, 28 §:n 2 momentti, 29 §:n 1 momentti, 31 §:n 1 momentti, 35 §:n 1 momentti, 39 §:n 1 momentti, 40 §:n 1 momentti, 42 §:n 1 momentti, 43 §:n 3 momentti, 48 §:n 1 momentti, 52 §, 56 §:n 2 momentti, 57 ja 58 §, 60 §:n 1 momentti ja 65 §:n 1 momentti sekä 11 luvun 4 §:n 1 momentin 8 kohta,

sellaisina kuin niistä ovat 4 luvun 1 § osaksi laissa 396/2015, 4 luvun 4 § osaksi laissa 232/2022, 5 luvun 6 §:n 1 momentti laissa 101/2018, 5 luvun 8 § osaksi laissa 101/2018, 6 luvun 4 § ja 7 luvun 14 ja 15 § osaksi laissa 357/2016, 7 luvun 21 § osaksi laeissa 434/2017 ja 899/2020, 10 luvun 3 §:n 1 momentti, 6 §:n 1 momentti ja 39 §:n 1 momentti laissa 587/2019, 10 luvun 3 §:n 2 momentti laeissa 1268/2021 ja 732/2022, 10 luvun 5 ja 9 § osaksi laissa 1146/2013, 10 luvun 14 § osaksi laeissa 628/2015 ja 1268/2021, 10 luvun 15 §:n 1 momentti ja 40 §:n 1 momentti laissa 628/2015, 10 luvun 27 §:n 2 momentti laissa 732/2022, 10 luvun 48 §:n 1 momentti ja 65 §:n 1 momentti laissa 112/2018, 10 luvun 52 § laissa 737/2015, 10 luvun 56 §:n 2 momentti, 58 § ja 60 §:n 1 momentti laissa 1146/2013, 10 luvun 57 § laeissa 112/2018 ja 624/2019 sekä 11 luvun 4 §:n 1 momentin 8 kohta laissa 509/2019, ja

lisätään 5 lukuun uusi 5 a §, 8 luvun 18 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1146/2013, uusi 4 momentti, 8 lukuun uusi 29 a §, 10 luvun 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 875/2018, uusi 3 momentti, 10 luvun 15 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 628/2015, uusi 4 momentti, 10 luvun 38 §:ään uusi 3 momentti sekä 11 lukuun uusi 1 b ja 2 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

1 §

1 §

Poliisimiehen kiinniotto-oikeus

Poliisimiehen kiinniotto-oikeus

Voimassa oleva laki

Poliisimies saa myös ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi. Poliisimies saa lisäksi ottaa tuomioistuimen pääkäsittelyn tai päätösharkinnan aikana kiinni vastaajan, jonka vangitsemista on vaadittu tuomitsemisen yhteydessä, jos kiinniottaminen on tarpeen hänen poistumisensa estämiseksi.

10 §

Pidättämisestä ilmoittaminen

Pidätetylle on ilmoitettava pidättämisen syy viipymättä, kun päätös pidättämisestä on tehty tai hänet on otettu pidättämismääräyksen perusteella kiinni.

Ilmoittamisesta pidättämisestä pidätetyn läheiselle tai muulle henkilölle säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentissa.

(uusi)

3 luku

**Tuomioistuinmenettely vangitsemisasi-
oissa**

14 §

*Määräajan asettaminen syytteen nostamista
varten*

Jos syytteen nostamiselle määrätty aika osoittautuu liian lyhyeksi, tuomioistuin, joka käsittelee syytteen, voi syyttäjän viimeistään neljä päivää ennen määräajan päättymistä te-

Ehdotus

Poliisimies saa myös ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi, vangittavaksi *tai otettavaksi kiinni tehostetun matkustuskiellon valvonnassa käytettävien välineiden kiinnitystä varten*. Poliisimies saa lisäksi ottaa tuomioistuimen pääkäsittelyn tai päätösharkinnan aikana kiinni vastaajan, jonka vangitsemista on vaadittu tuomitsemisen yhteydessä, jos kiinniottaminen on tarpeen hänen poistumisensa estämiseksi.

10 §

***Pidättämisestä ilmoittaminen ja pidättämistä
koskeva päätös***

Pidätetylle on ilmoitettava pidättämisen syy viipymättä, kun päätös pidättämisestä on tehty tai hänet on otettu pidättämismääräyksen perusteella kiinni.

Ilmoittamisesta pidättämisestä pidätetyn läheiselle tai muulle henkilölle säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentissa.

Pidättämisestä on tehtävä kirjallinen päätös, jossa lyhyesti mainitaan tiedot rikoksesta, josta pidätettyä epäillään, ja pidättämisen peruste. Pidättämistä koskevasta päätöksestä on ilman aiheetonta viivytystä toimitettava jäljennös pidätetylle.

3 luku

**Tuomioistuinmenettely vangitsemisasi-
oissa**

14 §

*Määräajan asettaminen syytteen nostamista
varten*

Jos syytteen nostamiselle määrätty aika osoittautuu liian lyhyeksi, tuomioistuin, joka käsittelee syytteen, voi syyttäjän viimeistään neljä päivää ennen määräajan päättymistä te-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

kemästä pyynnöstä pidentää määräaika. Tuomioistuimen on otettava asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluiksi pyynnöstä. Vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos hän niin haluaa.

kemästä pyynnöstä pidentää määräaika. Tuomioistuimen on otettava asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluiksi pyynnöstä. Vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos hän niin haluaa. *Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuim harkitsee sen soveliaaksi ja vangittu suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.*

15 §

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Jos rikoksesta epäilty on vangittu, sen tuomioistuimen, joka käsittelee syytteen, on vangitun pyynnöstä otettava vangitsemisasia tuomion antamiseen asti uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyynnön esittämisestä. Ennen syytteen nostamista asia saadaan käsitellä uudelleen myös siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiiriin säilyttämispaikkakunta kuuluu. Vangitsemisasiaa ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsitelystä.

Jos rikoksesta epäilty on vangittu, sen tuomioistuimen, joka käsittelee syytteen, on vangitun pyynnöstä otettava vangitsemisasia tuomion antamiseen asti uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyynnön esittämisestä. Ennen syytteen nostamista asia saadaan käsitellä uudelleen myös siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiiriin säilyttämispaikkakunta kuuluu. Vangitsemisasiaa ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsitelystä. *Jos pääkäsitelyä on lykätty vastaajan mielentilan tutkimisen johdosta, kyseisen vastaajan vangitsemisasiaa ei tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi pääkäsitelyn lykkäämisen aikana.*

16 §

Vangittuna pitämisestä määrääminen eräissä tapauksissa

Jos tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsitelyn taikka määrää toimitettavaksi uuden pääkäsitelyn asiassa, jossa vastaaja on vangittuna, on sen samalla päätettävä, onko 2 luvun 11 §:n 1 momentissa tarkoitettuja edellytyksiä pitää hänet edelleen vangittuna. *Vangitsemisasian uudelleen käsittely ei kuiten-*

16 §

Vangittuna pitämisestä määrääminen eräissä tapauksissa

Jos tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsitelyn taikka määrää toimitettavaksi uuden pääkäsitelyn asiassa, jossa vastaaja on vangittuna, on sen samalla päätettävä, onko 2 luvun 11 §:n 1 momentissa tarkoitettuja edellytyksiä pitää hänet edelleen vangittuna.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

kaan ole tarpeen sinä aikana, kun pääkäsittelyä on lykätty jonkun samassa asiassa vastaajana olevan mielentilan tutkimisen johdosta.

4 luku

Yhteydenpidon rajoittaminen

1 §

Yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset

Esitutinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

(uusi)

Yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (768/2005) 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettun asianmiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähimaisen tai muun läheisen kanssa ja yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 9 luvun 12 §:ssä tarkoitettun edustuston kanssa voidaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen

4 luku

Yhteydenpidon rajoittaminen

1 §

Yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset

Esitutinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa tiettyyn muuhun henkilöön, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Yhteydenpitoa voidaan erityisen painavista syistä rajoittaa yleisesti muiden henkilöiden kanssa nimeämättä henkilöitä, joihin yhteydenpitoa rajoitetaan. Yhteydenpitorajoitus on tällöin voimassa enintään 60 päivän ajan vapaudenmenetyksen alkamisesta. Tuomioistuimien voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa enintään 30 päivällä kerrallaan. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Yhteydenpitorajoituksen kohteena olevalle henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi vaatimuksesta. Muilta osin asian käsittelyssä noudatetaan soveltuvien osin, mitä 3 luvun 6 §:n 1 ja 4 momentissa säädetään vangitsemisasiain käsittelystä.

Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitettun asianajajan, julkisen oikeusavustajan tai luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa myöskään säilytystilan tai vankilan henkilön

liittyvistä erityisen painavista syistä. Yhteydenpitoa lähiomaiseen saadaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi.

kunnan, säilytystilan tai vankilan henkilökunnan toimintaa valvovan viranomaisen, sellaisen ihmisoikeuksien toteutumista valvovan toimielimen, jolle vapautensa menettäneellä on kansainvälisten sopimusten mukaan valitus- tai kantelu-oikeus taikka muun viranomaisen kanssa. Yhteydenpitoa lähiomaisen tai muun läheisen kanssa ja yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (768/2005) 9 luvun 12 §:ssä tarkoitettun edustuston kanssa saa rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä. Yhteydenpitoa lähiomaiseen saa rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi.

Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä.

2 §

2 §

Yhteydenpidon rajoittamisen sisältö

Yhteydenpidon rajoittamisen sisältö

Yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamiseen tai muihin yhteyksiin säilyttämistilan tai vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn kiinni otetun, pidätetyn tai tutkintavangin kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä.

(uusi)

Kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin kirjeenvaihto, puhelimen käyttö, tapaamiset ja muu yhteydenpito tai yhdessäolo estetään sellaisten henkilöiden kanssa, joihin yhteydenpitoa on rajoitettu. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä, että yhteydenpito rajoituksesta huolimatta sallitaan yhdellä tai useammalla yhteydenpitotavoista.

Jos kirjettä, muuta postilähetystä tai viestiä ei toimiteta perille 1 momentissa tarkoitettun yhteydenpitorajoituksen vuoksi, asiasta on annettava viipymättä tieto lähettäjälle, jollei se vaaranna yhteydenpitorajoituksen tarkoitusta. Asiasta on lisäksi annettava viipymättä tieto vastaanottajalle, jos kyseessä on yhteydenpitorajoituksen kohteena oleva henkilö ja jollei se vaaranna yhteydenpitorajoituksen tarkoitusta. Kirje, muu postilähetys tai viesti, jota ei toimiteta perille, on palautettava lähettäjälle tai annettava vapautensa menettäneelle yhteydenpitorajoituksen päätyttyä.

Kirjeiden tarkastamisesta ja lukemisesta säädetään tutkintavankeuslain 8 luvussa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvussa sekä kirjeiden takavarikoinnista tämän lain 7 luvussa.

Kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpidon valvonnassa noudatetaan tutkintavankeuslain 8 ja 9 luvun sekä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 ja 7 luvun säännöksiä kirjeenvaihdon,

Voimassa oleva laki

4 §

Yhteydenpidon rajoittamisesta päättäminen

Yhteydenpidon rajoittamisesta kiinniottamisen ja pidättämisen aikana päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tutkintavankeuteen liittyvästä yhteydenpidon rajoittamisesta ja sen voimassaolon jatkamisesta päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai vankilan yksikönpäällikön esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin. Yhteydenpidon rajoittamisesta voi ennen tuomioistuimen ratkaisua väliaikaisesti päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä vankilan yksikönpäällikkö tai, jos tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Jos tuomioistuin 3 luvun 9 §:n nojalla lykkaa pidätetyn vangitsemista koskevan asian käsittelyä, sen tulee päättää pidätetylle määrätyn väliaikaisen yhteydenpitorajoituksen voimassa pitämisestä tai muuttamisesta. Yhteydenpitorajoitus ja sen perusteet on otettava uudelleen käsiteltäviksi 3 luvun 15 §:ssä tarkoitettujen vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä.

(uusi)

Edellä 1 momentissa tarkoitetun yhteydenpidon rajoittamisesta päättävän tai sen esittämiseen oikeutetun virkamiehen on päätettävä yhteydenpitorajoituksen poistamisesta, jos rajoituksen edellytyksiä ei enää ole.

Ehdotus

puhelujen, sähköisen yhteydenpidon ja tapaamisten valvonnasta.

4 §

Yhteydenpidon rajoittamisesta päättäminen

Yhteydenpidon rajoittamisesta kiinniottamisen ja pidättämisen aikana päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tutkintavankeuteen liittyvästä yhteydenpidon rajoittamisesta ja sen voimassaolon jatkamisesta päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai vankilan yksikönpäällikön esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin. Yhteydenpidon rajoittamisesta voi ennen tuomioistuimen ratkaisua väliaikaisesti päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä vankilan yksikönpäällikkö tai, jos tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Jos tuomioistuin 3 luvun 9 §:n nojalla lykkaa pidätetyn vangitsemista koskevan asian käsittelyä, sen tulee päättää pidätetylle määrätyn väliaikaisen yhteydenpitorajoituksen voimassa pitämisestä tai muuttamisesta. Yhteydenpitorajoitus ja sen perusteet on otettava uudelleen käsiteltäviksi 3 luvun 15 §:ssä tarkoitettujen vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä.

Yhteydenpidon rajoittamisesta 2 luvun 11 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa päättää syyttäjän esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun yhteydenpidon rajoittamisesta päättävän tai sen esittämiseen oikeutetun virkamiehen on *viipymättä poistettava yhteydenpitorajoitus siltä osin kuin edellytyksiä sille ei enää ole.*

Yhteydenpitorajoitusta koskevasta päätöksestä on ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 luku

5 luku

Matkustuskielto

Matkustuskielto

4 §

4 §

Matkustuskiellosta päättävä viranomainen

*Matkustuskiellosta päättävä viranomainen ja
matkustuskieltoa koskeva harkinta*

(uusi)

5 a §

*Tehostetun matkustuskiellon valvonnassa
käytettävien välineiden kiinnitys*

Tuomioistuimien voi määrätä tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn saapumaan vankilaan, yhdyskuntaseuraamustoimistoon tai muuhun tarkoitukseen soveltuvaan paikkaan 2 luvun 12 d §:ssä tarkoitettujen tehostetun matkustuskiellon valvonnassa käytettävien teknisten välineiden kiinnitykseen.

Tuomioistuimien voi määrätä tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn otettavaksi tai pidettäväksi kiinni 1 momentissa tarkoitetun kiinnityksen valmistumiseen asti, jos kiinnitys voidaan suorittaa välittömästi määräyksen antamisen jälkeen.

6 §

6 §

Poikkeuslupa

Poikkeuslupa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa yksittäistapauksessa perustellusta syystä myöntää matkustuskieltoon määrätylle luvan vähäiseen poikkeamiseen matkustuskieltopäätöksessä määrätystä velvollisuudesta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa perustellusta syystä ja tutkinnanjohtajaa mahdollisuuksien mukaan kuultuaan yksittäistapauksessa myöntää luvan vähäiseen poikkeamiseen tehostettua matkustuskieltoa koskevassa päätöksessä asetetusta velvollisuudesta. Tehostettua matkustuskieltoa koskevasta poikkeusluvasta on viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamislaitokselle.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa yksittäistapauksessa perustellusta syystä myöntää matkustuskieltoon määrätylle luvan vähäiseen poikkeamiseen matkustuskieltopäätöksessä määrätystä velvollisuudesta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa perustellusta syystä ja tutkinnanjohtajaa mahdollisuuksien mukaan kuultuaan yksittäistapauksessa myöntää luvan vähäiseen poikkeamiseen tehostettua matkustuskieltoa koskevassa päätöksessä asetetusta velvollisuudesta, jos kysymys ei ole tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta

ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain (620/2012) mukaisesta tehostettua matkustuskieltoa koskevasta päätöksestä. Tehostettua matkustuskieltoa koskevasta poikkeusluvasta on viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle.

7 §

Matkustuskieltopäätöksen muuttaminen

Matkustuskieltopäätöstä saadaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi tai tärkeästä syystä muuttaa.

8 §

Matkustuskiellon kumoaminen

Matkustuskielto on kumottava kokonaan tai osittain heti, kun edellytyksiä sen voimassa pitämiseen sellaisenaan ei enää ole. Kumoisesta voi päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, vaikka matkustuskielto olisi tuomioistuimen määräämä.

Matkustuskielto on kumottava, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuimien voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää määräaikaa. Tuomioistuimen on otettava asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa.

7 §

Matkustuskieltopäätöksen sisällön muuttaminen

Matkustuskieltopäätöksen 2 tai 2 a §:ssä tarkoitettua sisältöä saadaan muuttuneiden olosuhteiden vuoksi tai muuten tärkeästä syystä muuttaa. Muuttamisessa noudatetaan 4 §:n säännöksiä matkustuskiellosta päätävästä viranomaisesta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kuitenkin aina päättää matkustuskieltopäätöksen sisällön lieventämisestä, jos matkustuskieltoon määrätty suostuu tähän ja jos kysymys ei ole tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain mukaisesta tehostettua matkustuskieltoa koskevasta päätöksestä.

8 §

Matkustuskiellon voimassaolo ja kumoaminen

Ennen syytteen nostamista määrätty matkustuskielto on voimassa pääkäsitteilyyn asti, jollei sitä ole määrätty päättyvän aikaisemmin tai sitä aikaisemmin erikseen kumota. Matkustuskielto on kumottava kokonaan tai osittain heti, kun edellytyksiä sen voimassa pitämiseen sellaisenaan ei enää ole. Kumoisesta voi päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, vaikka matkustuskielto olisi tuomioistuimen määräämä.

Matkustuskieltoon määrätyllä on jo ennen syytteen nostamista oikeus saattaa kysymys pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräämän matkustuskiellon voimassa pitämisestä tuomioistuimen tutkittavaksi. Vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on kumottava kiello kokonaan tai osittain, jos se varattuaan asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tilaisuuden tulla kuulluksi katsoo, ettei matkustuskiellon pitämiseen sellaisenaan voimassa ole edellytyksiä. Tuomioistuimen määräämän matkustuskiellon uudelleen käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin 3 luvun 15 §:n 1 momenttia.

Matkustuskieltoon määrätyllä on jo ennen syytteen nostamista oikeus saattaa kysymys pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräämän matkustuskiellon voimassa pitämisestä tuomioistuimen tutkittavaksi. Vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on kumottava kiello kokonaan tai osittain, jos se varattuaan asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tilaisuuden tulla kuulluksi katsoo, ettei matkustuskiellon pitämiseen sellaisenaan voimassa ole edellytyksiä. Tuomioistuimen määräämän matkustuskiellon uudelleen käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin 3 luvun 15 §:n 1 momentissa säädettyä.

9 §

Matkustuskiellon voimassaolo

Ennen syytteen nostamista määrätty matkustuskiello on voimassa pääkäsittelyyn asti, jollei sitä ole määrätty päättymään aikaisemmin tai sitä aikaisemmin erikseen kumota.

Kun tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on matkustuskiellossa, sen on määrättävä, onko matkustuskiello pidettävä voimassa.

Ratkaistessaan syyteasian tuomioistuin saa määrätä vastaajan 1 §:ssä tarkoitettuun matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn tällaisen matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vapaana oleva vastaaja saadaan määrätä tällaiseen matkustuskieltoon vain syyttäjän tai vastaajalle rangaitusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Tuomioistuin saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta edellä tarkoitettuun matkustuskieltoon. Matkustuskiello on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

Kun tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on matkustuskiellossa, sen on määrättävä, onko matkustuskiello pidettävä voimassa.

Ratkaistessaan syyteasian tuomioistuin saa määrätä vastaajan 1 §:ssä tarkoitettuun matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn tällaisen matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vapaana oleva vastaaja saadaan määrätä tällaiseen matkustuskieltoon vain syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Tuomioistuin saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta edellä tarkoitettuun matkustuskieltoon. Matkustuskiello on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 §

Matkustuskiellon rikkomisen seuraamukset

Jos matkustuskieltoon määrätty rikko kieltoa taikka pakenee, ryhtyy valmistelemaan pakkoa, vaikeuttaa asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa, hänet saadaan pidättää ja vangita. Jos hänelle tuomittu ehdoton vankeusrangaistus on jo tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, se saadaan panna heti täytäntöön.

10 §

Matkustuskiellon rikkomisen seuraamukset

Jos matkustuskieltoon määrätty rikko *matkustuskieltopäätöksessä määrättyjä velvoitteita, toimii vastoin 5 a §:n 1 momentissa tarkoitettua tuomioistuimen määräystä saapua teknisten välineiden kiinnitykseen, irrottaa tai tekee toimintakyvyttömäksi tehostetun matkustuskiellon valvomiseksi hänen yllään kiinnitetyn tai haltuunsa annetun teknisen välineen* taikka pakenee, ryhtyy valmistelemaan pakkoa, vaikeuttaa asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa, *matkustuskieltopäätöksen 2 tai 2 a §:ssä tarkoitettua sisältöä saadaan muuttaa tai hänet saadaan matkustuskiellon sijasta* pidättää tai vangita. Jos hänelle tuomittu ehdoton vankeusrangaistus on jo tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, se saadaan panna heti täytäntöön.

6 luku

Vakuustakavarikko

2 §

Vakuustakavarikosta päättäminen

Ennen syytteen vireille tuloa vaatimuksen omaisuuden panemisesta vakuustakavarikoon voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies. Syytteen vireille tultua vaatimuksen voi tehdä syyttäjä ja itselleen tulevan vahingonkorvauksen tai hyvityksen maksamisen turvaamiseksi myös asianomistaja.

6 luku

Vakuustakavarikko

2 §

Vakuustakavarikosta päättäminen

Ennen syytteen vireille tuloa vaatimuksen omaisuuden panemisesta vakuustakavarikoon voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies. *Jollei tätä ole pidettävä ilmeisen tarpeettomana, ennen vaatimuksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vaatimuksen tekemisestä.* Syytteen vireille tultua vaatimuksen voi tehdä syyttäjä ja itselleen tulevan vahingonkorvauksen tai hyvityksen maksamisen turvaamiseksi myös asianomistaja.

4 §

Toimenpiteen kumoaminen

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on kumottava väliaikainen vakuustakavarikko ennen tuomioistuinkäsittelyä ja tuomioistuimen on kumottava vakuustakavarikko, kun *sakon, vahingonkorvauksen, hyvityksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen vakuudeksi asetetaan riittävä vakuus tai kun muuten ei enää ole syytä pitää turvaamistoimea voimassa*. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on tehtävä tuomioistuimelle esitys vakuustakavarikon kumoamisesta, jos sen edellytyksiä ei enää ole.

Tuomioistuimen on kumottava vakuustakavarikko myös, jollei syytetä nosteta tai menettämisseuraamusta koskevaa vaatimusta panna vireille neljän kuukauden kuluessa vakuustakavarikkoa koskevan määräyksen antamisesta. Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa enintään neljällä kuukaudella kerrallaan. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Sellaiselle henkilölle, jota asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi määräajan pidentämistä koskevan asian käsittelyn yhteydessä. Asia voidaan kuitenkin ratkaista sanottua henkilöä kuulematta, jollei häntä tavoiteta.

4 §

Toimenpiteen kumoaminen

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on kumottava väliaikainen vakuustakavarikko ennen tuomioistuinkäsittelyä ja tuomioistuimen on kumottava vakuustakavarikko, kun *turvaamistoimea ei enää ole syytä pitää voimassa*. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on tehtävä tuomioistuimelle esitys vakuustakavarikon kumoamisesta, jos sen edellytyksiä ei enää ole. *Väliaikainen vakuustakavarikko ja vakuustakavarikko säilyvät voimassa, vaikka sakon, vahingonkorvauksen, hyvityksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen vakuudeksi asetetaan ulosotokaaren 8 luvun 3 §:ssä tarkoitettu vakuus*.

Tuomioistuimen on kumottava vakuustakavarikko myös, jollei syytetä nosteta tai menettämisseuraamusta koskevaa vaatimusta panna vireille neljän kuukauden kuluessa vakuustakavarikkoa koskevan määräyksen antamisesta. Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään *kaksi* viikkoa ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa enintään neljällä kuukaudella kerrallaan, *jos vakuustakavarikon edellytykset ovat edelleen olemassa eikä vakuustakavarikon voimassapitäminen vakuustakavarikon peruste ja siitä aiheutuva haitta huomioon ottaen ole kohtuutonta. Kysymyksessä olevan rikosasian laatuun ja selvittämiseen liittyvien erityisten syiden vuoksi määräaikaa voidaan pidentää enintään vuosi kerrallaan tai päättää, että vakuustakavarikko on voimassa toistaiseksi*. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Sellaiselle henkilölle, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi määräajan pidentämistä koskevan asian käsittelyn yhteydessä. Asia voidaan kuitenkin ratkaista sanottua henkilöä kuulematta, jollei häntä tavoiteta. *Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja sanottu henkilö suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön*.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

5 §

Vakuustakavarikon uudelleen käsittely

Vakuustakavarikon uudelleen käsittely

Sen vaatimuksesta, jota asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko vakuustakavarikko pidettävä voimassa. Vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Vakuustakavarikkoa ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden kuukauden kuluttua asian edellisestä käsittelystä.

Sen vaatimuksesta, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko vakuustakavarikko pidettävä voimassa. Vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Vakuustakavarikkoa ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden kuukauden kuluttua asian edellisestä käsittelystä.

8 §

8 §

Vakuustakavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Vakuustakavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Vakuustakavarikosta 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa päättää sen paikkakunnan käräjäoikeus, missä vastaajalla on omaisuutta, joka voidaan panna vakuustakavarikkoon, tai missä asian käsittely muuten voi tarkoituksenmukaisesti tapahtua. Kun tuomioistuimella on päättävä oikeus omaisuutta vakuustakavarikkoon, sen on samalla asetettava määräaika, jonka vakuustakavarikko on voimassa. Tuomioistuimella voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viikkoa ennen määräajan päättämistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa.

Vakuustakavarikosta 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa päättää sen paikkakunnan käräjäoikeus, missä vastaajalla on omaisuutta, joka voidaan panna vakuustakavarikkoon, tai missä asian käsittely muuten voi tarkoituksenmukaisesti tapahtua. Kun tuomioistuimella on päättävä oikeus omaisuutta vakuustakavarikkoon, sen on samalla asetettava määräaika, jonka vakuustakavarikko on voimassa. Tuomioistuimella voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen viimeistään viikkoa ennen määräajan päättämistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. *Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istuntopäätöstä, jos tuomioistuimella on syytä epäillä, että asia käsiteltäessä joutuu jättämään vakiintuneita määräaikoita käyttämättä.*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 luku

7 luku

Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen

Takavarikoiminen ja asiakirjan jäljentäminen

4 §

4 §

*Telekuunteluun, televälivälitykseen ja tukiasemati-
etoihin liittyvät takavarikoimis- ja jäljentä-
miskiellot*

*Telekuunteluun, televälivälitykseen ja tukiasema-
tietoihin liittyvät takavarikoimis- ja jäljentä-
miskiellot*

*Viestintämarkkinalain (393/2003) 2 §:n 21
kohdassa tarkoitetun teleyrityksen (teleyritys)
tai sähköisen viestinnän tietosuojalain
(516/2004) 2 §:n 11 kohdassa tarkoitetun yhti-
ötilaajan (yhteisötilaaja) hallusta ei saa ta-
kavarikoida tai jäljentää asiakirjaa tai dataa,
joka sisältää tämän lain 10 luvun 3 §:n 1 mo-
mentissa tarkoitettuun viestiin liittyviä tietoja
tai mainitun luvun 6 §:n 1 momentissa tar-
koitettuja tunnistamistietoja tai 10 §:n 1 mo-
mentissa tarkoitettuja tukiasematietoja.*

*Sähköisen viestinnän palveluista annetun
lain (917/2014) 3 §:n 36 kohdassa tarkoitetun
viestinnän välittäjän hallusta ei saa takavari-
koida tai jäljentää asiakirjaa tai dataa, joka si-
sältää tämän lain 10 luvun 3 §:n 1 momentissa
tarkoitettuun välitettävänä olleeseen viestiin
liittyviä tietoja, mainitun luvun 6 §:n 1 mo-
mentissa tarkoitettuja viestiin liittyviä välitys-
tietoja tai mainitun luvun 10 §:n 1 momentissa
tarkoitettuja tukiasematietoja.*

12 §

12 §

Pöytäkirja

Pöytäkirja

Jäljennös pöytäkirjasta on viivytyksettä toi-
mitettava sille, jonka esine, omaisuus tai asia-
kirja on takavarikoitu tai jäljennetty. Pöytäkir-
jan jäljennöstä ei toimiteta sinä aikana, jona il-
moitus haltuunottamisesta on siirretty 9 §:n 2
momentin nojalla.

Jäljennös pöytäkirjasta on viivytyksettä toi-
mitettava sille, jonka esine, omaisuus tai asia-
kirja on takavarikoitu tai jäljennetty, *sekä tar-
vittaessa sille, jonka hallusta esine, omaisuus
tai asiakirja on takavarikoitu.* Pöytäkirjan jäl-
jennöstä ei toimiteta sinä aikana, jona ilmoitus
haltuunottamisesta on siirretty 9 §:n 2 mo-
mentin nojalla.

14 §

14 §

Takavarikon kumoaminen

*Takavarikon kumoaminen ja esineen, omai-
suuden tai asiakirjan palauttaminen*

Takavarikko on kumottava niin pian kuin se
ei ole enää tarpeen.

Takavarikko on kumottava niin pian kuin se
ei ole enää tarpeen ja takavarikoitu esine,
omaisuus tai asiakirja viipymättä palautet-
tava siihen oikeutetulle, jollei palauttamiselle

Takavarikko on kumottava myös, jos syytetty sen perusteena olevasta rikoksesta ei nosteta tai menettämisseuraamusta koskevaa vaatimusta panna vireille neljässä kuukaudessa esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoimisesta. Tuomioistuimien voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä pidentää määräaika enintään neljä kuukautta kerrallaan, jos takavarikoimisesta edellytykset ovat edelleen olemassa eikä takavarikon voimassapitäminen takavarikoimisesta peruste ja takavarikosta aiheutuva haitta huomioon ottaen ole kohtuutonta. Kysymyksessä olevan rikosasian laatuun ja selvittämiseen liittyvien erityisten syiden vuoksi määräaika voidaan pidentää enintään vuosi kerrallaan tai päättää, että takavarikko on voimassa toistaiseksi. Takavarikko voidaan määrätä toistaiseksi voimassa olevaksi myös, jos sen kohteena olevan esineen, omaisuuden tai asiakirjan hallussapito on kielletty.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu pyyntö on esitettävä viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Sellaiselle henkilölle, jota asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista sanottua henkilöä kuulematta, jollei häntä tavoiteta.

15 §

Takavarikon tai jäljentämisen saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Sen vaatimuksesta, jota asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa tai onko asiakirjan jäljen-

ole 18 tai 23 §:stä johtuvaa tai muualla laissa säädettyä estettä.

Takavarikko on kumottava myös, jos syytetty sen perusteena olevasta rikoksesta ei nosteta tai menettämisseuraamusta koskevaa vaatimusta panna vireille neljässä kuukaudessa esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoimisesta. Tuomioistuimien voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä pidentää määräaika enintään neljä kuukautta kerrallaan, jos takavarikoimisesta edellytykset ovat edelleen olemassa eikä takavarikon voimassapitäminen takavarikoimisesta peruste ja takavarikosta aiheutuva haitta huomioon ottaen ole kohtuutonta. Kysymyksessä olevan rikosasian laatuun ja selvittämiseen liittyvien erityisten syiden vuoksi määräaika voidaan pidentää enintään vuosi kerrallaan tai päättää, että takavarikko on voimassa toistaiseksi. Takavarikko voidaan määrätä toistaiseksi voimassa olevaksi myös, jos sen kohteena olevan esineen, omaisuuden tai asiakirjan hallussapito on kielletty.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu pyyntö on esitettävä viimeistään kaksi viikkoa ennen määräajan päättymistä. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa. Sellaiselle henkilölle, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista sanottua henkilöä kuulematta, jos häntä ei tavoiteta tai jos sanotulle henkilölle tehtävä ilmoitus haltuunottamisesta on siirretty 9 §:n 2 momentin nojalla. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istutokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja sanottu henkilö suostuu käsittelytapaa koskevaan pyyntöön.

15 §

Takavarikon tai jäljentämisen saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Sen vaatimuksesta, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voi-

nös säilytettävä käytettäväksi todisteena. Voimassa pitämisen tai säilyttämisen edellytyksenä on, että takavarikoimisen tai jäljentämisen edellytykset ovat edelleen olemassa. Lisäksi takavarikon voimassa pitäminen ei saa olla takavarikoimisen peruste ja takavarikosta aiheutuva haitta huomioon ottaen kohtuutonta. Tuomioistuimien voi vaatimuksesta päättää myös, että asiakirja on takavarikossa pitämisen asemesta jäljennettävä.

Ennen syytteen tai menettämisseuraamusta koskevan vaatimuksen käsittämisen alkamista tehty 1 momentissa tarkoitettu vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Sen käsittelisistä on soveltuvin osin voimassa, mitä vangitsemisvaatimuksen käsittelisistä 3 luvun 1 ja 3 §:ssä säädetään. Takavarikkoa tai asiakirjan jäljennöksen säilyttämistä ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden kuukauden kuluttua asian edellisestä käsittelystä. Sellaiselle henkilölle, jota asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista sanottua henkilöä kuulematta, jolle häntä tavoiteta.

21 §

Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Esine, omaisuus, asiakirja tai data voidaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä takavarikoida, jos se voi olla todisteena pyynnön esittäneen valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa tai se on rikoksella joltakulta viety. Esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos se on vieraan valtion tuomioistuimen antamalla päätöksellä määrätty rikoksen johdosta menetetyksi taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että esine tullaan määräämään rikoksen johdosta menetetyksi vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa.

massa tai onko asiakirjan jäljennös säilytettävä käytettäväksi todisteena. Voimassa pitämisen tai säilyttämisen edellytyksenä on, että takavarikoimisen tai jäljentämisen edellytykset ovat edelleen olemassa. Lisäksi takavarikon voimassa pitäminen ei saa olla takavarikoimisen peruste ja takavarikosta aiheutuva haitta huomioon ottaen kohtuutonta. Tuomioistuimien voi vaatimuksesta päättää myös, että asiakirja on takavarikossa pitämisen asemesta jäljennettävä.

Jos 1 momentissa tarkoitettu vaatimus on tehty ennen kuin se on voitu esittää syytettä tai menettämisseuraamusta koskevassa tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä tai kirjallisessa menettelyssä, vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Sen käsittelisistä on soveltuvin osin voimassa, mitä vangitsemisvaatimuksen käsittelisistä 3 luvun 1 ja 3 §:ssä säädetään. Takavarikkoa tai asiakirjan jäljennöksen säilyttämistä ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden kuukauden kuluttua asian edellisestä käsittelystä. Sellaiselle henkilölle, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista sanottua henkilöä kuulematta, jolle häntä tavoiteta.

21 §

*Takavarikosta **tai jäljentämisestä** päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta*

Esine, omaisuus, asiakirja tai data voidaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä takavarikoida, jos se voi olla todisteena pyynnön esittäneen valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa tai se on rikoksella joltakulta viety. *Asiakirja voidaan takavarikoimisen sijaan jäljentää, jos se voi olla todisteena pyynnön esittäneen valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa.* Esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos se on vieraan valtion tuomioistuimen antamalla päätöksellä määrätty rikoksen

Takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen on viikon kuluessa päätöksestä saatettava takavarikoimista koskeva päätös sen paikkakunnan käräjäoikeuden vahvistettavaksi, missä takavarikoiminen on suoritettu. Vahvistamisesta päättävän tuomioistuimen on samalla määrättävä takavarikon voimassaoloaika. Tuomioistuin saa takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen ennen takavarikon voimassaoloajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää kyseistä aikaa. Takavarikosta voi päättää myös rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 66 §:n 2 momentissa tai rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain (1383/2007) 63 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa käsittelevä tuomioistuin. Syyttäjän on tarvittaessa ilmoitettava takavarikkopäätöksestä takavarikkoasiaa aiemmin käsitelleelle viranomaiselle.

Jos esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu käytettäväksi todisteena vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa, voi tuomioistuin takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen pyynnöstä päättää, että takavarikon kohde saadaan tarvittaessa luovuttaa pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle velvoituksin, että kohde on palautettava sen jälkeen, kun sitä ei enää tarvita todisteena asiassa. Tuomioistuin

johdosta menetetyksi taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että esine tullaan määräämään rikoksen johdosta menetetyksi vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa.

Takavarikoimisesta tai asiakirjan jäljentämisestä päättäneen viranomaisen on viikon kuluessa päätöksestä saatettava takavarikoimista tai jäljentämistä koskeva päätös sen paikkakunnan käräjäoikeuden vahvistettavaksi, missä takavarikoiminen tai jäljentäminen on suoritettu. Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa (1286/2003) tarkoitetuissa asioissa päätös voidaan kuitenkin saattaa myös sen käräjäoikeuden vahvistettavaksi, missä mainitun lain 66 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa käsitellään ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetussa laissa (1383/2007) tarkoitetuissa asioissa sen käräjäoikeuden vahvistettavaksi, missä mainitun lain 63 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa käsitellään. Vahvistamisesta päättävän tuomioistuimen on samalla määrättävä takavarikon voimassaoloaika. Tuomioistuin saa takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen ennen takavarikon voimassaoloajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää kyseistä aikaa. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istuntopäätöstä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja henkilö, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, suostuu käsittelytappaan koskevaan pyyntöön. Syyttäjän on tarvittaessa ilmoitettava takavarikkoa tai jäljentämisestä koskevasta päätöksestä takavarikkoasiaa aiemmin käsitelleelle viranomaiselle.

Jos esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu tai asiakirja jäljennetty käytettäväksi todisteena vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa, voi tuomioistuin takavarikoimisesta tai jäljentämisestä päättäneen viranomaisen pyynnöstä päättää, että takavarikon kohde tai asiakirjan jäljennös saadaan tarvittaessa luovuttaa pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle velvoituksin, että se on palautettava sen jälkeen, kun sitä ei enää tarvita todisteena asiassa.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

voi kuitenkin määrätä, että esinettä, omaisuutta tai asiakirjaa ei tarvitse palauttaa, jos palauttaminen olisi selvästi epätarkoituksenmukaista.

Tämän pykälän mukaisesta takavarikosta on muuten soveltuvin osin voimassa, mitä tämän luvun 1–13 §:ssä, 14 §:n 1 momentissa, 15, 17 ja 22 §:ssä, 23 §:n 3 ja 4 momentissa sekä 25 §:ssä ja 3 luvun 1 §:n 2 momentissa sekä 5 ja 6 §:ssä sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa säädetään. Tämän luvun asiakirjajäljennöksiä koskevia säännöksiä saadaan soveltaa, jos se on oikeusapupyynnön tai oikeusavun antamista koskevien säännösten mukaan mahdollista.

Euroopan unionin jäsenvaltiosta saapuneen, omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa tarkoitettua jäädyttämisspyynnön, rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (430/2017) tarkoitettua takavarikkopäätöksen sekä jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2018/1805 ja jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamista Euroopan unionissa koskevan asetuksen soveltamisesta annetussa laissa tarkoitettua jäädyttämisspätöksen osalta noudatetaan 1–4 momentin sijasta, mitä mainituissa laeissa ja asetuksessa säädetään.

23 §

Takavarikoidun esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttaminen

Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä, että esinettä, omaisuutta, asiakirjaa tai asiakirjan jäljennöstä ei tarvitse palauttaa, jos palauttaminen olisi selvästi epätarkoituksenmukaista.

Tämän pykälän mukaisesta takavarikosta on muuten soveltuvin osin voimassa, mitä tämän luvun 1–13 §:ssä, 14 §:n 1 momentissa, 15, 17 ja 22 §:ssä, 23 §:n 3 ja 4 momentissa sekä 25 §:ssä ja 3 luvun 1 §:n 2 momentissa sekä 5 ja 6 §:ssä sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa säädetään. Tämän luvun asiakirjajäljennöksiä koskevia säännöksiä saadaan soveltaa, jos se on oikeusapupyynnön tai oikeusavun antamista koskevien säännösten mukaan mahdollista.

Euroopan unionin jäsenvaltiosta saapuneen, omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annetussa laissa tarkoitettua jäädyttämisspyynnön, rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (430/2017) tarkoitettua takavarikkopäätöksen sekä jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2018/1805 ja jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamista Euroopan unionissa koskevan asetuksen soveltamisesta annetussa laissa tarkoitettua jäädyttämisspätöksen osalta noudatetaan 1–4 momentissa säädetyn sijasta, mitä mainituissa laeissa ja asetuksessa säädetään.

23 §

Takavarikoidun esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttamiseen liittyvät erityiset säännökset

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 luku

8 luku

Etsintä

Etsintä

14 §

14 §

Paikanetsinnässä sovellettavat säännökset

***Tietyissä paikanetsinnöissä** sovellettavat säännökset*

18 §

18 §

Kotietsinnän saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

*Kotietsinnän **tai paikanetsinnän** saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi*

(uusi)

Edellä tässä pykälässä säädettyä sovelletaan myös 14 §:ssä tarkoitettuun paikkaan kohdistuvaan paikanetsintään, jos se on vaikutuksiltaan ja menettelyltään vastannut kotietsintää.

Laite-etsintä

Laite-etsintä

23 §

23 §

Tietojärjestelmän haltijan tietojenantovelvollisuus

Tietojärjestelmän haltijan tietojenanto- ja avustusvelvollisuus

Tietojärjestelmän haltija, ylläpitäjä ja muu henkilö ovat velvollisia antamaan esitutkintaviranomaiselle tämän pyynnöstä laite-etsinnän toimittamiseksi tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot. Pyyntöä on pyydettyessä annettava kirjallinen todistus sille, jolle pyyntö on esitetty.

Jos henkilö kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja, häntä voidaan kuulustella tuomioistuimessa esitutkintalain 7 luvun 9 §:ssä säädetyllä tavalla.

Edellä 1 momentissa säädetty ei koske rikoksesta epäiltyä eikä 7 luvun 3 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua, joka on oikeutettu tai velvollinen kieltäytymään todistamasta.

Tietojärjestelmän haltija, ylläpitäjä ja muu henkilö ovat velvollisia antamaan esitutkintaviranomaiselle tämän pyynnöstä laite-etsinnän toimittamiseksi tarpeelliset salasanat ja muut vastaavat tiedot *sekä avustamaan näiden käyttämisessä*. Pyyntöä on pyydettyessä annettava kirjallinen todistus sille, jolle pyyntö on esitetty.

Jos henkilö kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja *tietoja tai avustamista näiden käyttämisessä mainitussa momentissa tarkoitettulla tavalla*, häntä voidaan kuulustella tuomioistuimessa esitutkintalain 7 luvun 9 §:ssä säädetyllä tavalla.

Edellä 1 momentissa säädetty ei koske rikoksesta epäiltyä eikä 7 luvun 3 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua, joka on oikeutettu tai velvollinen kieltäytymään todistamasta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

29 a §

Laite-etsinnän saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

(uusi)

9 luku

Erityisiin tutkintakeinoihin liittyvät pakkokeinot

3 §

Henkilötuntemerkkien ottaminen

Poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillystä tunnistamista, rikoksen selvittämistä ja rikoksentekijöiden rekisteröintiä varten sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala-, ääni- ja haju-näytteen, valokuvan sekä tuntomerkitiedot (henkilötuntemerkit).

29 a §

Laite-etsinnän saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Jos laite-etsintä on toimitettu kotietsinnän tai 18 §:n 4 momentissa tarkoitetun paikanetsinnän yhteydessä taikka on syytä olettaa, että etsinnän kohteeksi on joutunut 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa, tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa tai onko etsinnässä menetelty 22 §:ssä edellytetyllä tavalla ja noudatettu soveltuvin osin 5 ja 6 §:n säännöksiä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun vaatimuksen käsittelyyn sovelletaan, mitä kotietsintää ja paikanetsintää koskevan vaatimuksen käsittelystä säädetään 18 §:ssä.

9 luku

Erityisiin tutkintakeinoihin liittyvät pakkokeinot

3 §

Henkilötuntemerkkien ottaminen

Poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillystä tunnistamista, rikoksen selvittämistä, *toisen tässä laissa tarkoitetun pakkokeinon käyttämisestä* ja rikoksentekijöiden rekisteröintiä varten sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala-, ääni- ja haju-näytteen, *kasvo-* ja valokuvan sekä tuntomerkitiedot (*henkilötuntemerkit*).

10 luku

Salaiset pakkokeinot

3 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Telekuuntelulla tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 3 §:n 43 kohdassa tarkoitetun yleisen viestintäverkon tai siihen liitetyn viestintäverkon kautta telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien tämän luvun 6 §:ssä tarkoitettujen tunnistamistietojen selvittämiseksi. Telekuuntelua saadaan kohdistaa vain rikoksesta epäiltyä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin.

[*Vahvistettu laki, voimaan 1.1.2023.*]

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta tai jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta tai luvattomasta tiedustelutoiminnasta;

3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta tai valtiopetoksen valmistelusta;

4) törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä;

5) lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta

10 luku

Salaiset pakkokeinot

3 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Telekuuntelulla tarkoitetaan telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 43 kohdassa tarkoitetussa yleisessä viestintäverkossa tai siihen liitetyssä viestintäverkossa välitettävänä olevan viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien tämän luvun 6 §:ssä tarkoitettujen välitustietojen selvittämiseksi. Telekuuntelua saadaan kohdistaa vain rikoksesta epäiltyä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta tai jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta tai luvattomasta tiedustelutoiminnasta;

3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta tai valtiopetoksen valmistelusta;

4) törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä;

5) lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta

18) törkeästä huumausainerikoksesta.

4 §

Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta

Jos on todennäköistä, että 3 §:ssä tarkoitettua viestiä ja siihen liittyviä tunnistamistietoja ei ole enää saatavissa telekuuntelulla, esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa 7 luvun 4 §:ssä säädetystä kiellosta huolimatta lupa takavarikoida tai jäljentää ne tämän luvun 3 §:ssä säädettyillä edellytyksillä teleyrityksen tai yhteisötilaajan hallusta.

4 §

Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta

Jos on todennäköistä, että 3 §:ssä tarkoitettua viestiä ja siihen liittyviä välitystietoja ei ole enää saatavissa telekuuntelulla, esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa 7 luvun 4 §:ssä säädetystä kiellosta huolimatta lupa takavarikoida tai jäljentää ne tämän luvun 3 §:ssä säädettyillä edellytyksillä *viestinnän välittäjän* hallusta.

5 §

Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuין päättää telekuuntelusta ja 4 §:ssä tarkoitettujen tietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta.

Lupa telekuunteluun ja 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tietojen hankkimiseen voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) epäilty rikos ja sen tekoaika;
- 2) rikoksesta epäilty;
- 3) tosiseikat, joihin epäiltyyn kohdistuva rikosepäily ja telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen edellytykset perustuvat;
- 4) telekuuntelua tai 4 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietojen hankkimista koskevan luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 5) *toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepääteläite;*
- 6) telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;

5 §

Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuין päättää telekuuntelusta ja 4 §:ssä tarkoitettujen tietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta.

Lupa telekuunteluun ja 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuun tietojen hankkimiseen voidaan antaa *luvan antopäivästä alkaen* enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) epäilty rikos ja sen tekoaika;
- 2) rikoksesta epäilty *tai epäillyn ollessa tuntematon toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepääteläite;*
- 3) tosiseikat, joihin epäiltyyn kohdistuva rikosepäily ja telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen edellytykset perustuvat;
- 4) telekuuntelua tai 4 §:n 2 momentissa tarkoitettua tietojen hankkimista koskevan luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 5) telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7) mahdolliset telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

(uusi)

6) mahdolliset telekuuntelun tai telekuuntelun sijasta toimitettavan tietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

6 §

6 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonnalla tarkoitetaan tunnistamistietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty 3 §:ssä tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. Tunnistamistiedolla tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

Televalvonnalla tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdassa tarkoitettua viestinnän välittäjän hallussa olevien välitystietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty tämän luvun 3 §:ssä tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. Välitystiedolla tarkoitetaan tässä laissa sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

7 §

7 §

Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella

Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella

Jos esitutkinta koskee rikosta, jonka johdosta joku on saanut surmansa, hänen hallinnassaan olleeseen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen kohdistuva televalvonta ei edellytä surmansa saaneen oikeudenomistajien suostumusta.

(uusi)

Jos esitutkinta koskee rikosta, jonka johdosta henkilö on saanut surmansa, hänen hallinnassaan olleeseen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen kohdistuva televalvonta ei edellytä henkilön oikeudenomistajien suostumusta.

Jos esitutkinta koskee 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua rikosta ja henkilön terveydentila

on huonontunut niin, että hän on ilmeisen kykenemätön antamaan 1 momentissa tarkoitettua suostumusta, esitutkintaviranomainen saa kohdistaa televalvontaa henkilön hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen ilman henkilön suostumusta. Edellytyksenä on lisäksi, että tätä on pidettävä välttämättömänä asian kiireellisyys ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen.

9 §

Televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuin päättää 6 §:ssä, 7 §:n 1 momentin 1, 4 ja 5 kohdassa ja 2 momentissa tarkoitettusta televalvonnasta sekä 8 §:ssä tarkoitettua sijaintitietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää 7 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettua televalvonnasta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan ja lupa tai päätös voi koskea myös luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) epäilty rikos ja sen tekoaika;
- 2) rikoksesta epäilty;
- 3) tosiseikat, joihin epäiltyyn kohdistuva rikosepäily ja televalvonnan edellytykset perustuvat;
- 4) epäillyn, asianomistajan, todistajan tai muun henkilön suostumus, jos se on televalvonnan käytön edellytys;

9 §

Televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuin päättää 6 §:ssä, 7 §:n 1 momentin 1 ja 4–6 kohdassa sekä 2 ja 3 momentissa tarkoitettua televalvonnasta sekä 8 §:ssä tarkoitettua sijaintitietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvonnasta ja sijaintitietojen hankkimisesta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää 7 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettua televalvonnasta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä tai päätöksen tekopäivästä alkaen enintään kuukaudeksi kerrallaan ja lupa tai päätös voi koskea myös luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) epäilty rikos ja sen tekoaika;
- 2) rikoksesta epäilty tai epäillyn ollessa tuntematon toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte;
- 3) tosiseikat, joihin epäiltyyn kohdistuva rikosepäily ja televalvonnan edellytykset perustuvat;

Voimassa oleva laki

- 5) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 6) *toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaite;*
- 7) televalvonnan suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;
- 8) mahdolliset televalvonnan rajoitukset ja ehdot.

Ehdotus

- 4) epäillyn, asianomistajan, todistajan tai muun henkilön suostumus, jos se on televalvonnan käytön edellytys;
- 5) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 6) televalvonnan suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;
- 7) mahdolliset televalvonnan rajoitukset ja ehdot.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoiteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa epäilty on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

14 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Peiteltyllä tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa poliisimiehen tai Tullin rikos- torjunnan tullimiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja.

Poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä:

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
- 2) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tai parituksesta;
- 3) huumausainerikoksesta;
- 4) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta taikka kouluttautumisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten tai terrorismirikoksiin liittyvästä julkisesta kehottamisesta, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta;
- 5) törkeästä tulliselvitysrikoksesta;
- 6) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvästä varkaudesta tai kätkemisrikoksesta;

14 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Peiteltyllä tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa poliisimiehen, Tullin rikos- torjunnan tullimiehen tai rajavartiomiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja.

Poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä:

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
- 2) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tai parituksesta;
- 3) huumausainerikoksesta;
- 4) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta taikka kouluttautumisesta terrorismirikoksen tekemistä varten tai matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten, jos teon vakavuus edellyttäisi vankeusrangaistusta;
- 5) törkeästä tulliselvitysrikoksesta;
- 6) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvästä varkaudesta tai kätkemisrikoksesta;
- 7) panttivangin ottamisen valmistelusta; taikka

Voimassa oleva laki

7) panttivangin ottamisen valmistelusta; taikka

8) törkeän ryöstön valmistelusta.

Tulli saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä:

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;

2) tullirikokseksi katsottavasta huumausainerikoksesta;

3) salakuljetuksesta; taikka

4) törkeästä tulliselvitysrikoksesta.

(uusi)

Peitelty tiedonhankinta ei ole sallittua asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella.

15 §

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin, *suojelupoliisin* tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää peitellystä tiedonhankinnasta. Peitellystä tiedonhankinnasta tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies.

(uusi)

Ehdotus

8) törkeän ryöstön valmistelusta.

Tulli saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa, jos on syytä olettaa, että toimenpiteellä saadaan selvitystä:

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;

2) tullirikokseksi katsottavasta huumausainerikoksesta;

3) salakuljetuksesta; taikka

4) törkeästä tulliselvitysrikoksesta.

Poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos saavat kohdistaa epäiltyyn peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos.

Peitelty tiedonhankinta ei ole sallittua asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella.

15 §

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää peitellystä tiedonhankinnasta. Peitellystä tiedonhankinnasta tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies.

Jos kyse on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisestä, peitellystä tiedonhankinnasta tietoverkossa päättämiseen sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 59 §:ssä säädetään.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 §

16 §

Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset

Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomainen saa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevaan rikoksesta epäiltyyn ja viranomaisten tiloissa olevaan rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen rikoksesta epäiltyyn. Kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa epäillyn voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän.

Esitutkintaviranomainen saa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevaan rikoksesta epäiltyyn ja viranomaisten tiloissa olevaan rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen rikoksesta epäiltyyn. Kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa epäillyn voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän. *Esitutkintaviranomainen saa kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta.*

23 §

23 §

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Teknisellä laitetarkkailulla ei saa hankkia tietoa viestin sisällöstä eikä 6 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tunnistamistiedoista

Teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa.

25 §

25 §

Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Esitutkintaviranomainen saa käyttää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Viestintävirasto tarkastaa teknisen laitteen tässä momentissa tarkoitettujen vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

Liikenne- ja viestintävirasto tarkastaa, ettei 1 momentissa tarkoitettu tekninen laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

27 §

27 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Peitetoiminta ja sen edellytykset

[*Vahvistettu laki, voimaan 1.1.2023.*]

Poliisi saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn peitetoimintaa, jos tätä on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettua muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 20 luvun 19 §:ssä tarkoitettua rikoksesta. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Poliisi saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn peitetoimintaa, jos tätä on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettua muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 20 luvun 19 §:ssä tarkoitettua rikoksesta. Edellytyksenä on *muun kuin tapon, murhan tai surman osalta* lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

28 §

28 §

Rikoksentelekielto

Rikoksentelekielto

Jos peitetoimintaa suorittava poliisimies tekee liikennerikkomuksen, järjestysrikkomuksen tai muun niihin rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, hän on rangaistusvastuusta vapaa, jos teko on ollut välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa tehdä järjestysrikkomuksen tai muun siihen rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, tai liikennerikkomuksen, jos teko on välttämätön peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

29 §

29 §

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Jos peitetoimintaa suorittava poliisimies osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkii toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, hän on rangaistusvastuusta vapaa, jos erittäin pätevin peruste on voitu olettaa, että:

Sen estämättä, mitä 28 §:n 1 momentissa säädetään, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla,

Voimassa oleva laki

- 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin;
- 2) poliisimiehen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja
- 3) avustaminen edistää merkittävästi peite-toiminnan tavoitteen saavuttamista.

31 §

Peitetoiminnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö päättää peitetoiminnasta. Yksinomaan tietoverkossa toteutettavasta peitetoiminnasta päättää keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

35 §

Valeostosta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö päättää valeostosta. Yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävästä valeostosta saa päättää myös tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

38 §

Poliisimiehen turvaaminen peiteltyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa

(uusi)

Ehdotus

jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että:

- 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin;
- 2) poliisimiehen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja
- 3) avustaminen edistää merkittävästi peite-toiminnan tavoitteen saavuttamista.

31 §

Peitetoiminnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää peitetoiminnasta. Yksinomaan tietoverkossa toteutettavasta peitetoiminnasta päättää keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

35 §

Valeostosta päättäminen

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää valeostosta. Yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävästä valeostosta saa päättää myös tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.

38 §

Poliisimiehen turvaaminen peiteltyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa

Jos kyse on peitelystä tiedonhankinnasta tietoverkossa Rajavartiolaitoksen tutkitta-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

vaksi kuuluvan rikoksen selvittämisessä, rajavartiomiehen turvaamiseen peiteltyssä tiedonhankinnassa tietoverkossa sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 60 §:ssä säädetään.

39 §

39 §

Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset

Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset

Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista poliisin ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (tietolähde).

Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, rikoksen selvittämiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista poliisin ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (tietolähde).

40 §

40 §

Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäminen

Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäminen

Keskusrikospoliisin, *suojelupoliisin* tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä. Tietolähteen ohjatusta käytöstä Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies.

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä. Tietolähteen ohjatusta käytöstä Tullin tutkiman tullirikoksen selvittämiseksi päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö tai tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies.

42 §

42 §

Valvotusta läpilaskusta päättäminen

Valvotusta läpilaskusta päättäminen

Keskusrikospoliisin, *suojelupoliisin* tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies suorittamasta valvotusta läpilaskusta. Muiden viranomaisten valvottua läpilaskua koskevasta päätöksenteosta säädetään erikseen.

Keskusrikospoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää poliisin suorittamasta valvotusta läpilaskusta. Muiden viranomaisten valvottua läpilaskua koskevasta päätöksenteosta säädetään erikseen.

43 §

43 §

*Menettely tuomioistuimessa**Menettely tuomioistuimessa*

Jos tuomioistuin on myöntänyt luvan telekuunteluun tai televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi *saman epäillyn* samaa epäiltyä rikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä. Asia voidaan käsitellä mainitun virkamiehen läsnä olematta myös, jos pakkokeinon käyttö on jo lopetettu.

Jos *epäilty on 5 §:n 3 momentin 2 kohdan tai 9 §:n 4 momentin 2 kohdan mukaisesti tuntematon* ja tuomioistuin on myöntänyt luvan telekuunteluun tai televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi samaa epäiltyä rikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä. Asia voidaan käsitellä mainitun virkamiehen läsnä olematta myös, jos pakkokeinon käyttö on jo lopetettu.

48 §

48 §

*Suojaamisesta päättäminen**Suojaamisesta päättäminen*

Keskusrikospoliisin *tai suojelupoliisin* päällikkö päättää 47 §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä ja asiakirjan valmistamisesta. Jos kyse on Tullin tutkiman tullirikoksen estämisestä, asiasta päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö. Jos kyse on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämisestä, asiasta päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää 47 §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä ja asiakirjan valmistamisesta. Jos kyse on Tullin tutkiman tullirikoksen estämisestä, asiasta päättää Tullin rikostorjunnan päällikkö. Jos kyse on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämisestä, asiasta päättää Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

52 §

52 §

*Kuuntelu- ja katselukiellot**Kuuntelu- ja katselukiellot*

Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua ja teknistä katselua ei saa kohdistaa:

1) rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitetun oikeudellisen avustajansa tai 1 momentissa tarkoitetun tulkin taikka mainit-

Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua, teknistä katselua *ja teknistä laitettarkkailua* ei saa kohdistaa:

1) rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitetun oikeudellisen avustajansa tai *mainitun pykälän* 1 momentissa tarkoitetun tulkin taikka mainittuun avustajaan *mainitun*

tuun avustajaan 22 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin;

2) rikoksesta epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 16 §:ssä tarkoitettun papin tai muun vastaavassa asemassa olevan henkilön väliseen viestiin; eikä

3) rikoksen johdosta vapautensa menettäneen epäillyn ja lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin tai sosiaalityöntekijän väliseen viestiin.

Ellei tutkittavana ole rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua ja teknistä katselua ei saa kohdistaa myöskään:

1) rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitettun läheisensä väliseen viestiin;

2) rikoksesta epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitettun lääkärin, tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön taikka tähän 22 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin; eikä

3) rikoksesta epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n 1 momentissa tarkoitettun yleisön saataville toimitettun viestin laatijan tai julkaisijan tai ohjelmatoimittajan harjoittajan taikka tähän 22 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin.

Jos telekuuntelun, telekuuntelun sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen, teknisen kuuntelun tai teknisen katselun aikana tai muulloin ilmenee, että kyseessä on viesti, jonka kuuntelu ja katselu on kielletty, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saadut tiedot koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Tässä pykälässä tarkoitettu kuuntelu- ja katselukiellot eivät kuitenkaan koske tapauksia, joissa 1 tai 2 momentissa tarkoitettua henkilöä epäillään samasta tai siihen välittömästi liittyvästä rikoksesta kuin rikoksesta epäiltyä ja myös hänen osaltaan on tehty päätös telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun

luvun 22 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin;

2) rikoksesta epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 16 §:ssä tarkoitettun papin tai muun vastaavassa asemassa olevan henkilön väliseen viestiin; eikä

3) rikoksen johdosta vapautensa menettäneen epäillyn ja lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin tai sosiaalityöntekijän väliseen viestiin.

Ellei tutkittavana ole rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa myöskään:

1) rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitettun läheisensä väliseen viestiin;

2) rikoksesta epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitettun lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön taikka tähän mainittun luvun 22 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin; eikä

3) rikoksesta epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n 1 momentissa tarkoitettun yleisön saataville toimitettun viestin laatijan tai julkaisijan tai ohjelmatoimittajan harjoittajan taikka tähän mainittun luvun 22 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön väliseen viestiin.

Jos telekuuntelun, telekuuntelun sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen, teknisen kuuntelun, teknisen katselun tai teknisen laitetarkkailun aikana tai muulloin ilmenee, että kyseessä on viesti, jonka kuuntelu ja katselu on kielletty, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saadut tiedot koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Tässä pykälässä tarkoitettu kuuntelu- ja katselukiellot eivät kuitenkaan koske tapauksia, joissa 1 tai 2 momentissa tarkoitettua henkilöä epäillään samasta tai siihen välittömästi liittyvästä rikoksesta kuin rikoksesta epäiltyä ja myös hänen osaltaan on tehty päätös telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta tai teknisestä laitetarkkailusta.

sijasta, teknisestä kuuntelusta tai teknisestä katselusta.

56 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:

- 1) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;
- 2) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;
- 3) törkeä kotirauhan rikkominen;
- 4) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laiton uhkaus tai pakottaminen;
- 5) kiristys; taikka
- 6) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu.

57 §

Tietojen hävittäminen

Ylimääräinen tieto on hävitettävä sen jälkeen, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Ylimääräinen tieto voidaan kuitenkin säilyttää ja tallettaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) tai henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) mukaisesti, jos tieto koskee tämän luvun 56 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka jos tieto on tarpeen rikoslain 15 luvun

56 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:

- 1) lahjuksen antaminen;
- 2) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;
- 3) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;
- 4) törkeä kotirauhan rikkominen;
- 5) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laiton uhkaus tai pakottaminen;
- 6) lahjominen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa;
- 7) kiristys;
- 8) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu;
- 9) lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen tai virka-aseman väärinkäyttäminen; taikka
- 10) huumausainerikos.

57 §

Tietojen hävittäminen

Ylimääräinen tieto on hävitettävä sen jälkeen, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Ylimääräinen tieto voidaan kuitenkin säilyttää ja tallettaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) tai henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) mukaisesti, jos tieto koskee tämän luvun 56 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka jos tieto on tarpeen rikoslain 15 luvun

Voimassa oleva laki

10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseksi. Tiedot, joita ei ole hävitettävä, on säilytettävä viiden vuoden ajan siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.
(uusi)

Edellä 10 §:ssä tarkoitetut tukiasematiedot on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

58 §

Telekuuntelun, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen

Jos käy ilmi, että telekuuntelu kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva rikoksesta epäilty ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, pakkokeinon käyttö on keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä kuuntelulla saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu *viestin sisältöön tai 6 §:ssä tarkoitettuihin tunnistamistietoihin* taikka että rikoksesta epäilty ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.

60 §

Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televelvonnasta, sijaintitietojen hankkimisesta

Ehdotus

10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseksi. Tiedot, joita ei ole hävitettävä, on säilytettävä viiden vuoden ajan siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Jos kysymys on ylimääräisestä tiedosta, joka ei liity rikokseen tai jonka sisältöä ei saada selville, tieto saadaan kuitenkin epäilyn suostumuksella hävittää jo ennen I momentissa tarkoitettua ajankohtaa.

Edellä 10 §:ssä tarkoitetut tukiasematiedot on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

58 §

*Telekuuntelun, **televelvonn**an, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen*

Jos käy ilmi, että telekuuntelu tai televelvonta kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva rikoksesta epäilty ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, pakkokeinon käyttö on *tältä osin* keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä *tällaiset* kuuntelulla saadut tallenteet ja *televelvonnalla saadut tiedot sekä tällaisilla pakkokeinoilla* saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu *sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televelvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa* taikka että rikoksesta epäilty ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.

60 §

Salaisen pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televelvonnasta, *sijaintitietojen hankkimisesta*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

epäillyn tavoittamiseksi, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpikäynnistä on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Epäiltyyn kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet.

epäillyn tavoittamiseksi, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpikäynnistä on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Epäiltyyn kohdistettua telekuuntelua tai televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet.

65 §

65 §

Salaisten pakkokeinojen käytön valvonta

Salaisten pakkokeinojen käytön valvonta

Poliisin salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat niitä käyttävien yksiköiden päälliköt sekä sisäministeriö suojelupoliisin osalta ja Poliisihallitus alustensa yksiköiden osalta. Tullin rikostorjunnan salaisten pakkokeinojen käyttöä valvoo Tulli ja sen salaisia pakkokeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt. Rajavartiolaitoksen salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Rajavartiolaitoksen esikunta sekä salaisia pakkokeinoja käyttävät Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt.

Poliisin salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat niitä käyttävien yksiköiden päälliköt ja Poliisihallitus alustensa yksiköiden osalta. Tullin rikostorjunnan salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Tulli ja sen salaisia pakkokeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt. Rajavartiolaitoksen salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Rajavartiolaitoksen esikunta sekä salaisia pakkokeinoja käyttävät Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt.

11 luku

11 luku

Erinäiset säännökset

Erinäiset säännökset

1 b §

1 b §

Pakkokeinojen käyttäminen rikollisen teon epäilyn johdosta

Pakkokeinojen käyttäminen rikollisen teon epäilyn johdosta

(uusi)

Alle 15-vuotiaana tehdyksi epäillyn esitutkintalain 3 luvun 5 §:ssä tarkoitetun rikollisen teon johdosta saadaan rikollisesta teosta epäilty ottaa kiinni tai käyttää tämän lain 4 tai 6 - 10 luvussa tarkoitettua pakkokeinoa kyseisen pakkokeinon käyttöä koskevien edellytysten täytyessä.

Voimassa oleva laki

2 a §

Esitutkintaviranomaisen velvollisuus ilmoittaa pakkokeinojen käytöstä syyttäjälle

(uusi)

4 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkemmat säännökset:

8) 2 luvun 12 i §:n 2 momentissa tarkoitettun syyttäjälle tehtävän ilmoituksen sisällöstä.

Ehdotus

2 a §

Esitutkintaviranomaisen velvollisuus ilmoittaa pakkokeinojen käytöstä syyttäjälle

Sen lisäksi, mitä muualla tässä laissa asiasta säädetään, esitutkintaviranomaisen tulee asian laadun ja kyseessä olevan pakkokeinon edellyttämällä tavalla tarvittaessa ilmoittaa syyttäjälle pakkokeinon käytöstä.

4 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkemmat säännökset:

8) 2 luvun 12 i §:n 2 momentissa tarkoitettun syyttäjälle tehtävän *tuomioistuinkäsittelyssä tarvittavia tietoja tutkinta-arestiin suorittamisesta koskevan* ilmoituksen sisällöstä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

2.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 8 §:n 2 momentti, 4 luvun 8 §, 16 §:n 1 momentti ja 18 §:n 9 kohta, 5 luvun 1 §:n 1 momentti sekä 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta, sellaisina kuin niistä ovat 4 luvun 8 § osaksi laissa 1148/2019, 4 luvun 16 §:n 1 momentti laissa 322/2019, 4 luvun 18 §:n 9 kohta laissa 10/2016, 5 luvun 1 §:n 1 momentti laissa 988/2016 sekä 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta laissa 724/2022, sekä

lisätään 2 luvun 4 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 988/2016, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, sekä 4 luvun 18 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 10/2016, uusi 10 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Esitutkintaan osalliset

Esitutkintaan osalliset

4 §

4 §

Erityiset tutkintajärjestelyt

Erityiset tutkintajärjestelyt

(uusi)

Syyttäjä johtaa esitutkintaa, kun kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain (459/1973) 7 §:n 3 momentin perusteella syyttäjälle ilmoitetussa kuolemantapauksessa epäillään poliisin palveluksessa olevan henkilön syyllisyyteen rikokseen.

3 luku

3 luku

Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset

Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset

8 §

8 §

Ulkomailla tehty rikos

Ulkomailla tehty rikos

Kun asianomistaja ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on

Kun asianomistaja ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on

toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos esitutkintaviranomainen ei 1 momentin mukaisesti tutki rikosta. Edellytyksenä toimittamiselle on lisäksi, että asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa tai että vakavan rikoksen ollessa kysymyksessä hän ei ole halunnut menetellä niin.

viipymättä toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos esitutkintaviranomainen ei 1 momentin mukaisesti tutki rikosta. Edellytyksenä toimittamiselle on lisäksi, että asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa tai että vakavan rikoksen ollessa kysymyksessä hän ei ole halunnut menetellä niin.

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

8 §

Edunvalvojan määrääminen lapselle

Tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle esitutkintaa varten edunvalvoja, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja, edunvalvoja tai muu *laillinen* edustaja ei voi puolueettomasti valvoa asianosaisen etua *asiassa* ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Tutkinnanjohtajan on tarvittaessa tehtävä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Hakemuksen voi tehdä myös syyttäjä, holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 84 §:ssä tarkoitettu holhousviranomainen *tai sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimielin (sosiaaliviranomainen)*. Edunvalvojan määräys on voimassa sen rikosasian käsittelyn loppuun asti, jonka esitutkintaa varten määräys on annettu.

Edunvalvojan määräämisestä aiheutuneet kustannukset sekä edunvalvojan palkkio ja kustannukset maksetaan valtion varoista. Muuten edunvalvonnassa noudatetaan soveltuvin osin holhoustoimesta annetun lain säännöksiä

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

8 §

Edunvalvojan määrääminen lapselle huoltajan tai muun edustajan sijaiseksi

Tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle *tai muulle kuulusteltavalle* esitutkintaa varten edunvalvoja *valvomaan huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan sijasta lapsen etua asiassa*, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja tai muu edustaja ei voi puolueettomasti valvoa *lapsen* etua ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Tutkinnanjohtajan on tarvittaessa tehtävä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Hakemuksen voi tehdä myös syyttäjä, *hyvinvointialue* tai holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 84 §:ssä tarkoitettu holhousviranomainen. Edunvalvojan määräys on voimassa sen rikosasian käsittelyn loppuun asti, jonka esitutkintaa varten määräys on annettu.

Edunvalvojan määräämisestä aiheutuneet kustannukset sekä edunvalvojan palkkio ja kustannukset maksetaan valtion varoista. Muuten edunvalvonnassa noudatetaan soveltuvin osin holhoustoimesta annetun lain säännöksiä. *Väliaikaisen määräyksen antamisesta säädetään holhoustoimesta annetun lain 79 §:ssä.*

16 §

Ilmoitus epäillyn oikeuksista

Kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava:

- 1) oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa;
- 2) oikeudesta puolustajaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä säädettyillä edellytyksillä;
- 3) oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa (257/2002) säädettyillä edellytyksillä;
- 4) oikeudesta saada tieto rikoksesta, josta häntä epäillään, sekä tieto rikosepäilyä koskevista muutoksista;
- 5) oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisten asiakirjojen käännöksiin siten kuin 13 §:ssä, pakkokeinolain 2 luvun 16 §:ssä ja 3 luvun 21 §:ssä sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä säädetään;
- 6) oikeudesta vaieta ja olla muutoinkin myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.

16 §

Ilmoitus epäillyn oikeuksista

Kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava:

- 1) oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa;
- 2) oikeudesta puolustajaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä säädettyillä edellytyksillä;
- 3) oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa (257/2002) säädettyillä edellytyksillä;
- 4) oikeudesta saada tieto rikoksesta, josta häntä epäillään, sekä tieto rikosepäilyä koskevista muutoksista;
- 5) oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisten asiakirjojen käännöksiin siten kuin 13 §:ssä, pakkokeinolain 2 luvun 16 §:ssä ja 3 luvun 21 §:ssä sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä säädetään;
- 6) oikeudesta vaieta ja olla muutoinkin myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen;
- 7) mahdollisuudesta sovitteluun rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa (1015/2005) säädettyillä edellytyksillä.

18 §

Ilmoitus asianomistajan oikeuksista

Esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava asianomistajalle ilman aiheetonta viivytystä siinä laajuudessa kuin se on erityisesti asianomistajan henkilöön liittyvät seikat ja rikoksen laatu huomioon ottaen tarpeen:

- 9) oikeudesta saada tieto asian käsittelystä, tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta sekä rikosasiassa annetusta tuomiosta.

18 §

Ilmoitus asianomistajan oikeuksista

Esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava asianomistajalle ilman aiheetonta viivytystä siinä laajuudessa kuin se on erityisesti asianomistajan henkilöön liittyvät seikat ja rikoksen laatu huomioon ottaen tarpeen:

- 9) oikeudesta saada tieto asian käsittelystä, tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta sekä rikosasiassa annetusta tuomiosta;

10) mahdollisuudesta sovitteluun rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetussa laissa säädetyillä edellytyksillä.

5 luku

5 luku

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyö

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyö

1 §

1 §

Ilmoitus syyttäjälle

Ilmoitus syyttäjälle

Esitutkintaviranomaisen on viipymättä ilmoitettava syyttäjälle asiasta, jossa rikoksesta epäiltynä on poliisimies, jollei asiaa käsitellä sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa säädetyssä menettelyssä. Syyttäjälle on lisäksi ilmoitettava tutkittavaksi tulleesta rikoksesta, jonka esitutkinta- ja syyttäjäviranomaiset ovat yhdessä niille kuuluvan toimivallan perusteella päättäneet kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden piiriin tai josta syyttäjä on pyytänyt ilmoittamaan.

Esitutkintaviranomaisen on viipymättä ilmoitettava syyttäjälle asiasta, jossa rikoksesta epäiltynä on poliisimies, jollei asiaa käsitellä sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa säädetyssä menettelyssä. *Syyttäjälle tulee ilmoittaa, jos henkilö on kuollut tai vakavasti loukkaantunut tilanteessa, jossa poliisimies on käyttänyt voimakeinoja.* Syyttäjälle on lisäksi ilmoitettava tutkittavaksi tulleesta rikoksesta, jonka esitutkinta- ja syyttäjäviranomaiset ovat yhdessä niille kuuluvan toimivallan perusteella päättäneet kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden piiriin tai josta syyttäjä on pyytänyt ilmoittamaan.

9 luku

9 luku

Esitutkinta-aineisto

Esitutkinta-aineisto

4 §

4 §

Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten

Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten

[*Vahvistettu laki, voimaan 1.1.2023:*]

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös:

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös:

2) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 8-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai

Voimassa oleva laki

2) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 12-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

3) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 12-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Ehdotus

törkeän ihmiskaupan 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

3) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 8-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen *tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan* 18 vuotta täyttäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

· ·

3.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 ja 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 §:n 3 momentti ja 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 17 luvun 12 §:n 3 momentti laissa 43/2019 sekä 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohta laissa 731/2022, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 luku

17 luku

Todistelusta

Todistelusta

12 §

12 §

Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) 23 §:n 1 momentissa tarkoitettulla henkilöllä sekä poliisin tai muun rikostorjunnasta huolehtivan viranomaisen henkilöstöön kuuluvalla on velvollisuus kieltäytyä todistamasta poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettusta tiedosta. *Syyttäjälaitoksesta annetun lain 23 §:n 2 momentissa tarkoitettulla syyttäjällä* sekä poliisin tai muun rikostorjunnasta huolehtivan viranomaisen henkilöstöön kuuluvalla on oikeus kieltäytyä todistamasta poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettusta tiedosta. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus kieltäytyä todistamasta vankeuslain (767/2005) 19 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitettusta tiedosta. Tuomioistuimien voi kuitenkin velvoittaa henkilön todistamaan, jos:

- 1) syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta;
- 2) tiedon ilmoittamatta jättäminen voisi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä; ja

Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) 23 §:n 1 momentissa tarkoitettulla henkilöllä sekä poliisin tai muun rikostorjunnasta huolehtivan viranomaisen henkilöstöön kuuluvalla on velvollisuus kieltäytyä todistamasta poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettusta tiedosta. Syyttäjällä sekä poliisin tai muun rikostorjunnasta huolehtivan viranomaisen henkilöstöön kuuluvalla on oikeus kieltäytyä todistamasta poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettusta tiedosta. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus kieltäytyä todistamasta vankeuslain (767/2005) 19 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitettusta tiedosta. Tuomioistuimien voi kuitenkin velvoittaa henkilön todistamaan, jos:

- 1) syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta;
- 2) tiedon ilmoittamatta jättäminen voisi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä; ja
- 3) luottamuksellisesti tietoja tai vihjetietoja antaneen henkilön taikka valeostajana tai pei-

3) luottamuksellisesti tietoja tai vihjetietoja antaneen henkilön taikka valeostajana tai peitetoiminnassa toimineen henkilöllisyyden ilmaiseminen ei ilmeisesti aiheuta vakavaa vaaraa hänen tai hänen läheistensä turvallisuudelle.

tetoiminnassa toimineen henkilöllisyyden ilmaiseminen ei ilmeisesti aiheuta vakavaa vaaraa hänen tai hänen läheistensä turvallisuudelle.

24 §

24 §

[*Vahvistettu laki, voimaan 1.1.2023:*]

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetyllä on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetyllä on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

3) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 12-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15–17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

3) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 8-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 15–17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

4) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 12-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

4) rikoslain 20 luvun 1-5 tai 8-16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen tai rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

4.

Laki

tutkintavankeuslain 9 luvun 2 ja 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 9 luvun 2 ja 5 §,
sellaisina kuin ne ovat laissa 394/2015, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 luku

9 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

Tapaamiset ja muut yhteydet vankilan ulkopuolelle

2 §

2 §

Valvoton tapaaminen

Valvoton tapaaminen

Tutkintavangin lähiomaisen ja muun läheisen sekä jos siihen on syytä, myös muun vankille tärkeän henkilön tapaamiseen ilman valvontaa voidaan myöntää lupa, jos se on perusteltua tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta vastaavasta syystä, jollei tutkintavangin *oikeutta yhteydenpitoon* ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Tapaamisen myöntäminen edellyttää, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuudelle eikä haittaa vankilan toiminnalle.

Tutkintavangin lähiomaisen ja muun läheisen sekä, jos siihen on syytä, myös muun vankille tärkeän henkilön tapaamiseen ilman valvontaa voidaan myöntää lupa, jos se on perusteltua tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta vastaavasta syystä, jollei tutkintavangin *tapaamisoikeutta* ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Tapaamisen myöntäminen edellyttää, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa *tutkintavankeuden tarkoitukselle*, vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuudelle eikä haittaa vankilan toiminnalle.

5 §

5 §

Vankien välinen valvottu tapaaminen

Vankien välinen valvottu tapaaminen

Tutkintavangille voidaan myöntää lupa valvottuun tapaamiseen toisen samaan vankilaan sijoitetun tutkintavangin tai vangin kanssa, jos on kyse tutkintavangin lähiomaisesta, muusta läheisestä tai muusta tutkintavangille tärkeästä henkilöstä ja tapaaminen on perusteltua tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta tärkeästä syystä eikä tutkintavangin *oikeutta yhteydenpitoon* ole pakkokeinolain 4

Tutkintavangille voidaan myöntää lupa valvottuun tapaamiseen toisen samaan vankilaan sijoitetun tutkintavangin tai vangin kanssa, jos on kyse tutkintavangin lähiomaisesta, muusta läheisestä tai muusta tutkintavangille tärkeästä henkilöstä ja tapaaminen on perusteltua tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta tärkeästä syystä eikä tutkintavangin *tapaamisoikeutta* ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Tapaamisen myöntämisen

Voimassa oleva laki

luvun nojalla rajoitettu. Tapaamisen myöntämisen edellytyksenä on, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle taikka vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Ehdotus

edellytyksenä on, ettei tapaamisesta aiheudu vaaraa *tutkintavankeuden tarkoitukselle*, vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka tutkintavangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

5.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 7 luvun 2 §:n
1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 luku

7 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle

Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle

2 §

2 §

Valvoton tapaaminen

Valvoton tapaaminen

Vapautensa menettäneen lähiomaisen, muun läheisen ja 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaaminen sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa (valvoton tapaaminen), jos se on perusteltua vapautensa menettäneen yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa säilytystilan järjestykselle tai toiminnalle. Muun kuin 6 luvun 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen ja 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vapautensa menettänyt suostuu 9 luvun 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

Vapautensa menettäneen lähiomaisen, muun läheisen ja 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaaminen sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen ilman valvontaa (*valvoton tapaaminen*) voidaan sallia, *jollei vapautensa menettäneen tapaa-*
misoikeutta ole pakkokeinoin lain 4 luvun no-
jalla rajoitettu, jos se on perusteltua vapautensa menettäneen yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa säilytystilan järjestykselle tai toiminnalle *taikka vaaraa vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle*. Muun kuin 6 luvun 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen ja 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vapautensa menettänyt suostuu 9 luvun 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

6.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 5 §:n 2 momentti, 6 §:n 1 momentin 1 kohta, 12 §:n 2 momentin 3 kohta, 16 §:n 4 momentti ja 24 §:n 2 momentin 1 kohta, sellaisina kuin niistä ovat 5 §:n 2 momentti, 12 §:n 2 momentin 3 kohta ja 16 §:n 4 momentti laissa 588/2019, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

5 §

Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta

Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta

Pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa, poliisilain (872/2011) 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvussa tai rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoja taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa (582/2019) tai sotilastiedustelusta annetussa laissa (590/2019) tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsitellessä tarvitse kuulla, perustiedot tulevat julkisiksi vasta, kun tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäilylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle. Jos hänelle ilmoitetaan tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, perustiedot tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitettua ilmoituksesta. Tuomioistuim voi päättää, että perustiedot tulevat julkisiksi aikaisemmin.

Pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa, poliisilain (872/2011) 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvussa tai rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoja, *pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määrääjän pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää* taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa (582/2019) tai sotilastiedustelusta annetussa laissa (590/2019) tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa *haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon*, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsitellessä tarvitse kuulla, perustiedot tulevat *muun kuin erityisen kotietsinnän osalta* julkisiksi vasta, kun tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäilylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle. *Perustiedot tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun*

erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle ilmoitetaan tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, perustiedot tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitettua ilmoituksesta. Tuomioistuin voi päättää, että perustiedot tulevat julkisiksi aikaisemmin.

6 §

Henkilöllisyyden määrääminen salassa pidettäväksi

Tuomioistuin voi määrätä salassa pidettäväksi:

1) asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa; taikka

6 §

Henkilöllisyyden määrääminen salassa pidettäväksi

Tuomioistuin voi määrätä salassa pidettäväksi:

1) asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa, tai tällaiseen rikosasiaan liittyvässä hakemusasiassa; taikka

12 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:

3) pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa tai rikostorjunnasta Rajavartiolaikoksessa annetun lain 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla;

12 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:

3) pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa tai rikostorjunnasta Rajavartiolaikoksessa annetun lain 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määrääjän pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilas-

tiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa *haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon*, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla;

16 §

Pakkokeinoasioiden julkisuus

Pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa tai rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoja taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskeva asia, jossa tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat julkisiksi, kun tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle. Jos hänelle ilmoitetaan tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitettua ilmoituksesta. Tuomioistuin voi erityisestä syystä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

16 §

Pakkokeinoasioiden julkisuus

Pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa tai rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoja, *pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräjän pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää* taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskeva asia, jossa *haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon*, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, *kun haltuunottamisesta taikka takavarikon*, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai näiden kohteena olevalle. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, *kun rikoksesta epäillylle tai toimenpiteen kohteena olevalle ilmoitetaan haltuunottamisesta taikka takavarikon*, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henki-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

öllisyytensä selvittyä, oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi erityisestä syystä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

24 §

24 §

Ratkaisun määrääminen salassa pidettäväksi

Ratkaisun määrääminen salassa pidettäväksi

Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat tällöinkin julkisia. Jollei kyseinen asianosainen toisin pyydä, tuomioistuin voi kuitenkin määrätä pidettäväksi salassa:

1) asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, *jos rikosasia* koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa; taikka

Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat tällöinkin julkisia. Jollei kyseinen asianosainen toisin pyydä, tuomioistuin voi kuitenkin määrätä pidettäväksi salassa:

1) asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa, *tai tällaiseen rikosasiaan liittyvässä hakemusasiassa*; taikka

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

7.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 16 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 16 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 827/2011, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 §

16 §

Kiinniottaminen

Kiinniottaminen

Poliisimies saa ottaa tämän lain nojalla luovutettavaksi pyydetyn kiinni ilman säilöön ottamista koskevaa päätöstäkin, jos kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön täytäntöönpano voi muuten vaarantua. Kiinniottamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä siitä pakkokeinolaissa (806/2011) säädetään.

Poliisimies saa ottaa tämän lain nojalla luovutettavaksi pyydetyn kiinni ilman säilöön ottamista koskevaa päätöstäkin, jos kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön täytäntöönpano voi muuten vaarantua. Kiinniottamisesta *ja kiinni otetun yhteydenpidon rajoittamisesta* on soveltuvin osin voimassa, mitä *niistä* pakkokeinolaissa (806/2011) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

8.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain (1383/2007) 13 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 828/2011, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

13 §

13 §

Kiinniottaminen

Kiinniottaminen

Poliisimies saa ottaa tämän lain nojalla luovutettavaksi pyydetyn kiinni ilman säilöön ottamista koskevaa päätöstäkin, jos kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön täytäntöönpano voi muuten vaarantua. Kiinniottamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä siitä pakkokeinolaissa (806/2011) säädetään.

Poliisimies saa ottaa tämän lain nojalla luovutettavaksi pyydetyn kiinni ilman säilöön ottamista koskevaa päätöstäkin, jos kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön täytäntöönpano voi muuten vaarantua. Kiinniottamisesta ja *kiinni otetun yhteydenpidon rajoittamisesta* on soveltuvin osin voimassa, mitä *niistä* pakkokeinolaissa (806/2011) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

9.

Laki

rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 19 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvun 19 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

3 luku

Salainen tiedonhankinta

Salainen tiedonhankinta

19 §

19 §

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Teknisellä laitetarkkailulla ei saa hankkia tietoa viestin sisällöstä eikä 4 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tunnistamistiedoista.

Teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televälvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa tai muualla laissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

10.

Laki

rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 31 ja 58 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 31 §:n 2 momentti ja 58 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

31 §

31 §

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Teknisellä laitetarkkailulla ei saa hankkia tietoa viestin sisällöstä eikä tunnistamistiedoista.

Teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään muualla laissa.

58 §

58 §

Salaisten pakkokeinojen käyttäminen

Salaisten pakkokeinojen käyttäminen

Rajavartiolaitoksella on oikeus:
1) telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta ja peiteltyyn tiedonhankintaan vain selvitettäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä taikka törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa;

2) televalvontaan vain selvitettäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä, törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa, törkeää kätkemisrikosta, ammattimaista kätkemisrikosta, törkeää väärennystä, törkeää metsästysrikosta tai törkeää laittoman saaliin kätkemistä;

Rajavartiolaitoksella on oikeus:
1) telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta ja *muuhun* peiteltyyn tiedonhankintaan *kuin pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun* peiteltyyn tiedonhankintaan *tietoverkossa* vain selvitettäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä taikka törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa;

2) televalvontaan vain selvitettäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä, törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa, törkeää kätkemisrikosta, ammattimaista kätkemisrikosta, törkeää väärennystä, törkeää metsästysrikosta tai törkeää laittoman saaliin kätkemistä;

Voimassa oleva laki

3) henkilön tekniseen seurantaan vain selvittäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä taikka törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa taikka törkeää metsästysrikosta.

Ehdotus

3) henkilön tekniseen seurantaan vain selvittäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä taikka törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa taikka törkeää metsästysrikosta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa voimassa oleviin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain säännöksiä.

11.

Laki

tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain (620/2012) 4, 5, 10 ja 14 §, sellaisina kuin niistä ovat 4 ja 14 § osaksi laissa 42/2019, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

4 §

Tunnustamisesta ja mukauttamisesta päättävät viranomaiset

Tunnustamisesta ja mukauttamisesta päättävät viranomaiset

Valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta päättää:

1) Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Helsingin hovioikeuden tuomiopiirin alueella;

2) Pohjois-Savon käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Itä-Suomen hovioikeuden tuomiopiirin alueella;

3) Oulun käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Rovaniemen hovioikeuden tuomiopiirin alueella;

4) Pirkanmaan käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Turun tai Vaasan hovioikeuden tuomiopiirin alueella.

Valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta voi päättää mikä tahansa 1 momentissa mainittu syyttäjä riippumatta siitä, minkä hovioikeuden tuomiopiirin alueella valvonta on tarkoitus järjestää, jos tätä on valvontatoimia koskevan päätöksen täytäntöönpanon kannalta tai muusta erityisestä syystä pidettävä tarkoituksenmukaisena.

(uusi)

Valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta päättää:

1) Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Helsingin hovioikeuden tuomiopiirin alueella;

2) Pohjois-Savon käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Itä-Suomen hovioikeuden tuomiopiirin alueella;

3) Oulun käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Rovaniemen hovioikeuden tuomiopiirin alueella;

4) Pirkanmaan käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä, jos valvonta on tarkoitus järjestää Turun tai Vaasan hovioikeuden tuomiopiirin alueella.

Valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta voi päättää mikä tahansa 1 momentissa mainittu syyttäjä riippumatta siitä, minkä hovioikeuden tuomiopiirin alueella valvonta on tarkoitus järjestää, jos tätä on valvontatoimia koskevan päätöksen täytäntöönpanon kannalta tai muusta erityisestä syystä pidettävä tarkoituksenmukaisena.

(uusi)

Tunnustamisesta päättävällä viranomaisella on toimivalta päättää myös valvontatoimien mukauttamisesta.

Tunnustamisesta päättävä viranomaisella voi tehdä tässä pykälässä tarkoitetun päätöksen neuvoteltuaan asiasta sen poliisilaitoksen kanssa, jonka toimialueella valvonta on tarkoitettu järjestää.

5 §

Valvontatoimia koskevan päätöksen täytäntöönpano

Kun päätös valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta on tehty, valvonnan toteuttamisesta huolehtii poliisi.

Valvonnan kestosta on soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolaissa (450/1987) säädetään matkustuskiellon voimassaolosta ja kumoamisesta. Valvonnan kestoa voidaan päätöksen tehneen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen pyynnöstä pidentää. Päätöksen pidentämisestä tekee 14 §:n 1 momentissa tarkoitettu tuomioistuimien tunnustamisesta päättävän viranomaisen esityksestä.

Pakkokeinolain (806/2011) 5 luvun 1 a §:n mukaista tehostettua matkustuskieltoa koskevan päätöksen tunnustamisesta päättää kuitenkin 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen syyttäjien esityksestä se 1 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä 1 momentin nojalla tekisi päätöksen muun valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta.

Tunnustamisesta päättävällä viranomaisella on toimivalta päättää myös valvontatoimien mukauttamisesta.

Tunnustamisesta päättävä viranomaisella voi tehdä tässä pykälässä tarkoitetun päätöksen neuvoteltuaan asiasta sen poliisilaitoksen kanssa, jonka toimialueella valvonta on tarkoitettu järjestää. Edellä 3 momentissa tarkoitetuissa tehostettua matkustuskieltoa koskevissa tilanteissa käräjäoikeus voi tehdä tunnustamisesta koskevan päätöksen mainitussa momentissa tarkoitetun syyttäjän neuvoteltua asiasta Rikosseuraamuslaitoksen kanssa.

5 §

Valvontatoimia koskevan päätöksen täytäntöönpano

Kun päätös valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta on tehty, valvonnan toteuttamisesta huolehtii poliisi. Jos kysymys on pakkokeinolain 5 luvun 1 a §:n mukaisesta tehostetusta matkustuskiellosta, valvonnan toteuttamisesta huolehtii kuitenkin Rikosseuraamuslaitos.

Valvonnan kestosta on soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolaissa säädetään matkustuskiellon voimassaolosta ja kumoamisesta. Valvonnan kestoa voidaan päätöksen tehneen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen pyynnöstä pidentää. Päätöksen pidentämisestä tekee 14 §:n 1 momentissa tarkoitettu tuomioistuimien tunnustamisesta päättävän viranomaisen esityksestä.

10 §

10 §

*Toimivaltaiset viranomaiset**Toimivaltaiset viranomaiset*

Pakkokeinolaissa tarkoitettua vangitsemisvaatimusta käsittelevä tuomioistuin on toimivaltainen tekemään valvontatoimia koskevan päätöksen ja lähettämään sen toiseen jäsenvaltioon. Jos henkilöä ei esitetä vangittavaksi, toimivalta on asianomaiseen rikosasiaan määrättyllä syyttäjällä.

Pakkokeinolaissa tarkoitettua vangitsemisvaatimusta käsittelevä tuomioistuin on toimivaltainen tekemään valvontatoimia koskevan päätöksen ja lähettämään sen toiseen jäsenvaltioon. Jos henkilöä ei esitetä vangittavaksi *tai tehostettuun matkustuskieltoon*, toimivalta on asianomaiseen rikosasiaan määrättyllä syyttäjällä.

14 §

14 §

*Muutoksenhaku**Muutoksenhaku*

Valvontaan määrätty voi saattaa valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta tehdyn päätöksen sen käräjäoikeuden käsiteltäväksi, jonka tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä on tehnyt päätöksen tunnustamisesta. Käräjäoikeuden on viipymättä otettava asia käsiteltäväksi. *Käräjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.*

Valvontaan määrätty voi saattaa *muun kuin 4 §:n 3 momentissa tarkoitettun* valvontatoimia koskevan päätöksen tunnustamisesta tehdyn päätöksen sen käräjäoikeuden käsiteltäväksi, jonka tuomiopiirissä toimiva aluesyyttäjä tai erikoissyyttäjä on tehnyt päätöksen tunnustamisesta. Käräjäoikeuden on viipymättä otettava asia käsiteltäväksi.

Muutoksenhakuun 10 §:ssä tarkoitettuun tuomioistuimen päätökseen sovelletaan, mitä pakkokeinolaissa säädetään muutoksenhausta tuomioistuimen päätökseen matkustuskieltoa koskevassa asiassa. Syyttäjän 10 §:n nojalla tekemän päätöksen voi saattaa sen käräjäoikeuden käsiteltäväksi, jonka tuomiopiirissä päätöksen tehnyt syyttäjä toimii. Käräjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Muutoksenhakuun 10 §:ssä tarkoitettuun tuomioistuimen päätökseen sovelletaan, mitä pakkokeinolaissa säädetään muutoksenhausta tuomioistuimen päätökseen matkustuskieltoa koskevassa asiassa. Syyttäjän 10 §:n nojalla tekemän päätöksen voi saattaa sen käräjäoikeuden käsiteltäväksi, jonka tuomiopiirissä päätöksen tehnyt syyttäjä toimii.

Käräjäoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettun asian käsittelyyn sovelletaan, mitä matkustuskieltoasian käsittelystä pakkokeinolaissa säädetään. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istunokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Jos asia käsitellään suullisessa istunnossa, valvontaan määrätyn poissaolo ei estä asian ratkaisua.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettun asian käsittelyyn sovelletaan, mitä matkustuskieltoasian käsittelystä pakkokeinolaissa säädetään. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istunokäsittelyä, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Jos asia käsitellään suullisessa istunnossa, valvontaan määrätyn poissaolo ei estä asian ratkaisua.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*Tämän lain voimaan tullessa voimassa ole-
viin pakkokeinoihin sovelletaan tämän lain
säännöksiä.*

12.

Laki

Syyttäjälaitoksesta annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) 23 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

23 §

23 §

Vaitiolo- ja vaitiolo-oikeus

Vaitiolo- ja vaitiolo-oikeus

Mitä poliisilain (872/2011) 7 luvun 1 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolo- ja vaitiolo-oikeudesta ja 5 §:ssä ilmaisuvelvollisuudesta, sovelletaan myös Syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvaan.

Mitä poliisilain (872/2011) 7 luvun 1 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolo- ja vaitiolo-oikeudesta ja mainitun luvun 4 ja 5 §:ssä ilmaisuvelvollisuudesta, sovelletaan myös Syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvaan.

Syyttäjällä on vaitiolo-oikeus poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tiedoista, jotka hän on saanut toimiessaan esitutkintalain 2 luvun 4 §:ssä tarkoitettuna tutkinnanjohtajana.

Mitä poliisilain 7 luvun 3 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolo-oikeudesta, sovelletaan myös syyttäjiin.

Syyttäjän vaitiolo- ja vaitiolo-oikeudesta hänen vahvistaessaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen säädetään rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetussa laissa (430/2017).

(kumotaan)

Syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvan vaitiolo- ja vaitiolo-oikeudesta todistaa oikeudenkäynnissä 1 momentissa tarkoitettu vaitiolo- ja vaitiolo-oikeudesta tai 2 momentissa tarkoitettu vaitiolo- ja vaitiolo-oikeudesta huolimatta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 §:n 3 momentissa.

Syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvan vaitiolo- ja vaitiolo-oikeudesta todistaa oikeudenkäynnissä 1 momentissa tarkoitettu vaitiolo- ja vaitiolo-oikeudesta tai 2 momentissa tarkoitettu vaitiolo- ja vaitiolo-oikeudesta huolimatta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 §:n 3 momentissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

13.

Laki

rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta annetun lain 25 §:n 4 momentin kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

25 §

25 §

Salassapito, vaitiolovelvollisuus sekä tietojen käyttöä koskevat rajoitukset

Salassapito, vaitiolovelvollisuus sekä tietojen käyttöä koskevat rajoitukset

Toisen Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen Suomeen toimittamaan tutkintamääräykseen ja sen täytäntöönpanoon Suomessa sovelletaan, mitä Suomessa vastaavassa asiassa säädetään salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta.

Suomen toimivaltaisen viranomaisen antaman tutkintamääräyksen perusteella Suomeen toimitettuihin todisteisiin, asiakirjoihin ja tietoihin Suomessa sovelletaan, mitä Suomessa vastaavassa asiassa säädetään salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta.

Sen lisäksi, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, on noudatettava niitä ehtoja ja menettelyjä, jotka toisen Euroopan unionin jäsenvaltion viranomaisen on asettanut salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta tai tietojen käytön rajoituksista.

Kun syyttävä 22 §:n 1 momentin perusteella saa vahvistettavaksi tutkintamääräyksen, hänen vaitiolovelvollisuuteensa ja vaitiolo-oikeuteensa sovelletaan, mitä säädetään esitutkintaviranomaisen vaitiolovelvollisuudesta ja vaitiolo-oikeudesta.

Toisen Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen Suomeen toimittamaan tutkintamääräykseen ja sen täytäntöönpanoon Suomessa sovelletaan, mitä Suomessa vastaavassa asiassa säädetään salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta.

Suomen toimivaltaisen viranomaisen antaman tutkintamääräyksen perusteella Suomeen toimitettuihin todisteisiin, asiakirjoihin ja tietoihin Suomessa sovelletaan, mitä Suomessa vastaavassa asiassa säädetään salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja tiedonsaantioikeudesta.

Sen lisäksi, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, on noudatettava niitä ehtoja ja menettelyjä, jotka toisen Euroopan unionin jäsenvaltion viranomaisen on asettanut salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta tai tietojen käytön rajoituksista.

(kumotaan)

—————
Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
· · ·
—————

Valtioneuvoston asetus

esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 luvun 1 §:n muuttamisesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen (122/2014) 2 luvun 1 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on osaksi asetuksessa 965/2014, seuraavasti:

2 luku

Pakkokeinot

1 §

Kiinniottamisen ja pidättämisen kirjaaminen

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, kiinniottamisesta ja pidättämisestä on kirjattava 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun henkilörekisteriin:

- 1) kiinniotetun henkilötiedot;
- 2) rikos, josta kiinniotettua epäillään;
- 3) kiinniottamisen peruste sekä milloin pakkokeinolain 2 luvun 4 §:n 1 momentissa tai 10 §:n 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus on tehty;
- 4) kiinniottamisesta tai pidättämisestä päättänyt virkamies;
- 5) kiinniottamis- tai pidättämisaika;
- 6) pidättämisspäätöksen tekoaika;
- 7) aika, jolloin pidätetylle on ilmoitettu vangitsemisvaatimuksen tekemisestä;
- 8) vangitsemisvaatimuksen ja vangitsemispäätöksen tekoaika sekä vangitsemisestä päättänyt tuomioistuin;
- 9) tieto mahdollisesta puolustajanmääräyksestä;
- 10) vapaaksi päästämisen aika;
- 11) milloin ja kenelle pakkokeinolain 2 luvun 4 §:n 2 momentissa tai 2 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettu ilmoitus on tehty ja, jos ilmoitus on tehty vastoin kiinniotetun tai pidätetyn tahtoa, syy siihen;
- 12) kiinniotetun tai pidätetyn kahlehtiminen ja erillistilaan sijoittaminen sekä toimenpiteen syy ja kesto;
- 13) milloin kiinniotetulle, pidätetylle tai vangitulle on ilmoitettu kirjallisesti hänen oikeuksistaan esitutkintalain 4 luvun 17 §:n mukaisesti ja ilmoituksen tekijä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . .